

PETRI MARTYRIS

AB ANGLERIA MEDIOLANEN. ORATORIS
clarissimi, Fernandi & Helisabeth Hispaniarum quondam regum
à consilijs, de rebus Oceanicis & Orbe nouo decades tres: quibus
quicquid de inuentis nuper terris traditum, nouarum rerum cupi-
dum lectorem retinere possit, copiose, fideliter, eruditeq; docetur.

EIVSDEM PRAETEREA

LEGATIONIS BABYLONICAE LI

BRI TRES: VBI PRAETER ORATORII MVNERIS
pulcherrimum exemplum, etiam quicquid in uariarum gentium mori-
bus & institutis insigniter præclarum uidit, quæq; terra marisq; acciderunt,
omnia lectu mirè iucunda, genere dicendi politissimo traduntur.

BASILEAE,
apud Ioannem Bebelium
M. D. XXXIII.

ILLVSTRISS> PRINCIPI CAROLO

REGI CATHOLICO, PETRVS MARTYR.

SERVAVIT diuina prouidentia, ex quo fabricare uniuersum constituit, immensa uastitatis occidentalis oceani agnitionem ad nostra usq; tempora: in quibus tibi potentissime Rex, maternorum auorū felicibus auspicijs, patefacta est. Eadem, nescio quo urgente fato, ex natali patria Mediolano, mox ex urbe Roma, ubi serē decenniū egeram, ad Hispaniam me uidetur impulsisse, ut hæc ego miranda nouaq; particulatim colligerem, quæ fortē aliis in uoraces fauces oblitiois demersa iacissent: historicis Hispanis, egregijs quippe uiris, de generalibus tantum harum rerū inuentis curam habentibus. Non tamē soli mihi huius sumpti laboris gratiā uendicare intendo: Ascantio uicecomiti Cardinali uicecancellario prima debetur: qui me discedere iam uolentē ex Vrbe, ut Granatensi bello interesset, dissuasit abitum primo: mox uidens id mihi animo fixum sedere, hortatus est, imō & rogans imperauit, ut quæcūq; in Hispania emergent, ad eum conscriberē. In Hispaniam concessi, expeditionis eius uisendæ studio, quod in hostes nostræ fidei sumpta esset, nilq; mihi inuenti & rerū nouarum cupido præberet Italia, unde ingenium pacerem, ob eius principes discordes. Bello interfui: per epistolas diarias quæ gerebantur, à me Ascantius Cardinalis habebat. Fortuna eius ex altrice mutata in nouercam: cessi à scribendo. Purgata, stratis hostibus, Hispania, Mauroq; malo gramine extirpato, ne labentes annos ocio indecenti contererē, in Italiam regredi meditabar. Amborū regis & reginæ catholicorū, uita sanctorum singularis erga me benignitas, & simul ampla pollicita, post reditū præcipue à legatione mea Babylonica, me detinuerunt. Fixisse tamen pedem hauquaq; poenitet: tum quia nullibi terrarum hoc tempore æque præclaras res fieri uidebam, tum etiam quod ex Christianorum principū dilidijis ruere omnia in præceps, depopulari agros in uniuersa ferē Italia, & humano sanguine impinguari, atq; urbes hostiliter diripi, uirgines, nuptasq; cum bonis patrijs in prædam trahi, miseros innocentes uiros ac genitores intra proprios lares inermes etiam & gratuito crudeliter trucidari, querulis clamoribus non audiebam modō, sed penē sentiebam. Neq; enim affinis & propinquorū meorum sanguis ab ea fera seuitia immunis euasit. Dū sic morarer, Cardinalis Arragonius Frederici regis patri sui nomine, sequentes primæ Decadis octo libellos epistolares, uis duobus Ascantianis, à me exegit. Vacuū omni cura demum de rebus oceanicis Apostolici nuncijs uiri celeberrimi nostri summi pontificis Leonis Decimi nomine (cuius felici consilio & autoritate, speramus ærumnolis tot calamitatibus Italianis aliquando finem impositurā) me dormientem excitauit. Ad eius Sanctitatē breuibus epistolaribus libellis compactas duas decades addidi primæ, quæ me inconsulto prelis fuit impressorū exposita, uti per sequentem præfationē constabit. Nunc ad te uenio serenissime Rex, à quo parumper itagatus sum. Quod uniuersam tibi aui materni subdidierint Hispaniam, angulo excepto: quod pulchrā tibi, cum feracibus nostri maris insulis, Parthenopen reliquerint, magnū quidem, & ea nos per annales annotauimus: sed pace maiorū dictum uelim, quicquid ab initio mundi gestum scriptūq; reperio, meo iudicio parum est, si pensauerimus quas tibi Rex potentissime nouas terras, quæ noua maria, quam uarias nationes et linguas, quales aurifodinas, quæ margaritarū uiuaria, prouentibus alijs omnis, tibi pararūt. Quæ, quantalia quantaq; sint, tres decades hæc patefacient. Veni ergo, ueni Rex electe à superioris ad nondū ab hominibus intellectū rerum aliquod culmen: ueni & prospera. Aquinoctialem tibi circulum latentem hæcenus & furentē, atq; ardore solis aduitam, antiquorū opinione, zonam, paucis exceptis, tibi paratam habemus, populis referissimā, amonē, ubere, fortunatissimā, auro & candentibus mar

VNIVERSIDAD
DE SALAMANCA

GEDROS.USAL.ES

garitis coronatas mille insulas: & uno putato continenti tres Europas offeremus. Veni nouum orbem amplexturus, nec tui nos desiderio ulterius macerato. Hinc hinc, tenelle Rex clarissime, instrumenta, quibus totus tibi pareat orbis, comparabuntur. Valeat feliciter tua Maiestas, cuius gustui si sapidas fore culturae nostrae rationes intellexerimus, uberiores indies illarum copiam plenius canistris offeremus. Qui sim, libellorum indices aperient. Ex Mantua Carpetana, uulgo Madrid, pridie Cal. Octob. Anno M. D. XVI.

AELII ANTONII NEBRISSENSIS EX

GRAMMATICO ET RHETORE HISTORICI REGII,

in Petri Martyris ab Angleria Mediolanensis, regii consilij opera,

PRAEFATIO.

VID nam esse causa dicam, candide lector, quod cum tot librorum uolumina ab hominibus seculi nostri adant in uulgus, scribiturque in doctis, doctisque poemata passim, cur illi qui digni sunt, ut inter ora & manus hominum uerentur, lateant in media noctis caligine, blattis, tenebrisque obnoxii: atque educto coplura opera male nata, Musaeque & Apolline nullo scripta, legatur, laudentur, atque per scholas, per porticus, per uicos circulerent? An quod fortuna, quae ut alijs in rebus humanis, ita & in hac domina, a moribus suis non recedit, quippe quae illustra premit, & obscura in sublimem tollit. An quod liber uicturus, ut ait Poeta, debet habere Genium, qui illi ab obliuione iniuria, interitusque defendat, qui apud delicatos lectores illum comendabilem faciat, qui gratia nouitatis illi semper inducat, qui denique ad ipsius lectorem non tam allicit, quam impellat, non tam horret, quam cogat? Hinc prouenturae putandum est, ut praeclearissimorum scriptorum opera intercederint: contra uero in epistulis cuiusque auctoris libri legantur, amenturque. Haec sunt a me, lector amice, idcirco tam longe repetita, ut ostenderem non multum abuisse, quin Martyris meique opera, multo studio, multaque diligentia elaborata, interirent, nisi Tendilla ni Comitis prouidentia obtinisset. Nam cum eo sit ingenio Martyr, ut facile in quocunque scribendi genere possit egregie aliquid concinnare, non multum curat labore parata in uulgus adere: siue quod gloria suam negligit, siue quod non putat nos esse dignos, quibus tantum munus communicetur. Comes namque Tendillanus quum multa est agitatione ac propemodum conuicio quotidiano extorssisset quaedam eius opera, quae adhuc latebant, fortasseque aeternum latuissent, intelligens esse eam republica atque communi omnium utilitate ista inuulgari: mihi hanc opera condidit, ut emendata, redactaque in ordinem per impressores in numerosos codices propaganda curarem. Id quod libentissime suscepit: tum ut uiri optime de Hispaniae publica meriti iussu obtemperaret, tum ut Martyris mei opuscula iucundissima lectu, necessaria cognitu, atque ad nostrorum literarum usum maxime conducibilia non sinit hominibus legenda traderet. Et quae, propter exemplarum raritatem, internitioni fuerant obnoxia, nolui in tam ancipitem fortunam doctissimi atque omni aeternitate dignissimi uiri committere: quare emendata, sibi ipsi restituta, impressurum typis excudenda tradidi, ut per numerosas chartas propagata, sint diuturniora quam aboleri possit uetustas. Dedi hoc ueribus quos ille in meam laudem composuit: addidit. Dedi amicitiae nostrae multis ultra citroque officijs confirmatae: deinde publicae utilitati, quae ex istorum operum lectione proueniet. Prima fronte tres Decades de rebus oceanicis & Orbe nouo reperies. Secundam sibi sedem Babyloica legatio obtinebit: Ea tribus constat libellis epistolariis: quorum primus quid Petro Martyri proficiscenti legato ad Soldanum Babylonicum acciderit in itinere

re, ex urbe Granata Venetias usque, continebit: multaque de Venetorum institutis et urbe ipsa lectu sapida. Secundus, nauigationem ipsius a Venetijs in Alexandriam Aegypti. Tertius, quid apud Soldanum orator egerit, quae memoratu digna uidebitur: de Soldani ac Mameluchorum origine, uita et moribus, multisque cuius ingenio celeberrimis, iucundissimus index erit.

RERVM MEMORABILIVM EARVM

QVAE PRAECIPVE QVAE AD GEOGRAPHIAM

spectant, Index. Diligentem tamen interim obseruari

sunt gentium mores & instituta, neque quicquam

omissum quod lectorem uel iuuare,

uel delectari possit.

Benamachi regulus caesus. 31.A
Abibebae regis Cannanastule arx in arbore. 31.B
Abibebae rex a Christianis captus. 31.D
Abrahae regis regio. Ibidem
Abraha a Christianis capitur. Ibidem
Aburema regio aurifera. 51.A
Aburema fluius. 42.A
Aburema portus. 51.A
Acateba flumen. 51.B
Acbardini obitus. 85.B
Acicularum praecium. 50.A
Acicularum usus apud nudos homines. 19.A
Accentus quandoque latinorum dictionum significationes mutant. 59.C
Achenides Virgilianus. 42.B. 51.D
Adelantatus qualis apud Hispanos magistratus. 2.D. 56.B
Aethiaticum mare. 52.B
Adulteram ubi maritus diuendere soleat. 70.B
Aegypti descriptio. 83.C
Aegyptiorum monarchiae mutationes. 83.D
Aegyptus quomodo in seruos domini uenerit. 83.C
Aegyptij quando Gregorij seruitute liberati. 83.D
Aegyptiorum hodie pabulandi mos. 89.D
Aequinoctium perpetuum ubi. 41.A
Aequinoctium apud Canibales mense Decembri. 6.A
Aerem subinde mutare pestiferum. 35.A
Aethiopi ornatus. 15.C
Aethiopes nigri colore candido elegantiore iudicant. 73.B
Aestas ubi sit, quando nobis est hyems. 45.B
Affectuum uis in idiomate etiam non intellecto. 88.B
Aphricus uentus. 25.A. 20.B
Aphri oratores, Martyri inuidia apud Soldanum concitanti. 86.B
Agathyrj populi. 17.B. 50.A
Ages radices genus. 2.B. 31.B. 50.A. 54.C
Ages zazauctos. 62.D
Aegium uariae speciei, earumque usus. 54.D. 62.D
Agnaneo fons. 42.B
Aiaquitin fluius. 51.B
Alcinou patria. 79.C
Alexandriae Aegypti situs. 80.B. 83.C
Alexandriae Aegypti emporium. 77.B.
Alexandriae Aegyptiacae diuersae ratio. 80.D
Alexandrinorum arrogantia. 92.A
Algiubbae uestes. 82.D
Algodon quid. 28.A
Algodonum idem quod gossypium. 3.C
Alica potus ex quibus conficiat. 31.B
Almericus Hierosolymorum rex Caliphum Aegyptium bello premit. 83.D
Almericus a Sultano pellitur. 83.D
Almirantus magistratus apud Hispanos. 2.D
Almohadda, & Almohaza, Arabica uocabula. 59.C
Aloes ligni suauis. 6.B
Aloisus Cadamustus Venetus scriptor carpitur. 73.B
Alpes Italiae quouosque terrarum se distendant. 52.B
Alpha in insula. 7.D. 8.A
Alpha & in Cuba principium. 8.C
Alpheus fluius. 43.B

Alpheus fons.	63.C	Arabum uagans uita.	81.D
Alphonſi Fogaedæ peregrinatio.	25.D	Arabes circūcācentes regiones crebris	
Altus bellus inſula.	64.A	incurſionibus inſeſtant.	81.C.83.C
Amachæ, penſiles lodices.	48.D	Arabo regio.	59.C
Amaguei regio.	59.D	Aramana regio.	Ibidem
Amatuna, id eſt antrū anguſtius.	22.A	Arardini Mameluchi contra Cam-	
Americus Veſpucius geographiæ pe-		poſum Mameluchū factio.	84.D
ritus.	41.C	Arbor auri uena.	61.D
Ancili naufragium.	27.C	Arbor Pharaonis, quæ leſu tranſeſti	
Ana fluiuius.	38.D	ceſſiſe creditur.	90.A
Anaboria, mercenarij metallici.	24.D	Arbores perpetuō uirentes.	50.B
Anacora reginæ theſaurus.	14.A	Arbores Indicæ.	33.B
Anachona uates.	63.B	Arbores caſſiā fiſtulā gignentes.	33.A
Andaluſia Noua, quæ olim Vra-		Arbores tam proceræ ut domos in ra-	
meta regulus.	66.D (39.C)	mis ædificare liceat.	33.A.B
Animal quoddam mirifice monſtro-		Arbores, quarū rami uitū inſtar terræ	
ſum.	21.B.40.A	mandati ſui generis arbores deriuas	
Animal ferens ſecum ſobolem in utro-		ſitas procreant.	50.D
rali crumena.	40.A	Arbores mitæ noxiæ, & cæcitatem in	
Animal cercopithæco ſerè ſimile arbo-		ſerentes.	25.D.57.B
ribus inuolitans.	50.D	Arcaidicū litus ob Turcarū incurſio-	
Animæ album quid.	21.C	nes incultum.	80.A
Animis poſt migrationem præmia &		Archipelagus inſularū quarundam	
ſupplicia conſtituta eſſe, etiā ab ex-		contexta ſeries.	4.D
tremis iſſeq̄ nudis hominibus credi-		Arcticus poliis, & qui antarcticus.	
tum eſt.	9.D	Areiti rhythmi.	58.B.63.B (20.C.52.C)
Animen albū gūmi ubi naſcaſ.	63.D	Aretuſa inſula.	63.C
Anates capite purpureo ubi.	2.B	Argiuſi litus ob Turcarū incurſio-	
Anniuici regio.	59.D	nes incultum.	80.A
Annus ubi ab Heliaco Vergiliarum		Arias Vaſcho inſidiatur.	74.D
occaſu incipiat.	73.C	Aromatum ſeraciſſimæ terræ.	67.B
Annos Mahometici aliter atq̄ nos nu-		Aromatū nemora ubi.	7.C
merant.	84.D	Artemiſia cōiugalīs amoris exemplū.	
Anſeres ſylueſtres ubi.	2.B	Aſini caput magno emptū.	42.B (37.D)
Antix inſula.	1.C	Aſpiratio Hiſpaniolorum nulla niſi	
Antipodes ubi ſunt.	45.B	conſonantis uim habet.	59.C
Antipodes ab Hiſpaniis inuenti.	24.B	Aſtronomiæ obſeruaciones etiam in-	
Antiqua inſula.	64.A	ter Barbaros.	73.C
Antiquitates quomodo poſteritati cō-		Atiei regio.	59.D
tra literas tradite ſint.	58.B	Atlas mons.	38.C
S. Antonij Cubæ angulus.	68.C	Atlantica regionis eleuatio.	38.D
Antrū ualtū plurima abſorbēs flumē		Attabeira.	22.A
Apenninus mons.	51.B (22.59.D)	Attubuni regio.	59.D
Aprorū genus, noſtro lōge diſſimile.		Attubunicus fluiuius aurifer.	7.A.59.B
De aquarū erumpentiū ſcaturigine		Attubunici inundatio.	61.A
ratio philoſophica.	40.D (17.C)	Auaritia in cauſa eſt, quod Chriſtiani	
Aquanil prouincia.	69.A	apud Barbaros parui ſiant.	92.A.B
Aqua lactea.	9.A	Aucupij ratio rara.	67.B.8.C
Aquæ maris ubi dulces.	15.D.38.A	Aues ubi menſe Decembri nidificēt.	
uide Mare.		S. Auguſtini cuſpis.	52.B.67.B (6.A)
Aquilo uentus.	21.B	S. Auguſtini caput.	39.A.65.D
Arabes anarchi.	81.D	Auræ ætatis homines.	62.A

Auri

Auri ſacra fames, Horatiana ſimilitu-		Bombalum quid, & ubi naſcaſ.	31.C
dine hydroptidiro conferur.	68.B	Bapuſium etiam apud Barbaros Ze-	
Auri copia ingens.	7.B.24.A.31.C	miſium culores.	36.B.73.D
39.A.45.D.51.A.56.C.59.B.61.A.B.D.66.C.	D.68.C.70.A.C	Baptizantur 330. uno die.	36.B
Aurum rude ubi niſi ſiat.	31.C.47.A.D	Barbantæ inſule ſteriles.	64.A
Aurifodina diſſimilæ.	12.A.24.C.61.A.B	Barramedabur oppidum.	15.A
Aurifera flumina multa.	51.B	Barrameda oppidum.	53.C
Auriferæ regiones ſerè panibus carēt.		Battacæ radices ubi naſcant.	40.A.50.A
Aurū Granatum ubi.	71.A (28.B)	Battatarum uariæ ſpecies.	54.D (54.A)
Auri legendi ratio.	24.C	earumq̄ uſus.	55.A
Auri pondere naues ſubmerſæ.	24.D	Bauruco regio.	59.D
Auriglobus ingentis ponderis.	24.D	Beata Hiſpaniolæ portus.	25.D
Aurea arx ædificatur.	12.B	Beata Maria antiqua inſula.	74.D
Auri tributū quinta pars ubi regi pen-		Belleyſychium Granatenſe oppidum.	
datur.	31.B	Bellus portus.	29.C.42.B.51.B (87.C)
Auro numen ineſſe creditur.	52.A	Beragua regio.	28.C.39.C.49.C.51.C
Auſonia pro Italia.	58.C	Beraguenſis eleuatio.	42.A
Auſtrale pelagus.	44.C.52.C	Berague ſterilitas.	42.B
Ay Ay inſula.	4.B	Berague montes nubes ſuperat.	52.B
Ayqueroa regio.	59.D	Beraguenſis flu.	41.D.28.C.40.C.51.B.C
Azua uilla.	63.C	Bergantini nauigij genera.	26.D
Azoo herba.	62.D	S. Bernardi inſula.	56.A
Azzuei regio.	59.D	Berytus portus.	76.C.77.B

B

Abbareo lacus dulcis.	60.C	Betanchorus primus Fortunatarū inſ-	
Babylon Aegypti, nunc Cayrū		ſularum cultor.	58.A
dicitur.	80.C.81.C	Bezerra Caribanæ initium.	67.B
Babylon Aegypti, Idumeæ, Syriæ, re-		Binhaitelles Zemes.	22.C
gia ſedes.	80.C.82.A	Bizacani populi.	86.C
Babylon Cayri ſuburbium.	89.A	Boitij augures.	22.D.58.B
Baccallai populi unde dicti.	55.D	Boius Gatti fluiuius.	40.C
Bactica Hiſpaniæ ora.	87.B	Boiua inſula.	42.B
Bactica interior quibus uſcatur pal-		Bombardarum tonitrua diuini opus	
mulis.	27.C	habitu.	69.A.70.D
Bætis fluiuius.	3.D.37.C	Bombafon quid.	28.A
Bætis fluiuij fauces.	53.C	Bombacinum lanæ genus.	38.B
Baguanimaho regio.	59.C	Bonauenturæ oppidi officinæ aurariæ.	
Bahabonus fluiuius.	58.A	Bonauiſta inſula.	15.A (25.A)
Bahan fluiuius falſus.	61.A	Bonauius uicus.	13.B
Baia ſinus.	38.C	Bonauius arx.	Ibidem
Bainoa puincia.	59.B.C.D.60.A.61.A.D	Bondocadar Aegypti Sultanus à	
Bainox ſalina.	61.D	Chriſtianiſ uniuerſam Syriam et Pa-	
Baiohaigua regio.	59.C	leſtinam auferit.	84.A
Baleares ſub Hiſpaniis.	86.C	Bononiama regulus.	46.D
Balenez ex cucurbita prodierit.	21.C	Boues elephantis maiores.	59.A
Balfami plantandi ratio.	90.A	Braſillum lignum.	11.B.21.B.66.A
Balfamus ubi naſcatur.	89.D	Britanniæ maior.	63.D
Balfami qua ratione in Aegypto in-		Broma uermis nauibus inſeſta.	51.C
terterint.	90.A	Bufoſes ex guttis.	57.C
Balfamus in Cyprū fruſtra tranſplan-		Bufoſes ad elum magno empti.	42.C
tatus.	Ibidem		

47.B

Buiaici regio.	59.D	Canarie insula septem.	1.B.53.C
Bullacum Cayri suburbium.	81.D	Canarie insula Castellanae addita po	
Burdiga cretae urbs.	10.B	Candida cretae urbs.	80.A (tentia).1.B
Burichena insula.	4.D.39.A.54.C	Canes non latrantes vulpino rostro ubi.	71.C
C			
Abaiotes herba.	62.D	Canum usus in praedij contra nudos.	
Cabouerde insula.	41.D	42.B.43.C.46.C	
Cabotti Veneti peregrinatio.	55.C	Canes scabiosi urgente fame in deli	
Cacabubana regio.	59.C	cijshabiti.	42.B.C.47.B
Cachaymi regio.	59.C	Canes ad comedendum alunt.	8.D.71.C
Cadauera magnatū ubi exicata pena		Canibaliū insula arboribus confita.	13.C
filia feruentur.	20.A.31.B.50.D.55.B	Canibalium mores.	19.D
Caefer in Nilo fossas fodit.	90.D	Canibales quantum itineris uenatio	
Cahini insula.	59.B	nis gratia faciunt.	4.B
Cahono Hispaniolae pars.	58.A	Canibales <i>abscumphy</i> 61.2.A.24.B.26.B	
Caibum provincia.	61.A.C	33.C.49.B.53.C.65.D	
Caicoa regio.	59.C	Canibales quantum sanguinis Christiani	
Caibabo provincia.	59.B.C	ni hauserint.	39.B
Cayri qd et Babylon.	80.C.81.C.82.A	Canibales Christianorum bombardis	
Cayri urbis <i>omypapia</i> .	89.A.90.D	exterriti retrocesserunt.	54.A
Cariariensium mores.	50.C.D	Canibales à Christianis fugati.	19.D
Caizimu provincia.	59.B	Canibales ne uincti quidem atrocitas	
Calabria magna Graecia.	87.A	tem deponunt.	4.C
Calabria Hispanorū regib.paret.	87.A	Canistri ex cannis marinis.	54.C.56.A
Calcidoniae plasmæ ubi mulæe.	54.B	Cannastula insula.	33.A
Caldæ literarū primi repertoies.	62.B	Cannarū radicib. faccarū extorquet.	
Calidonia quæ nunc Scotia.	63.D	Cannæ femoris crassitudine	
Calissus Mahometicus pontifex.	85.B	ubi crescant.	50.B
Caliphi Aegyptiorum reges unde ap		Cantabri populi.	86.C
pellati.	83.D	Capoton regulus.	69.A
Caliphus ultimus Aegyptiorū à Sar		Capronus Ciguaiorū regia.	14.C.17.C
calpe urbs.	87.A (raco captus).85.D	Capri à Christianis Barbari interem	
Caluaca terra.	69.D	ptis custodib. sese libertati asserunt.	
Calydonius aper.	46.B	Caput Bonæ Sperantiae.	38.C (70.D
Caramairi regio.	25.D.59.D	caput utridæ insulae.	7.D.15.A.20.B
Camomorus regio.	40.C.67.B	Caramairiensis regio.	41.D.56.A
Camoteia insula.	58.A	Caramairiana ora.	27.A
Campochium provincia.	69.A	Caramairienfes à Canibalibus ortum	
Campofus regno priuatur.	85.C	traxerunt.	26.B
Campofus Ciarchestus Soldanus cre		Caramairienfes Christianos benigne	
atur.	85.C	excipiunt.	27.B
Campofus Mameluchus Acbardini		Caramaira fluuius.	53.D
Mameluchum infectatur.	84.D	Caramatexius regulus.	60.C
Campfoi Gauri Soldani benignitas		Caraqueira insula.	63.D
& laus amplissima.	86.B. & sequētib.	Carenas portus.	70.D
Campofus Gaurus Soldanus inuitus		Careta regnum.	66.C
creatur.	85.D.86.A	Careta Coibæ rex.	26.C
Canabacoa regio.	59.C.61.A	Careta Coibæ regulus capitur.	39.C
Caunaboa Cibauorū rex à Christiani		Caria coniugalif amoris paradigma	
nis captus.	10.D	Cariari regio.	53.A (37.C
Canaria magna insula.	53.C	Cariari portus.	50.C
Canarie religio.	58.A	Caribana insula.	26.B.27.D.65.C

Caribes

Caribes unde dicti.	63.C	Cerbaroi populi.	52.A
Caribum insulae arborib. confitæ.	3.B	Cerbaroa regio aurifera.	51.A
Caribes antropophagi.	31.C.2.A.24.B	Cerbaronum insula.	56.D
Carpatus insula.	80.B	Cerbaroenfium mores.	51.A
Carrarum urbs.	82.A	Ceraunij montes.	79.D
Carolus Comogrus rex, Christianos		Cerapithecus animal.	50.D
hospitio excipit.	49.A	Cercoptehicus ubi.	19.C
Carolus Comogri filius pro patre bar		Cerulia Caramaensium.	27.B
pitizatus regnat.	48.D (63.C	Ceres quare diuorū numero habeat.	
Carthago noua, raro pluuias habet.		Cete grandia ex cucurbit	(62.D
Carthago portus.	25.D.53.D.56.A	ta prodierunt.	22.C
Carauæia nauigia.	1.A.2.D.26.C.68.C	Charactères à nostris multo diffimil	
Capuis saltus lacus.	60.A.61.D	les.	73.C
Cassia fitula in arboribus nascit.	75.B	Cherfonegus aurea.	6.A
Cassia fitula ubi sua sponte nascatur.		Cheru regulus Christianos benigne	
21.B.C		fulcipit.	66.D
Cassella uetus Hispania locus.	3.B	Chiapes regulus.	64.C
Cassella aurifera quæ olim Beragua.		Chiapæ regio.	45.D
Castellanæ situs.	67.D (39.C	Chiapæ populū à Christianis uicti se	
Castellanorum & Portugalensium		eorum fidei committunt.	44.A
contentio.	38.D	Chiapes reguli strages.	Ibidem
Castellani aurei nummi pretium.	25.A	Chiorifus regulus, Christianos libe	
32.C.38.B.74.A		rati munere excipit.	47.C
Catalonia eadē quæ Laletania.	61.D	Christus ubi locorum in Aegypto	
Catalani populi.	86.C	exulauerit.	90.B
Cartharina arx.	13.B	Christiani fide, non armis, fiunt.	87.C
Catharinæ cuiusdā egregium facinus.		Christianos in sua ditone <i>émissou</i> tos	
Carullus piscis.	60.C (5.C	lerant.	67.D
Caytheus quando imperator à Ma		Christum Barbari colere ubi coepe	
hometicis electus.	84.D	rint.	24.D
Cauchietensif populi.	19.C	Christus neminem inuitum ad fidem	
Caunana Hispaniolæ regio.	22.A	allicere conatus.	87.C
Caunoa regio.	59.D	Christiani cur à Mameluchis conte	
Caunaboa Cibauensū rex captus in		manantur.	92.A
itineris moritur.	12.A	Christiani & Iudæi Soldano subditi	
Cayrum Aegypti caput.	83.C	in uestibus Mahometicum morem	
Caytheio Soldanus.	90.D	feruant.	81.A
Caytheus Sultanus Turcas sepe par		Christianorum clades.	67.A.69.B
ua mamelchorū manu uicit.	84.A	Christianorum de Barbaris uictoria.	
Caytheus Soldanus deficientes Ae		Christiani rapiunt insulares	(72.C
gyptiorum seruos oppreffit.	83.D	reccentos.	70.D
Caythei obitus.	85.A	S. Christophori insula.	24.D
Cazabbi panis.	54.D.59.A	S. Christophori regionis aurum.	25.A
Cedribiani.	27.C.D	Christophorus colonus praefectus	
Cemacchus regulus proditus coniu		marinus pro inehaustis laboribus	
rationem aduersus Christianos de		indigna praemia accepit.	18.C
tegit.	34.B	Chritophorus Burichene gubernat	
Cemobal oppidum.	73.D	or à Canibalibus interfectus.	39.A
Centuria.	27.D	Caibo provincia auri feracis.	61.B
Centurio quis.	34.A	Ciamba terra uasta.	49.D
Centrū maris linea equinoctialis.	55.C	Ciamba provincia ferax auri.	39.A
Cephalenia Vlystis insula.	79.D	Ciarcheti montes.	82.D

- Cibaua insula ubi, 24.D
 Cibauæ regionis fecunditas, 7.C
 Cibauis in montib. aurii effodit, 25.A
 Cibauenfes foedus cū Christianis in-
 tum rumpunt, 11.C
 Cibauenfes cum regulis c c c. capti in
 Hispaniam uecti sunt, 12.C
 Cibauenfū apparatus bellicus, 11.C.D
 Cibi crebra mutatio periculosa, 35.A
 Ciborū genera carniū saporem mu-
 tant, 39.D
 Ciguai populū, 17.B
 Ciguai gens fera à Canibalibus origi-
 nem traxerunt, 14.C
 Ciguaiorū flumina & montes, 17.A
 Ciguai à Christian. fusi, fugatiq., 17.C
 Ciguai conditiones à Christianis peti-
 unt, 18.B
 Cithæra insula, 80.A
 Cimeriaci montes, 79.D (58.C)
 Cipanga olim Hispaniola dicebatur,
 Cistæ ex arborum folijs, 54.C
 Ciuriza regulus pauper, 47.C
 Cloclia Romanæ uirile facinus, 5.C
 Cobraba fluuius, 42.A
 Coccineæ syluæ, 11.B, 12.C, 21.B, 54.B, 59.
 B. 66.A, 75.B
 Codego insula, 25.D
 Cobobba herba, 23.B
 Coiba sinus, 26.C
 Coiba regio, 30.B
 Coiba diues auri, 66.C
 Cobenfes populū, 43.A, B
 Colmenaris periculosa nauigatio, 29.B
 Collocutea terra, 67.B (35.B)
 Colonus præfectus marinus, 2.D
 Colofosi miræ magnitudinis, 89.C
 Comani Soldani ferui, 81.D
 Commendator Cacicus quidam ba-
 ptifmum petit, 35.B, C
 Commendatores Equites, 35.C
 Comi prouincia, 68.D
 Comagra regio, 31.A
 Comogues fluuius, 47.B, 49.A
 Comogni regio infelix, 47.B
 Comogni filij, 31.A
 Comogni regis atrium, 31.A, B
 Comogni regia, 48.D
 Comogrus baptizatus, 31.A
 Comogni filius baptizatus Caroli no-
 men accepit, 48.D
 Comogni uicinis Barbari aduersus
 Christianorum auaritiā cordata
 oratio, 31.C, D
 Comoiayza fluuius, 61.C
 Conceptio oppidum, 25.A, 39.A
 Conceptio arx, 11.A, 13.B
 Conchylum entus, 65.B
 Concharum ingens magnitudo, 45.D
 Concharum corda an margarice sint
 & aliæ de ea naturales quæstiones,
 45.B, C
 Ad ima Conchylia staturas tres, in-
 terdum quatuor descendunt, 45.C
 Conchylia unionum, cibus lauitif-
 mus, 44.D, 45.A
 Conchylia marina, classica instrumen-
 ta, 51.B
 Coniugalīs amoris paradigmata pul-
 cherrima, 37.D
 Constantinopolis olim Thraciæ em-
 porium, 77.B
 Copei arbor picifera eiusq. fructus,
 62.B
 Copei arboris folia scripturæ commo-
 da, 62.B
 Coquera regulus Christianis se dedi-
 dit, 44.B
 Corcyra insula, 79.C, 80.A
 Corochotus Zemes, 23.B
 Coronum oppidum, 80.A
 Corona lapidea in delicijs, 42.B
 Corphu insula, 79.D
 Corochus regulus, eiusq. regio steri-
 lis, 47.C
 Cotochi regio in nubibus sita, 61.B, C
 Cothurni gemmis & coloribus præ-
 ciosissimi, 74.A
 Cotoy regio, 59.C
 Cozumella insula, 69.B, 71.B
 Creta insula, 80.A
 Cretæ descriptio, 80.A
 Creta nullū animal noxiū habet, 80.B
 Cretenses aliquoties à Venetis defe-
 cerunt, 61.C
 Cretenses hodie literas ignorant, 80.B
 Crocodilus quale animal, 91.A
 Crocodilorum astus, 91.B
 Crocodilorum odor suauissimus, 91.C
 Crocodilorum corium durissimū, 61.C
 Crocodilorum coitus, *ibidem*
 Crocodilus zelotypus, *ibidem*
 Crocodilos an alix præter Nilicam
 producere possint aque, 40.B
 Croco-

- Crocodilus molossium canem aspor-
 tauit, 57.A
 Crocodilorum copia ubi, 40.B, 50.B, 52.D
 S. Crucis insula, 4.B, 54.D, 69.B
 S. Crucis præes à Canibalibus truci-
 datus, 39.B
 Cubæ insulæ descriptio, 24.C
 Cubæ situs, 67.D
 Cubæ Cancricirculus fecat, 67.C, 68.C
 Cubæ insulæ fauces ualissimæ, 55.C
 Cuba Indici litoris pars, 71.D, 81.A
 Cuba aurifodinis felicissima, 63.D
 Cuba insula Ferdinandina appellata,
 Cuba insula, 10.D, 35.A, 38.A, 63.C (68.C)
 Cubam Canibales prædæ gratia fre-
 quenter incurfant, 35.B
 Cubana regio, 59.C
 Cubigar fluuius, 51.B
 Cuchabo regio, 59.C
 Cuchibacoa regio, 21.A, 26.D
 Cuchibacoæ promontorium, 41.D
 Cucurbitæ arbores, 51.B
 Cucurbitula braec loco, 19.B
 Cuiata angulus maris, 32.C, 34.A
 Culchæ nauigia, 44.B, 64.C
 Culices noxiæ ubi, 52.D
 Cultelli è lapide flauo, 49.D
 Cuamana regio, 16.C, 18.D, 21.A
 Cumana margaritis nobilis, 38.A
 Cuniculi leporebus per omnia similes
 ubi, 19.A
 Cupæ ponderis genus, 77.C
 Cupressilicæ syluæ, 80.B
 Curāna regio, 16.C, 18.D, 21.A
 Curianenses callidi uenatores, 11.A
 Curianenses simplices & innocentes,
 Cuspis, 38.C (19.A)
 Cybabo regio, 59.C
 Cycades insulæ, 80.A
- D
- Dabaiba foemina, eiusq. sacra,
 Dabaiba regulus, eiusq. 52.D
 regnum auri lerax, 56.C
 Dabaiba fluuius, 52.C, 67.A, 75.A
 Dabagua regio, 59.D
 Dabahon regio, 59.C, D
 Damascus Soldanicorum regnorum
 emporium, 80.D
 Dardanus ex Corytho electus, 58.A
 Dariensis ab Hispaniā distantia, 36.C
 Dariensis flumina aurifera x c, 52.D
 Dariennensis aëris inclementia, 36.D
- Dariene à tigride uasata, 46.B
 Dariene leonibus, & crocodilibus & tigris plena, 57.B
 Dariene pestifera, 56.D, 57.A
 Dariennenses arumnoſi, 29.D
 Dariennenses arboreorum fructuum
 copia multiformi abundans, 39.D
 Dariennensium arma, & pugnandi
 consuetudo, 30.D
 Dariensis ripa orientalis, 65.C
 Dariensis fluuius crocodilos nutrit,
 28.A, 40.A, B, 70.D
 Decembri apud Canibales aues nidifi-
 cant, 6.A
 Decurio quid, 5.C
 Decurionis potentia, 34.A
 Delationibus ad iram moueri petri-
 ciosum, 87.C
 Delagartos fluuius, 40.B, C
 Desiderata insula, 64.A
 Desta insula, 71.C
 Deudarius præturæ soldanicæ magis-
 tratus, 85.D
 Didonis in Libyam migratio, 58.A
 Diecus Cubæ Ferdinandinæ gubernator, 69.B
 Dieci Velsaquen peregrinatio, 70.D
 Dies perpetua ubi, 55.D
 Dies ubi toto anno æqualis, 16.C
 Ditis insulæ descriptio, 64.C, D
 Ditis insulæ regulus baptizatur, 65.A
 Dominica insula eadem que Caniba-
 rum, 3.B, 49.C, 53.C, 56.C
 S. Dominici urbs, 17.B, 24.D, 39.A,
 59.B, 60.A
 S. Dominici urbs pluuijs obnoxia,
 S. Dominici arx, 12.C (63.C)
 S. Dominici fluuius, 59.B
 Draconis os, fauces viij. milliariū, 15.D
 Draconis caput, 65.D
 Dulichium, 79.D
 Duraba flumen auriferum, 42.A, 51.B
 Duria fluuius, 38.D
 Duribba fluuius, 51.B
 Dyrrachium à Turcis captum, 79.C
- E
- Ebusos insula sub Hispanorum re-
 gum imperio, 86.C
 Eccampi lucanæ insulæ pars, 68.C
 Electrifodina inuenta, 11.A
 Elizabethæ Petri Arizæ uxoris uiril-
 is animus & amor conjugalis, 37.D

Emirchebir proximus post Soldanū
magistratus. 85.C
Enes lignei. 31.A.43.B.46.D.50.A.51.A
Epileganita Zemes. 23.B (D.75.A
Episcopi quinq; in terris nouis. 39.A
Epitaphia laderæ urbis. 79.C
Epitaphia Polæ urbis. 78.C.D
Equites Centauri crediti. 72.C
Eridanus. 41.B
Erythreus oceanus margaritis diues.
Elyonis renouati fabula. 42.B (45.D
Euangelista Cubæ locus. 9.C
Europa quibus maribus circumma-
biatur. 52.C
Euxinus pons. Ibidem
Exundatio inaudita. 60.D

F

F Ames incomparabilis. 42.B
Fames grauilissima ex cultus ne-
gligentia. 10.D
Fames omnium escarum optimū con-
dimentum. 45.C
Ferreca, una Fortunatarū insularū. 1.B
3.A.B.53.C.66.A
Ferreca instrumenta magno in precio
ubi habeantur. 64.D
Ferdinandina insula eadē que Cuba.
Ferandi Cortesij (qui et ipse H^{is}) (68.C
bros de inuentis insulis ædicit) pe-
regrinatio. 71.B
Filices ubi nascantur. 61.C
Filij ubi pro legitimis non habeantur.
Florida insula. 71.A (63.B
Fluminis cuiusdam ostium centum
mille passuum. 40.C
Flumina plurima uno antro absorbē-
tur. 59.D
Fluuij aliquot auriferi. 5.D.51.B.52.D
66.C.68.A.70.C
Fœminæ Amazonum instar sine uir-
ris quibusdam in insulis agunt. 64.A
Fœmina ex ulcere nata. 22.C
Fogedæ miser interitus. 35.B
Folij arborum inscribitur. 62.B.73.B
Folia per literas loqui Hispaniolis pro
digni loco est. 62.B
Fons quidam potus senes iuuenēce-
re facit. 42.B
Fons scaturiens quo balsami irrigan-
tur. 90.A
Fontes in superficie dulces, in medio
salodulces, in fundo salissimi. 62.A

Fontium scaturientium ratio philoso-
phica. 40.D
Fortis Ventura insularum Fortuna-
tarum una. 1.B.53.C
Fortis insula. 26.B.D.41.D.56.A
Fortunatæ insulæ unde dictæ. 1.A.B
Fortunatarum insularum recentia no-
mina. 53.C
S. Francisci apud Hierosolymitanos
cœnobium. 90.A
Frons sancti Augustini. 57.C
Fructus pineæ nuci similis regia efca.
Frumentij genus panico non
multum dissimile. 55.A
Fulgura & tonitrua mensē Nouem-
bri. 31.B

Fuluitæ cuiusdā Barbarg mulieris pro-
ditio. 34.B
Futeraca Caribanz uicus. 65.C

G

G Aira flu. 29.C.40.C.53.D.54.C
Galana insula. 3.C
Gaiantia insula. 53.D
Galeacæ nauigiæ. 76.C.77.A
Galeacærum capacitas. 77.C
Galeacærum regendarū ratio. Ibid.
Galli pyratæ. 15.A
Gallia. 32.B
Gallinæ pauonibus nihil minores. 72.A
Gallicæ lintheres. 19.A
Ganges fluuius. 41.B
Gaspars Moralis peregrinatio. 64.C
Gaspars Spinosa licētus Darien en-
suum prætor. 67.A
Genium alij lanuam appellant. 52.B
Genua à sano condita. Ibidem
Gemmaarū magna copia. 54.B.70.A.C
Gemmas Hispani nihil faciunt. 59.A
Gemmae ubi calculus uitreis permutē-
tur. 53.A
Gemma longe durissima. 52.D.53.A
Germania. 52.B
Glacialis oceanus. 52.C
Glaucus color præstantissimus ubi as-
fatim stillet. 11.A
Glycyrrhiza dulcis radix. 67.A
Golpbus Larte sinus Laërtiacus. 79.D
Gomera insula. 59.C
Goneria insula. 1.B
Gonsali Badaiocij castus. 66.B
Gorgodes Medusæ insula. 20.B
Gossampinæ arbores ubi. 50.A

Gloss

Gossampina supellectilia. 38.B.40.D
Gossipium quid. 38.B
Gossipium ubi sua sponte nascatur.
3.C.19.C
Græcia. 52.B
Græcia magna Hispanis regibus sub-
iecta. 87.A
Græcus uentus. 21.B
Granata urbs. 76.A
Granatam per uim à catholicis captā
non esse. 87.A
Granatenfes non ui ad baptismum co-
actos esse. 87.C
Granatenfium perfidia. 88.C
Granatenfium foedifragæ contra H^{is}
spanos seditiones. 87.C
Granatæ riuiulus quidam, eiusq; sca-
turigo eleganter describitur. 41.A
Grandis fluuius. 75.A
Grana del locus. 28.D.66.B
Gripus nauigij genus. 79.C
Grifalua fluuius. 69.D
Grifaluz nauigatio. 69.A. & sequētib.
Guaccatarima provincia. 59.B.D.63.C
Guaccatarima unde dicta. 59.B
Guacarapita. 22.A
Guaccaraca agis species. 62.D
Guaccanarillus. 59.C
Guaccanarilli regis humanitas. 2.C
Guadalchebir fluuius. 53.C
Guadalupe insula. 53.D.54.D.63.D
Guadalupus mons. 5.D (36.D
Guahabba regio. 59.D
Guahagua regio. Ibidem
Guaiana arbor, eiusq; fructus. 39.D
Guaiacanus piscis. 8.D
Guafegariradices. 61.D
Guaieri herbae. Ibidem
Guamaonocon nomen Hispaniolo-
rum. 22.A
Guinama regio. 59.C
Guannabo fluuius. 60.A
Guannaguax agis species. 62.D
Guannahini insula. 8.B
Guanabba insula. 14.A.70.D
Guanassa insula. 25.B.49.D.56.D
Guanguan insula parua. 70.D
Guanini tabulæ ex auricalco. 22.B
Guaninicacon fluuius. 60.A
Guanybam lacus. 60.C
Guarico regio. 59.D
Guarionexius quid significet. 59.C

Guarionexius uir bonus. 17.D
Guarionexij ditio. 61.A
Guarionexij uallis. 61.A
Guarionexius rex Christianis tributa
pendet. 12.B
Guarionexij defectio. 13.B
Guarionexius deficiens à Christianis
superatus est. 13.C
Guarionexius capitur. 18.B
Guarizacca insula. 60.B
Guaraura arbor. 39.D
Guaurab lacus. 60.D
Guazzaura clausus clamor. 64.C

H

H Abaco regio. 59.D
Haiba fluuius. 59.B
Haici olim Hispaniola dicebatur. 58.B
Haici quid significet. et. 50.B.C
Haici montes. 59.B.C
Haraia Pariz regio sale abundas. 19.D
Hathathiel uallis. 60.C
Hayhay insula. 54.D
Haza regio. 59.C
Hazua mons. Ibidem
Hazua pluuios nullos habet. 63.B
Hebenum lignum. 14.A
Hebræorum aspirationes. 59.C
Hellefponus. 52.C
Herba mire noxia. 62.C
Herba aduersus uenenata tela. 29.D
Herculei freti eleuatio. 42.A
Hesperia pro Italia. 58.C
Hesperides Portugalesium insulæ
tredecim. 15.A
Hesperidum insulæ. 7.D.20.B
Hobba grani genus. 32.B
Hibucero arbor. 51.B
Hiebra fluuius. 51.C
Hiebra portus. 42.A
Hieronymus Aquillariz à Barbaris
captus euasit. 71.D.72.A
Hierosolymorū insauratio à Macho-
metreis prohibita. 88.D
Hierosolyma nostræ religionis initia-
lis sedes. 58.A
Higuei regio. 59.C
Hirundines ubi hycem. 80.C
Hispali polus. 15.A
Hispali urbs. 37.B
Hispali Baricæ emporium. 20.B
Hispani sub æquinoctiali circulo. 56.B
Hispani intra tropicum cancri. Ibid.

Hispania margaritis diues. 45.D
 Hispanorum ornatus. 53.A
 Hispani odores arabicos, muliebres diiudicant. Ibidem
 Hispani gemmas parufaciunt. Ibidem
 Hispanis summus honor est, regi affidere. 2.D
 Hispani tum fide, tum militari arte insignes. 87.A
 Hispanorum regum imperiū quam ample se diffundat. 86.C.87.A
 Hispaniæ regibus, clementia innata. Hispanorum animus femper magna molitur. 68.C
 Hispani per lequas numerant. 66.C
 Hispani a nudis populis superati. 26.A
 Hispanorum aspirationes. 59.C
 Hispaniola insula. 1.C
 Hispaniola insula eadem quæ Ophira. 6.D
 Hispaniola unde dicta. 58.D
 Hispaniolæ nomina. 58.B.C
 Hispaniolæ situs. 63.C.D.67.D
 Hispaniola quantum à tropico cancri distet. 68.C
 Hispaniolæ motus elementorum uarij. 63.C
 Hispaniolæ solstitia æquinoctijs paria. 58.D
 Hispaniolæ particularis descriptio. 57.D. & sequentibus.
 Hispaniolæ forma. 58.D
 Hispaniola Italiæ præfertur. Ibidem
 Hispaniolæ primi habitatores agrestes. 61.D
 Hispaniolæ panis. 24.B
 Hispaniola emporium totius oceanus. Hispanioli Christianos sibi dominumaturus uaticinati. 57.D
 Hispaniola temperatissima. 58.D.59.A
 Hispaniolæ fecunditas. 59.A
 Hispaniola uallibus, syluis, rupibusque aspera & tetra, cæterum amoenissima. 58.B
 Hispaniolæ felicitas. 75.B
 Hispaniola quantum auri in Hispaniā quotannis mittat. 61.D
 Hispaniolorum admiranda humanitates. 1.D
 Hispaniolorū mores et studia. 5.B.58.C
 Hispaniolæ insulæ religio. 21.D
 Hispanioli sapientiam sine literis con-

luerunt. 58.B
 Hispaniolorum in edito partu cerebromonæ. 61.B
 Hispanioli filios suos pro legitimis non habent. Ibidem
 Hispaniolorum testamenta. Ibidem
 Hispaniolæ fenatus refarcitus. 75.A.B
 Hispaniolæ mulieres medicaminibus abortiunt, ne Christianorum mancipia pariant. 61.B
 Hispaniolorum humani ritus. 61.B
 Hispaniolorum melvynia. Ibidem
 Hispanioli laboris impatientissimi. 61.C
 Hispaniolorū contra Christianos insidie & coniuratio. 62.C
 Hispaniola à Martinioensibus occupata. 58.A
 Hobos agis species. 61.D
 Homocopia Christianorū. 70.C.71.A
 Honorucco regio. 59.D
 Hora. 59.C
 Hostium ossa ubi fasciculatim trophæi loco suspendantur. 73.D
 Houos arbor. 39.D
 Hozama fluuius. 59.B.60.A
 Huhabo prouincia. 59.B.C.61.A
 Humanae res instabiles. 67.A
 Humana sacrificia. 70.A.71.C.73.C
 Hyperborei montes. 51.C

Iacchi regio. 59.D
 Iaches fluuius aurifer. 7.A.59.B
 Iaciga fluuius. 59.B
 S. Iacobus arx. 13.B
 S. Iacobi insula. 20.B
 S. Iacobi oppidum. 68.C
 Iamaica insula fertilis. 61.D
 Iadera Dalmatica urbs. 79.B
 Iagohaiuchio regio. 59.C
 Iala insula. 56.D
 Ialæ fabula. 22.B.C
 Iainagua lacus dulcis. 60.C
 Iamaica insula. 7.D.8.A.51.D
 Iamaices arenosæ fyrtes. 71.D
 Iamaizi regio. 59.D
 Iapidum copia. 54.B
 Idæi montes. 80.A
 Idæorum montium regio. 61.C
 Iguamu uallis. 60.C
 Incles aquaricæ. 67.D
 Indiæ principium. 7.D
 Indiæ Gangædis terminus indiscretus & Cosmos

Cosmographis relictis. 7.D
 Indicus Oceanus margaritis diues. Indica littora non longe ab Hispania distant. 45.D
 Indicæ contractionis domus. 37.B
 Ingratitudinis memorabile exemplum. 7.D
 Insulæ paradisiæ Elysiæ. 54.C
 Insulæ aliquot fortunatæ. 21.A
 Insulæ cuiusdam repetitæ descriptio. 1.D. & sequentibus.
 Insula quaedam remotissima æternitatis opinione imbuta. 10.A
 Iocanna numen Hispaniolorum. 22.A
 Ioanna insula. 1.C.7.D
 S. Ioannis insula. 4.D.24.C.39.A
 54.C.63.C
 S. Ioannis porta, insula. 71.B
 S. Ioannis flumen ossia septem habet. 51.C
 I. Aioræ nauigatio tyrannica inauspicata. 66.B
 Ioannes dela Cossa cum septuaginta militibus à Barbaris nudis occisus.
 Ionium mare. 56.D
 Iouanobia antrum. 22.C
 Ioppæ portus. 65.D
 Iplicrateiæ erga Mithridatem amor coniugalis. 37.D
 Isabella Hispaniola quare dicta. 58.D
 Isabella urbs. 7.C
 Ister fluuius. 41.B
 Ister in ponticū pelagus labitur. 40.B
 Italia pro Latio. 58.C
 Italia in mare protenta. 41.C
 Itali caput Peloponnesi angulus. 80.A
 Italia Tyrrhenum ab Adriatico mari diffeminat. 52.B
 Iuannæ serpentes. 13.D.58.C
 Iucca radices genus. 2.B.31.B.40.A
 Iucca panis. 54.D.59.A
 Iucca ubi nascitur. 50.A
 Iucca primum noxiæ erat. 62.D
 Iuccæ panis triticeo salubrior. Ibidem
 Iucca quomodo plantetur & in panem redigatur. 54.D
 Iuccarum genera multa. Ibidem
 Iucatanæ insula. 68.C.69.C.71.C
 Iudæi alienigenas à suis templis arcent. 73.D
 Iudæis ægyptium balsamatum interdium esse. 90.A

Iudæi contagiosum pecus Hispaniarum regio eliminati. 87.D
 Iulianus aduersus Granatenfes uisitor. 87.A.B
 Iunna fluuius aurifer. 7.A.59.B.61.C
 Iupiter mons Cretæ. 80.A
 Iupiter hodie à Cretensibus ignoratur. 80.B
 Iur, id est, primarius. 50.B
 Iureche pagus. 51.A
 Ius suum trueri iure gentium licet. 87.B

L

Labyrinthus Minoius. 80.A
 Lacertus animal. 91.C
 Lacus quidam aquarum falsodulcium fluuiorum multorum receptor. 60.B
 79.D
 Laërticus sinus. 79.D
 Lagartos flumen. 28.C
 Lagarti animalia noxia. 28.C.91.C
 Laletarij populi. 86.C
 Lætanis falis feracissima. 61.D
 Lancelota insula. 59.C
 Lancelotos insularum fortunatarum una. 1.B
 Lapidea instrumenta pro ferreis ubi. Lares uilla. 63.C
 Lazarus regulus. 69.A
 Legationis Babylonice scopus. 88.D
 Legumina ubi bis maturescant. 7.A
 Leones ubi. 50.A
 Leonum Libycorum ferocitas. 4.C
 Lepra testudinibus mundatur. 15.A
 Leque mensura. 11.B.40.A.41.D.66.C
 Libri ex solijs arborum. 73.A.B
 Litteræ ubi nullæ. 22.D.58.B
 Litteræ inter barbarissimas etiam repetitæ. 65.D
 Litteris Barbarorum pueri à Christianis imbuti. 24.D
 Limonares insulæ. 50.B.C
 Lodices ex gossampino contextæ. Longæ regum manus, proterbium. 86.D
 S. Lucari oppidum. 59.C
 Lunæ montes. 90.C
 Sub Lung orbe quæcumque parturitur, post sortis æditum claudunt uterū. Lusitania. 38.D
 Libycum mare. 59.D

M

Maccazina regio. 59.D
 Macoanes herbæ. 62.D

Machinneh regulus. 22.C
 Machochaëlis metamorphosis. 22.A
 Macorix regio. 59.C
 Macoryxes populi. Ibidem
 Macana enes lignei. 30.D.44.B.46.D
 Madaninan infulam mulieres solæ
 Amazonum instar inhabitant. 4.A
 Madera infula. 15.A
 Mæotis. 52.C
 Magona uallis auriferis fontibus sca-
 tens. 11.D
 Magua regio. 59.C
 Maguana regio. 59.C.63.C.61.A
 Maguana uallis. 60.C
 Magueij herba. 61.D
 Maguey tympanum. 58.B
 Mahaitin mons. 59.C
 Mahometicorum primorum tres gra-
 dus. 82.A
 Mahometici præputiantur. 82.A
 Mahometici pontificis ius. 85.A
 Mahometorum sepulchra. 91.D
 Mahometici alienigenas à suis cere-
 monijs arcent. 73.D
 Mahometæorum anni. 84.D
 Mahometici *maluyayia* concessa.
 Mahometati uno abstin- (64.C)
 nent. 84.C
 Mahomet uoluptatibus colitur. Ibid.
 Mahometæorum uestimenta. 83.A
 Mahometica gentis fedendi mos. 82.C
 Mahometati imbelles. 84.B
 Mahometes Caytbei filius per inimic-
 orum dolum patri succedit. 85.A
 Maia provincia. 50.A.56.D.68.D
 Maia guariti regio. 59.D
 Maicillas læsa apud Cubenses fit quis
 aliud molitur quam regium edi-
 cium habeat. 74.C
 Maibanexius capitur. 18.B
 Mais radix. 31.B
 Maizium frumenti genus. 2.B.50.A
 54.C.62.D
 Maizius panis. 47.D.56.B.64.D
 66.D.75.B
 Malea promontorium. 52.B
 Maleum Peloponnesi angulus. 80.A
 Malhambra Granatenfis Maurorum
 è manibus erepta. 82.B
 Mameis arbor. 39.D
 Mameluchi nullis caligis utentes pe-
 des nudi incedunt. 82.D

Mameluchi plerumq; à pyratris capta
 mancipia. 81.D
 Mameluchi Soldani regij ferui. Ibid.
 Mameluchi, equestris ordo. 84.A
 Mameluchorum priuilegia & digni-
 tas. 84.B.C
 Mameluchorum stipendia & alimo-
 nia. 84.A
 Mameluchorum pascendi mos. 89.D
 Mameluchorum etiam in incolas rye-
 rannis. 84.C
 Mameluchi uinū contra Mahometi
 institutum largissime bibunt. Ibid.
 Mameluchorum summum discris-
 men. 83.D
 Mameluchi ueteres mutis uulneri-
 bus extincti. 84.B
 Mameluchi recentiores ex deficienti-
 bus Christianis tantum deliguntur.
 Mameluchi quater parua ma- (84.B)
 nu ingentes Turcarum copias pro-
 fligant. 92.A
 Mammetes Soldanus per insidias obs-
 truncatur. 85.C
 Mamonna. 22.A
 Manabaho regio. 59.C
 Manabaxao. 59.D
 Manacapana regio. 16.C.18.D.21.A
 Manacapana margaritis referta. 38.A
 Manati lacus. 60.D
 Manati pisces. 60.C
 Mancipiorum fligmata. 66.C
 Mancipia pro iumentis onerarijs. 67.A
 Manica uexius rex Christianis tribu-
 ta pendebat. 12.B
 Marohus Zemes. 22.C
 Martinus infula. 58.A
 Martinnoenses fedes mutarunt. Ibid.
 Maragnonus fluiuius. 21.A.40.C
 41.D.52.C
 Marchum, ponderis genus. 32.B
 Maris origo fabulosa. 22.C
 Maria perpetuò cursu in occum la-
 bentia. 71.D
 Mare cur ab oriente occidentè uerfus
 torrentis instar currat, disputatio
 philosophica. 53.D.55.C. & sequentib.
 Maris magna effusio. 11.D
 Mare utrum rursum à terra absorbea-
 tur. 40.D
 Mare herbidum. 53.D
 Mare glaciale. 55.C

Mare

Mare ubi dulce. 15.C.21.A.50.B.52.C.D
 Margarita infula. 64.C
 Margariferi loci. 45.D
 Margaritæa diues infula. 57.D
 Margaritarū diues copia ubi. 64.C.D
 Margaritarum quærendarum ratio.
 Margaritæ pondere & pre- (65.B)
 cio maxima. 65.A
 Margaritæ conchis recenter solutis
 molles sunt & piscibus cibo. 65.C
 Mariae rotundæ infula. 4.B
 Sancta Maria antiqva colonia. 41.D.
 56.D.74.C
 Mariae simulacro cultus Zemium ex-
 hibetur. 35.D
 Mariæ uirginis aedes dicata apud Bar-
 baros. 35.D
 Mariatambal regio. 21.A.40.C
 Marien regio. 59.D.61.A
 S. Marina infula. 70.D
 Marlotæ uestes. 82.D
 Marloræ promontorium. 29.A.42.B
 Marmor candidum. 55.B
 Maragon fluiuius. Ibidem
 Mataræa locus Aegypti, ubi Christus
 exulauit. 89.D
 S. Martha portus. 53.A.D.56.C
 S. Marini infula. 4.B
 Mathino infula. 22.A
 Matina infula. 53.D
 Matinorum oppidum. 67.D
 S. Matthei fluiuius. 28.D.40.C.41.D
 Matum piscis prodigijs nomen. 60.D
 Maucara regio. 59.D
 Maurorum in Christianum sangui-
 nem sitis. 87.B
 Maurorum ad Soldanū legatio. 86.B
 Mauri Christianis mulieribus profici-
 gati. 86.C
 Mauri quoque Beatam uirginem ue-
 nerant. 90.A
 Mecha Mahometæorum prima fe-
 des. 58.A
 Melechtraphi Sultani de Christianis
 uictoria. 84.A
 Meldinus fluiuius. 40.B
 Melechfala Aegyptiorum Sultanus.
 Melechfala à feruis trucidat- (83.D)
 tur. Ibidem
 Mella in arboribus ubi. 64.A
 Memoria res ueteres citra literarum
 usum ubi commendatæ sint. 58.B

Memphis quondam pyramidibus no-
 bilis. 89.C
 Menses uiginti ubi. 70.B.73.C
 Mensis ubi uiginti dies tantum hæ-
 beat. 73.C
 Metamorphoses fabulosa. 22.A.B
 Methymna oppidum Hispaniæ. 31.A
 Meum & Tuum malorum femina.
 9.D.10.A
 Sancti Michaelis finus. 57.C.D.67.B
 Milui uibymcent. 80.C
 Minotaurus hodie à Cretensibus igno-
 ratur. 80.B
 Miramamolius Mahometicus mo-
 narcha Christiani nominis infecus-
 tor. 87.B
 Mithridatis uxor. 37.D
 Modonenfis urbs à Turcis expugna-
 ta. 80.A
 Molæ auræ. 74.A
 Monblancum oppidum. 81.D
Mosé nauigia. 38.A
 Monserratus infula. 64.A
 Monstrum marinū hoiem rapit. 24.B
 Mortuus noctu uagari & uesci opi-
 nio. 22.D
 Mosco oppidum. 69.A
 Mulieres Amazonicam uitā ducētes
 sagittandi artis peritissimæ. 4.A.70.A
 Muliebri cōsilio patria prodita. 34.B.C
 Multorum æ regis provincia. 73.A
 Murcienfe regnū raras pluuias habet.
 Myrmidones ex formicis. 22.B (63.C)
 Myrobalanus arbor. 39.D.50.A.C
 Myrobalani arbores ubi sua sponte
 nascantur. 22.A
 Myrobalani fuillas carnes lapidiores
 reddunt. 59.A
 Myrobalanus portus. 50.C

N
 Nabis fluiuius aurifer. 7.A.12.C
 Nabæe fluminis fontes. 59.B
 Naualis officina descriptio. 77.B
 Naufragium Christianorum. 22.C
 Naufragium describitur. 21.C.37.C
 Naufragas naues Soldanus in silcum
 redigit. 82.A
 Nauigandi ratio non uulgatis. 67.D
 Natæ portus. 79.D
 Neibama regio. 59.D
 Neibaymao mons. 59.C
 S. Nicolai portus. 7.D

Nicēſe deplorata fortuna & interit.
 30. A. B
 Nicēſe ubi amiſſus, 50. C
 Nigritæ populus, 40. B. 43. D
 Nigritus fluius, 40. B
 Nili caput, 90. C
 Nili montibus Aethiopiꝝ caſus, 59. D
 Nilus per Aethiopiꝝ regiones currit, 90. C
 Nilus Aſiam ab Africa diuidit, 83. C
 Nili fauces arenis conſuſe, 72. A
 Nilus ſeptem oſtijs mare ingreditur, 75. A. 51. C
 Nilus in Aegyptiꝝ pelagus labitur, Nili uulter inundantis terminus, 40. B. nus, 90. D
 Nili excrementi ratio, 90. C
 Nili inundatio annua, 83. C
 Nilus quo tempore inūdet, 89. D. 90. C
 Nili aqua ſapore laudabilis, 90. A
 Nilus crocodilorum nutritor, 40. B. 91. B
 Nili uarij piſces & aſtilia, 90. D
 Nili duo, 40. B
 Nimaca regio, 59. D
 Nizaus fluius, 59. C
 Nobilitatem Venetorum ad paupertatem reduciſſimum ſubleuandi ratio, 77. D
 Nomem Dei, turris, 29. A
 Nordueſtus uentus, 21. B
 Norttes ſtellas antarctici poli, 45. B
 Nouaculæ ex lapidibꝝ diaphanis, 71. A
 Nouembri menſe ubi temperies, 19. C
 Nucem pinearum copia ubi, 39. D
 Nudorum Barbarorum de Hiſpaniſ uictoria, 26. A
 Nummus caſtellanus, 32. C

O

Ocoa fluius, 19. A
 Oceani motus uarij, libro ſexto decadis tertie, per totum, 34. C
 Oeconomi boni officium, 34. C
 Oloa terra, 69. D
 Onocrotalus auis, 56. A
 Ophira inſula, 1. C. 6. D
 Orbem non penitus ſphæricū, 16. D
 Orbis totus inſula eſt, 21. A
 Os draconis regio, 29. D. 10. A. 38. A. 41. D
 Oſſa humana ubi in ſagitarum uſum feruentur, 3. D
 Ouandus regulus, 70. B

P

Pacry tyrāni belluina forma, 46. C
 Pacra tyrannus male ſibi conſcius ad Chriſtianorum aduentum auſ fugit, 46. A
 Padus fluius, 41. B
 Palaſtina quando in Sultani poteſtatem uenerit, 84. A
 Palma inſula una fortunatarum, 1. B. 51. C. 64. A
 Palmaria regio, 70. B
 Palmarum genera ſeptem, 50. A
 Palmula ſterilis ubi, 39. D
 Palos portus, 20. B
 Paludes Dabaibæ noxiarum animantium altrices, 52. D
 Pan unde dicitur, 58. B
 Pananomes reguli regio auro diues, 58. B
 Panis radicalis ubi in uſu, (66. D. 19. B. 28. A
 Panis ex lucca & Maizio, 46. A
 Paria regio, 16. A. B. C. D. 18. D. 38. A
 Paria terre eleuatio, 16. C. 24. A
 Paria litus, 21. A. 24. A
 Parie montium culmina paradifi delicias habent, 40. D
 Parienſis regionis homines ferociſſimi, 24. A. B
 Parie incolis cum Sabæis nullū commercium, 32. B
 Parienſes à Chriſtianiſ uicti, Ibidem
 Parienſiꝝ cum Chriſtianiſ fœdus, 38. C
 Paria piſſacorum feraciſſima, 38. B
 Paricora regio, 4. C. 21. A
 Pariza regulus Chriſtianiſ ſternit, 67. A
 Paſcha floridus reſurrectio nis dies Hiſpaniſ dicitur, 71. A
 Patroni Galeacearum conductores Pauones ubi per memora uolent, (77. C. D. 40. B
 Pauones non picti ubi, 40. B
 Pauonibus ſimiles uolucres, 50. A
 Pecudes ubi nullæ, 68. D
 Pecunia ubi nulla, 43. B. 47. D
 Pegnone rupes, 51. B
 Peigoræ uis pendentes ubi, 50. A
 Peloponneſiacum litus ob Turcarū incuſſiones incultum, 80. A
 Perditorum uallis, 52. D
 Perditorum fluius, 50. C
 Periquete regulus, 66. D
 Peſus numus, 38. B
 Peſum pöderis genus, 25. A. 44. A. 66. D

Petr

petri Alphonſi Nigni peregrinatio, 18. D. & ſequentibus, 37. A. 53. C
 Petri Ariæ nauigatio, 37. A. 53. C
 Petri Martyris periculum in legato ne, eſuſqꝝ prudentia, 86. B. & ſeq.
 petri Martyris ad Soldanum oratio liberrima, 87. A
 petrus Martyr ueſte ſerica donatur à Soldano, 91. D
 petrus Martyr ut fit à Soldano exceptus, 81. C. & ſequentibus, 28. C
 petri Vmbria miſer interitus, 28. C
 Phacaci patria, 79. C
 pharaon in mari rubro deletio imperium Aegypti in ſeruorum poteſtatem uenit, 83. C
 phalianorum copia ubi, 19. A. 40. B
 piſcaria inſula, 63. C
 piſcandi genus nouum, 8. C
 piſces uenatoriꝝ ubi, Ibidem
 piſces minime noxiꝝ ubi, 6. A
 piſcis quidā miſeric humanus, 60. D
 pix ſcopulorum arborea durior, 62. B
 plata portus uilla, 63. C
 plinius Ariſtoteliſ ſectator, 65. A
 plinius minutus de rebus ad occupatos principes ſcripſit, 63. A
 pocchorroſæ reguli ditio, 47. D
 pocchorroſenſis regio quibuſcunque frugibus alendis idonea, 48. D
 pocchorroſæ portus, 56. B
 pola urbs, 78. B
 polus antarcticus, 45. B
 polarium graduum uarietas, 42. A
 poma miræ ſuauiſſatis, in herbis, non arboribus naſcentia, 39. D
 poma dulcia, ſed noxia ubi, 25. D
 Poncha rex deletur, 31. A
 Ibidem
 Poncha regio, 49. A
 Poncha regio, 43. B
 Potanchenſis populꝝ, 70. B
 Potanchianus regulus, 70. B
 Potanchani oppidi deſcriptio, 72. B. C
 Potanchani à Chriſtianiſ conditiones accipiunt, 72. C
 Poniſciꝝ Mahometarum officium eſt principes creatos cōfirmare, 85. B
 Pontij inuſitata nauigatio, 66. B
 Populus quidam immanis & uagus, 70. D
 Populus qui ora perforata auro circumligant, 75. A
 Porci mulabꝝ maiores, 59. A

Porcorum caro ubi ſola in uſu, 24. C
 Portugalia, 38. D
 Portus Beata, 64. A
 Portus deſideratus, 69. D
 Pſittacorum copia, 58. C
 Pſittacos capiendi ratio, 67. C
 Pſittaci loquaces & uarij coloris, 2. C. 3. D. 19. C. 38. B
 Pſittaci phafianiſ grandiores, 3. D
 Pſittaci caponum magnitudine, 40. C
 Pſittaci paſſerculiſ minores, Ibidem
 Ptolemaſ quando Chriſtianiſ adempta, 84. A
 Pueri regij etiam ſine literis ſapientia imbuti, 58. B
 Pura terra, 15. B
 Pyramides Aegyptiæ mira magnitudine, 88. D. 89. A. B
 Pyramides concauz, 89. B
 Pyramides ex marmore ſtauo, 89. C

Q

Qvareba fluius, 51. B
 Quarequa regio, 43. B. C
 Quarequa regio quibus calamitibus ſubiecta, 43. C
 Quarequanorum cum Nigritiſ perpetua bella, 43. D
 Quarequanorum ſtrages, 43. C
 Quatuor tempora, inſulæ quatuor, 50. B
 Queraqueira inſula, 54. D (50. B
 Quicuri regio, 70. C
 Quines Zemium ſacerdotes, 55. C
 Quiriquetana regio uaiſta, 49. D
 Quittilla inſula parua, 70. D
 Quizqueia olim Hiſpaniola dicebatur, 58. B
 Quizqueia quid ſignificet, 58. B. C

R

Ranarum clamor unde, 22. A
 Rara polæ urbiſ porta, 78. B
 Recutiti homines, 68. B. 69. C. 70. C. 71. A. C
 Regaliſ portus, 5. C. 63. C
 Regales Hiſpaniſ Miſul dicunt, 80. C
 Reges ubi ſoli ueſtiantur, 29. C
 Regio quedam hyberniſ rigoris quæ pers, 28. A
 Regio quedam temperatiſſima, 52. A
 Religioniſ neglectæ paradigma ſingulare, 60. B
 Reuerſus piſcis, 8. D
 Reyre regio, 59. C

Rhythmis res antiquæ posteritati tra-
debantur. 58.B
Ricca uilla. 73.D
Riphaei montes. 52.B
Ritus niger fluiuius. 33.A
Rodericus Hispaniæ rex ob stuprum
tertio cladem accepit. 87.B
Rodalnus quidam seruus ad hono-
res euectus asperimus factus. 14.B
Rodus insula. 80.B
Roxetum Nilisotium. 81.C

S
Saccari magna copia. 75.B
Saccarum ex cannarum radicibus
extorquetur. 7.A
Sacerdotes ubi coelbes uitam agant.
Sacrificij insula. 70.A (70.B)
Saetum Niliaca regio. 91.C
Sagittarum uenenatarum usus. 27.D
Sal ubi cultu diuino ueneretur. 52.A
Salinarum nouum genus. 19.D
Salinæ montanæ faxæ. 61.D
Saluaterra uilla. 63.C
Same à Turcorum potestate erepta.
Sanguine proprio ubi homi- (79.D)
nes lient. 73.D
Santheremus Xamanæ latus. 5.A
Saphiri putamen anferino ouo gran-
dius. 54.B
Sapienæ studium citra literarum præ-
sidia ubi. 58.B
Sardinia sub Hispanorū ditione. 86.C
Sardum cœlum perniciosum. 56.D
Sarmatæ. 52.B
Sarraco Syriæ regis dux Aegyptio-
rum regnum dolo occupat. 83.D
Saturnia regio. 53.D. 56.C
Saturnus hodie à Cretenfibus igno-
ratur. 80.B
Scacorum ludus apud Barbaros ex-
teros. 74.C
Scombrina insula. 25.D
Scoriz reguli ditio. 67.A
Scotia. 63.D
Scutum Cateba insula. 42.A
Scylla & Charybdis. 56.D
Scythiæ. 52.B
Secures ubi auro preciosiores habean-
tur. 43.B. 47.D
Secures è lapide fluau. 49.D
Semina quarto quoq; mense ubi ma-
turefcent. 29.A

Semperuiua herba. 62.D
Senatus principis potestas apud Ro-
manos. 77.A
Senega fluiuius. 40.B
Senes iuuenescere. 42.B
Septæ urbs. 87.A
Sepulchro sancto Barbari omnes pe-
pererunt. 84.A
Serpentes in delicijs. 8.B. 13.D
Serpentes innoxij ubi. 2.B
Serpentes crocoditis similes ubi. 8.B
Serratus mons. 4.B
Serudis ingenij euecti insolentia. 14.B
Serruorum Aegyptiorū defectio. 38.C
Sesa insula. 71.C
Sibylla oppidum. 73.D
Sicilia sub Hispanorum dominio.
86.C. 87.A
Siculi maris impetus. 56.D
Simeonis prophete sepulchrum ubi.
Sinus perditorum. 42.A (79.C)
Sipangi regio à Christianis in dino-
nem accepta. 11.C
Siuiua urbs. 37.B
Siuragadinæ plasmæ ubi multæ. 54.B
Solarium radiorum repercussio, calo-
rem parit. 57.A
Soles pro diebus. 31.C
Solstitium utrunq; æquinoctijs par,
ubi. 58.D
Soldanorum apud Aegyptios origo.
Soldani ex Christiano origi- (83.D)
ne creatur. 84.B
Soldanus Babylonicus appellat. 82.A
Soldani recens creati quantum largi-
tionis in Mameluchos proceresq;
expendere soleant. 86.A
Soldani summo mane auditi in pu-
blicum prodire solent. 82.B
Soldanica sedes in sexennio quinquæ-
es euacuata. 85.B
Soldanum sine muneribus & comi-
tatu magnifico à Legatis accedere
nefas. 81.A
Soldanorum tyrannis. 80.D
Soldani arcis topographia. 82.B
Soldani profopographia. 82.D
Soliuagi hominis factum. 62.A.B
Solsij nauigatio. 65.D. & sequenti-
bus. eiusq; miser interitus. 66.A
Speculorum precium summum. 50.A
Sperantia arx condita. 13.B

Spica

Spica miræ crassitudinis. 59.A
Squiuetes agis species. 62.D
Stagnum quoddam in summo mon-
tis uertice. 59.D. 60.A
Stois margaritarum ferax. 45.D
Striuales Vergilianæ scopuli. 79.D
Strophades insulæ. Ibidem
Suduectus uentus. 20.B
Sullæ carnes ubi arietinis saporosio-
res salubrioresq;. 39.D
Sumideri quid. 52.D
Symplegades insulæ. 71.A
Syria in Sultani potestatem quando
uenerit. 84.A

T

Taia regio. 50.A
Taini populi. 5.D
Tanais fluiuius. 41.B. 77.B
Tangarbardini interpretatio apposi-
tissima. 88.B
Tangarbardinus q̄ paribus Chris-
titanis faueat. 88.B
Taprobana margaritarum procrea-
rix. 45.D
Taqunazabo regio. 59.D
Tanacuru regulus. 66.D
Taurus mons. 52.B
Taxamarus regulus. 72.A
Teaoha regulus Christianos beni-
gne accipit. 46.A
Tempestas uiolentissima describitur.
21.C. 79.A. B. 8.C
Tempiorum ornatus inter Barba-
ros. 73.C
Teneriphe insula una Fortunatarū.
1.B. 53.C
Tenoræ, id est, uniones. 19.A
Terra semper uitrens. 52.A
Tessa marina foemoralis loco. 51.B
Testudinibus mundatur lepra. 15.A
Testudines inuitatæ magnitudinis;
eorumq; pariendi ratio. 64.A
Teucer ex Creta eiectus. 58.A
S. Thomæ arx. 7.B. 10.C
Thracæ. 52.B
Thuris feracissima terra ubi. 24.A. 38.B
Tiburonus piscis hominem dentis
ictu fecat. 60.A
Tichri uici Christianis subditus.
34.B. C
Ticinus fluiuius. 41.B
Tigrides ubi. 50.A

Tigridis carnes bouina nihil deterio-
res. 46.B
Tigridis ferissimæ fabula lectu nō in-
iucunda. 46.B
Tiphio uehementissimus. 11.D
Tireocetus fluiuius. 61.C
Tirusi pagus aurifodina nobilis. 26.B
Tirufenfis faculis uenenatis urum-
tur. 26.B
Tintinnabula aurea fimbrijs appen-
sa. 38.B. 74.A
Tintinnabuli apud Barbaros precii.
19.A. 43.A. 64.D. 68.D
Tudos sanctos, insula sterilis. 64.A
Tomonibus Soldanus creatur. 85.C
Toppazius ubi inueniatur. 21.C. 53.A
Totonoga regulus. 66.A
Tramontana itella. 16.C. 45.B
Tremadales quid. 52.D
Triticum binis mensibus ubi matu-
rescat. 7.A
Troianum solum unde. 58.A
Troicus ludus apud Hispanos. 13.A
Trucimanus Valentinus in Soldani
manus quomodo uenerit. 81.D. no-
menq; Christi abnegarit. 82.A
Trucimanus Mameluchus propter
Christianorum fauorem pericita-
tur. 86.B
Trucium Cantabium patria. 26.B
Tubanamæ regio quibuscunq; frus-
gibus alendis idonea. 48.D
Tubanamæ reguli regia. 48. 56.C
Tubanamæ imperium Sardanapali-
cum. 48.A
Tubanama capitur. 48.B
Tubanama quanto auro se à Christia-
nis redemerit. 48.C
Tumaccus regulus Christianorum fil-
dei se committit. 44.D. 45.A
Tumaccus regulus. 64.C
Tumanamæ regnum, auro referuissi-
mum. 31.C
Tunna agis species. 62.D
Tuquemenius Sultanus ex seruis cre-
atur. 83.D
Turbo uiolentissimus. 11.D
Turcorum copiz quater à paucis Ma-
meluchis profigat. 92.A
Turri regulus. 23.C
Tympana classica instrumenta. 51.B
Tyrra prima sedes in Canaria. 58.A

Tyrrenum æquor Italiam ab Adriatico determinat. 51.B
V
 Vagonion in philomenam trāsformatio. 22.A.B
 Vhabum prouincia. 61.C
 Valdiute miser interitus. 35.B.71.D
 Valentinum regnum Hispanis hære ditario iure subiectum. 87.D
 Valladoleum oppidum. 41.A
 Valschus præfectus militum creatus. 42.D (49.B)
 Valschi altera nauigatio. 42.D
 Valschus principatum in Dariennensibus sibi usurpauerat. 34.B
 Valschi & Ariae dissidium. 74.D
 Valschus iniquo iudicio obrutus, supplicio afficitur. 74.D
 Vellera ex arboribus ubi. 2.C
 Venationis ars. 67.B
 Venensis dies Mahometarum festus dies. 91.A
 Venetiæ situs. 76.C
 Venetiæ urbis descriptio. 78.A
 Venetorum ducis potestas. 77.A
 Venetorum comitæ. 76.D
 Venetorum instituta. 76.C.78.A
 Venetorum lex de iuuandis nobilibus pauperibus. 77.D
 Venetorum moneta. 77.A
 Veneti terrarum omnium hospites. 77.A
 Ver ubi sit quando nobis autumnus. 45
 Veedor magistratus Hispanorū. 54.B
 Verzinum lignum. 11.B
 Vesperilionum noxiarum copia in gens ubi. 57.B
 Vesperiliones gallis gallinæ infestæ. Ibidem
 Vesperiliones turturbus non minores. 24.B
 Vesperiliones morsu letales. 32.D
 Vespertius astronomiæ peritissimus. 57.B
 Vibba regio. 51.B (54.A)
 Victoræ oppidi descriptio. 72.D
 Villa noua. 63.C
 Vincentij Annez peregrinatio. 38.A
 Vincentij Annez de Barbaris uictoria. 38.B
 Vinum lege Mahometica interdictum. 84.C
 Vinum diuersorum colorum. 34.C
 Vina è granis & fructibus. 64.D

Vina ex palmarum fructibus. 31.D
 Vinum ex radicibus expressum. Ibid.
 Virginis intemeratæ simulacrum ubi colatur. 3.D
 Virgines sine uirorum consuetudine insulam incolunt. 70.A
 Virginitas ubi ad matrimonij tempus colatur. 70.B
 Vites ubi sua sponte nascuntur. 9.A
 Vitreorum calculorum merces. 50.A
 Vitreorum calculorum summum precium. 51.B.53.A.68.D
 Vitreæ fertæ magno in precio. 64.D
 Vmbrae uirorum coitum simulates euanescent. 22.D
 Vnionū copia. 16.A.B.D.18.D.20.A.64
 Vnionum precium. 20.A
 Vniones quot in uno conchylii. 65.B
 Vraha insula. 26.B.32.C.D.52.C.65.C
 Vraha continens putata. 71.D
 Vrabæ fauces. 41.D
 Vrabensis sinus latitudo. 29.D
 Vrabensium fluminum amplitudo quæ sit. 39.B
 Vrabæ rerū etiā importatarū ubertas mira. 39.C
 Vrida fluuius. 42.A.51.B
 Vrsi ichthophagi nec hominibus noxi ubi. 55.D
 Vru nauigia. 32.C.33.A
 Vritas animal cuniculo nostro simile. 12.B.13.D.50.C.62.B
 Vxores regibus mortuis ubi uiuæ cõsepeliuntur. 67.B
X
 Xaccoei fluuius. 60.A
 Xagua arbor, cuius pomi succus glauconiger. 62.C
 Xagua aqua regio, eiusq; popululi montes. 51.B
 Xamana Hispaniolæ regio. 5.A.59.C
 Xagua regio. 59.C
 Xaragua. 13.D.14.D.59.D
 Xaragua pluuios nullo habet. 63.B
 Xaraguensium excipiendi regem eorum apparatus. 12.D.13.A
Y
 Yaguana regio. 59.D
 Yamiroa fluuius. 63.C
 Yaquini regio pluuijs caret. 63.B
 Ymirtzi Hybahaino montes, quorū in uertice flagnum. 60.A
 Zahoræ

INDEX.

Zahoran fluuius. 51.B
 Zacynthus insula. 79.D
 Zamballatus Damasci Syriæq; præses. 85.C
 Zamballatus Soldanus creatur. 85.C
 Zamballati Soldani tyrannis & interitus. 85.C.D
 Zantus insula. 79.D
 Zara Dalmatica urbs. 79.B
 Zauana regio. 59.D.63.C
 Zauana Comogri regio. 48.D
 Zauanæ regni culx incole efferri. 62.A
 Zazaucios agis species. 62.D
 Zenu regio. 54.C
 Zemes simulacra. 21.D.39.C
 Zemes uarij. 23.A
 Zemium cultus. 71.C.73.D
 Zemium expugnatione. 71.C
 Zemes sublati haud usquam amplius uisus. 59.C
 Zeremæ uicus. 65.D
 Zitanæ radix amara. 67.A
 Zobroba fluuius. 51.B
 Zona torrida habitabilis. 63.D
 Zona torrida niues habet. 15.C

F I N I S .

E R R A T A .

Folio 8. D. uersu 11. nomine. 9. D. uer. 10. iudiciu. 22. C. uer. 17. uetam. 49. D. uer. 3. conferatur. 59. D. uer. 14. proficisci. 64. B. uer. 10. distingue uersus. lumen
 leant. Ipsius comitæ. Australis pelagi.

IO. RVFFVS FOROLIVIENSIS
 Archiepiscopus Consentinus, Legatus
 Apostolicus, ad Lectorem de
 Orbenouo.

Accipe non noti præclara uolumina mundi,
 Oceani & magnas noscito Lector opes.
 Plurima debetur Typhis tibi gratia, gentes
 Ignoras, & aues qui uehis orbe nouo.
 Magna quoq; auctori referenda est gratia nostro,
 Qui facit hæc cunctis regna uidenda locis.

PETRI MARTYRIS

ANGLI MEDIOLANEN. CONSILIARII REGII,
 Protonotarij Apost. Oceaneæ decadis liber primus, ad Africaniam
 Sphorciam uicecomitem, Cardinalem, uicecancellarium.

A OLEBAT grata uetustas pro dijs habere uiros,
 quorū industria & animi magnitudine ignotæ ma-
 ioribus eorum terræ panderetur. Nobis autem, qui
 deum habemus unicum, sub triplici persona, quem
 colamus, restat ut huiusmodi genus hominum si
 nō coluerimus, admiremur tamen: reges uero ob-
 seruemus, quorū ductu & auspicijs datum est illis
 cogitata perficere: utrosq; etiam extollamus, & pro
 uiribus illustremus, iure merito. Quare de insulis
 maris occidui nuper repertis, & rei auctoribus quid
 referatur, habeto: hoc siquidem tuis literis uehementer cupere uideris. Ab ipsius
 ergo initio, ne sim cuiquam iniurius, exordiri est animus. Christophorus Colonus
 quidam Ligur uir, Fernando & Helisabethæ regibus catholicis propofuit
 & iussit, se ab occidente nostro finitimas Indiæ insulas inuēturum, si nauigijs &
 rebus ad nauigationē atinentibus instruerent: à quibus augeri Christiana reli-
 gio, margaritarum, aromatum atq; auri inopinata copia haberi facile posset. In-
 stanti ex regio sisco destinata sunt tria nauigia: unum onerarium caueatum, alia
 duo mercatoria leuia sine caueis, quæ ab Hispanis Caruelæ uocantur. His habi-
 ris, ab Hispanis littoribus, circiter Calendas Septemb. anni secundi & nonage-
 simi supra quadringentesimum & millesimum à nostra salute, iter institutum,
 cum uiris Hispanis circiter c c x x Colonus cepit. A Gadibus in alto oceano
 Fortunata, ut multi putant, insulæ, quæ ab Hispanis Canariæ nuncupantur,
 iam pridem repertæ, distant millia passuum mille & ducenta, secundū eorum ra-
 tionem: dicunt enim distare trecentum lequas: singulas autem lequas nauiga-
 tionis perit, quatuor millia passuum continere suis computationibus aiunt. For-
 tunatis insulas ob cœli temperiem appellauit antiquitas: neq; enim grauis ur-
 genter incolas hyems, neq; atrox æstas. Sunt tamen qui eas uelint esse Fortunatas,
 quas Capitis uiridis insulas, Portugalenses appellant. Canarias, ad hæc usq; tem-
 pora hominibus nudis, eo quod extra omne clima Europæ ad meridiem, & sine
 ulla religione degentibus, habitatas, Colonus aquandi, & rescindendā nauium
 gratia, priusquam se tam duro labori crederet, adiuuit. Non in sua uel futurum ar-
 bitror, quandoquidem in Canarias incidimus, si ex ignotis quomodo notat, si
 ex incultis quomodo cultæ sint effectæ, narrauerimus: longa namq; annorum
 curricula incognitas iam obliuioni tradiderant. Hæc insulæ septē Canariæ dicte,
 anno circiter Millesimo c c c c v à gallo nomine Betanchor, ex concessione
 reginæ Catherinæ, regis Ioannis filij sui, dum infans esset, tutricis, repertæ forte
 ex culpa fuerunt. Pedem ibi fixit per aliquot annos Betanchor, duasq; ex illis oc-
 cupauit ac redegit in cultum, Lancelotum & Fortemuenturam. Eo mortuo hæc
 res eius Hispanis uiris precio insulā utranq; præbuit. Fernandus dehinc Peraria
 & uxor eius Ferream & Gomeram inuaserunt. Nostris temporibus tres reli-
 quas, Canariam magnā scilicet, Petrus de Vera nobilis Xericijs ciuis, & Michæel
 de Moxica, Palmam autem ac Tenerifem Alphonfus Lugo, sed impensa regia.
 Gomeria deinde ac Ferrea non cū magno labore subditæ sunt. Sed Alphonfus
 Lugo duriuscule rem perfecit: gens enim illa nuda, syluestris, saxis & fustibus
 bella gens, semel eius exercitum fugauit, trucidauitq; circiter quadringentos:
 tandem eos deuicit. Ita Canariæ omnes ad Castellanam additæ sunt potētiam.
 Ab his igitur insulis Colonus occidentem solem semper secutus, licet in leuam

Fortunatis insu-
 lis unde nomen
 Canariæ
 insule.

C paulisper, tres & triginta continuos dies, caelo tantum & aqua contentus naufragauit. Hispani comites murmurare primum secrete coeperunt, apertis mox contuicis urgere, de perimido cogitare, demum uel in mare proijcendum, consulebatur: deceptos fuisse ab homine Ligure, in praecipis trahi, qua nunquam redire licebit. Post trigessimam iam diem furore perciti proclamabant, ut reduceretur, ne ulterius procederet simulabant hominem: ipse uero, blandis modo uerbis, ampla spe modo, diem ex die protrahebat, iratos mulcebat, deposebat: proditiōnis quoque taxandos esse a regibus, si aduersi quicquam in eum molirentur, & si parere recusaret, praedicabat. Optatum tandem terrae prospectu laeti suscipiunt. Patefecit nauigatione hac prima, sex tantum insulas, atque ex ijs duas inaudita magnitudinis: quarum alteram Hispaniolum, loannam altera uocauit: sed loannam esse insulam non pro certo habuit. Illarum quarundam littora cum abderent, cantantem inter condensae memora phoeniam, mense Nouembri audierunt. Dulcium aquarum ingentia flumina, nauis portus magnarum classium capaces, adiuuenit. Ioannae littora lambens, ad occidentem a septentrione recto latere non multo minus octingentis millibus passuum percurrit (aiunt enim centum & octoginta lequas) continentem arbitratur, quod neque terminus neque terminus ullius signum in insula, quantum oculis prospectu insereiebatur, apparet: retrocedere instituit, redire etiam illum pelagi tumores coegerunt: nam Ioannae littora per uarios inflexus tantum iam ad septentrionem fere uertebant & curuabantur, quod boreales status naues acris infestarent, quonia hyems uigebat. Ad orientem igitur proras uertens, Ophiram insulam sese reperisse refert: sed cosmographorum tractu diligenter considerato, Aniliac insulae sunt illae & adiacentes aliae: hanc Hispaniolam appellauit: in cuius septentrionali latere tentare locorum naturam cupiens, terrae appropinquabat. Cum in planam quandam & caecam rupem aquis coopertam, carina grandioris nauis incidens aperitur, &

D perisat, faxi latentis planities fuit illis, ne submergerentur, adiumento: cum reliquis igitur duabus properantes, uiros omnes in columes educunt. Ibi primum ad terram egressi, homines indigenas uiderunt: qui uenientem inauditam gentem conspicati, facto agmine in condensae memora omnes, ueluti a canibus gallicis timidi lepores, sese fugientes recipiunt. Nostri multitudinem insecuti, mulierem tantum capiunt: hanc cum ad naues perduxissent, nostris cibis & uino bene saturatam, atque ornatam uestibus (nam ea gens omnis utriusque sexus nuda penitus uitam ducit, natura contenta) solutam reliquerunt. Quum primum ad suos mulier concesso (sciebat enim illa quo fugientes diuertere) ostendisset mirum esse nostrorum ornatum & liberalitatem: omnes ad littora certatim concurrunt, gentem esse missam e caelo autumant. Aurum, cuius erat apud illos aliqua copia, ad naues natando portant: pro frusto aut paropiditis feticulis aut uitrei crateris aurum commutabant. Si ligulam, si tintinnabulum, si speculi fragmentum, si quicquam aliud simile nostris impariebatur: tantum auri quantum petere libebat, aut uniuersumque eorum assequeratur, exhibebant. Cum iam res ipsa ad familiare commercium deuenisset, & gentium mores nostri perquirerent, reges habere gentem illam per signa & coniecturas cognouerunt. E nauibus descendentes nostri, a rege & reliquis indigenis honorifice recipiuntur: nostris, omnibus quibus poterant & sciebat modis affurgebant. Sole ad occasum uergente, nostris, dato salutationis angelicae signo, genua christiano ritu flectentibus, iidem illi faciebant. Crucem quoque modo Christianos colere conspicerent, adorabant. Ex naui quam faxo illam diximus, nostros homines & quicquid in ea uehebatur, ita celeriter atque animo laeto gens illa in terram suis litribus, quas Canbas uocant, educerunt, quod affines affinitas apud nos nulli maiore misericordia tacti succurrant. Canbas autem illas ex solo cauato acutissimis lapidibus liano, longas, sed angustas construunt: monoxyla propterea

Admiranda
hominis
manitas

A esse dicemus. Octoginta remigum capaces plerisque fere uidisse multi affirmant. Vnus ferri apud eos nullus inuenitur: propterea quo modo siue domos, quas mira arte laboratas uidebant, siue alia quaecumque ad eorum ueritatem, fu bricarent, maxima nostros detinuit admiratio: sed ex fluminalibus quibusdam durissimis lapidibus praecautis omnia apud illos diduci certum est. Esse non longe ab illis insulis quorundam ferorum hominum insulas, qui carnis humanis utantur, fama didicere: id esse cause quod ita trepidi aduentantes nostros confugerent, postea retulerunt: Canibales arbitari, sic truculentos illos, siue Caribes, uocant. Horum obsconorum insulas itinere fere in medio ad has insulas ad merididem reliquerunt. Suas insulas ij mites a Canibalibus non aliter incursumibus crebris uexari perpetuo ad praedam coequerunt, atque per memora uenatores per uim & per insidias feras insectatur. Quos pueros capiunt, ut nos pullos gallinaeos, aut porcos quos ad obsonia uolumus pinguiores & teneriores educare, castrant, grandiores & pingues effectos comedunt: aetate autem iam matura cum ad eorum manus perueniunt, peremptos partium: intestina & extremas membrorum partes recentes epulantur, membra sola condita, ut nos pernas stultas, in tempora seruant. Mulieres comedere apud eos nefas est & obscenum: si uero quas assequuntur iuuenes, ad sobolem procreandam, non aliter atque nos gallinas, oues, iuuenas, & caetera animalia, curant & custodiunt: uetulas ad obsequia praestanda pro feruis habent. Insularum, quas nostras iam possumus appellare, tam uitri quam foeminae, cum Canibales aduentare praesentunt, aliam quam fuga salutem nullam inueniunt: sagittis harundineis praecutis licet utantur, ad Canibalium tamen uim & furores reprimendos parum prodesse comperit: decem enim Canibales centum ex alijs facile, si concurrant, superaturos omnes indigenae fatetur. Quid utraque gens praeter coelum atque eius lumina adoret, non satis exploratum habuerunt. De reliquis insularum moribus breuitas temporis atque interpretum inopia, plura noscere non permisit. Radicibus ij mites nostris

Incredibilis
quorundam
boni
non immunitas

B napis & magnitudine & forma, sed gustu dulci, castanea tenerae adhuc similibus, ad cibum utuntur. Has ages uocant ipsi. Est & aliud radicis genus, quam succam appellat, ex hac & panem conficiunt. Agibus uero magis aliis aut elixis utuntur, quam ad usum conficiendi panis. Succam uero sectam & compressam, succosa namque est, pinifunt, & in placentas coquunt. Sed mirum hoc: aconito leuatiorem esse aiunt iuccae succum, qui epotus sileo perimit: panem autem ex eius malleo sapidum & salubrem esse omnes experiti sunt. Panem & ex frumento quodam panico, cuius est apud Insulares & Granatenfes Hispanos maxima copia, non magno discrimine conficiunt. Est huius panicula longior spithama, in acutum tendens, lacerti fere crassitudine. Grana miro ordine a natura confixa, forma & corpore pisum legumen aemulantur: albet acerba, ubi maturuerunt nigerrima efficiuntur: fracta, candore niuem exuperant: maizium id frumenti genus appellat. Et est apud eos aurum alciuis aestimationis, nam auricularum torulis & naribus perforatis inserunt, in tenuissimas diductum laminas, ferunt. Cum tamen neque ad eos commere mercatores, nec ipsos alia littora noscere praeter sua nostri didicissent, quaerere ab eis per signa coeperunt, unde sibi id aurum compararent: quantum signis colligere licuit, ex fluiuorum arenis ab altis monibus collabentibus id, neque magno labore lectum: in pilulas priquam diduceretur in laminas astrangebant. Non tamen in ea insulae parte quam rex illi tenebat: quod postea patuit experimento: nam cum inde iam discessissent, ferunt in flumen incidit, cuius arenam multo auro mixtam esse, cum in terram aquam & piscandi gratia exillissent, perpenderunt. Nullum animal quadrupes se uidisse dicunt, praeterquam tria genera cuniculorum. Serpentes insulae nutriunt, sed minime noxios. Anferes sylvestres, turture, anates, nonnes grandiores & cigno candore, capite purpureo repererunt. Piscatos quorundam alij uirides erant,

Insularum
cibi

C alij flauit toto corpore, alij fimiles Indicis torquati minio, uti Plinius ait, quadraginta tulerunt, sed coloribus uiaacillimis & lactis maximopere. Alas habent uerficulares, uiridibus enim & flauis pennis, quasdam habent cereuleas & purpureas mixtas: quæ uarietas parit delectationem. Hæc uolui de pfitaciis, illustriſſime princeps, recitaſſe: quamuis huius Chriſtophori Coloni opinio magnitudi-
 dini ipharæ & opinioni ueterum de ſubnauigabili orbe uideatur aduerſari, pfitaci tamen inde aſportati, atque alia multa, uel propinquitate, uel natura ſolum Indicum hæc inſulas ſapere indicant: cum præcipue Ariſtoteles circa ſinem libi De celo & mundo, Seneca, & alij non ignari coſmographiæ, ab Hiſpania, Indica litora per occidentem non longo maris tractu diſtate atteſtentur. Maſſicis, aloëſ, goſampij, atque aliarum huiuſcemodi rerum copiam ſuapte natura tellus illa producit. Ex arboribus, ueluti apud Seres, uellera colliguntur. Grana quedam rugoſa diuerſorum colorum, caſeaſe pipere acutiora: ramalia etiam ex cocciſ arboribus cinamomi forma, guſtu autem & odore acrem zingiberim & medulla & ſuperiore libro imitantia, tulerūt. Hiſ igitur inuētræ nouæ telluris & inaudit alterius terrarum orbis ſignis contentus, proſpero reditu, ſtantibus zephyriſ iam, propter noſtrum uer propinquum redire conſtituens, octio & triginta uiros apud eum regē, de quo ſupra memorauimus, reliquit: qui locorum & temporum naturam, donec ipſe reuertetur, inquirerent. Is rex ab incolis dicebatur Guaccanarillus: cum quo iſto ſingularis amicitiaæ foedere, de uita & ſalute ac tutela eorū quos ſibi relinquebat, quibus potuit modis, egit. Miſericordia contacta rex erga noſtros, quod alienis terris deſererentur, lachrymas effuſiſ diſſe uſus eſt, atque omnem open pollicitus. Sic alter alterum complexi, ad Hiſpaniam Colonus rediturus, uela dari imperat: ſecum decem uiros ex illis abdu-
 cens, à quibus poſſe omnium illarum inſularum linguam noſtris literis Latinis, ſine ullo diſcrimine, ſcribi compertum eſt. Vocant enim eorum turē, domum boā, aurum cāni, uirum bonum tayno, nihil, mayāni. Reliquaq; omnia uocabula non minus liquide proferunt, atque nos latina noſtra. Hæc habes quæ de prima eius nauigatione memoratu digna exiſtima uerim. Rex autem & regina, quorum omnes cogitatio uel dormientium, in religionis noſtræ augmētō ſunt ſiti, ſperantes ad Chriſti legem tot nationes & ſimplices gentes facile trahi poſſe, ſiſ auditiſ commouentur. Colonus aduenientem honorifice, uti pro talibus auſis merebatur, tractat. Sedere illum coram ſe publice (quod eſt maximum apud reges Hiſpanos amoris & gratitudinis ſupremiq; obſequij ſignū) fecerit. Præſectum marinum uocari deinceps Colonus imperant. Is Almirantus Colonus apud Hiſpanos nūcupatur. Fratrem etiam ipſius Bartholomæum Colonus, reimarinae & ipſum peritum, præſecturæ inſulæ Hiſpaniolæ titulo ornant. Hunc magiſtratum uulgō Adelanatum appellat. Almirantū igitur & Adelanatum ac nauigiorum præſentia nomina, cætera etiam huiuſcemodi, data opera ſuis aliquando uulgaribus appellabō nominiſ, quō apertius intelligat. Nunc ad inſtitutum redeamus. Ex inſulis, uti in ſino Colonus ipſe, iam Præſectus marinus, pollicebatur, maxima eorū quæ mortales omnes totis uiribus ſequimur comoda prouentura creditum eſt. Duabus igitur hiſ cauſis commoti ſanctiſſimi duo conforſes, xvi ad ſecundam expeditionem nauigari parati ſubent, tria oneraria caueata magna, xii id genus nauium quas dicit apud Hiſpanos Carauelas ſcripſimus ſine cauetis. Eiuſdem generis duas aliquanto grandiores, atq; ad ſuſtinēdas cauetes propter malorum magnitudinem aptas. Huius claſſis parandæ curam Ioanni Fonſe, uiro genere nobilit, decano Hiſpalenſi, inge-
 nerat atq; animo pollentē, tradunt. Vtra ducentos & mille armatos pedites illi imperant conduci, inter quos omnium mechanicarum artium fabricos & opifices innumeros ſtipendio accerſiti ſubent: equites quoſdam cæteris armatis immit-
 ſent. Ad ſœtus procreandos, equas, oues, iuuencaſ, & plura alia cum ſui gene-
 ris

A ris mafculis legumina, triticum, ordeū, & reliqua iſis ſimilia, non ſolum alimentū, uerumetiam ſeminandi gratia, præſectus apparat. Vites & aliarum noſtratum arborum plantaria, quibus terra illa caret, ad eam imperant: nullas enim apud eas inſulas notas arbores inuenire, præter pinus palmaſq;: & eas aluſſimas ac miræ duritici & proceritatis ac rectitudinis, propter ſoli ubertatem: atque etiam ignotos fructus alias plures procreantes. Terram aiunt eſſe terrarum omnium quas ambiūt ſidera, uberrimam. Inſtrumenta omnia fabrilia, ac demum alia cuncta atque ad nouam ciuitatem in alienis regionibus condendam faciunt, unicuique imperat. Ex ſidis regijſ dicitibus plures hanc nauigationem, & rerum non uarum ſtudio, & præſecti autoritate promoti, ſua ſponte aggreſſi ſunt. Secundis igitur uelis, vii calend. Octobris anni 1111 & nonageſimi ſupra quadringenteſimū & milleſimum à ſalute noſtra, à Gadibus mouit. Fortunatas inſulas calend. Octobris tetigere. Ex Fortunatis ultima dicitur ab Hiſpanis Ferrea, in qua nulla eſt alia potabilis aqua, præterquam ex rore de arbore unica in inſula ſupremo altoſto ſtillante aſſidue, & in lacunā manū factā cadente. Ab hac inſula uela in altum oceanum, tertio idus eiufdem, cepit protendere. Hæc nobis intra paucos dies ab eius diſceſſu renunciaſta fuerūt: quicquid ſuccedet, accipies. Vale ſelix. Ex hiſpana curia, idus Nouemb. M. cccc. xciij

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. PROTONOTARII APOST.

regijſ cōſiliarij, Oceanæ decadis liber ſecūdus, ad Aſcan.

Sphorcā uicecomitē, Cardinalē, uicecancellariū.

B

R E P E T I S, Illuſtriſſime princeps, cupere te quæ accidit in Hiſpania de orbe nouo cognoscere: placuſſiq; tibi quæ hæcenus de prima nauigatione ſcripſerim inſinuaſſi. Accipe quæ ſucceſſerunt. Methymna Campi celebre oppidum eſt in Hiſpania, reſpectu ueſtri, ulteriore: & in ea parte quæ Caſtella uetus dicitur, à Gadibus circiter quadraginta milia paſſuum diſtans. Ibi curia commorabatur, cum circiter nono calend. Aprilis huius anni nonageſimi quarti, curſores ad regem & reginam miſſi, aduētaſſe xii ex inſulis nauigia retulerūt, Gadeſq; proſpero reditu apuſſa eſſe: ſed nihil aliud te uelle Regi & reginæ ductor ipſarum nauium per nuncios ſignificare offendit, præterquam præſectum marinum cum quinque nauigij� & nongentis hominibus, ueſtigandi cauſa, in Hiſpaniola permanſiſſe: cætera ſe coram recitatur ſcribit. Præſectus igitur nonas Aprilis, duæ ipſe claſſis frater nutricis primogeniti regijſ à præſecto marino legatus aduenit: ab eo cæteriſ ſimul ſide dignis hominibus, quæ mihi per ordinē interroganti fuerūt enarrata, ut tibi gratum faciam, recenſebo: accipere etenim ego quæ dederunt, quæ autem dederit cognofcito. Tertio idus Octobris ex inſula Ferrea Fortunatarum ultima, ab Hiſpanis litoribus diſcedentes, cum claſſe nauijſ ſeptemdecim in altum, unum & uiginti æquos dies, priuſquam inſulā ullam attingerēt, conſumpſerūt: ad læuam multo magis quā itinere primo, aquilonē ſecuti, data opera uertere proras: propterea in Canibalium ſiue Caribium inſulas, de quibus ſama citum apud noſtros erat notitia, inciderūt. Inſulam arboribus ita conſitam, quod neq; uulnam quidē aut nudi aut lapidei ſoli, conſpicere licuerit, primū uiderunt. Hanc quonia die dominico forſ obulterat, Dominican placuit uocari: nulla ſibi mora contracta, quod deſertum eſſe præſerent, progredimur. Hiſ uno & uiginti diebus ocūngentis & uiginti legas ſefe arbiſtari uer percurruiſſi, adeo proſperit illoſucti aquilonē à puppi ſecuti ſunt. Poſt breue ſpacū æquoris, occurrerunt inſulæ diuerſis arboribus, uimine, trunco, radicibus & ſoliſ, aromaticos & ſua

Cres odores emittentibus refertur. Neq; homines, neq; ulla se ibi animalia uidisse, præter q̄ inaudita magnitudinis lacertos, referunt, qui in terram scrutati gratia descendat: galánam hanc appellat. Ex eius insula promotorio quodam modo à longe uiso, disticere. A triginta millibus passuum ab hoc mote fluitu de cense dentē magni fluij latitudinis signū propexisse uisi sunt. Hanc primam à Fortu natis terrā habitari inueniunt: obsecrorū esse Caniliū, de quibus fama prius acceperat, nūc experimēto, & his interpretibus, quos primo itinere ad Hispaniā præfectus duxerat, cognouerūt. Infulam peragrātes innumerōs, sed x̄ tantū aut x̄ x̄ x̄ domorū singulos uitos inueniunt. Ordine plateæ tugurijs in gyrum circa plateā constructis ferūt. Quādoquidem de illorū domibus in sermone incidimus, haud absurdū mihi fore uidebitur, si quales eas esse audierim, enarrauerim. Lignæ omnes, & spheræali forma fabricatas esse aiunt. Ex arboribus si blicibus alulimīs terræ affixis circumferentū primum domus construunt: alijs postmodū ab interiore parte curtis trabibus appositis, quæ exteriores altas, ne labātur, sustineant. Altarum cacumina in tenorij calstrēis formā coniungūt, ita ut acuta culmina domus illæ omnes habeāt. Tegunt deinde palmarū & quarumdam altarū similitum arborū folijs cōtextis, modo tutissimo à pluuia. A trabibus curtis postmodum ad trabes interius deducit; funibus gossampinis, aut ex quibusdā radicibus sparto similibus cōtoris, lodes ex gossampino superimponit. Gossipiū namq; nutrit insula suapte natura, sic lectis penibus ex rudi gossipio, quod hispanum uulgus algodonum, ita uel bombasū appellat: uel stramine su periniecto utitur. A trium habēt quod uulgares alia domus circūeunt, in quod omnes lusuri cōueniūt. Domos uicā botibus, media acuta. Duae lignæ statuas rudes tamen singulis angulis ipsi in herentibus eleuatis conspiciūt, simulacra quæ colerēt arbitrati sunt, sed ad decorē alijs posita postmodū didicerunt: nam ut

D (supra) memorauimus, nihil ad arare præter coeli nomen creduntur: quamuis ex gossipio texto laruas, in pictorū lemorum, quos senectū uidere prædicāt, similitudinem, consiciūt. Sed uide digressi sumus redeundum est. A duētare nostros incolæ sentientes, domibus derelictis tam uiri q̄ socinæ profugerunt. Ex pueris & mulieribus captiuis, quos ex alijs insulis prædati fuerāt, uel obsequij uel epularum gratia seruatis, ad nostros circiter x̄ x̄ x̄ confugiunt. Domos ingressi, habere uasa fictilia omnis generis, fidelitas, orcas, cātharus, & alia huiusmodi: à nostris nō multum dissimilia: atq; in eorū coquinis elixas cum pstitacis & anferinis carnis humanas, & fixas uerbas alias affandas, comperere. Penetratis & domorum latibula quæritādo, ubiarum & brachiurum humanorum ossa accuratissime apud omnes, ad cuspidēs sagittarū conficiendas, seruari cognunt: est ex ossibus enim illas, quod ferro careant, fabrefaciunt. Cætera ossa ex eis carnisbus projiciunt. Inuenere etiā caput nuper occisi iuuenis trabi appēsum, sanguine adhuc madidum. Quæritādo uero infulam interne, septem alia flumina, præter id gradius quod esse Bati ubi Corduba lambit, nostro autē Ticio latius aiunt, descendere per insulam mira riparū amoenitate, inuenerunt. Hanc uocant Guadalupeam in insulā, à montis Guadalupe similitudine, ubi in temerata uirginis mirabile colitur simulacrum: Carucueriam incolæ appellant: est Caribium primaria habitatio. Tulerunt ab hac insula septē pstitacos phasianis grandiores, qui ab alijs pstitacis colore longissime abunt: habent enim totum corpus & uentre & tergo purpureum: ex logioribus plumis illis ab humeris lena depēdet super purpureas breues, modo quo apud nostros ruricolos sapenumero capones habere ego ipse animaduerti: alarum autem pennas uersicolores tenēt, sunt enim earum glaucæ alix, alix purpureæ flauis immixtæ. Pstitacolor nō minor est in omnibus insulis copia, quam apud nos passerulorum, aut aliarum autem nostrarum. Vti nostri picas, rurdos & alia huiusmodi ad delicias nutrunt, ita illi, quamuis eorū memora pstitacis plena sunt, pstitacos educāt, illos tamen deinde

A comedunt. Mulieres, quas ex captiuis ad nostros concessisse supra dictum est, munificulis donatas ad Canibales adducēdos, ire per signa præfectus imperat: nec enim illæ ubi laterent, ignorabant. Hæ apud uiros alia nocte cōmoratæ, mane ueniunt Canibalium plurimos, spe munerum commotos, adducunt. Hinc nostris uisus, uel terrore uel scelero conscientia permoti, inter sese exorto murmurare, alter in alterum oculos flectentes, cuneo facto ex insperato celerrime, ut multitudo autium, cōcitati ad nemorosas ualles pedem referunt. Nostri igitur, qui insulam inquirēdi gratia aliquot dies pererrauerant, in unum collectis, sine ullo Canibale, fractis eorum linteribus uenigraies, pridie idus Nouembri ex Guadalupea anchoras eleuant. Visendorum comiti, qui primo itinere in Hispaniā uestigande telluris gratia superiore anno relicti fuerāt, desiderio, præfectus præmotus, à dextra læuāq; plures insulas nauigādo quotidie postergabat. Apparuit à septentrione grandis quædam insula. Et qui prima nauigatione in Hispaniam uenti fuerāt, & qui à Canibalibus redempti, ueni infulam ab incolis Madaninæ, affirmarunt, quam solæ mulieres inhabitāt. Ad nostrorum aures primo itinere de hac insula fama deuenerat. Ad eas haud secus Canibales certis anni temporibus concedere creditum est, atq; ad Amazonas lesbicas transfertat thraces, retulit antiquitas: & eodem modo filios ad genitores mittere ablatos, fœminas autem apud se retinere. Has mulieres (subterranas grandes cum niculos habere aiunt, ad quos, si alio quā constituto tempore quisquam ad eas proficiscatur, confugiant. Vnde, si aut per uim, aut per insidias tentare aditum sequentes audeant, sagittis sese tueantur, quas certissimas tacere credūtur. Hæc dant: hæ accipito. Ad hanc insulam, propter boream ab ea flantem, non licuit peruenire: Vulturnum enim iam sequebantur. Inter nauigandum à conspectu Madaninæ ad quadraginta millia passuum, non longe ab alia, quam uolenti indigenæ populosissimam & rerum omnium uictu necessariarū copia pollicentem esse aiebant, præterlabuntur: quoniam altis montibus instructa esset. Montem Serratum illam uocant. Inter cætera quæ ab ijs quos uehebāt, tum uerbis, tum signis colligere inter loquendum potuerunt, iis Canibales plerūq; uenatum, uescendorum hominum gratia, supra mille millia passuum à suis litoribus, dicere. Altero die quædam aliam uident: cui quod spherica esset, sanctæ Mariæ Rotundæ nomen indidit præfectus. Ne moram traherēt, aliam iterum sequēt ab isto die, quam sancti Martini nomine placuit uocitari, prætermissi. In tertium inde diem aliam, cuius diametrale latus ab oriente in occidentem centum & quin quaginta millia passuum esse iudicant, extrinsecus confexere. Est hæ insula omnes miræ pulchritudinis & fertilitatis accipit. Hanc ultimam Beatam Virginē Antiquam dixerunt: à qua pluribus alijs relicti, ad quadraginta millia passuum cæteris omnibus gradiorū alia quædam occurrit, quam Ay Ay ab indi genis uocitarā, sanctæ Crucis nomine appellari uoluerunt. Anchoras ē pro ris lacere præfectus, aquandi gratia, in hæc imperat: triginta ubi uiros in terram descendere nauī qua ipse uehebatur, iubet, qui loca tentaret: ibi canes inuenere, quatuor in litore. Iuuenes ac fœminæ totidem statim protentis in supplicium modum lacertis, quasi auxilium, & à manu gentis nefandæ libertatem expetentes, obuij nostris efficiuntur: multo meliorem sortem sese consecuturos quæcunq; illa foret existimantes. Canibales autem eodem quo apud Guadalupeam modo se fugientes ad sylvas receperunt. Biduum ibi commorati, & stantibus interea nostris triginta uiris in insidijs, ecce ueniētem à longe canoam ē caueis specularium confexere, qua octo uiros cum totidem fœminis uectari aduertentes, dato signo canoam nostrā adiunxit. Appropinquantes nostros uiri simul & mulieres sagittis mira celeritate & crudelibus ictibus transfigere ceperunt: ita priusquam sese ictus cōtere potuerint, unū ex nostris qui Cantaber erat, quædam ex mulieribus peremerit, atq; aliū illa eadē alia sagitta acri uulnere

In mulieribus
sagittantur
per
rius

B

Ossa humana
in sagittarum
usum feruntur

C tranſegerit. Venenatas ſagittas medicamēti quodam genere illinitas eſſe aduerterunt, acie ipſarum circuncifa qua medicamen, ne duceretur, retineretur. Erat inter eos ſœmina quædam, cui uir per cœcitateſ percipere ſas erat, cæteri obtent perabant, acq̄ ueluti reginæ aſſurgēbant. Hanc illius iuuenis, toruus, robuſtus, ſerociſſimi intuitus, leoninæ faciei, comitabatur. Noſtri ergo, ne grauius malum à longe uulnerati perferrent, multo ſaltus eſſe manum conferere ducentes, remis agitata noſtra nauicula qua uehebantur, Canōam impetu maximo inuerſunt: ea in profundum miſſa, neq̄ pigrius, neque rariuſ natando tam uiri quā ſœminæ ſpicula in noſtros dirigebat. Ad ſaxum quoddam aqua cooperent recepti ſtrenue dimicantes tandē capiuntur, uno interempto, & reginæ filio duobus uulneribus conſoſo. In præſecti nauim adducti nō magis ſeritate ac uultus atrocitatem deponebant, quā ſibi Lybici leones cum ſeſe in uincula detruſos eſſe præſentū. Hos nullus eſt qui uideat, quin ſcalpi ſibi horrore quodam præcordia fateatur: adeo atrox tartareuſq̄ eſt illis à natura, & immanitate inſitus proſpectuſ: à me ipſo & reliquis qui unā mecum perlungq̄ ad illos intuentibus Methi maſ confluxerunt, coniecturam feci. Ad iter redeo. Indies magis atq̄ magis procedētis, iam ultra quinq̄ & quingenta miſſa paſſuum ad Aphricum prius, deinde ad Fagonium, poſtea ad Argelitem, protenderāt, cum pelagi quādam ualſtatē immenſam, inſulis innumeris & miris modis inter ſe differentiſ paſſim contextam, intrarunt: harum alias nemoroſas atq̄ herbidas & amœnas, alias ſiccas & ſteriles ac lapidoſas aſtiſſimorum montium faxeorum, tranſeundo uidebant: quarum alie purpureis in nudis faxis colores, alie uiolaceos, alie candidiſſimos oſtendebant: metallis & gemmis eſſe conditas non deſunt qui exiſtiment. Sed ne illic naues firmarent, & obſtitit maris intemperies & frequentia inſularum metus, ne forte naues maiores ſaxo aliquo ſiſiderēt. In aliud igitur tempuſ harum inſularum inueſtigatōem diſta, quas ob multitudinem & conſuſam intermixtionem numerare non licuit, iter ſuum proſequūtur: ſex tamen & quadraginta cum leuioribus quibuſdam nauigijs, quibus non magno opus erat fundo, interſecuerunt: maioribus nauibus ab alto ſcopulorum metu iter peragentibus. Archipelagus Contexturam hanc inſularum uocauerunt. Ab hoc tractu procedentes itinere in medio iacet inſula dicta ab indigenis Burichēna: hanc ſancit̄ Ioannis inſulam appellauit: inde ſeſe plures ex ſijs qui à Canibalibus liberati fuerant oriundos aiebant: populoliſſimam, cultam, portuoſam, nemoroſamq̄ eſſe inſulam fatebantur: eiusq̄ incolæ ſumma cum Canibalibus odia atq̄ inimicitias ſemper exercuſſe. Non habent ipſi nauigia, quibus à ſuis ſinibus ad littora Canibalium poſſint tranſſretare: ſed ſi Canibales eorum terras prædæ gratia incurſionibus inſeſtantes proſſigauerint, ut interdum contingit, quod belli euentus ſint incerti, uoces reddunt eaſdem: alterum enim ante oculos alterius ſecant, aſſant, & rabioſis dentibus lacerant & uorant. Hæc omnia per interpretes indigenas uerboſ in Hiſpaniam primo itinere, diſcebant. Hanc inſulam, ne moram traherent, prætermiſere. Attramen in eius ultimo ad occidentem angulo, aquandi ſolum gratia, pauci in terram deſcendē: ubi more gentis eius domum inuenere magnam & conſpicuam, quam uulgares alie duodecim ſed deſerte, circumbant: quod pro anni temporibus nunc ad montana, ratione calorſ, nunc ad planities, quando frigefcit aer, tranſmigrent: an Canibalium timore domos penitus dereliquerint, non plane conſtitit. Regem habet unicum uniuerſa inſula, cui imperanti mira parent reuerentia. Circiter ducenta miſſa paſſuum huius inſulæ meridionale latuſ, quod abraſerant, protenditur. In mare noctu dux mulieres & unus aduleſcent ex liberatis à Canibalibus tranſſientes, ſeſe natando ad natale ſolum receperunt. Cum reliquis deinde optatam Hiſpaniolam à prima inſula Canibalium quingentas lequas diſtātem, intra paucos dies attingunt: ſed inſolici euentuſ, quod comes

A ſocios ſibi reliquos interemptos repererunt. Eſt in huius inſulæ Hiſpaniola: initio, regio Xamanā ab incolis nuncupata. Ab ea ad Hiſpaniam prima nauigatione præſectus rediturus cum decem illis indigenis, quos ſupra memorauimus, uela tendēdit, & quibus tres tantūmodo ſuperſites erant: reliquis, contraria terrarum ærit & ciborum mutatione, deſunctis. De tribus cum primum Santheremus Xamanæ latus ab eo ſic appellatū attingit, unum ſolui iubet: alij duo noctu ſeſe in mare ſurtim deſciant, natando proſugiant. Id præſectus, octo & triginta hominum, quos ſuperiore anno paulō interius in inſula reliquerat, miſeritæ necis ignarus, non multum ægre tulit: inter pretes ſibi non deſecturos exiſtimans, quā ob cauſam hos nō magnificiebat. Viterius aduectis noſtris parumper, Caſnōa oblonga multorum remigum occurrit. In ea frater Guacananillius eius regis quem ſibi aſtrictō ſocedere diſcedens ab inſula deſcendit amicitia præſectus reliquerat, cui etiam noſtros maximore commendauerat, uno tantum comitatu uehebatur. Is ad præſectum duas imagines aureas, nomine fratris, dono ſens: de noſtrorum morte, uita poſtea per re euentum cognitiuē, ſuo idiomate egit: ſed quoniam interpretes deſuerant, eius colloquia non perſeuerat. Cum autem ad caſtellum ligneum & caſas quas ſibi aggere circūdocti noſtri coſtruxerant, perueniſſent, omnia in cinerem uerſa, & ſilere omnia cognouerunt. Ea res præſectum, marinum cæteroſq̄ uiros graues deturbauit. Viuere tamen aliq̄ uerum, etſi male coniecerent, exiſtimantes: tormenta & baſiſſis igni ſuppediti, unā omnes exonerat, ut grauius tonitruſ, litioribus & altis montibus late conculſiſ, ſi qui inter homines, aut inter ferarum latebras forte metu perculſi deſcūt, aduentate noſtros per hæc ſigna perſentirent. Id in caſtellum, uiuebat enim nulus. A præſecto poſt hæc miſſa ad regem Guacananillū nuncijs, hæc dicta, quantum potuere percipere, retulerūt: Eſſe in ea inſula maiores ſe reges, quod miræ ſit magnitudinis, plures ait: horum duos, maximis copijs ſuo more comparatis, fama nouæ gentis cōmotos aduentate, belloſq̄ uictos noſtros omnes trucidate, repagula caſasq̄ ſimul & eorum ſupellectilia combuſſiſſe: & ſe, quod noſtris eſſe auxilio conatus fuerit, ab eiſde fuiſſe ſagitta uulneratum, crus uita goſſampina ligatum oſtendens, retulit: propterea non iuſſe ad præſectum, quod maximore cupiebat. Varios ſibi eſſe reges, hoſq̄ illis, atq̄ ſiſ illos his, potiores inueniunt, uti fabuloſum legimus Aeneam in uarios diuſum, reperit latium, Latinum puta, Mezentiumq̄ ac Turnum & Tarchoitem, qui anguſtis limitibus diſcriminoſabant, & huiuſcemodi reliqua per tyrānos diſparita. Sed Hiſpaniolos noſtros inſularum illis beatioreſ eſſe ſentio, modo religionem imbutant dicta nudi, ſine ponderibus, ſine meſura, ſine moriſera deniq̄ pecunia, aurea ætate uiuent, ſine legibus, ſine calumnioſis iudicijs, ſine libris, natura cœſti uitam agunt, de futuro minime ſolliciti. Ambitione & iſti tamen imperij caſa torquent, & ſe inuicem bellis cōficiunt: qua peſte auream ætatem haudq̄quam credimus uixiſſe immunem: quin & eo tempore, cede, non cedam, inter mortales pererrauerit. Ad rem à qua digreſſi ſumus, redeamus. Altero die miſſus à præſecto Melchiorius orator Hiſpalenſis uir, apud pontificem ſummum, pro rege & regina ſunctus oratoris officio, quo anno Malaca uenit in eorū poteſtatem, neque uulnus neq̄ uulneris ulluſ dicaricem, uita ſublata, ſe uidiſſe reuulit: leſo illum tamen, aduerſa ualeatude ſimulata, lacemem reperit, cuius cubiculo ſeptem concubinarum pellicum lectuſ adhaerent: unde peremptos eius cum filio noſtros ſuſpicari cepit: re tamen diſſimulata, cum Guacananillo egit Melchiorius, ut poſtero die ad uiſendum præſectum ſeſe ad naues conferret. Naues igitur, uti pactuſ fuerat, ingreſſus, noſtris ſalutatis, atque auro donatis primoribus, ad mulieres à Canibalibus ereptas cōuerſus, in unum quem Catharinam noſtri uocabāt, oculos ſemifractos conijcere uiſus, eam blande allocutus eſt: atq̄ ſic urbaniter ac lepide à præſecto ueniam petens, aſpectu equorum & aliarum

Horribilis in
facie atrocitas

D tempuſ harum inſularum inueſtigatōem diſta, quas ob multitudinem & conſuſam intermixtionem numerare non licuit, iter ſuum proſequūtur: ſex tamen & quadraginta cum leuioribus quibuſdam nauigijs, quibus non magno opus erat fundo, interſecuerunt: maioribus nauibus ab alto ſcopulorum metu iter peragentibus. Archipelagus Contexturam hanc inſularum uocauerunt. Ab hoc tractu procedentes itinere in medio iacet inſula dicta ab indigenis Burichēna: hanc ſancit̄ Ioannis inſulam appellauit: inde ſeſe plures ex ſijs qui à Canibalibus liberati fuerant oriundos aiebant: populoliſſimam, cultam, portuoſam, nemoroſamq̄ eſſe inſulam fatebantur: eiusq̄ incolæ ſumma cum Canibalibus odia atq̄ inimicitias ſemper exercuſſe. Non habent ipſi nauigia, quibus à ſuis ſinibus ad littora Canibalium poſſint tranſſretare: ſed ſi Canibales eorum terras prædæ gratia incurſionibus inſeſtantes proſſigauerint, ut interdum contingit, quod belli euentus ſint incerti, uoces reddunt eaſdem: alterum enim ante oculos alterius ſecant, aſſant, & rabioſis dentibus lacerant & uorant. Hæc omnia per interpretes indigenas uerboſ in Hiſpaniam primo itinere, diſcebant. Hanc inſulam, ne moram traherent, prætermiſere. Attramen in eius ultimo ad occidentem angulo, aquandi ſolum gratia, pauci in terram deſcendē: ubi more gentis eius domum inuenere magnam & conſpicuam, quam uulgares alie duodecim ſed deſerte, circumbant: quod pro anni temporibus nunc ad montana, ratione calorſ, nunc ad planities, quando frigefcit aer, tranſmigrent: an Canibalium timore domos penitus dereliquerint, non plane conſtitit. Regem habet unicum uniuerſa inſula, cui imperanti mira parent reuerentia. Circiter ducenta miſſa paſſuum huius inſulæ meridionale latuſ, quod abraſerant, protenditur. In mare noctu dux mulieres & unus aduleſcent ex liberatis à Canibalibus tranſſientes, ſeſe natando ad natale ſolum receperunt. Cum reliquis deinde optatam Hiſpaniolam à prima inſula Canibalium quingentas lequas diſtātem, intra paucos dies attingunt: ſed inſolici euentuſ, quod comes

Religiōſum
uite genu

C rerum illis incognitarum admiratus, dicebat. Fuere qui praefecto confulerent Guaccanarillum detinendum, fore ut si eius consilio nostros peremptos fuisse comperirent, poenas daret. Sed irritandi animos indigenarum non esse tempus praefectus ratus, eis dimisit. Postridie eius diis regis frater ad naues se conferens, uel suo, uel fratris nomine, mulieres seduxit: nam sequenti nocte intempesta, Ca tharina ipsa, ut sese & quascunq; post se in libertatem uedicaret, aut regis & fra tris eius pollicitationibus subornata, multo maius facinus aggressa est q̄ Cloelia Romana, quae Tiberim, ruptis uinculis Porfene imperium fugies, cum reliquis obfidibus uirginibus enata: illa enim fluuium equo, haec cum septem alijs mu lieribus suismet lacertis confusa, circiter tria milia passuum, atq; etiam maris non bene tranquilli, traiecit: tantum enim à litore classis omnium opinione dista bat. Illas insecuti cymbis leuiores nostri, eodem lumine, quo in litore uiso, mu lieres regebantur duce, tres affecit sunt. Catharinam cum quatuor reliquis ad Guaccanarillum euasisse creditum est: nam ubi eluxit, missi à praefecto nuncios, aufugisse cum omni supellecite Guaccanarillum simul & feminas ipsas, cog noerunt. Id nō iniuria, fuisse nostros eius cōsensu interemptos, suspicionem adauxit. Hunc deinde Melchiorius, de quo supra, tribus armatis centurijs acce pitis quærans (centuriam centum uirorum numerum appollo: licet me non la reat, constare centuriam ex uiris centum uigintiocto, quidecimq; decuriam) in fauces quasda retortas, quinq; collibus erectis munitas, incidit: fluuij alicuius grande ostium arbitratus. Porrum ubi ualde commodum ac tutum aduenit, Porrum Regalem propterea nominandum censuerunt: salutarum etus ingres sum, atq; adeo in arcum dispositum ferunt, quod siue in laeuam siue in dextram introductas naues flectant, unde donec ad ostium reuertantur, ingressi fuerint, non facile dignosci possit: quamuis tribus milibus proris onerari naues procedere ualeant. Hinc atque inde sublati colles litorum loco uenientes fran gunt uentos. In eius medio sinu promontorium nemorosum, pluitatis atque aliarum uolucrum ibi nidificantium multis generibus referunt, sua uisum: q̄ con cinentium, erigitur. Duo in portu hunc flumina non mediocria defluere cogno uerunt. Dum inter utrunq; terram explorant, altam à longe domum uident. Ibi latere Guaccanarillum rati, accedunt. A deumtibus nostris, uir quidam fron te rugosa & elato supercilio, centū hominibus comitatus, efficitur obuius: arcu, sagittis, & lanceis praecutus, fuidalibus omnes armati, minantibus similes, accu runt: se Tainos, id est, nobiles esse, non Canibales, inclamant. Signo pacis à no stris dato, arma simul & feriatem illam depouere: & singulis accipitis tintina bulis acceptis, statim cum nostris adeo strictam amicitiam iniere, ut in nostrum potestate sese sine ulla mora in naues ex alitis fluuij rips demiserint, & suis postea muneribus nostros donauerint. Domum illam qui eam dimensi sunt, duorum & triginta magnorum passuum à circumferentia ad circumferentiam, erat enim sphaerica, iactō diametro, fuisse asserunt, x x x alijs popularibus cir cūscriptam: lacunaribus harundineis uersicoloribus superinductis, mira arte intertextis. Interrogati quibus modis melius dabatur, de Guaccanarillo, respon derunt, non esse Guaccanarilli, regionis huius, sed eius qui aderat, imperitū. Sen sisse sese ferebatur, quod Guaccanarillus à litoribus ad motāna fecerit. Ictō igitur cum hoc Cacicō, id est rege, fraterno foedere, ad praefectum quae uiderant renūciatur, rediere. Diuerfos interea cēturiones exploratū longius suis cēturijs comitatos praefectus emittit: inter quos Hotedā & Goralanū nobiles iuuenes, & animosos ambos: horum alter quatuor flumina, alius alia parte tria ab iisdem montibus collabētia comperere: in quorū omnium arenis aurū, nostris praesen tibus, indigenae qui eos comitabatur, hoc modo colligebat: Arena manibus es fossa ad scrobem usq; lacerti profunditate, ex imo scrobis plena arena sinistras dehinc extrahētes, dextra auro delecto, sine ulteriore industria, in manus nostros

Audax multo
rum facinus.

D

rum

A rum grana porrigebant: quorum se uidisse multa ciceris crassitudine plures fa tentur. Vidi egoripse postea allatum rudem fluuiali petrae similem globum, pon deris unciarum 1 x ab ipso Hoteda reperitum. His lignis contenti rem ad praefectum referunt. Iusserat enim praefectus (ut mihi relatum est) poena etiam praeposita, ne quid ulterius praeter q̄ de locis & locorum signis curaret. Fama etiam increbuit, esse quandam regem motūm, à quibus flumina illa decidunt, quem Cacicum Canuabāno uocant, id est, dominū domus aureae: boam enim domū dicunt, cauni autē aurum, & cacicum regem, ut iam dictum est. Nullibi aquarum pisces inueniri posse illis praestantiores, saporosiores, aut minus noxios. Eraquas illorum omnium fluminum esse saluberrimas aiunt. Diem esse apud Canibales mense Decembri noctibus aequale Melchiorius ipse mihi retulit: sed id sphaerae ratio nō patitur: quamuis eo mense autum aliae nidificarent, aliae filios iam natos in nidis haberent, & calor uigeret non mediocris. Abscondi totum Plausitrum sub arctico polo, atque occidere custodes Canibālibus, mihi de latitudine poli ab horizonte diligentius scrutant, enarrauit. Cui de ijs maior sit fides quam huic adhibere, nullus hoc itinere rediit. Si ergo fuisset Astronomiae peritus, diem ferē noctibus aequale dixisset: nullibi enim terrarum aqua est uersus solstitia nox diet ipsi uero aequinoctialem nulliq; nam teigere, quandoquidem arcticum polum semper habuere duces, & ab horizonte semper eleua tum. Sunt enim alij neque literatum aut rerum experientia periti. Propterea breuibus nunc & incōposita epistola, quae colligere poterim, accipito: prope diem, ut spero, à me cetera quae detegētur habiurus. Scripsit enim ad me praefectus ipse marinus, cui sum intima familiaritate deuinctus, sese mihi latissime quaecunq; fors ostenderit significaturum. Ipse propinquum portui cuidam, edi tum locum ad ciuitatem condendam elegit: ibiq; intra paucos dies domibus, ut

B breuitas tēporis passa est, & sacello erectis, eo die quo Trium Regum solennia celebramus, diuina nostro ritu (in alio potest dici orbe tam externo, tam ab omni cultu & religione alieno) sacra sunt decantata terdecim sacerdotibus ministrantibus. Tempore quo iam sese ad regem & reginam missurum fuerat pollicitus appropinquante, & prospera nauigatione se offerente, non ultra cunctandum ratus praefectus, x 11 has Carauelas, quas aduētasse diximus, comaeuit, non mediocri molestia nostrorum internicione confectus: quorum morte, multa quae iam de illorum locorum natura cognosceremus, adhuc nos laet. V r phar macopolis, syrophenicibus & aromatarijs accitis, possit quod regiones illae ferant, quam calida sit earum superficies, dignoscere, ex grānis omnīs generis, ex libro & medulla earum arborum quas Cinnami ex eis autumant, ad remitto: siue ex grānis, siue ex animalis quibusdam, quas ex ipsis grānis decidisse conspicias, siue ex ligno gustare uolueris, illustrissime princeps, tenuerit adnoto labello pertingito: sunt enim, quamuis non noxia, ob nimiam tamen caliditatis acuitatem acria, & linguam, si in ea diu morentur, expungunt: sed statim, si forte eius degustatione lingua concoquatur, epota aqua, asperitas illa tollitur. Ex frumento etiam quod panem coniciunt, grana quadam alba & nigra tabellaria meo nomine dignationi tuae dabit. Ligni, quod aloēs fenes esse dicit, trum cum afferit: quod si iusseris scindi, suauem senties ex eo odo rem emanare. Vale, ex hispana curia, tertio ca lendas Maij, M. CCCC. XCIIII

Decembri ni
distant uolu
eres

regijq; consiliarij, ad Ludouicum Aragoniū Cardinalem,
in Oceanae decadis librum tertium, praefatio.

PETIS iterum ut Phoebeus currus ineptus Phaeton guber-
net. Ex nudo silice suae liquoris exhaurire cōtēdis. No-
uum, ut ita dixerim, terrarum orbem, catholicorum Fernan-
di & Heliabath regum tibi patruorum ductu ab occidente,
qui haecenus laetabat, repertum, ut ego describam, Foederi-
ci regis inclity patri tibi mihi literas de hac re ostēdens, im-
peras. Preciosum hunc lapillum plumbo inepte circumdatum
ambo accipietis. Sed cum eruditus amice, detractores inuide, mordaces rabide,
in nostras formosas Nereides Oceanae spumantia tela detorquere praesentes:
quam breui spacio, inter rerum angustias & ualitudinarium, hos me cōscribere
coegeris, ingenue profiteberis: fcis nanque me tanto celeriter ex praefecti ipsius
marini Coloni archetypis pauca haec degessit, quanto tuus à manu famulus, qui
me distante scribebat, poterat exarare. Inest has nanq; me quotidie, tui discē-
sum obijciens, ut nostri regis forem Parthenopeam reginam, tibi amicum,
quam hic fueras comitatus, in patriam reduceres. Singulis interdum diebus, sin-
gulos me libellos cudere adegisti. Duos in prima fronte alieno cōperies nomine
signatos: quod dum ista querebantur, ad inselicem ego Afcantium Sphorciam
tibi affinem, Cardinalem, uicē cellarium, scripsitare inceperam: quo cadente,
cecidit & mihi animus à scribendo: quem tu nunc tuūq; inclity patri regis Foe-
derici literas ad me directas excussulisti. Rem, non picturam degustate. Vale, ex
D Granata, 1x Calend. Maij.

OCEANAE DECADIS LIBER TERTIUS.

ANIBALIVM littora Colonom praefectū marinum praes-
cursisse, ad Hispaniolamq; insulam cum integra classe quarto
nonas Februarij anni tertij & nonagesimi appullum fuisse, (su-
periore libro descripsimus. Nunc autem quid de insulae natura
exploras repererit, quid ue postea finitimam insulam cōtinen-
tem, uti credit, terram percurrens inuenit, enarremus. Insula
haec Hispaniola, quam ipse Ophiham, de qua legitur Regum tertio, esse affue-
rat, latitudinis est graduum australium quinque: eleuatur enim à septentrione gra-
dus septimus & uigesimus: à meridie uero, ut ipsi referunt, uigesimus secundus:
longitudo autem ab oriente in occidentem passuum millia octoginta super se-
pingenta. Ex ipsius praefecti Colonom occidens nō desunt, qui utranque insulae
mensuram producant ab oriente ad occidentem. Distare à Gadibus insulam gra-
dus praedicant aliqui nouem & quadraginta, alij amplius: neq; enim certam ad-
huc rationem reperere. Insulae forma castraneae solum amulatur. Super edito
igitur colle, à septentrione ciuiuatem erigere decreuit: quod huic loco moens emi-
nens & saxifodinis ad edificandum & calcem concoquendam aptissimus adia-
cat. Inhaeret praeterea huius motis radicibus uasta planicies longitudinis millium
passuū circiter sexaginta: latitudinis uero duodecim alicubi talis, ubi angustior
fit, sex: ubi uero amplior, uiginti. Planiciem salubrium aquarū flumina interuulū
plura: sed eorum maius, & id nauigabile, in portū qui urbi subiacet, ad stadium
dimidium cadit. Quanta sit eius uallis ubertas, quanta soli benignitas, eorum
relatu aduerte. In huius fluminis ripa hortos colendos limitibus concluderunt:
ex quibus de omni olerum genere, utputa raphanorum, lactucarum, caulium,
boraginum, & aliorū huiuscemodi, intra diem à facto semine sextumdecimum,
uulgō matura euulsa sunt. Melones, cucurbitas, cucumeres, & alia id genus in
diem

Hispaniola, si-
ue Ophihae de-
scriptio.

Mira soli
ubertas.

A diem sextum & trigessimum carperunt. Sed nusquam se meliores unquam co-
medisse aiebant. Haec hortensia toto anno habent recentia. Cannarum radices
ex quarum succo faccarum extorquetur: cubitales cannas, sed non coagularum
succus, intra quindecimum etiā diem emiserunt. De plantatis propaginibus aut
famentis iidem aiunt: & secundo à plantatione anno suasues ex eis uuas come-
dit: aut ex nimia ubertate racemos edūt perpaucos. Ruficus praeterea quidam
triticij patumper circiter calend. Februarij seminauit (res miranda) in omnium
conspicuum maturum spicarū manipulum tertio calend. Aprilis, qui eo anno
erat uigilia Resurrectionis dominicae, secum ad urbem tulit. Legumina quaeq;
quorū annis mature scūt bis. Scripsi, quae omnes uno ore inde redeuntes, de eius
terrae fertura reterunt: nonnulli tamen ferunt, triticium non esse terrā feracem in
iuuerso. Interea dū ista agerēt, triginta uiros qui Cipangi, aliis Cibaii, regio
nem explorarent, per diuersa dimisit praefectus. Est autem haec regio montosa,
faxeā, & medium totius insulae dorsum, in qua maximā esse aurū copiam incolae
signis ostendebant. Missi à praefecto, de regionis opibus mira referētes reuertunt
tur. Ex illis montibus quatuor ingentia flumina desunt, quae totam insulam
reliqua suis alueis suscipiendo, memoranda naturae industria in quatuor ferē par-
tes aequales diuidit. Tendit enim, unum rectā ad orientem, qui ab accolis lunna
uocatur: ad occidentem alius, huic terga uertens, qui Attibunicus: tertius ad sep-
tentrionem quem Iachem appellat: ultimus ad meridicum, quem Nāibam. Sed
redeamus ad condēdam urbem. Fossis & aggeribus uere circumvallata (ut fit eo
absente praesidium incolae tentarent, sese qui relinquebantur tutari possint) pridie
diei Martij cum omnibus equibus, pedibus autē circiter quadringentis ipse
met ad auriferam regionem rectā ad meridiem proficiscitur: fluumiū praeterla-
biur, transgreditur planiciem: montem, qui aliud planiciē latus cingit, superat,
B In aliam cōuallē, quam flumen priore maius, aliāq; multa medicoria interue-
bant, incidit: exercitum traducit. Hac ualle, quae priore nulla parte inferior est,
superata, tertium montē facit peruium, qui haecenus fuerat inuius. Descenditq;
in aliam cōuallē, quae iam Cibaii est initium: per hanc flumina & ex omni
colle riuū currūt, in quorum omnium arenis aurum reperiebatur. Cum iam se-
cundum & septuagesimum ab urbe lapidum intra regionem auriferam praefec-
tus fuisset, in magni cuiusdam fluminis ripa emineit super colle condere arcem
instituit, ut interioris regionis secreta inde tutō paulatim scrutarentur. Hanc ar-
cem sancti Thomae nomine insigniuit. Dum intere arcē edificaret, eius regio-
nis incolae tintinnabulorum & aliarum rerum nostratium cupidī, quotidie mo-
ram trahentem adibat: praefectus uero marinus se illis quae petere libentissimē
daturum, si aurum ferrent, insinuat. At illi, dato tergo, ad haec promissa ad ri-
pam propinquiore currentes, intra breue temporis spacium onustis aurū ad ni-
mos redibant. Grandaeus incola duos auri calculos pōderis unius ferē unciae,
tintinnabulum tantūmodo petēs, attulit: qui cum nostris calculorum magni-
tudinem admirari conspiceret, eorum admiratione admiratus, eos esse paruos
ac nullius momenti calculos innuēbat: capisq; manu quatuor lapidibus, quo-
rum minor nucem, maior autē grande aureum aequabat mālū: adeo magnos
aurū globos in solo natali suo, quod ad dimidiā inde distabat, passim repe-
ri aiebat, nec apud uicinos suos magnae curae esse aurum colligere. Cognitum
enim est illos aurum nunquam esse aurum magnificere, sed tanti illud aesti-
mare, quanti ardeis manus in formam cuiq; gratam diducere ac consistare di-
derit. Quis ruficus marmor, aut ebur incultum comparat magnorū nullus equi-
dedit: sed si Phidiae aut Praxitelis dextra fabrefactum in comatam Nereidem aut
Hamadriadem pulchre formatā prodierit, nusquam emptores deerunt. Praet
huc senem, accesserunt & alij plures, qui decem & duodecim drachmarum
calculos attulerunt, ausiq; sunt fateri, ubi aurum illud collegerant, auri globos

Auri ma-
gnae copiae

C pueri caput quem ostēdēbant æquantes, fuisse aliquādo reperos. Dum ibidem dicit aliquot moraretur, Lixanum quendam iuuenem nobilem cum paucis armatis regionis partem exploratum misit: hic etiam maiora sibi ab incolis fuisse dicta, retulit, nihil tamen attulit: ex præfecti putant mādato ita fieri. Aromatibus, sed non ipsēdem quibus nos utimur, habent plena memora, quæ pari modo colligunt ut aurum: tantū scilicet unufquique, quantum permuando aliquid sibi grana à sintimarum insularum incolis allequantur: ut puta paropides, sedilia & huiuscemodi, quæ in alijs insulis ex nigro quodam ligno, quo ipsi carent, consiciuntur. Rediēs ad præfectum Lixanus circiter idus Martij, labrufcas in sylvis maturas inuenit, optimi, ut ait, saporis. Sed nulla est insularibus de his cura. Est hæc regio quamuis faxea (nam eorū lingua Chabauum, id quod faxofolum sonat) arborifera tamen & herbida. Imò & aiunt herbas eorū montium, quæ solum gramen est, si secetur, quatuor dierum intercapidine tritico altiore crecere. Frequentes in ea pluuies cadere referunt, hinc esse riuos & flumina adeo crebra: quorum cum sit arena ubique auro commixta, ex montibus illud aurum detrahi per torrētes autant. Gentem constat esse ociofalā: nam interdum hyeme urgente tremunt in montibus frigore: nec quum sint illis memora gossipio referulissima, uestes sibi laborare student. In uallibus autem uel campestribus locis minime frigeſcūt. His ita in initio regionis Chabau diligēter perquisitis, calend. Aprilis, quem diem Refurreſcōtio ſequēbatur, ad Iſabellam, id est urbem uenit, reuertitur. Vnde in eius & totius insule gubernationē fratre suo & Petro quodam Margaritæ regio, antiquo familiari, relictiſ: ad diſcurrendam quam arbiterabatur continētē terram, quæ inde leptuagesimum tantū lapidem diſtabat, sese accingit: regij imperij memor, quillam admonerat, ut percurrere noua littora festinaret, ne rex alius quisquam prius suæ ditioni terras illas subdere studeret. Rex enim Portugallie publica ſiue interſe, latentia illa detegere, aiebat.

D Summus uero pontifex Alexander sextus, regi & reginæ Hispaniarū per plumbas cōceſſit bullas, ne quis princeps alius incognitas illas regiones peringere auderet: à septentrione ad austrum linea recta extra paralellum insularum quæ dicuntur Caput Viride proiecta (cum diſſidij causa tollatur) lequas centū, ex composito demum tercentum. Credimus has insulas esse Hesperides: hæ sunt reges Portugallie: & inde sui nauæ noua littora quotannis detegentes, semper in lætiam à tergo Africæ, per Aethiopum maria, ad orientem uertebant proras: neq; ab Hesperidibus unquam ad meridiem aut ad occidentem Portugallēſes adhuc nauigauerant. Cum tribus igitur nauigij dieb; ad eam regionem, quam prima nauigatione insulam exitimans Ioannem uocitarant, breui tempore peruenit uocauitq; eius initium Alpha æ, eo quod ibi finē esse nostri oriētis, cum in ea sol occidat: occidētis autē cum oriat, arbitretur. Cōstat enim esse ab occidentē principium Indiæ ultra Gangem: ab oriēte uero terminū ipsius ultimum. Neq; enim abſonum penitus est, quū Gangēdis Indiæ terminos indiſcretos cosmographi reliquerint: nec deſinit quū ab Hispaniis oris non longe Indica littora diſcedere ſentiant. Cubam incolæ hanc partem uocant. In cuius prospectu in Hispaniæ angulo extremo portum reperit commodiſſimum: sinum enim in se recipit latum in ea parte ipsa insula. Hunc portū ſancti Nicolai nomine inſigniuit: à quo uix uiginti lequas recedit Cuba. Transfretat igitur, & Cubæ meridionale latus capiens ad occidentem uergit. Incipiunt illi, quo ulterius procedebat, tanto magis littora in latum protendi & ad meridiem curuari. In Cubæ latere ad meridiem, primam reperit insulam, quam incolæ Iamaicam uocant. Hanc insulam Sicilia lægiorem latioremq; prædicat, uno tantū monte cōtēntam, qui ab omnibus suis partibus à mari incipiens paulatim uſq; ad insulæ medium eleuatur, atq; ita leniter sese in dorsum extendit, ut ascendētes uix se ascēdere ſentiant. Tam in littore, quam in internis, feracissimā & populis plenam esse aſſeuerat; incolasq;

eius

A eius cæteris insularibus ingenio acutiore, ac mechanicis artibus magis deditos, bellicosioresq; finitimi fatentur: nam pluribus in locis uolenti præfecto terram capere, arma ac minitantes occurrerūt, pugnasq; septus attentarunt: sed uicti semper amicitia omnes cū præfecto iniere. Iamaica igitur relicta, ad occidentem prospero uentorum flatu leptuaginta dies nauigauit: sed non longe ab aurea Cherſonello nostri oriētis ultra Perſidem initio perrexiſſe per inferiorē nobis terræ ambitū arbitrarit: credit enim se duas tantū ſolis horas de duodecim quæ nobis erāt incognitæ, reliquiſſe. Dimidium enim ſolis curſum ueteres intraſum reliquerāt: cum cum tantū terræ ſuperficiem, quæ à Gadibus uſq; ad Gangem, uel ad auream uſq; Cherſonellum, diſcuſſam habeamus. Hoc itinere in curtenita more torrentis maria, in uadofos gurgites, in angustias innumeras propter insularum adiacentium multitudinem quotidie incidebat: omnia tamen hæc pericula parui faciēſ, tantū procedere inſiſtūt, donec an inſula eſſet Cuba, an terra continens, certior fieret. Nauigauit igitur eius ſemper littora Bradens, ad occidentē duas lequas & uiginti ſupra bis cētum, ut ipſe ait, hoc eſt millia paſſuum circiter tercentum & mille: Septingentiſq; inſulis nomen impoſuit, in lætam pluſquam tribus millibus paſſum, ut ipſe dicere audeat, relictiſ. Sed ad ea quæ memoratu digna inter nauigandum reperiebāt, reuertatur. Cum iam per Cubæ latus locorum naturā ad nauigans perquiret, æt Alpha æ, id eſt, eius initium, non magno tractu, portum multarum nauium capacem reperit: ſalcatus enim eſt eius introitus, promontorijs utriuſq; uentibus undas recipiētib; inſcluſus: intus autē ingens ſpaciū & immenſa profunditas. Portus littora ambiens, caſulas uidit non procul à littore culmeas duas, pluribusq; in locis ignē accenium: demittit e nauibus quosdam armatos qui caſulas adeant. Deſcendunt, neminem reperiunt: uerubus tamen ligneis appoſitis ignibus piſcium ladram circiter centum, duosq; octipēdales ſerpentes cum piſcibus iſſis, inuenere. Admirati, ſi quos incolæ uideāt, circūſpiciunt: cum nemo illis in toto proſpectu ſeſe offerret (ueniētib; enim noſtris ſeſe ad montana piſcium domini ceperant) diſcumbunt, & captis alieno labore piſcibus læti fruuntur: ſerpētes relinquant, quos nihilo penitus ab Aegyptijs crocodilis diſſere aſſimūt, præterquam magnitudine: nam crocodilorum, ait Plinius, aliquos ſeſe reperos duodeuiginti cubitorum: horum autem maiores octipēdales. Propinquum nemus poſtmodum iam ſatur ingredientes, ex iſ; ſerpētib; arboribus funiculis alligatos plures comperere, quorum ora alijs funibus aſtricta, dentes alijs euulſos habebant. Cum deinde portus uicina ſcrutarentur, circiter LXXX homines in cuiuſdam altæ rupis culmine uiderunt, qui noſtris adueniens, profergerat: ut inde quid ſibi uellet hæc noua gens, perdiſcerēt. Nunbus & ſignis blanditijsq; noſtri illos adducere conabantur: munerum oblatorum à longe ſpe motus acceſſit unus, ſed in propinquam rupem tamen, timētū ſimilis. Admirantus autē qui ſecum habebat Didacum quendam colonum inter ſuos educatum iuuenem prima nauigatione abduciūm ex inſula Cubæ uicina, nomine Guanahani, Didacum interpretē, cuius lingua patria ſerē hortū lingue quadrabat, inſularem qui propius uenerat alloquitur: metu de poſito adit incola, cæteriſq; ut tutō uentrent nec uerentur perſuadet. Nuncio habito, ex rupibus ad naues circiter leptuaginta deſcendunt: amicitiam inuenit, muneribus à præfecto donatur. Eſſe piſcatores à rege ſuo, qui ſolenne conuiuiū alteri regi parabat, piſcatum miſſos, præfectus cognouit. Quod piſces ignibus appoſitos præfecti gens comederat, æquo libentiaſiſſimo paſſi ſunt, quandoquidem ſerpentes reliquerit: neq; enim quicquam eſt inter edulia, quod tanti faciāt, quanti ſerpentes illos: popularibus eos come dere minus licet, quam apud nos phafianos aut pauones. De piſcibus autem ſe totidem ea nocte capturos dicunt. Interrogati cur piſces quos regi ſuo laturi erant, coquere pararent: ut recentiores & incorruptos illos aſſerre poſſent, res

b 2

C sponderunt. Ita dextris in amicitiam iunctis, ad sua quisq; proficiscitur. Sequitur Almirantus, ut instituerat, solē occidentem, à principio Cuba: quod Alpha 01 uocatum ab Almiranto diximus. Littora ad hunc portum media quamuis arboribus consista, aspera tamen & montosa. Ex arboribus floridae erant aliae, & ad mare suas ex se odores emittebant: aliae uero fructibus onuitae. Vtra portum autem terra est feracior populoforq; cuius incolae ceteris mitiores, rerumq; non uarum cupidiores: nam ad littora omnes, uisus nostris nauibus, certatim concurrerant: panem quo ipsi uescuntur, & cucurbitas aqua plenas, nostris offerentes, ut in terram descenderent, inuitabant. Habent haec insulae omnes arboris quoddam genus, ulmos aequans magnitudine, quae cucurbitas gignit pro fructu: ad aquae usum illis utuntur, ad eum minime: medullam namq; ipsius felle amariorem esse aiunt, sed cortice testudineam aequare duricem. Idibus Maij ex altiori cauea in laeuam ad austrum speculatores proficiscites, densam insularum multitudinem uiderunt inter nauigandum, herbidas, uirides, arboriferas, uberes, & habitatas esse animaduertunt. In continenti littore in fluiuium incidit nauigabilem, aquarum adeo calidarum, quod manum in ipsis ferre uix nemo possit. Altero uero die piscatorum canoam à longe uident, ne nostris uisus piscatores aufugerent ueritus, ut illos tancis cymbis intercipient, imperat. Illi autem intrepidum nostris expectant. A uicino genus piscationis. Non aliter ac nos canibus gallicis per aquora campi lepores insectamur, illi uenatorio pisce pisces alios capiebant. Piscis erat forma nobis ignota, corpus eius angulix grandiori persimile: sed habens in occipite pellem tenacissimam, in modum magna: crumena. Hunc uinctum tenet in nauis sponda funiculo, sed tantū demisso quantum piscis intra aquam carinae quae inhaerere: neque enim patitur ullo pacto aeris aspectum. Viso autem aliquo pisce grandi, aut testudine, quae ibi sunt magno scuto grandiores, pisces soluunt: ille quum se solutum sentit, sagitta uelocius piscem aut testudinē, quae extra conchyle partem aliquam educatam tenet, adoritur, pelleq; illa crumena iniecta, praedam raptam ita tenaciter apprehendit, quod exoluerē ipsam eo uiuo nulla uis sufficiat, nisi extra aqua: nam grem paulatim glomerato funiculo extrahatur: uiso enim aeris fulgore statim praedam deserit. Praeda igitur iam circa aquae marginem euecta, in mare saltat piscatorum copia tanta, quanta ad praedam sufficit sustinendam, donec è nauico mites eam apprehendant. Praeda in nauim tracta, funiculi tantū soluunt, quantum uenator possit ad locum suae sedis intra aquam redire: ibiq; de praeda ipsa per aliu funiculum efas illi demittunt. Piscem incolae guaicauum, nostris Reuer sum appellat, quod uersus uenetur. Quatuor testudines eo modo captas, quae nauiculum illis ferē implebant, nostris dono dant: cibus est enim apud eos non illatus: nostri autem è conuerso gratis muneribus donatos alacres, eos reliquere. Interrogati nauitae de terrae illius ambitu, non habere finem ab occidente significauerunt: ut Almirantus aut descenderet, aut suo nomine salutatum suum Cacicum, id est regem, cum eis mitteret: Cacicum nostris multa munera daturum si adirent, pollicentes. Praefectus autem ne ab incepto detineretur, morem illis gerere recusauit: petiere tamen nomen eius, suisq; Cacicum nomen nostris dederunt. Vterius inde procedens ad occidentem semper, intra paucos dies monti adhaesit altissimo, habitatoribus ob ubertatem fereto. Ad nauis panem, gossipium, cuniculos, & uolucres ferentes incolae consuebant. Ab interprete, an è caelo gens ista descenderet, miro affectu sciscitabantur. Rex horum & alij plures qui illi asabant uiri graues, non esse insulam terram illam inuebant. Aliam insulam postmodum, ex his quae in laeu huic terrae adhaerebant, ingressis, comprehendere quenquam non licuit, fugere enim omnes uiri femininq; nostris aduenibus: quatuor canes in ea, sed non laetabiles, aspectus foedissimi, quos comedunt uel nos haedos, comperere. Anferes, anates, ar-

decas

A deas haec insula gignit innumeras. Gurgites demum inter insulas & continentem adeo angustos ingressus est, quod uix uertere retro nauigia fas esset: adeoq; uadofos, quod arenam carina interdū uerteret. Horum gurgium per quadraginta miliaria erat aqua lactea, spissaq;, ac si farinam toto illo pelago sparsissent. In amplum aequor quum tandem euasissent, ad octogesium miliare nomen alius altissimus sese illi obtulit. Aquandi ligandiq; gratia hunc adit. Inter palmeta pinetaq; altissima fontes nauibus dulcium aquarum quos reperit. Interea dum ligna scinduntur, cadi implentur, ex nostris sagitarijs unus uenatum syluam ingreditur: ibi uir quidam alba tunica amictus adeo improuisus sese illi offert, quod prima facie esse quemdam fratrem ordinis fidei Mariae Mercedis, quem secum Almirantus pro sacerdote habebat, existimauerit: sed hunc statim ex nemore alij duo sequuntur: deinde à longe uidit agmen uentis circumter triginta hominum uestibus cōcōtorum. Tunc uero terga uertens ac proclamans, ad naues quamcelerrimo potest cursu profugit. Tunicati autem illi applaudere, & ne ueretur persuadere omnibus modis nitebatur. Sed nihilominus noster fugiebat. His praefecto renuenciatis, alacer quod gentem cultam inuenierit, statim armatus in terram misit cum mandatis, ut si opus fuerit quadraginta miliaria intra insulam pergerent, donec aut tunicatos eos aut alios incolas omni studio quae sitos inueniant. Nemo transgressit, uasam planiciem herbidas, in qua nec semita uestigium unquam apparuit, offenderunt: per herbas proficisci conantes, adeo sese implicauerunt, quod uix miliare processerint: erat enim herba nostris segetibus spicatis nihil minor. Felli igitur reuertuntur, non reperia semita. Postero die quinq; & uiginti armatos dimittit, quibus imperat, ut quae gens terram incolat, diligenter explorent. Hi cum non longe à littore magnorum animalium uestigia quadam recentia comperissent, inter quae leones esse arbitrati sunt, metu percussit redeunt. Inter ueniendum syluam reperunt, serpentibus per altas arbores passim uitibus suaspe natura productis, arboribusq; alijs plurimis aromaticos fructus parturiuentibus, confirmat. Racemos tulere ponderosos ac succi plenos in Hispaniam: de fructibus autem alijs quos ferebant, cum in nauibus passari non commode possent, nullus alatus est, purruerunt enim omnes, & corrupti in mare proieciti sunt. In pratis eorum nemorum gruum agmina nostratibus duplo grandiorum se uidisse retulerunt. Inter nauigandum cum ad alios quosdam montes uela dirigeret, in duabus casulis in littore uisus unum tantum reperit hominem: hic ad naues ductus, terram quae trans illos montes iacebat, esse populosissimam, capite, digitis & quibus alijs poterat modis, significabat. Applicantes se ad ea littora praefecto, multae canoae obuiam prodeunt: inuicem se placidissime per signa comellarunt: neq; Didacus ille qui in Cuba initio incolarū linguam intellexerat, hos intelligebat. Varia enim esse idioma in uarijs Cuba provincijs, perpendunt. Incolereq; regionis interna potissimum regem qui se indueret ostendebat. Hunc tractum omnem summerfum & aqueo coopertum, littorūque canosa arboribus referta, ut nostras paludes, ait. Ibi tamen cum aquandi gratia in terram descendisset, conchylia ex quibus uniones habentur, uidit. Nec eo magis moram traxit: erat enim eius intentus non alius tunc ex praepro regum, quam quotquot possent maria discurrere. Vterius igitur procedentibus, omnia littorum culmina, usque ad alium montem qui se ad octoginta millia passuum ostendebat, fumigabant. Nulla erat specularis rupes ex qua fumus non egrediretur. Nec an incolarum essent ignes bene constitit ad necessitatem parati, an ut suspectis bellorum temporibus fieri solet, per eos fumus signa uicinis darent, ut se in tutum reciperent, aut ut in unum conuenirent, si quid nostris contra eos moliri tentarent: aut forte, quod magis conuenirent ui-

b 3

C deitur, ut tanquam ad rem mirandam nostra nauigia inspecuri concurrerent. Littora iam praefecto modo ad austrum, modo ad Africum siue Libym, curuabantur: mare uero ubique insulis implicuit. Hinc igitur carinae, quae terram sepius propter uadosa maria errerant, quassatae: rudentes, uela, & reliquum amplectre, iam putrida: alimentaq; per rimas male stipatarum nauium madaefa, sed praecipue panis hiscofus, corrupta, uertere retro proras praefectum coegerunt. Hanc ultimam existimati continentis oram quam ipse attigit, uocauit Euangelistam. Retro uela uertens, inter alias insulas continenti non ita finitimas, in pelagus incidit testudibus magnis adeo condensum, quod naues aliquando detardarent: gurgitibus postea ingressus est albidarum aquarum, uti alium reperisse supra scripsimus. Ad crediti continentis tandem littora qua uenerat reuersus est, insularum uada pertimescens: ad eumq; cum neminem ueniens molestia affecisset hilari uultu, posito omni timore, utriusque sexus incolae dona ferebant: pituitos alij, alij panem, aquam, puniculos, sed praecipue palumbes nostris grandiores, quos sapore & gustu perdidicimus nostris meliores fuisse, praefectus ait: quare cum sensisset inter comedendum spirare ex eis aromaticum quemdam odorem, iussit de recenter interemptis quibusdam iugulos aperire. Plena illis odoratis floribus reperit guttura: inde guttum cum in palumbibus nouum emanare arguerunt: nutrimenti enim naturam forbere carnes animalium aequum est credere. Dum in littore rem diuinam praefectus audiret, ecce primarium quemdam octogenarium, uirum grauem, nec eo minus nudum, multis illum comitantibus. Hic donec sacra peragerentur admiratus, ore, oculisque intectus adfiliit: dehinc praefectum canstrum, quem manu gerebat plenum patris fructibus, dono dedit: sedensq; apud eum

D per interpretem Didacum Colonom, qui id idioma cum propius accessissent intelligebat, orationem habuit huiusmodi: Terras omnes istas haectenus tibi ignotas manu potenti te percurrisse, renunciatum nobis fuit, populisq; incolis metum non mediocrem intulisse. Quare te hortor moneoq; ut itinera duo cum e corpore prosiliunt, animas habere scias: tenebrosum unum acterrum, his paratum, qui generi humano molesti insensiq; sunt: iucundum aliud & delectabile, illis statutum, qui pacem & quietem gentium uiuentes amarunt. Si igitur te mortalem esse, & unicuique pro praesentibus operibus futura merita obignata memineris, neminem infestabis. His & alijs pluribus per interpretem insularem praefecto admirati tale hominis nuditudinem, relatis, respondit: Compertissima sibi esse quaecumque dixerit de animarum e corpore exeuntium uarijs itineribus ac praemijs: immo & existimasse haectenus illa ipsi & reliquis earum regionum incolis fuisse ignota, cum ita uiuant natura contenti. Ad caetera uero, se a rege & regina Hispaniarum, ut eas omnes orbis oras haectenus incognitas pacaret, missum respondit: ut scilicet Canibales, & reliquos sceleratos homines indigenas debellaret, debitisq; supplicijs afficeret: innoxios autem ob eorum uirtutes taretur & honoraret: quare ne ipse, aut alius quisquam, cui non sit animus nocendi, uereantur: immo si quid forte a uicinis intulsi tibi aut alijs bonis illatum fuerit, aperiat. Seni praefecti dicta adeo placuerunt, ut se iterum quamuis aetate iam grauescerent cum praefecto libentissime praedicaret: coeuctum huc id fuisse, nisi uxor & filij obstitissent. Attamen quod alterius imperio hic subiaceret, summopere admiratus est: sed tunc multo magis, quando relatum illi fuit per interpretem, qualis & quanta essent regum pompa, potentia, ornatus, bellorum apparatus, quantae urbes, qualia oppida, obtupuit. Subtristis igitur, prostratis ante pedes eius, obortis lacrymis, uxore & filijs, honoratus senex permansit: iterum atque iterum an ceelum esset ea terra quae tales tantosq; uiros gigneret interrogans. Compertum est

Ad mortalium
mores formam
dot efficax ora
tio.

A est apud eos, uelut solem & aquam, terram esse communem, neq; Meum aut Tuum, malorum omnium femina, cadere inter ipsos. Sunt enim adeo paruo contenti, quod in ea ampla tellure magis agri superfint, quam quicquam desit. Aetas est illis aurea, neq; fossis, neque parietibus aut sepibus praedia sepiunt. Aperitis uiuunt hortis. Sine legibus, sine libris, sine iudicibus suapte natura reatum colunt. Malum ac sequestum eum iudicant, qui inferre cuiquam iniuriam delectatur. Maizium tamen & luccam Ages illi colunt, ut diximus in Hispaniola fieri. Inde igitur rediturus discedens, in lamayam iterum ab ipsius latere meridionali incidit, ab occidenteq; ad orientem totam percurrit. Ex cuius ab oriente ultimo angulo cum a septentrione montes altos ad laeam sibi conspiceret, nouit tandem esse meridionalem latus Hispaniolae insulae, quod nondum percurrerat. Quare portu eius insula in calend. Septembris, qui sancti Nicolai dicitur ingressus, nauigia reparabat hoc animo, ut iterum Canibaliu insulas deualtaret, canosq; eorum omnes combureret, ne nocere ulterius Iupi rapaces finitimis ouibus possint. Sed obstitit ne id exequeretur aduersa ualeudo, quae illum praenimia uigilia opprefferat. Semianims igitur i nauis ad libalem ciuitatem ductus, inter fratres quos ibi duos habebat & reliquos familiares, pristinam tandem ualeitudinem recuperauit. Nec eo magis Canibales infestare, ob exortas inter Hispanos quos in Hispaniola reliquerat seditiones licuit. De quibus infra dicemus. Vale.

Admiranda ui
le uococuita.

OCEANAE DECADIS PRIMAE,
LIBRI TERTII FINIS.

B PETRI MARTYRIS ANGLI
MEDIOLANI PRONOTARIJ APOST.
CONSILIARIJq; REGIJ, Oceanae decadis primae, liber quartus,
ad Cardinalem Ludouicum Aragonium, nostri
regis nepotem.

LX CONTINENTI, ut ipse arbitratur, Indico, Colonus praefectus marinus rediens, fratrem Boium & Petrum Margaritem, ueterem regis familiare, uirum nobilem, atque alios plures ex ijs quos ad regionis gubernationem reliquerat, ad Hispaniam corrupto animo discessisse comperit. Quapropter ut apud reges, si quid horum relatu male sentiret, se expurgaret: necnon ut uiros perteret alios eorum loco qui redierant sufficiens: tum etiam ut prouideret alimentorum penuriae, ut puta tritici, uini, olei, & aliorum huiusmodi quibus Hispani uesci solent, cum insularibus cibis non facile assueseri possent: redire ad curiam, quae tunc Burgis urbe celebri in Castella Veteri morabatur, consensuit. Sed quae prius conserit, breuiter enarrabo. Insulares reguli qui haectenus suo paruodq; contenti tranquille quieteq; uitam duxerant, cum nostros in eorum solo natali debere figere conspicerent, grauem id ferebant: nihil magis quam funditus eos inde destrudere, aut euertere penitus, & omnem eorum memoriam abolere, cupiebant. Nam ea gens quae praefectum in ea nauigatione secuta fuerat, maiori ex parte indomita, uaga, cui nihil pensi esset, libertatem sibi quoquo modo posset quaerians, ab iniurijs minime se abstinere poterat. Insularum feminas, ante praetium, fratrum, & uiuorum oculos raptans,

Impetretur
littum officij
insularum.

C flupris rapinisq̄ intenta, animos omnium incolarum perturbabat. Quamobrem pluribus in locis quotquot imparatos & nostris incolæ reperiebant, rabi-
de, & tanquam sacra offerentes deo, trucidauerant. Pacandos igitur perturba-
torum animos, eosq̄ qui nostros interfecerant puniendos esse priusquam inde
diceretur, ratus, eius conuallis regem, quam esse in radicibus motum Cigua-
norum, superiore libro descripsimus, in colloquium adducit. Hic uocabatur
Guarionexius: cui ut præfecti amicitiam arcibus sibi conciliaret, placuit Didaco
Colono, homini apud præfectum à teneris educato, quo interprete in Cubæ di-
scursu usus fuerat, fororè dare in uxorem. Ad Caunabòam deinde Cibauorum
montium, id est aetrea regionis, dominū (cuius ditionarij Hoiedam cum quin-
quaginta armatis intra arcem sancti Thomæ obsessum triginta dies tenuerant,
nec obsidionem unquam soluerant, donec adueniret præfectum ipsum cum
magna manu persenserint) Hoiedam ipsum oratorè mittit. Hoieda apud Cau-
nabòam moram trahente, à diuersis regionis regulis legati mittuntur, qui Cau-
nabòæ persuadere nitantur, ne figere pedem in insula Christianos patiatur,
seruire nisi malit quam imperare: fore enim ut nisi Christianos ab insula peni-
tus eliminentur, insulares omnes serui sint illorum futuri. Alia parte Hoieda
cum Caunabòa agebat, ut ad præfectum ipsemet proficisceretur, cum eosq̄
foedus & amicitiam iniret. Regulorum legati ad eam regionem capessendam
se suaq̄ omnia offerebant. Hoieda eadem perniciemq̄ suorum, si bella quam
pacem cum Christianis mallet, munitabatur. Caunabòa igitur hinc atque in-
de tanquam scopulus diuersis fluctibus in medio mari conflictatus, etiam con-
scientia scelerum agitatus, quod uiginti ex nostris hominibus per dolum in-
cautos obruticasset, quamuis pacem cupere uideretur, adire tamen præfectum
uerebatur. Tandem fraude pensitata, præfectum & reliquos sub pacis specie,
si fors offerret, perempturus, cum omni familia sua, pluribusq̄ alijs suo more
armatis, ad præfectum mouet. Interrogatus cur adeo magnas hominum cater-
uas secum duceret: respondit, tantum regem quantum ipse sit, pergere iter do-
moq̄ in comitatum exire, non decere. Sed aliter longe quam cogitauerat uen-
nit: decidit nanque in laqueos quos parauerat. Blanditijs enim & pollicitatio-
nibus, sui erroris inter eundem quod domo discessisset pertæsum, Hoieda tan-
dem ad præfectum illum ducit: capitur, in uincula conijcitur. Nec nostrorum
animæ diu inultæ sine corporibus quieuerunt. Caunabòa cum omni familia
eius capto, insulam percurrere præfectus instituit: sed significatum ei fuit tanta
fame insulares urgeri, ut quinquaginta milia hominum amplius iam perie-
rint, cadantq̄ quotidie passim, tanquam morbofi gregis pecudes. Quod illi
sua peruicacia accidisse scitum est. Cum enim uidebant nostros in insula uelle
sibi sedem eligere, exstimantes posse eos inde propellere, si insulares commea-
tus deessent, non modo non seminarè plantarèq̄ ulterius statuerunt, sed etiam
utrunque panis genus, de quo primo libro mentionem fecimus, seminatum,
perdere euellereque in sua quisque regione copit: sed inter Cibauos siue Ci-
pangos montes præcipue, cum aurum quo ea regio abundabat, causam esse
potissimam quæ nostros in insula detineret, cognoscerent. Decurionem in-
terea cum armatorum turba qui latus meridionale insulæ exploraret, dimisit.
Tunc omnes regiones quas percurrerat, panis penuria adeo laborare fasti-
dit, quod nihil unquam sexdecim dierum spacio comederint aliud, quam her-
barum palmularumq̄ radices, aut arborum natiuos montanos fructus. Gua-
rionexius, cuius regnum non æque ac reliqua premebatur, in finibus regni
quædam impartitus est. Intra paucos dies, ut breuiora essent itinera spacia,
ut uerebriores ac plures nostri receptus haberent, si qua uis insularium ali-
quando ingrueret, ab scabellâ urbe ad arcem sancti Thomæ, in finibus regni
huius

A huius Guarionexij intra Cibauis terminos, super cliuo salubrium aquarum sca-
turientium celebri, arcem altam erexit, quam Conceptionem appellauit. Tum
uero cum noua indies insulares adificia surgere, cum in portu nostras nauas
tam putidas ac semifractas conspicerent, ab omni spe libertatis decidere cepe-
runt: subtristes, an essent ex insulis Christiani discituri, sciscitabantur. Ex ære
demum Conceptionis, Cibauorum montium interna uelut agens, aurum de-
massam in tosi natiui similitudinem concauam, pugillo grandiore, ponderis
uiginti unciarum, à quodam regulo non in amnis illius ripa, sed in sicco tu-
mulo repertam, habuerunt. Hanc ego ipse in emporio Castellæ Veteris Me-
thymna Campi, ubi tunc curia hyemabat, uidi, manibusq̄ captam admirans li-
braui, atreftauiq̄. Vidi & electri puri, quo campanæ pharmacoporumq̄
mortaria possunt & alia huiusmodi, ueluti ex ære corinthia consilari, sursulum
adeo magni ponderis, ut illud uix non modo non eleuare ambabus manibus
est terra, sed aut laeuorlum aut dextrorlum mouere sufficeret: librarum octu-
cialium tricentarum pondus superasse massam aiebant. Eam in uulsum regi-
gulari auro à maioribus relictam repererant. Sciebant tamen ipsi, quamuis nul-
lus insularis uiuentis ætate electri quicquam eductum fuisset, ubi electrifodina
esset: sed ab eis locus eius uix potuit extorqueri, adeo iam stomacho pleni in
nostros uiuebant. Osiæderunt tandem, sed dirutum, & lapidibus ac terra pleni
insecta obcæcatam: tamen illeuius quam in ferrisodis ferrum foditur. Eam
electrifodinam si opifices folloresq̄ ad id ministerium apti adeant, reduci pos-
se arbitrantur. Non longe ab eadem arcem Conceptionis in ipsâ demum
succini copiam non paruum, alibiq̄ stillare in speluncis glaucum colorem, quo
piciores utuntur, non uulgarem inueniunt. Nemora prætergradientes syl-
uas immensas, quæ arbores nullas nutritæ alias præterquam coccineas, qua-
rum lignum ueltri mercatores Itali uerzinum, Hispani brasillum appellant, re-
perere. Hic fortè, princeps illusterrime, tecum ipse anceps contempleris, dis-
cesq̄ tecum: Veluti ex coccineis arboribus nauas qualdam onustas Hispani
aduexerunt: ueluti ex auro parum, ex gossipio modicum, ex succino aliquid,
ex aromatis pauca: cur nõ auri cæterarumq̄ rerum eam copiam, quam, uti
tu prædicas, polliceri tellus illa uidetur, attulerunt? Ad hæc, quæ dederunt, re-
spondebo. Præfectus ipse Colonus super his interrogatus, Hispanos, quos se-
cum duxit, formo otiq̄ magis fuisse quam laboribus deditos, seditionumq̄
ac nouarū rerum studiosiores, quam pacis auri quietis, aiebat. Ab eo enim pars
maior defect. Præterea non potuisset prius insulares uinci aut domari referre,
cum rumq̄ uires frangi, ad imperium insule ferre capessendum. Hispani, se impe-
ria eius saua inuictaq̄ ferre nequiuisset, multaq̄ in eum commisit sunt. Pro-
pter quos obices hæctenus uix impense lucrum respondisse uoluit. Hoc ta-
men anno primo & quingentesimo, quo hæc tuo iussu scribo, intra duorum
mensium spaciū, circiter ducentas supra mille octucentales libras auri colle-
gerunt. Sed ad inceptum redeamus: hæc enim quæ per digressionem leuis-
ter tetigimus, suo loco diffusius aperirentur. Quum anxios igitur perturba-
tisq̄ animis incolæ præfectus uideret, nec à ui & rapinis, donec inter eos uer-
sarentur, prohibere nostrorum possit: pluribus ex finitimarum regionum pri-
moribus conuocatis, conuenerunt, ut præfectus uagari per insulam suos non
sinit: sub prætextu enim auri & aliarum insularium rerum querendarum, ni-
hil intactum aut impollutum relinquebant. Ipsi uero incolæ præfecto se datus
ros ueritum à quartodecimo anno usq̄ ad septuagesimum, de suæ quisq̄ regio-
nis prouentibus tributum quod uellet, seruatorisq̄ quod ille statueret omnes
pollicentur. Id foedus ita icitum est: Cibauorum montium incolæ, ut singu-
lis tribus mensibus, quos illi à Iuna, Iunas denominant, mensuram quandam
illis obsignatam plenam auro ad ciuitatem mittant. Qui uero terras incolunt

Magna ex ne-
glecta cultu-
ra fames

C ubi aromata aut gossipium suapte natura oriuntur, quantitatem quamdam per capita tribuant. Placuit fœdus: confectumq; esset, ut pars utraq; promissa ieruat: sed fames improba hæc omnia rescidit: uix enim illis satis corpora ad uitium per nemora queritædum sufficiebant, herbarum radices & syluestrium fororum fructibus longo tempore contenti. Perierat tamen cum ditionarijs suis reguli inter eas egestatis angustias promissi uictualis partem attulerunt: preterea ad præfecto supplices, ut arumna eorū misereret, ignosceretq; donec insula ad statum pristinum restitueretur: fore ut quæ nunc deficerent, reintegrantur in duplum. Ex Cibauensibus pauci fœdera seruauerunt, laborantem enim acriore fame quam cæteri. Hos moribus & lingua non aliter ab incolentibus plana distinxerunt, ac in cæteris regionibus ruricolæ montani, sunt à curialibus diuersi: licet eodē genio uiuant omnes, rudi scilicet ac simplicia agrestiq; aliqd tamen est inter eos discrimen. Ad Caunabōam capti redeamus, ille cum se coniectum in uincula uideret, tanq; leo libycus dentibus frendens, die noctuq; quo modo se inde liberaret animo uersans, fusare præfecto cepit, ut quodcuq; Cipangi regione sibi assumpsit in ditionē, præsidia Christiana, quæ ab incurribus ueterū hostium suorū finitumorum eam tueatur, mitteret. Significatum enim sibi fuisse ferebat, eam quotidie grassatione infestari, in prædamq; bona suorum cuncta trahi. Sed hoc excogitato dolo, exstimauit fore, ut frater eius qui erat in regione cum cæteris propinquus, aut per uim aut per insidias tot ex nostris caperet, quot ad redimendum permutatione suppeterent. Præfectus autem intellecta nau de Hoiedam mittit, sed cum ea armatorum copia, quæ Cibauensium arma, si arma mouerint, superare posset. Vix intra regionem nostram uenerant, cum Caunabōæ frater, conuocatis circiter quinque milibus suo more armatorum: nudis enim, sagittis sine ferreis cuspidibus, sudibusq; & clauis quibusdam bella gerit: intra quamdam domūculam eos circumseptis obfeditq;. Hic Cibauus, tanquam

D uir disciplinae bellicæ non ignarus, ad unius stadij distantia exercitum in quinque acies diuidit, cuique in gyrum per æquos tractus locum statuens: suam autem aciem in regione nostris opponit. Inde cum diligenter omnia institisset, eam aciem sua, ut omnes æquis passibus unā gradiantur, paulatim signa dari iubet, pedentemq; ut unā omnes uocibus sublati pugnam undique ineam, manusq; conferant, imperatum omnibus ordinibus reliquerat: ne nostrorum quisquam ita circumuallatus posset euadere. Sed nostrum cum una acie confingere satius esse rati, quam eum impetum expectare, in aciem grandiore per apertos agros uenientes irruunt, eo quod equestri prælio committēdo ea pars commodior esset. In eos igitur sese equites præcipitant, eorumq; pectoribus eos prosternebant: leuiter profligantur, perimuntur quicunq; expectarunt. Cæteri metu percussis in fugam conuertuntur, ad montanasq; rupes asperas, relicis domibus, se recipiunt, indeq; ut eis ignosceretur precabantur, se quodcuq; imperatum liberentur subituros, si intra natales suos eos uiuere patiantur, attestantes. Caunabōæ fratre tandem capto, popularium quenq; in sua remisertur. His actis, regio illa pacata est. Inter eos montes uallibus, quæ Caunabōa incolēbat, Magōna uocatur, annibus auriferis & fontibus fortunatissima, fertilitq; maiore in modum.

Turbo uolūtus

Eo anno mensē Iunio inauditum ab Euro turbinem, eleuatis usque ad sidera a pidis uorticibus, exortū fuisse prædicat, qui quascunq; maximas arbores offēdebat, radicibus euerteret. Is tiphō quum ad ciuitatis portum iam peruicisset, tres naues quæ solæ in anchoris stabant, ruptis rudentibus, sine ulla maris procella aut fluctu circumactas ter aut quater, in profundum misit. Creuisseq; eo anno præter solitū intra terrā, & extendisse se mare plusquam cubiti mēsuram, ferunt. Gentem hanc perturbasse elemētā, atq; portenta hæc tulisse, immo multum infusares. Has aëris procellas ut Graeci tiphones, furacanes isti appellat: crebro namq; surgere in ea insula inquit: sed furacanes nūquam æque uiolē-

104

A tos aut furibundos: neq; enim uiuentis ullius ætate aut memoria maiorum exta bat, similem unquam turbinem, qui & grādiōres arbores euellet, ad eam in istam ruisse: neq; mare ibi tempestatem ullam fuisse unquam perpessum cōstat: imō neq; maris æstuaria pati: ubi quicq; enim litora planiciem aliquid attingunt, præta florida litoribus proxima reperitur. Caunabōam repetamus. Caunabōa rex & frater eius cum ad reges in Hispaniam ducebantur, dolore animi comfedit, in itinere moriuntur. Præfectus autem summeris fero turbine nauis, se inceptum uidens, duas statim Carauelas iussit fabricari: omnium enim artium magistros secū habebat. Interea dum hæc fierēt, fratrem suum Bartholomæum Colonom, ipsius insulæ more Hispano Adelanatum cum metallarijs quibusdam armata manu ad aurifodinas, quas ad lequas ab Isabella sexaginta ante Cispangas, ductu insularium repertas, ire tentatum iubet. In eis effositos ueterum tempestate profundos puteos inueniunt. Præfectus inde ingētes thesauros sibi illos, de quibus ueteri testamēto agitur, Salomonem Solymorū regē per sinum persicum comparasse contendit. Sit an non, non est meum iudicare: sed longæ abest meo iudicio. Metallarij diuersis in locis superficialē terram aurifodinarum circiter sex millia passuum duratium strabantes in sicco, tantum ibi auris copiam lacere demersam censuerunt, ut mercenarius quisq; solitor ad id conditus tres auri drachmas singulis diebus facile queat effodere. His ita indagatis, Adelanatus simul & metallarij præfecto rem per literas significat: quibus habitis quinto idus Martij anni quinti & nonagesimi, naues, quæ iam peractæ erāt, statim ad reges uenturus alacer descendit: prouincitæ gubernandæ fratri Bartholomæo Colono Adelanato, omni potestate relicta.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. PROT. APOST. REGIIQ; MEDICINALEM Ludouicū Aragonū, nostri regis nepotem.

DELANTATVS autem ipse Bartholomæus, ex sui fratris discedentis consilio, arcem in aurifodinis erigit. Hanc arcem auream appellat: quoniam ex terra quæ ad muros constructos ferebat, calones & muratores inter pinsendum aurum deligebant. Tres menses ad instrumenta quibus aurum lauari & colligi posset conficienda consumpsit: sed rem imperfectam fame compulsus reliquit. Ad sexagesimum inde milliari, quo ipse cum armatis pluribus concessit, panis insularis portionem quādam ad prouincialibus habuit, permutatione rerum nostrarum. Attamen morari diutius illic nequit. Relictis igitur ad eius arcam præsidium decem hominibus, cum ea panis insularis portiuicula quæ superaret: relictoq; illis uenatorio cane ad capiendum genus id animalis, quod apud eos esse supra diximus cuniculo nostro simile, nomine Vtias, ad Conceptionē reuertitur. Erat præterea is mensis quo Guarionēnsis rex, & alius ille finitimus Manicauēnsium nomine, tributa erant ei laturo. Ibi totum lunium immoratur, uictualia integram ab his duobus regibus, & uictui necessaria sibi & ijs quos ductabat, qui erant fortē quadringenti, exegit. Circiter uelentia. Iulij tres cum cæsarjjs rebus, tritico, oleo, uino, sillis, uaccinisq; carnibus salis, Carauelæ aduenit: ea uirtum pro constitutione ex Hispania lata diuiduntur: quamuis ex his aliqua macida corruptaq; uicta esse conquererentur. Per has naues à regibus & fratre præfecto, qui iam multa antea de hac re apud reges egerat, ut ad meridionale insulæ latus habitacionē traducet, in mandatis Bartholomæus gubernator habuicrat enim ea pars aurifodinis propinquior. Imperatumq; etiam illi est, ut regulos eos

C qui Christianos permittit reperirent, cum suis ditionarijs errat participibus, unctos in Hispaniam mitteret. Tercium insulares cum suis regulis capros mitit. Post explorata diligentius meridionalia littora, transportat habitationem, arcemq; ibi super edito colle apud portum bene tutum condidit: quae arcem sancti Dominici, quoniam die dominico eò apulus est, uocauit. Annis saluberrimis aquarum & uarijs piscium generibus optimis referatissimus, in portum amoenis utringis ripis defluit. Miras esse fluminis naturae dotes referunt: quacuq; enim fluit, omnia uicidia, uilia omnia, palmeta, fructuq; insularia omnis generis, na uigintibus ramos floribus, fructibusq; onustus in caput interdum declinabant, aequamq; soli eius uel beatiorem l'abellica ubertatem praedicant. In l'abella ualuedinarios tantum nauiumq; magistros quosdam, qui duas quas inceperat Caraelas perficerent, reliquit. Caeteros ad sanctum Dominicum ad meridiem traducit. Post arcem conditam, relicto in ea uiginti hominum praesidio, cum reliquis ipse, occidentales insulae partes internas, haecenus nomine tantum notas, exploraturus, sese accingit. Ad triginta inde leuass, id est, miliaria nonaginta, in fluitium Naibam, quem à Cibauis montibus ad meridiem recta per insulae medium descendere memorauimus, incidit. Hoc anno superato, cum singulis armatorum hominum quinq; & uiginti turmis, decurionis duos ad regulorum terras, quorum memora ex cocineis arboribus constant, per diuersa dimittit.

Fluuius amoenitate & fructu ubertate felix.

Syluae cocineae.

Leuorum istius tendunt, syluas inueniunt, ingrediuntur, scindunt, cadunt, altae intactaeq; haecenus praefocis arbores: singulas insulares casas decurionis singulis cocineis implent truncis: ubi donec nauigia ducantur quae illos abducant, feruntur. Adelatatus autem dextrosum iter capiens, non longe à ripa fluminis Naibae potentem quandam, nomine Beuchium Anacauchom, regem castis positus, contra Naibenfes incolas in armis esse, reperit, ut illos suae ditioni,

D ueluti plures alios insulares regulos, subijceret. Huius potentis regia, occidentalem uersus insulae calcem sita Xaragua, à flumine Naiba triginta leuass distans, montosa, aspera: sed quicuq; reguli medium tenent, huius imperio parent. Omnis ea regio à Naiba ad ultimam occidentis oram auri expers est. Nefros, depositis armis, datoq; pacis signo, placidissime, incertum metu an humanitate, suscipiens, quidnam tibi uellent, interrogauit. Adelatatus inquit: Vt quemadmodum & reliqui huius insulae principes, praefecto marino fratri meo Hispanorum regu nomine uectigalia presfes. Cui ille: Quomodo id à me potestis exigere, cuius nulla regio de multis quae mihi imperanti auscultant, aurum gignit? audierat enim gremio extera, quae aurum auide quaeritaret, ad insulam aduenisse: sed quod aliud quam aurum cuperet, minime arbitrabatur. Tunc Adelatatus: Absit ut cuiquam tributa iniungamus, quae persolui facile non possint, quibus ue regiones careant. Gossampij, canabi, & aliarum huiusmodi rerum copiam, regionem producere compertum habemus: ex quibus prouentibus ut nobis aliquid impartiaris, petimus. At ille, his auditis, hilari fronte, sereno uultu, se quantum uoluerint accipere de his daturum pollicetur. Dimissoq; exercitu, spem praemissis nuncijs, Adelatatum usq; ad locum ubi ipse regiam habebat, ad lequas, ut diximus, xxx comitatus est, totoq; eo tractu per reguloru & subditorum dioeces iter semper fecerunt: alijs canabi, quod non peius nostro ligno ad nauium amplius tre contexendū esse dicunt: panis alijs, alijs gossampij, pro telluris uariae natura, tributa imperantes. Ad regiam tandem Xaraguensem ueniunt. Hanc priusquam ingrediantur, incolae omnes regem suum Beuchium Anacauchom ac nostros honorifice suo more recepturi occurrunt. Inter caetera spectacula, audi duo inter nudas & incultas gētes memoratu digna. A propinquis uisibus primum triginta foeminae, regis uxores omnes, ramos palmarum manibus ferentes, tripudijs, cantibusq; ac sonis, ex regis praeepto, nudae toto corpore praeter pudibunda, quae femoralibus quibusdam gossampianis corruptae

conte

A contegunt, obtutum prodeunt. Virgines enim capillis per humeros sparsis, frontibus tamen uita ligatis, nullam sui corporis partem cooperiunt. Faciem, pectora, mammam, manus, caeteraq; subalbido colore praedicant fuisse pulcherrima. Dryades formosissimas, aut natiuas fontium nymphas, de quibus fabulatur antiquitas, se uidisse arbitrantur. Palmarum manipulos, quos dextris flectebat chorizantes, psallentesq; inuicem, poplitibus flexis Adelatato omnes dono dant. Domum deinde regis ingressi, eorum more laute paratam coenam inueniunt: uires restituit: nocte uero superueniente, pro cuiusq; statu, ad hospitia obfignata per regis ministros ducuntur, ubi in paratis pro eorum consuetudine lectis perhibentur, quos alius descripsimus, quae uerunt. Altero die ad eam domum quam sibi loco theatri construnt, nostri ducuntur. Ibi post multas uariasq; chorae & saltationes, in latam planiciem duce ex insperato ingētes armatorum acies descendunt, quas ludii & delectationis gratia (ut apud Hispanos ludus troicus, id est harundineus, saepius instruitur) rex apparari iusserat. Cominus accedentes, ac si hostes collatis signis, pro opibus, pro foecis, pro natis, pro imperio, pro uita deniq; ipsa certant, cōcurrerent: ita duae ille acies utring; manas consistunt, missilibus telis & sagittis. Intra breue horae momentum quatuor cecidere, pluresq; uulnerati fuerunt. Acrius pugnatum fuisse, nisi rogatu nostrorum, rex dato signo pugnam diremisset. In tertiu inde diem, consilio regi praebito, ut gossampij deinceps in ripis aquarum, quo impositi per fecos tributum facilius persolueretur, fererent, ad l'abellam, ualuedinarios & nauigia quae incepta relinqueret usurus, tendit. Varijs moribus circiter trecentos reperit cecidisse: quae anxius, & quid consilij caperet erat ignarus: cum non modo ad ualuetudinem refarciendam, sed uictui necessaria ferē cuncta deessent: neq; enim ex Hispania nauis ulla aduectabat. Sic haeritans, ualuedinarios per regiones & castella in ipsis erecta dispartiri constituit. Castella enim ab l'abella recto itinere ad sanctum Dominicum, id est, à septentrione ad meridiem, per insulam haec exereunt. Ab l'abella ad lapidem sextum & trigessimum Speranciam arcem condidit. A Sperancia uero ad lapidem quartum & uigessimū diuam Catharinam. A Catharina ad uigessimū, sanctus iacobus arcem. A duo iacobus ad alia uiginti miliaria Turritam condidit munitiorem, quam Conceptionem appellauit: quod in radice Cibauorum montu, quodq; in planicie ualutissima ubere & populosa. Aliam deinde mediam inter Conceptionem & sanctum Dominicum condidit Conceptione munitiorem: quoniam intra terminos reguli, cui supra quinq; incolarum millia parebant: Bonatum nomine uocāt insulares eius regionis uicum, qui caput est regni: propterea Bonatum etiam uoluit arcem praefectus appellari. Per haec ita castella castellorumq; uicina, in insularu domibus infirmis dispartitis, ad sanctum ipse Dominicum proficiscitur, à regulis qui medium tenebant, imposita exigens inter eundem uectigalia. Vbi cum aliquot dies moraretur, rumor exoritur, regulos omnes finium Conceptionis desperatis in nostros animis uiuere, studereq; defectioni. Ad eos igitur, ubi haec nunciata sunt, longis mouet itinerebus. Cum propius accederet, Guaronexium regionis huius capessende imperatorem ab omnibus fuisse delectum, fama increbuit: seductumq; & sollicitatum, semi inuitum tamen ab alijs fuisse, cum nostrorum dies moraretur, rumor exoritur, regulos omnes finium Conceptionis desperatis in nostros animis uiuere, studereq; defectioni. Ad eos igitur, ubi haec nunciata sunt, longis mouet itinerebus. Cum propius accederet, Guaronexium regionis huius capessende imperatorem ab omnibus fuisse delectum, fama increbuit: seductumq; & sollicitatum, semi inuitum tamen ab alijs fuisse, cum nostrorum dies moraretur, rumor exoritur, regulos omnes finium Conceptionis desperatis in nostros animis uiuere, studereq; defectioni. Ad eos igitur, ubi haec nunciata sunt, longis mouet itinerebus.

Arces quae edificatae in insulis.

Quo genere pompae hic rex domi uersus sit, ex ceptus à suis.

C Ad Guarionexium Adelanatus ipse tanquam ad potentiorē perrexerat, cepit sicut & alij eadem hora conclusa suos. Quatuordecim ea nocte ex eis ad Conceptionem tracti sunt. Paulo post duobus ex ijs qui Guarionexium, reliquosq; rerum nouarum studiosiores seduxerant ac subornauerant, supplicio affecti: ne suorum regum dolore consecuti incole agros desererent, quod sumum incommodum propter semetes, nostris afferre potuisset, Guarionexium & reliquos dimisit. Ditionarij ad quinque millium numerum confluxerunt, pro suorum regum liberatione inermes: in tonitru ac, contremuit terra, præ clamore illorum usq; ad sidera eleuato. Adelanatus Guarionexium atque alios pollicendo, donando, minando, ut in posterum cauerent ne quid molirentur, admonet. Guarionexius apud populum orationem habuit de nostrorum potentia, indulgentia in delinquentibus, liberalitate in fidos: ut sedent animos, nec quicquam ulterius astruant cogitentq; contra Christianos, sed ut illis obtemperent, obsequantur, seruiant: nisi le in maiores indies calamitates trudi cupiant. Oratione habita, pensilem illum humeris captant, pensilemq; usq; ad fide regie pagum humeris portant. Ita per aliquot dies regio pacata est. Soliciti tamen & tristes nostri, in exteris regionibus hæreti, quod quintusdecimus iam mensis à præfecti discessu ageretur: quia cuncta quibus induti uelutq; solebant deficerent, demisso uultu incedebant. Adelanatus eos, quam melius poterat, inani ipse despicendo solabatur. Dum hæc ageretur, Beuchius Anacauchoa (sic enim Xaraguz occidentalis partis, quam supra memorauimus, rex uocabatur) ad Adelanatum nuncios mittit, qui gossampium ceteraq; uelutq; galia quæ sibi suisq; incolis imperauerat, parata esse significaret. Ad iter se accingit Adelanatus, pergit, honorifice à rege recipitur & eius sorore, quæ quondam Caunaboa regis Cibaui uxor, non minoris erat in frateri regni gubernatione momenti & consilij quam frater. Atunt enim eam esse urbanam, facetam, ac prudentissimam; fratriq; ut Christianis assentire, blandiatur, obtemperet, exemplo mariti eius edocuit, persuaserat. Hæc femina Anacaona nuncupatur. Duos & triginta ibi regulos in Beuchij Anacauchoa regia congregatos cum tributis expectantes reperit: qui omnes præter imperata uelutq; galia, ad beneuolentiam cum nostris captandâ, munera tulerunt ingentia ex utroq; pane, radicali scilicet ac paniceo: uitas, id est, cuniculos insulares innumeros, piscesq;: sed ne putrescerent aut corrumperent alios tulerunt: & de serpētib; quos inter edulia principum obtrine, crocodilisque similes esse supra descripsimus: iuuanas serpentes uocant. Has in insula nasci sero didicerunt: neq; ex eis nostri ob fecunditatem, quæ horrorem, non modo nauem inducere uidebantur, gustare hætenus ausi fuerant: præmordere paulatim Adelanatus iuuanam, regis fororis pellectus fecerit, statuit: sed ubi demulcere carnum earum sapor palatum & guttur cepit, plenis deinde faucibus esse expetere uidebatur: non mordicus deinde neq; uix uncto labello illas delibabant, sed deuones omnes effecti, de re nulla iam præterquam de serpēntium suauitate sermocinabantur, lauioresq; esse dapes illarum, quam aut pauonis aut phasiani uel perdicis apud nos. Sed si aliter quam uno condiantur modo, uti pauones & phasiani, nisi larido inuoluti ueribus assentur, saporem perdit. Euisceratas à iugulo ad inguina, lotasq; ac deterfas diligenter, & in gyrum postea, in modum anguis dormientis in se recepti, infirmatas, in ollam sui tantum capacem, paulisper aque cum pipere insulari super iniectis, comprimunt, tenuiter igne ex quodam ligno odorato minime fumo supposito. Ex abdomine sic stillato ius efficitur, ut aut, nectareum, nullumq; esse epularum genus ouis ipsarum serpēntium par ferunt, quæ per se & lenius coqueuntur. Sic coctæ & recentes suauissimæ & seruatæ per aliquot dies iucundissimæ sunt. De edulij satis, ad alia ueniamus. Quis uelutq; gossipio insulare quamdam casam Adelanatus impleuisset, panis sui quantumcumq; uellet se libera-

ter

A ter impartituros reguli pollicentur. Is oblata eorum acceptans, gratias agit. Interea igitur dum per regiones panis conficeretur, ad regiamq; Beuchij Anacauchoa Xaraguenis regis portaretur, ad Isabellam nuncios mittit, qui adducere pacatam carauelam de duabus, quas inceptas reliquerat, suo nomine impetret. Pane nanque se onistat ad eos illam remisurum renunciauit. Latè nauem, nauim ad Xaraguenis litus, insulam circumeuntes, plenis uelis tendunt. Beuchij Anacauchoa regis soror, illa faceta, prudens & magni ingenij mulier Anacaona, uxor quondam Caunaboa, ubi nauim nostram ad patrium litus suum applicatam cognouit, fratri persuadet, ut ambo ad illum uideandam proficantur: sex tantum passuum milia litus à regia distabat. Itinere autem medio, in uico quod est ipsius regie fororis gazophyacium, pernoctatum est. Illius uero thesauri, non aurum, non argentum, non gemmæ, sed ut insula tantum, resq; ad humanum usum auineta, ut puta sedilia, paropides, lances, pelues, patellæ ex ligno nigerrimo, lubrico, lucido (quod hebenum eximus artium & medicinarum doctor tuus Ioannes Baptista Elisius esse contendit) confectæ, & arte mira laboratæ. In his enim quicquid effe incolis ingenij à natura tributum, exercebat. Sed hæc illi feminae in insula sua Guanabba (quam in faucebus occidentalibus Hispaniolæ insulæ, si pictam uideris, tacere conspicies) fabrefiunt: in eis lemurum, quos noctu uidere se prædicant, serpēntum, hominum & aliarum rerum quascumq; semel intuentur, uiuos uultus caelat. Quid facturos illos, illustrissimus princeps, putares, si ferru & chalybem assequerentur: illa enim omnia igne prius interius mollescacia, lapillis postmodum fluuialibus quibusdam cauant & diducunt. De sedilib; Adelanato quatuordecim, de utensilib; autem mensarijs & coquinarijs ficilib; sexaginta, dono dedit. Quatuor præterea neq; gossampij glomos ponderis immensi tribuit. Ad litus igitur postero die cum peruenissent, ubi pagus erat alter regius, seruitorium iussit Adelanatus cymbam instructam aduehi. Rex autè canas suo more depictas duas, unam qua ipse cum familiaribus suis, alteram qua soror Anacaona & eius ancillæ uehèrentur, apparat. Sed in seruitorium cymbam uoluit Anacaona cum Adelanato uehi. Cum nauim iam appropinquaret, ex composito ignem tormentis suis figuræ mare tonitruis, aër postuero fumo, impletur: tremunt, terrentur, mun di machinam laborare ac concussione arbitratu sunt. Verum enim ubi Adelanatum ridere, in faciem eorum uersum, uidit, sedant animos. Cum autè protius irent, sistula, tibias, tympanaq; instructis choris pulsantur. Illi sonitus dulcore affecti stupent, admirantur. Ingressi nauim, ubi proram, puppim, castella, tabulata, carinam, cubricula diligenter percurrerunt, frater in forem, soror in fra trem oculos terentes obmutescabant: neq; quid præ nimia admiratione inuicem loquerentur, inueniebant. Dum his intenti per nauim uagarentur, eleuari anchoras ex temporeq; uela ex antennis deuoluti & protendi, in altumq; dirigi iubet. Tum uero stupidiore, cum sine remis, sine hominum robore, molem ita grandem adeo celeriter, per æquor uolitare conficerent: stabat enim è terra optatus ad id uentus: sed tunc multo magis cum eodem uento duce, ire modo, modo redire, modo in dextram, in læuam modo, uti libebat, uertere nauim cernerent, admirabantur. His ita peractis, nauim pane radicali ceterisq; muneribus repleta, nostris etiam muneribus donatis, non modo Beuchium Anacauchoa regem fororemq; eius, sed ministros ancillasq; utriusq; alacres stuporeq; plenos dimisit. Ipse uero terrestrè iter aggressus cum militibus ad Isabellam cõcessit. Ibi Rodalum quendam Ximenum facinorosum, quem forosum & calorum cõditorem ex famulo suo, deinde iustitiæ præsidem, profectum exererat, malo uiuere in Adelanatum animo significatum est. Comperit insuper Guarionexium regem huius Rodali, & aliorum relictorum insolentias & rapinas pati ulterius nequiuisset, cum familiaribusq; suis & ditionarijs pluribus, despe-

c 2

Seruilis ingenij
excelsis imperio
ries et malitia

C rato animo, ad montes quosdam, qui ab Isabella decem tantum lequas, occedentem uersus, in litore septentrionali, distant, fecerunt. Montes montiumque incolas uno nomine Ciguaios uocant. Regem regulum monticolarum principem Maiobanexium appellant: eius regia Capronus dicitur. Montes asperi, alti, inaccessi, in arcu à natura dispositi, ad mare cornua porrigunt. Inter utrumque montis eius cornu pulchra planities, per quam in mare plura flumina à montibus ipsis delabatur. Gens iera, bellicosa, quæ à Canibalibus originem traxisse creditur: cum enim è montibus ad planitiem bellum finitimis illatur descendunt, si quos perimant, comedunt: Guarionexius igitur ad hunc regem monticolam confugiens, dona illi regia multa suo more quibus monticola: carent, imparitius est: retulitque sese nefarie, fide, uiolenter à nostris tractatum: nec humilitatem, nec superbiam quicquam sibi apud nostros profuisse conuenit. Propterea se supplicem ad eum uenire, ut illum tutetur, defendatque ab iniurijs facinorosorum hominum, precatur. Maiobanexius autem omnem illi opem, tutelam, præsidium contra Christianos pollicetur. Ad Conceptionem igitur Adelanatus proficiscitur. Roldanus Ximenum, qui in insularum pagis ad milliare duodecimum cum ijs qui eum sequebantur hospitabatur, accessit facit: quid sibi uellent hi motus interrogat. Ille perfricata fronte respondet: Almirantum fratrem tuum interisse, regibusque nostris parue curæ res nostras esse uidemus: fame dum te sequimur perimus, cogimur in seculum uictum per insulam quaeritare. Præterea me una tecum insule gubernatore præfectus reliquit: quare mens nobis est, nolle ulterius tuo imperio parere. Hæc & alia Roldanus. Adelanatus autem manum in eum inijcere cupiens nequiuit, euasit enim, secuti que illum sunt septuaginta homines, quibus comitatus ad occidentem in Xaraguam regionem se contulit: uti Almirantum nunc & frater eius testantur, solum habens stuprari, prædari, trucidare coeperunt. Interea dum hæc fierent in insula, à regibus tandem nauigia Almiranto obsignantur octo: de quibus primum duo ex Gadibus Herculeis recta cum alimentis mittit ad Adelanatum fratrem. Hæc duo nauigia ad eam insule partem occidentalem in qua Roldanus Ximenus cum consoribus agebat, casu primum appulsa sunt. Sedu citissimos Roldanus, pro ligone puellarum papillas tractandas, pro labore uoluptatem, pro fame assuetum, pro lassitudine & uigilijs, quietem promittens, Guarionexius interea, comparata manu amicum, ad plana sæpenumero descendens, insulares nostrorum amicos, Christianosque quoscumque assequatur, trucidabat, agros hostiliter uastabat, semetipsosque quoscumque assequatur, Roldanus comitesque quamuis Almirantum propediem uenturum sensissent, quandoquidem nouos homines cum duobus nauigijs præmissis uictos subornauerant, minime perterrebantur. Dum inter hos fluctus miser Adelanatus fratrem indes expectans uerfaretur, præfectus frater ex Hispanijs littoribus cum reliquis nauigijs discedit. Sed non itinere recto ad Hispaniolam, uertit enim se ad meridiem. Qua navigatione quid sit operatus, quas maris acterarum oras peragrauerit, quid, nouos tractus detegens, inuenit, prius enarramus. Harum enim seditionum & tumultuum euentum, in sequentibus libri calce late referemus. Vale.

OCEANEAE DECADIS PRIMAE,
LIBRI QVINTI FINIS.

MEDIOLAN. PROTONOTARIII APOST.
consiliarijque regij, Oceaneae decadis primae, liber sextus,
ad eundem Cardinalem Ludouicum Aragonum.

F X OPPIDO Barramedabaris, ostio à Gadibus parum distanti, cum octo nauibus onustis, tertio Cal. Iunij, anni octauo & nonagesimo, Colonus dæ uela: affectumque iter suum per Fortunatas, ob piratas quosdã Gallos, qui, ut illum adorirentur, in itinere recto operiebantur, detorsit. Ad Fortunatas iturus, ad milliarem uigillum & septingentesimum leuorsum, Madera incurrit insula, quæ australior Hispaniæ est quatuor gradibus. Eleuatur enim Hispaniæ polus arcticus gradus sex & triginta: huc autem insula, uti nauæ referit, duo & triginta. Maderam igitur primum ad nauigauit: inde missis ad Hispaniolam itinere recto nauibus reliquis comætus uehētibus, cum una naui caueata, & duabus mercatorij carauelis, australis plagæ iter aggressus est, lineam petitoris æquinoctialem: deinde ut etiam occidentem sequens, locorum quæ reperiret naturam, Hispaniola ad septentrionem dextrorsum relicta, uesligaret. Iacent in eo discursu medice Hesperides Portugalsium insule tredecim, præter unam, inhabitata, quæ Caput Viride appellatur. Hæc funt interiori Aethiopiæ & regione ad occidentem duorum tantum dierum navigatione uicina. Ex his uocant Portugaleses unam Bonauisiam: cuius testudinibus multi quotannis leprosi sua labe mundantur. Inde, cum esset ibi ære contagiosus, subito discedens, ad aphricum, qui medijs est inter austrum & fauonium, millia passuum cccclxxx nauigauit. Ibi malacijs & ardoribus, nam erat is lunius menses, adeo, ut ait, oppressus fuit, ut ferè nauigia illi incendenter: cadorum circuli crepèbāt & rumebantur, aqua dispergebatur. Homines eos æstus susterre nequibāt: eleuabatur enim eis, ut ipse reulit, ab horizonte polus gradus quinq; tantum. Octo dierum quibus ea perpeffus est, primum fuit serenus, reliqui nubili ac pluuiosi, nec eo minus feruidi. Quare sapius, adisse, non mediocriter poenituit. Actus in eo discrimine & angustia his octo diebus, uulturnus illis statu secundo exoritur: quæ uentus secutus recta ad occidentem, eius paralleli aliam stellarum faciem, aliamque æris gratiam, ait præfectus se reperisse. Nam in tertio inde diem temperiem se amoenissimam sensisse, inquit omnes. Aseuerat enim præfectus se à malacijs & ardoribus semper ascendit: per maris dorsum, ueluti per altum montem cœlum uersus ascendit: nec tamen ad huc in omni prospectu terram ullam uiderat. E cauea tandem grãdioris nauis, pridie calendas Iulij, naua quidam speculator tres montes altissimos, sublaris præ lætitia ad cœlum uocibus, se conspicere proclamante fragatur animo horatatur: moesti enim erant, tum adusti solis ardoribus, tum quoniam aqua illis desiccabat, cum eadi, qui præ nimio calore conreperant, aquam per fissuras eorum mississent. Læti ergo ad eunt: attamen ubi primum terram attingerūt, eo quod ibi esset mare uadofum, quamuis portum à longe uiderint, alijs satis commodum, non potuerunt terram capere. Habitatam esse regionem & bene cultam perperderunt è nauibus: namque cultissimos hortos, & amœna uiridaria uident: ex quorum herbis & arboribus matutini rores ad eos suasas efflabant odores. Ad uigillum inde lapidem in portum incidit recipiendis nauibus satis aptum, sed nullus in eum amnis decurrebat. Procedens igitur reperit tandem portum reparandis nauibus aptum, & aqua & lignis fumendis accommodatum: Arenas Putam hanc terram uocat. Vicina portui domicilia nulla reperere, sed innumera quorundam animalium uestigia, ueluti caprina, inueniunt: de quorum genere unum uidere mortuum, ut aiunt, quasi capræ simile. Altero die canoam à longe uenientem prospiciunt, qua uiginti quatuor homines uehebantur, ius

Tertium ge-
nere quodam
medicis lepra

B nes eos æstus susterre nequibāt: eleuabatur enim eis, ut ipse reulit, ab horizonte polus gradus quinq; tantum. Octo dierum quibus ea perpeffus est, primum fuit serenus, reliqui nubili ac pluuiosi, nec eo minus feruidi. Quare sapius, adisse, non mediocriter poenituit. Actus in eo discrimine & angustia his octo diebus, uulturnus illis statu secundo exoritur: quæ uentus secutus recta ad occidentem, eius paralleli aliam stellarum faciem, aliamque æris gratiam, ait præfectus se reperisse. Nam in tertio inde diem temperiem se amoenissimam sensisse, inquit omnes. Aseuerat enim præfectus se à malacijs & ardoribus semper ascendit: per maris dorsum, ueluti per altum montem cœlum uersus ascendit: nec tamen ad huc in omni prospectu terram ullam uiderat. E cauea tandem grãdioris nauis, pridie calendas Iulij, naua quidam speculator tres montes altissimos, sublaris præ lætitia ad cœlum uocibus, se conspicere proclamante fragatur animo horatatur: moesti enim erant, tum adusti solis ardoribus, tum quoniam aqua illis desiccabat, cum eadi, qui præ nimio calore conreperant, aquam per fissuras eorum mississent. Læti ergo ad eunt: attamen ubi primum terram attingerūt, eo quod ibi esset mare uadofum, quamuis portum à longe uiderint, alijs satis commodum, non potuerunt terram capere. Habitatam esse regionem & bene cultam perperderunt è nauibus: namque cultissimos hortos, & amœna uiridaria uident: ex quorum herbis & arboribus matutini rores ad eos suasas efflabant odores. Ad uigillum inde lapidem in portum incidit recipiendis nauibus satis aptum, sed nullus in eum amnis decurrebat. Procedens igitur reperit tandem portum reparandis nauibus aptum, & aqua & lignis fumendis accommodatum: Arenas Putam hanc terram uocat. Vicina portui domicilia nulla reperere, sed innumera quorundam animalium uestigia, ueluti caprina, inueniunt: de quorum genere unum uidere mortuum, ut aiunt, quasi capræ simile. Altero die canoam à longe uenientem prospiciunt, qua uiginti quatuor homines uehebantur, ius

C uenes omnes elegantes & proceræ staturæ: scutis, præter arcus & sagittas, ultra morem aliorum armati: capillis oblongis, planis, & quasi more Hispano sculis in fronte. Pudibunda uita gossampina uarijs coloribus intexta tegebant, cæterum nudi. Tunc uero terram illam reliquis eius paralleli regionibus cælo proximiorem esse, & à crassis conuallium ac paludum uaporibus remotiorem credit, quanto altorum montium à profundis uallibus suprema culmina recedunt. Quoniam se ab Aethiopiæ parallellis nunquam exiisse in tota ea navigatione perincertè Admirantus affirmat, tantaq; sit in utriusq; locorum incolis, continens scilicet Aethiopiæ & insulari, naturæ uarietas: Aethiopes enim nigri, crispi, lanati, non autem capillatissimi uero albi, capillis oblongis, protentis, flauis. Vnde discrimen hoc tantum oriri possit aliàs nõ uideo. Terræ igitur dispositio, non eorum flatus, eam causantur uarietatem. Scimus in torridæ zonæ montibus uis uis cadere, durareq; scimus & in ualde distantibus ab ea ad septentrionem uis uis ueri magno calore habitatoris. Iuuenes obuios ut alliceret præfectus, speculata, uasa aenea, terra, lucida, tintinnabula, aliaq; eiusmodi ignora illis ostendit iussit. Illi autem quo magis uocabantur, tanto magis fraudem inesse & sruu timentes retrocedebant: cum summa tamen admiratione nostros & eorum res ac nauigij fixis oculis intuentes, at remis semper innixi. Videns præfectus muneribus silos adduci non posse, iussit è cauea grandioris nauis tympana tibiasq; pulsari, cantariq; inferius, ac infusi choros: cantus & insoliti sonitus dulcedine illis posse uinci exillimans. Iuuenes autem ad certamen canere nostros è cauis arborati, citius ictu oculi, relicti remis, sagittas arcibus, scuta brachijs aptarunt, cuspidibusq; in nostros directis, quid sibi uellent hi sonitus, parati operiebantur. Nostri e conuerso paratis sagittis ad illos paulatim mouent. Illi uero à nauis prætoria discedentes, dexterate remorum freti, unam ex minoribus adueniunt: adeoq; illi adhaeserunt, ut nauis gubernatori sagulum, pileumq; cuidam primario alteri è puppi porrigere liceret. Per signa, ut eius nauis gubernator in litus descēdat, sibi inuicē collocuturi, ut aptius poterunt, data fide, conueniunt. Sed cum ipsam nauis gubernatorem ad prætoriam nauim, ueniam colloqui petunt, accedere conspicuerunt, insidias ueriti, flammam in canoam profluit, auracq; uelocius auolarunt. Non longo ab ea insula spacio semper ad occidentem, præfectus se fluxum aquæ rabidum ab oriente in occidentem, atq; adeo impetuosum, reperisse ait, ut nihil torrenti uasto ex altis montibus decidenti cederet. Ibi fē, ex quo nauigare à teneris cœpit, nusquam tantum formidasse fatetur. Vt iteris aliquantum per id discrimen procedens, fauces reperit quasdam octo miliarium, ueluti alticuius maximi portus introitum: ad quas aquarum ille defluxum ruebat. Os Draconis fauces appellauit, & insulam Ori oppositā, Margaritam. Ex faucibus autem non minor impetus aquarum dulcium, uenientibus salis occurrit, egredi conabatur: ita quod ibi esset inter utraq; undas non leue certamen. Sinum ingressus tandem potabiles ac suas aquas esse cognoscit. Atque aliud matius ipse præfectus & reliqui nauigationis eius comites fide digni, mihi diligentiussimè omnia peruncantanti retulerunt: se uidelicet lequas sex & uiginti, hoc est millia passuum quatuor supra centum, per semper dulces aquas ad nauigasse: quantocūq; ulterius, ad occidentem præcipue, procederet, tanto alfeuerat dulciores. Occurrit deinde monti altissimo, quem cercopthecorum ab ea parte orientali multitudo tantum incolebat. Id latas asperum, propterea hominibus inhabitatum: apud litus tamen in terram exploratum missi, cultos perelocq; fatosq; agros reperisse retulerunt: gentem autem aut casus nullas: ut ruricolæ nostri sepius etiam à uillis aut stationibus, quos incolunt, seminatum longius fortè proficiuntur. In montis eius occidentali latere latam agnoscent tacere planiciem, hanc læti aduunt, iaciūt anchoras in lato flumine. Cum primum indigenæ gentem ad eorum littora nouam appulsum esse cognoscunt, certatim uelendi studeo.

A dio sine ullo metu ad nostros festinant: à quibus per signa Pariam uocari terram illam, quæ maxima esset, & quanto ulterius ad occidentem tanto populosior, collegerunt. Quatuor igitur hominibus ex eius terræ incolis in nauē suam sumptis, occidentale latus profecerunt. Ex æris temperie, ex æmunitate terræ, ex populorum amplitudine, quibus indies magis ac magis inter nauigandum occurrebant, quod regio illa magni aliquid protenderet, omnes recentent: nec illi sua felicitè opinio, uti suo loco uidebimus. Sole nondum exorto, surgere ta ment iam uolente, quodā die, locorum suauitate allecti, seniebat enim ex terræ uiretis grauilimos odores afflari, terram captant. Ibi numerosorem quàm alibi usquam incolarum multitudinem esse perpendunt. Statimq; nostris propius se applicantibus, eius terræ Caciè nomine nuncijs ad præfectum mittuntur, se suaq; omnia hilari fronte per signa & nutus offerendo: à præfecto ut in terram descendere, nec quicquam ueretur, petunt. Reuente præfecto, ecce uisendi studio, cum eorum cymbis innumeri ad naues confluunt: colla laceratosq; maiori ex parte auro & unionibus Indicis torquati armillatq; atq; id adeo populariter gestabant, ut ex uitro non maiora calculorum ferta feminae nostrates ferant. Vtinam illa quæ gerebant legerentur, interrogati: proprium litus digito monstrabant: manuumq; ac laborum torsione & motu, uniones apud se non magnifere significare uidebantur. Imò & canistris manu capitis, posse ibi si apud eos uersari uellent, canistratim colligi, insinuare uidebantur. Sed quoniam frumenta quæ uehebat ad Hispaniolam, ferè iam falo corrumperent, disserit id commercium in accomodatius tempus statuit. Duo tamen ex ferutorijs cymbis ad terræ hominibus onustas missi, qui de unionibus aliqua ferta, per rerum nostrarum permutationem, referret: & de locorum ac hominum natura quæcūq; possent scrutaretur. Illi nostros adentes hilares & animo lato suscipiunt. Mirus ad nostros tanquam ad portentum aliquid erat numerus consuetium. Duoq; uiri graues nostris primum obuij, quos reliqua turba sequebatur, prodeunt, grandæus alter, alter iunior. Patrem & filium successurum, autumant fuisse. Salutationibus utriusq; peractis, in domum quandam sphericam, cui maxima platea adiacet, nostros adducit. Ex ligno nigerrimo, arte mira laborato, fœdilia feruntur multa. Postquam nostri & eorum primates affecerit, ecce ueniunt ministri dapibus alij, alij uiuo onusti: sed eorum cibi fructusq; tantū, uarij tamen generis, nostris penitus ignoti. Vina uero tam alba quàm rubentia, non ex uuis sed ex diuersis fructibus compressa, non iniucunda tamen. Sumptis apud seniore cibis, iunior illos ducit in tabernaculum suum. Viri femineq; affabant plures: sed ubiq; uiri semper à feminis separant. Vt utriusq; sexus indigenæ albi, ueluti nostrates, præter eos qui sub sole uersantur: mites, hospitalis, pudenda gossampino uelamine, uarijs coloribus intexto contegunt: cætera nudi. Nemo aderat qui nõ esset unionibus & auro aut torquatus aut armillatus: multi utrunq; sed uiri utrosque nostris rurales calculos ferunt. Interrogati ubinam aurum illud quod gestabant, gigneretur: digito signabant è regione in quibusdā montibus, sed non sris tantq; uinitates accessum diluadere uidebatur: quomedi enim illic homines gestu manibusq; innuebāt. Sed an à Cambalibus dicerēt, an à feris syluestribus, non bene perceperūt. Quod nostros intelligere, à nostrisq; intelligi nequirent, ingēti molestia afficiebatur. His qui missi fuerāt, hora tertia post meridiem cum quibusdam unionum feris ad naues rediitibus, anchoras eleuāt: necq; propter frumenta, ut ipse ait, quæ uehebat, diutius moratus est: animo tamen, cōpositis rebus Hispaniolæ, intra paucos dies rediit: sed tanti præmij inuenti frupuit alter. Infitit & eius pelagi profunditas modica, aquarum uis cursus precipites, qui altissimis cōstitibus gradiorem nauem, si uis uentorum aliqua surgebat, conuulsabat. Ad euitandā uadorū discrimina, leuiores quæ breui fundo contenta erat, tanquam exploratrici, plumbatis fundi altitudinē tentantem.

Vniouum nũtũ
us & copia.

C semper præmierebat, sequēbatur alie. Cumana & Manacapanā, in uasta Pariz provincia, dicebantur ab incolis illæ reginulcæ, in spacio miliarium ducentorum triginta: à quibus altera regio dicitur lequas sexaginta, nomine Curiana. Cum autē longum ita maris tractum percurrisset, putans assidue insulam esse, dubitansq; posse per occidentē se ad septentrionē, ut ad Hispaniolam iter caperet, exoluere, in fluuiū incidit profunditatis triginta cubitorum, latitudinis uero inaudita: ait enim octo & uiginti lequarum fuisse. Paulò autem ulterius, ad occidentem tamen semper, sed meridionalius aliquantisper, cum ita litorum se flexitū ratio exigeret, mare herbidum ingressus est: supernatans herbarum semen lentisicibaccas emulabatur. Quare herbarum densitas ne bene fluent nauigia impediēbat. Ibi præfectus refert diem esse nullum toto anno tanto longiorem aut breuiorem altero. Arcūmque polum in ea regione quinq; tantū gradus, sicuti Pariz, disputat eleuari: in cuius tractu hæc omnia litora iacēt. De poli etiam uarietate quædam refert, quæ, quoniam contra omnium astronomorum sententiam prolata mihi uidentur, sicco peringam pede. Comptum est, illi, firmissime princeps, polarem illam stellam, quam nauar nostrī Trarōtanam uocant, non esse arcū poli punctum, super quo colorum axis uertatur: quod facile dignoscitur, si stellis primum apparētib; per angustum aliquod foramen stellam ipsam conspexeris, eandemq; si ultima uigilia aurora illas fugante per idem foramen conspicias, locum mutasse comperies. Sed quo modo fieri possit, ut primo noctis corpulculo in ea regione quinq; tantum gradus tempore lunij eleuetur, stellis autem discedentibus obuenientes solares radios sumpto eodem quadrante quindecim, non intelligit: nec rationes quas ipse adducit, mihi planē nec ulla ex parte satisfaciunt. Inquit enim, se orbem terrarū non esse sphaericum

D coniectasse, sed in sui rotunditate tumulum quandam educitum, cum crearetur fuisse: ita quod non plæ aut pomū, ut alij sentiunt, sed piri arbori appensū firmam sumpsit. Pariamq; esse regionem quæ super eminentiam illam celo uiciniorē possideat. Vnde in trium illorum culmine motūm, quos ē cauea speculatorem nauarū à longe uidisse memorauimus, paradisiū esse iter restrem asseueranter contendit, rabiemq; illam aquarum dulcium de sinu & faucibus prædictis exire obtinam maris fluxui ueniēti conantem, esse aquarum ex ipsa montium culminibus in præcepis descendentiū. De his satis, cum fabulosa mihi uideatur. Ad historiam à qua digressi sumus, reuertamur. Cum se, præter optatum, tam uasto sinu implicium cerneret, nec iam reprenendi ad septentrionem exitum, quo ad Hispaniolam uertere proras posset, spem ullam haberet, eadem qua profectus fuerat regressitur, iterq; suum per septentrionē eius terræ ab oriente ad Hispaniolam capit. Hanc qui postmodū accuratius utilitatis causa inuestigauerunt, continentem esse Indicum uolunt, non autem Cubam, ut præfectus: neq; enim desunt qui se circūisse Cubam audeāt dicere. An hæc ita sint, an inuidia tanti inuenit occasiones querant in hunc uirum, non diiudico: tempus loquetur, in quo uerus iudex inuigilat. Sed quod Paria sit uel non sit continens, præfectus non cōtendit: continentem ipse arbitratur. Pariam autem esse Hispaniola octingētis octogintaduobus millibus passuum australiorem, præfectus refert. Ad Hispaniolam tandem uisendorum militum, quos ibi cum fratribus reliquerat, tertio calend. Septembris octaua & nonagesimi anni, cupidissimus teēdit. Sed, uti pleriq; mortalium solent, inter tot secunda, dulcia, læta, absinthij semen fortuna in mediū proiecit, zizaniatq; omnibus eius suauia commaculauit.

MEDIOLAN. PROTONOTARIARI APOST.
consularijq; regij, Oceanæe decadis primæ, liber septimus,
ad eundem Cardinalem Ludouicū Aragonum.

MIENIENS ad insulam præfectus, ultra spem omnē perurbata omnia, in præcepisq; iam labentia cuncta inuenit. Roldanus enim, qui eo absente à fratre discesserat, multitudine quæ eum sequebatur fretus, ad præfectum quondam dominum, qui eum exegerat, non modo non uenire instituit, sed conuicijs illū lacere, scribereq; ad reges de utroq; fratre nefanda incipit. Præfectus autem ad reges nuncios sollicitos certiores faciat: insatq; simul ut militares homines mittat, qui de eorū defectione certiores faciant: ut utrumq; ad se miratū, quibus uires eorum infringere, punireq; pro commissis quocq; ualeat. Illi de utroq; fratre grauior conquēit, iniustos, impios, Hispani sanguinis hostes & profusores, uocabant: quod leuib; de causis torquere, iugulare, obtruncare, quoquomodo perimere delectaretur: ambitiosus, superbus, inuidiosus, intolerabilis tyrānos esse, proclamabat: propterea se ab eis tanq; à feris sanguine gaudentibus, & regum inimicis, discessisse: perpexisse enim se, aiebant, nil aliud ipsos moliri aut animo uersare, quàm de usurpando insularum imperio: idq; mille coniecturis perpendisse argumentabantur: sed præcipue quod ad arborifodinas autem collectum nemine præter familiares suos patiebatur. Præfectus autem e contrario, cum à regibus auxilia, quibus debitis illis pœnis posset afficere, poscebat: homines eos esse, qui talia in se commentarentur, omnes flagitiosos, facinorosos, lenones, fures, insupratores, raptiores, uagos, quibus nihil pensi, nulla ratio inesset, periuros, falsos, conuiciōs in pratorij, aut pro commissis minas iudicum timētes: sese de medio sustulisse, ibiq; uiolando, rapiendo, ocio, uentri, somno, libidibus deditos, neminiparce: & qui ut foderent officioq; calonum fungeretur adducti fuerant, nunc nec stadium domo egredium tur pedibus: ab insularibus nanq; miseris pensiles per totam insulam, tanquam ædiles curules, feruntur. loct etiā gratia, ne manus ab effundendo sanguine desuescat, ut lacertorum uires experiantur, educatis ensibus, inter se certant super obruncandis innocētis capibus uno ictu: & qui agilis ictu suo caput miseri deieciēbat in terram, ille fortior honoratiorq; inter ipsos cenebatur. Illi in præfectum ea, præfectus in eos hæc & alia multa. Dum hæc ita geruntur, ut Ciguauis populis, de quibus supra, Guarionexio duce, multa damna inferētib; obtuaretur, Adelatantum fratrem cum nonaginta tantum peditibus, equitibus uero paucis, mittit: tribus tamen millibus insularium, qui à Ciguauis aliàs acriter sitimulati, inimicitias cum eis capitales exercebant, sequentibus illum. Cum igitur Adelatatus ad cuiusdā magni fluminis ripam, per eam planiciem, quam supra inter Ciguaiorum montiū cornua & mare iacere memorauimus, delatus exeritum duxisset, exploratores hostium in dumis quibusdā latentis comperit duos: quorum alter in mare se præcipitans, per fluminis fauces trans fluitum ad suos euasit: alter autē captus, in memore trans fluitum delitescere dicebat sex Ciguauorum armatorum millia, ut nostros transeuntes incautos adorianur. Quam obrem Adelatatus ad uera ripa, uadam quo trajiceret queritans, ascendit. Vado tandē reperto in lata planicie, in trajicere uolētes nostros, emissis uo spiritu horrendis clamoribus, & syluis Ciguauis, factio agmine, aspectu fædæ ac formidoloso, profilitur: prodeit ita Marontani Agathyrri: picti omnes & aspersi maculis nigro enim coccineoq; coloribus, quos ex quibusdā fructibus, piro simili debus, ex hortis ad id summo studio enutritis, legunt, sese à fronte ad genua usq; depingit: crinibus mille modis compactis, quos nigros longosq; arte, si natura, negat, nutriunt. Lemures & tartareis speluncis profilitre uidebantur. Nostris flu,

Partium apud regem accusatior.

Ciguauis picti omnes & aspersi maculis nigro enim coccineoq; coloribus, quos ex quibusdā fructibus, piro simili debus, ex hortis ad id summo studio enutritis, legunt, sese à fronte ad genua usq; depingit: crinibus mille modis compactis, quos nigros longosq; arte, si natura, negat, nutriunt.

Cuius superare adnitiibus, sagittarum, ac missilium sudium factu transitum prohibentes, obuiam prodeunt. Tanta erat telorum multitudo, quod solem ferè illis demeret, & nisi scurati in se ictus recipissent, male actum fuisset. Adelanatus, uulneratis utrinque in eo certamine non paucis, traiecit tandem: fugiunt hostes, insequuntur nostri, permittit, paucos tamen, ualent enim pedibus maiorè in modum: ad sylvas se illico recipiunt, ex quibus turò nostros accedentes arcibus consistebant: ipsi enim nudi per uespres & dumos & arbusita, uti apris, sine ullo obice, sylvas alluent, probabuntur: nostris autè scuta, uestes, longæ hastæ, locorum imperitia intra dumos, officiant. Quare cum frustra ibi pernoctasset, posterorè quoque neminem in sylvis moueri sentiret, insularium, qui Ciguauos ueteri odio prosequantur, consilio & ductu, ad montes in quibus Maiobanexius rex Capronum uicum regiam habebat, proficiscitur: ad miliarè quò duodecim in alterius reguli uico, incolis omnibus præ metu uicum deserentibus, castrametatus est. Duos assequitur, à quibus esse apud Maiobanexiū decem regulos in Caprono eius regia, cum octo millibus Ciguauorum cõgregatos, cognouerunt. L. cubus insursionibus sese inuicem duabus lacessunt: nec procedere Adelanatus ausus est, donec regionem diligentius exploraret. Noctè sequenti in tempesta exploratores mittuntur, ductu insularium qui terram nouerant. Ciguauè è montibus nostrosenserunt: ad pugnam se, uol solent, sublati clamoribus accingunt, neque tamen è sylvis egredi audent. Adelanatus cum omni exercitu adesse existimantes. Altero die Adelanato exercitum ad eos ducunt, bis fortunam belli è sylvis pugnando profluentes, tentantur: impetu maximo in nostros ruunt, uulnerant plerisque, prius quàm se regere licuerit. Profligant nostri illos, insequuntur, perimunt, capiunt multos: ad sylvas non ulterius egressi, reuertuntur. Ex capitis unum cum altero insulari ex amicis, ad Maiobanexium cum mandatis huiusmodi mittit: Non ut tibi, s. Maiobanexi, aut incolis tuis bellum inferret, exercitum duxit Adelanatus: amicitiam enim tuam exoptat: sed efflagit ut Guarionexius qui ad te confugit, tibi quæ arma in maximum tuorum incommodum, sumeres perussit, commissorum pœnas deprehensus luat: propterea hortatur, monetque ut Guarionexium tradas: id si feceris, te præfectus marinus frater eius in amicitiam admittet, & tuorum regnorum amplitudinem integram seruabit ac tutabitur: sin facere recusa ueris, dabitur opera ut te facti pœniteat. Regni enim quicquid tibi est, ferro ignisque uasabitur, omnia diripientur. Maiobanexius autem propositione intellecta, illis respondit: Guarionexium utrum bonum esse omni quæ uirtute præditum, neminè laetè: propterea auxilio præfidioque dignum illum esse iudico: ipsos autem uiolentos & malos homines, qui aliena rantopere expetant, qui sanguinè innocentes semper exoptent, nolle se cum sceleratis hominibus commercia ut amicitiam inire. His auditis, Adelanatus uicum ubi castra metabatur, aliosque uicinos complures cremari iussit. Maiobanexioque propior factus, iterum nuncios mittit, qui cum eo agant, ut ex familiaribus inimis aliquem ad se uenire iubeat, quo cum possit de pace tractare. Charissimum quendam ex primoribus, quosdam alij illum comitantibus, rex ire inperat. Huic Adelanatus proponit, suadetque ac monet, ne floridum eius regnum Maiobanexius diripi pro Guarionexio patiantur: ut tradat illum hortatur, nisi perditum iri se suaque omnia, simul & incolas in prædam abduci mallet. Nuncio redeunte, populum Maiobanexius conuocat, quæ acta sint, proponit. Populus autem tradi debere Guarionexium proclamat, detestarique & execrari diem, quo Guarionexius turbatum eorum quietem uenerat, incipiunt. Maiobanexius autem Guarionexium utrum esse bonum & de se bene meritum, quod regia illi dona cum eum ueniret multa præbuisset, uxoremque suam & ipsum chorizare tripudiatè quodcessit, quod non paruificiebat, sibique curæ esse respondit: propterea se nullo pacto eum, quandoquidem ad se cõfugerat, &

A. & ipse tutandi fidem dederat, deseruntur: malleque se extrema omnia cum eo perperit, quàm obloquendi causam, quod hospitè tradiderit, detractoribus prebere. Ita populo suspensius anhelate dimisso, Guarionexium ad se uocat, omnem opem denouè pollicetur, uelle se fortunam omnem quoad uixerit cum eo expetare: neque ad Adelanatum quicquam referendum sententiæ & eum qui prius ab eo missus fuerat in itinere, quo Adelanatus nunc uenire ad se soliti erant, cum fida custodia locat, imperans ut uenientes interimat, nec cuiusquam sermones admittat. Mittuntur ab Adelanato duo, unus ex captiuis Ciguaiensibus, ex amicis insularibus alter: obruncatur ambo. Sequitur illos Adelanatus cum decem tantum pedibus, equibus quatuor: mortuus reperitur in itinere nuncios, Quare iratus, feuire acrius in Maiobanexium constituit. Vadit instructo exercitu ad Capronum regiam. Fugit reguli per diuersa, imperatorem Maiobanexium deserunt. Ad montes asperos Maiobanexius cum omni familia profugit. Alij uero Guarionexiū, quod tanti mali causa fuisset, Ciguau, ut eum peremerent, quæserunt. Sed pedibus uitam seruauit, intra rupesque desertorum montium ferè solus deliuit. Cum iam longo bello, uigiliisque ac laboribus & fame Adelanati milites fatigaretur (agebatur enim iam tertius mœsis quo inceperat) ueniam multi petunt, & ut redire ad Conceptionem liceat, ubi plurimi ex eis prædia insulari more habebant cultissima: datur cõmensus, recedunt multum. Tringita tantum cum Adelanato comites permanent. Id trimestre bellum satis arduose egerunt, neque enim trimestri toto obos ullos sunt affecit, præter cazzabi id est, radicalem eorum panem, atque ex raro ad saturitatem: & de uirij, id est eorum cuniculis, si quos ipsimet cum suis canibus uenando capiebant: potusque eorum suas interdum, interdum canose & palustris aque. Inter has delicias sub die ferè semper, ac in perpetuo motu: sic enim belli natura exigebat. Cum his igitur paucis Adelanatus môtana scrutari, & lanbua queritare, si qua Maiobanexij aut Guarionexij uestigia reperiat, constituit. Fortefortuna uenatores quidam ipsius Adelanati, quos fames ubinam uitas uenando captare possent indagare cõegerat, cum cætera deessent, in duos Maiobanexij familiares incidunt, qui ad pagos quosdam ipsius missi panem ferebant ab incolis datum. Hi ubinam dominus delitesceret propalare coguntur: quibus ducibus, Ciguauo more, duodecim ex nostris depicis, per dolum Maiobanexius cum uxore & filijs capti: ad Conceptionem ad præfectum ducuntur. Paucos post dies Guarionexium de speluncis exire fames compulsa, quos insulares præfectum ueritè, uenatoribus quibusdam prodiderit. Præfectus ubinam ueretur certior fit. Pedium turmam mittit, qui ex insidijs de plano ad montana redire uolentes adoriantur. Eunt, capiunt, ducunt. Ita illius regionis cõuincia pacata, sedatæque sunt omnia. Maiobanexium cognata quædam alterius reguli, cuius regnum intactum adhuc erat, uxor in his aduersis comitabatur. Eam fecinarum omnium, quas natura in ea insula creauit, formosissimam omnes prædicant. Hanc cum uir ipsius, ut eius forma merebatur, arderet, infans & mentis inops, uxore capta, per deserta, quid consilij caperet ignarus, uagabatur. Ad præfectum tandem, se suaque omnia ditioni eius, sine ullo obice, subditurum, si uxorem redderet, promittens, uenit. Vxor redditur, & ex incolis primarij plures. Iureiuran do astringuntur, se imperata facturos. Sponte sua regulus hic idem, incolarum quinque millia inermium cum agricultorij instrumentis seci ducens, adijt, maximamque præfecto sementem in conualis eius amplissima fundis sua impensa cultam reliquit. A præfecto donatus, lætus reuertitur. Hæc fama ad Ciguauos delata, regulatorum animos ad emetiam spem mouit. Vitro igitur ueniunt, se deinceps imperata facturos fidem præstant: pro regno suo & omni familia supplicat. Vxor & tota domus eius, regulatorum rogatu liberatur, rex uin- cius detinetur. Hæc in insula à præfecto, quid contra se apud reges aduersarij

Stratagemæ

C molentur in scio, gerebantur. Cum reges tot querelis undiq; conficiatis, & maxime quod ex tanta auri & aliarum rerum amplitudine parum, ob eorum discordias & seditiones, afferretur, gubernatorem instituit nouum, qui diligenter inquirat hæc omnia, fontesq; deprehensos corrigat, aut ad se mittat. Quid in præfectum & eius fratres, quid uide in illos qui eis aduersari sunt, fuerit perquisitum, non bene percipio. Hoc unum scio, capitur uterq; frater, in uincula, omnibus bonis spoliatus, cõiectus ducitur, ut uides illustrissime princeps. Cum primum tamen reges Gades uinctos adductos esse didicerunt, utrunq; statim per celeres tabellarios solui iubent, utq; liberi ad eam permittant, moleste se tulisse eam ipsorum iniuriã ostendentes. Nouus ille gubernator ad reges præfecti dextera exaratas, ignotis caracteribus scriptas literas misisse dicitur, quibus Adelanatum fratrem absente armata manu, ut se, si uim gubernator inferre pareret, ab eius iniuria tutaretur, uenire prope hortabatur, monebatq;. Propterea cum Adelanatus præcessisset armatos, incautos ambos, priusquam multitudo conueniret, gubernator apprehendit. Quid futurum sit, tempus, rerum omnium iudex prudentissimus aperiet. Vale.

Pro tot laboribus exuam
suis indigna
premia.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. PROTONOTARIÏ APOST.

consiliarij regij, Oceanæ decadis primæ, liber octauus,
ad eundẽ Cardinalem Ludouicum Aragonum.

D PRIMVM oceanum hæcuenas latitantem à Christophoro Colono præfecto marino, nostrorum regum auspicijs, repperit, tanquam aureum torquem, etsi male ob ineptas artificis manus fabricatum, tuo splendore, illustrissime Princeps, condonauit. Nunc autẽ gemmarum accipio monile, quod torqui appensum perpediculi uicem gerat. Ex ipsius præfecti nauium gubernatoribus, qui uentorum ductus diligenter annotauerant, pleriq; à regibus impetrata uenia scrutandi ulterius proprijs impensis: regibus tamen paritẽ daturis illis contingenti, petra est quinta, prouinciam aggressi sunt. Sed quoniam fecundiore fortuna Petrus Alfonso quidam cognomento Nignus, ad meridiem nauigauit, ab eo incipiendum merito existimaui. Hic, ut reliquum iter omitam us, una tantũ nauis (uamet impẽtia instructa (licet non desint qui aliena dicant) edicto regio sumpto, ne anchoras deiceret ad lequas quinquaginta ab ullo loco quẽ præfectus tetigerat. Pariam, ubi unionibus torquatos armillatosq; tam uiros quam feminas præfectum reperisse supra memorauimus, proficitur. Proceðesq; ex regio edicto per idẽm litus, tamen Cumana & Manacapanã regionibus postergatis, in regione incãdit, quam Curianam uocari ab incolis ipse refert. In qua portum se reperisse ait, Gaditano portui simillimum: quem ingrediens casus quãdam in litore uidet: adiuit, octo tantũ domorum pagum reperit: artamen ex populoso quodã alio uico, tria tantum miliaria distant, nudi homines quinquaginta, duce primario, prope cucurrerunt, petuntq; ab Alfonso Nigno, ut ad eorum litus proficiscatur. Nignus ipse descẽdens, utinãnabula, aciculas, spintheres, armillas, uitrea calculorum ferta, anuloscq; & alias huiusmodi in litore mercis secũ portante rat, quibus cum eis in horã momento unionum, quos collo & brachijs appensos gestabat, uncias quindecim permutat. Tum magis ac magis illi ut ad suos nauigaret, Nignum amicẽ amplectentes insisterunt: habituros se ibi de unionibus copiam quamcumq; optarent, innuunt. A ltero die aurora surgente ad eos mouent: adeunt, anchoras faciunt, ut ad se descenderet, omnis populus cõcurrentes supplex

A supplex orabat. Nignus autẽ cum innumeram eorum esse multitudinem cereretur, ipse uero tres & triginta tantũ homines secum haberet, non est aufus se illic credere, sed per nutus & signa, ut cũ suis linteis ad se nauigaret, significauit. Eorũ linteis undiligneæ, sicuti aliorũ sunt: sed rudiores ineptioresq; quam Canibalicæ, aut insulares hispanicæ: has Gallitas uocant. Certatim igitur unionum ferta, nostrarum mercium cupidissimi, cuncti ferebat. Vniones appellant Tenoras. Mites, simplices, innocẽtes, & hospitalis esse uiginti dierum commercij cognouerunt. Cum eis intra eorum domos uersari incipit. Domus eorum ligneæ, palmarum folijs tectæ. Cibi maiori ex parte cochiliũ, ex quibus uniones adipiscuntur, quibus habet plena litora: & syluestribus animalibus uelcuntur. Ceruos, apros, cuniculos uillo & colore ac magnitudine leporibus similes: palumbes, turtures, uulgõ tellus illa parit. Anferes, anatesq; in domibus scemina, sicuti nostrates, nutriunt. Pauonesq; per memora (sed non p̄cti aut uerficolores: discrepat enim à femina parum masculus) & per paludum arbuta phasiani, passim uolitant. Sunt Curianenses callidi uenatores: certisq; scibus phagitarum quodcumq; quadrupes siue uolucrum, facile interficiunt. Lautos ibi dies aliquot nostri egerunt. Pauonem enim ferenti quatuor dabantur aciculæ, spintheres. Si phasianum quis ferret, duas præbebant. Si palumbem aut turturem, unam: si anferem, totidem, uel uitreum calculum tribuebant. Haud aliter inter eos replicando, arguendo, differendo agebatur in ea permutacione, quam nostratibus accidit mulieribus, cum sese cum insitoribus implicant. Cum nudi ipsi essent, quid illis aciculæ prodesse possent, sciscitabant. Nostri autem callido illis responso satisfecerunt: per signa enim ad spinas, quæ sæpenuero eorum carnisibus figurantur, euellendas, dentesq; purgãdos, esse accommodatissimas significauit: tunc illas magnificacẽ cooperunt. Sed utinãnabuli colore ac sonitu uideatũ, magna tribuebant, ut utinãnabulum assequeretur. In syluis, quas ex uarijs altissimisq; arboribus densissimas esse aiunt, animalium grandiorum horreðos mugitus ex incolaru domibus noctu sentiebant, sed minime noxiorum. Libere enim incolæ nudi cum arcubus & sagittis per illas uenatum cõtinue uagantur, nec peremptum unquam ab ulla fera quenq; meminerunt. Quotquot ceruos, quotquot apros nostri illos capere iubebant, tot sagittis peremptos ad eos afferbant. Bouibus, capris, ouibus carent. Pane radicali panicoeq; ut insulares hispanici utuntur. Capillos habet hæc gens nigros, crassos, semicrispos, longos tamen: dentes albos reddunt: herbam quandam ad id aptam toto ferẽ die inter labia ferunt: cum uulere illam eiciunt, eos lauant. Mulieres ferunt familiaribus & agriculturæ magis intendunt quã uiros: uiros autem uenatu magis, ac rebus bellicis & ducẽdis choreis & ludis, immigilant. Hydrias, cantharos, ollas, cæteraq; utensilia uarij generis fictilia habent, aliunde comparata. Nundinas enim inter se celebrant, ad quas uicinus quisq; incola, ut peregrinum aliquid assequatur, de suæ regionis prouentibus portant, sed è proximo. Nullus enim est qui parare sibi noui aliquid, quo sua tellus careat, non delectetur: cum hominibus cunctis fit à natura tributum, ut nouis rebus fludeant & alliciantur. A uiculis aliaq; animalia multa pulchre formata ex auro, nõ puro tamen, unionibus annehebant: sed ad eos aliunde per permutacionem feruntur: eunt autẽ illud ueluti germanicum, quo floreni cuduntur. Ibi homines cucurbitula quadam in anterioribus braciulæ caligarum nostrarum similitudinem fissis, uel testa marina, mentulam & genitalia includit: fuculo ad lumbos alligat cucurbitula fulmineat: de ceruo nudi. Albi in eo tractu intra uaginam mentularem merum reducut, fuculoq; præputium alligant. Animalia, de quibus supra mentionem fecimus, & multa alia quæ in nulla insularum reperiuntur, continentem terram esse testantur. Sed præcipua id ita esse cõiectura arguunt, quod per eius telluris litora à Paria ad occidentem circiter tria millia miliarium ad nauigauerint, neq; ullum

C finis Regnum repererint. Curianenses, unde aurum illud assequerentur, interrogari: ex quadam regione, nomine Cauchieta, quæ a se ad occidentem recto litore sex soles, id est, sex dierum iter distabat, afferri, in easq; formas ab ipsius terre opificibus conlari inuenebant. Eo tendunt nostris: regionem repererunt: in calen di Nouembris anni millefimi quingentesimi anchoras in Cauchieta aciunt litore. Incolæ adueniunt intrepidi, ferunt de auro, quod natiuum illis erat. Vniones & illi collo gestabant: sed ex Curiana per auri mutationem ad eos ferebantur. Nullus ex eis uoluit quicq; quod aliunde assequeretur, permutare: uirtute neq; Curianenses aurum, neq; Cauchietaenses uniones: auri tamen parū apud Cauchietaenses lectum reperere. Cercopithecos tulerūt inde pulcherrimos, uasurumq; colorū plures. Mensis Nouembris temperies illis suauißima, frigus nullū. Custodes arctici poli utriusq; populis occidebat, adeo proximi erant æquinoctio. De gradibus polaribus nesciunt aliā reddere rationem. Bonæ mentis homines, & minime suspiciosi: tota serē nocte cum suis cymbis, ut Curianenses, ad nostros proficiebantur, nauimq; securi intrabant. Vniones illi uocant corixas. Sunt zelotypi: nam si quis illos peregrinum adierit, mulieres semper a tergo locant, ut & ipse noua hæc tanquam prodigia inspecerit. Gossipium apud Cauchietaenses uulgū & suapte natura nascitur, ut apud nos arbuta syluestria producuntur: propterea sunt apud eos femoralia, quibus in plerisque regionibus pudenda cōtegunt. Cum ulterius postmodum per idem litus processissent, ecce circiter duo milia hominum, suo more armatorum, ad litus nec descendant prohiberi. Qui adeo agrestes, adeo efferos sese ostendunt, ut nullum unquam commercium ad cōsuetudinem cum nostris inire passi sint. Quæ uenerant igitur nostri, suis unionibus cōtenti, reuertuntur: apud Curianenses uentres lautis cibis replendo, uiginti dies alios demorati sunt. Haud absurdum alenimq; ab historia fore mihi uidetur, si quid illis acciderit, cum Paria litus uenientes iam cerneret, immiscuero. In Canibaliū, qui uenatum homines proficiebantur, octodecim canoarum classē apud Os Draconis & fauces sinus Parientis, de quo supra mentionem fecimus, inciderunt. Canibales nostris uisus intrepidi nauim nostram adorantur, & circumseptum, undique sagittis & missilibus nostros infestant. Nostri autem tormentis illos adeo deteruerunt, quod in fugam statim uersi sint. Insequentes illos serutatoria cymba, unam ex eorum canōis affectū, unum tantū Canibalem, ceteris natando fugientibus, alterumq; hominem uinctum deprehenderunt. Ille quem uinctum seruabant, obortis lacrymis, manuum, oculorum & capitis gestibus, sex eius comites misere euilceratos & in frustra crudeliter sectos, grem̄ illā nefandam comedisse: idē uicemq; de se sequenti die futurum significauit. De Canibale igitur homini pietatem fecere. Ille autem in Canibalem subitus, manibus, pedibus, frendens ferire coepit: nec adhuc satis ultimam suorum comitum necem exultimabat, cum exanimem totumq; subitus & calcibus commaculatum cerneret. De natura & moribus Canibaliū, cum eo modo per terras peregrinas grassentur, interrogatus, dixit: Canibales ex subitus aggerem secum quocunq; eant ferre, quos descendentes & nauibus terræ insunt, sc̄p̄ postibus castris intra illos sæpiunt, ut tuti possint pernoctari. In Curiana caput Canibalis cuiusdam primarij foribus affixum, quod tanquā uexillum aut galeam ab hostibus ereptam pro summa laude seruatum, repererunt. In ea Paria ora regio est nouo genere salinarum insignis, nomine Haraia: uil nanque uentorum agitatum ibi mare, aquas impellit in adiacentem latam planiciem, quæ sole superueniente, pacato aquire, congelantur in candidissimum sal optimum: quō si priusquam pluat propere aderint, onerari quirent quotquot nauiga mare sustinet. Illico nanque cadentibus imbribus, liquefit, & forbetur arena liqua, reditq; per terræ meatus ad suam originem unde fuerat impulsus. Dicunt alij non & mari planiciē repleri, sed & quibusdam

Nouēbris mensis
operari cœli.

Pugna cū Canibaliū, huius
mans carne ue
fentibus.

salis copia.

A dam fontibus salicibus aqua marina amarioribus, qui remouet illas aquas tempestate uigente. Salinas eas magnificatum incolæ, qui sale nō ad uitium modo patriam fruntur, sed in laterū formā redactam, peregrinis permutationem rerum alienarum uenundantur. Primum ibi caducaera super crabibus, igni lento spūposito, distendunt, ut paulatim consumptis carnis ossa pelle inclusa desiccata demittatur: quæ postmodum in honore habet, seruantq; tanq; penates. Virum se uidisse ibi, atque alibi sceminam, hoc pacto impositos & seruatos, memorant. Cum uero ex Curiana octauo idus Februarij, ad reges rediret, discederet, sex & nonaginta se libras unionū octunciales precio forte quinq; solidorum compassate cognouerunt. Decedentes igitur, unum & sexaginta dies in itinere, licet breuius quā ex Hispaniā, consumpserunt, propter maris decurrentes ad occidentem fluctus continuos, qui nauim nō modo remorabantur, uerumetiam interdum retrahebāt. Accedunt tandē nauæ unionibus, ut paleis, onulisti. Alī magister ipse nauis Petrus Alfonso cognomēto Nignus, quod precioforum unionum copiam nō mediocrem suffuratus fuisset, regiosq; redditus, qui sunt pars quinta, defraudasset, a comitibus accusatus, a Fernando de Vega, uero literis & rerū experientia pollentē, gubernatore Galecie, quod apullis erāt, capitur: in uinculis diu detētus, soluitur tandem. Sed habuisse partem unionū ibi consingentem adhuc negat. Vnionū auellanas multi æquent, orientalibus similes: sed quoniam male perforat, nō tanti precij sunt. Mer prætere, cū apud illud iter Methynæ Sidoniae ducem inuitatus pranderem Hispani, unam supra centū unā cias uenum ad eumulerant. Sua profectō pulchritudine ac nitore me delectauerunt. Sūt qui Nignū tantū in Curiana, quæ centū uiginti amplius lequas distat ab Ore Draconis, sed in Cumana & Manacapanā regiunculis, Ori & Margaritæ insule uicinis, uniones habuisse: negantq; Curianam feracē margaritis. Adhuc sub iudice lis est: nos ad alia redamus. En habes quid ex his nuper inuētis teris, ex his occidentalis oris, possit utilitatis expectari per annorū curricula: quandoquidem hac prima fronte talia de se argumenta opulentiæ ostendant,

Quæ industria
primatiū cadis
uere excicetur
conferunturq;

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. PROTONOTARIARI APOST.
consiliarij regij, Oceanæ decadis primæ, liber nonus,
ad eundem Cardinalem Ludouicū Aragonium.

INCENTIAGNES, cognomēto Pinzonus, Ariensq; Pinzonus, illius ex fratre nepos, qui Colonom præfictus maritimū prima nauigatione fuerat comitati, duarumq; minorū nauū illarū, quas supra diximus carauelas uocitari, domini a præfecto cōducti, nouorū tractū nouarumq; terrarum amplitudine pellecti, quatuor impēsa propria carauelas in portu ipsorū natali solo, qui dicitur ab Hispanis Pálos, in ociduo oceano sito, construit: & a regibus habita uenia, circiter calend. Decēbris anni noni & nonagesimi a quadringentesimo supra millefimo, e portu soluit. Est autē is portus Palensis a Gadibus milia passuum duo & septuaginta: ab Hispaniā uero Bæticæ emporio miliaria quatuor & sexaginta. Sūt oppidani omnes, nullo excepto, rebus marinis dediti, continuūq; nauigationibus intenti. Ad Fortunatas & ipsi primum tendunt per Hesperides, id est, per insulas Caput Viride dictas, quas alij dicunt Gorgodes Medufas. Ad meridiem rectā proficiscuntur. Ab ea Hesperidum quæ sancti Iacobi a Portugalensibus possessores appellatur, idibus Ianuarij discedentes, africū, quem Suduestum appellant, qui medius inter austrū est ac zephyrum, capiunt in proram. Cum lequas se terecūm

C nauigasse, uentum illū fecuti, arbitrarētur, poliarctici, aiunt, se aspectū amississe: quo illis occidente, uētorum uorticūmē atq; aēstuum sera tempestas continuō oborta est. Vterius tamen, licet cum summo discrimine, quadraginta super ducentas lequas, uentum semper eundē per pelouiam iam amissum sequentes, profecerūt. Vnde an habitabilis sit an inaccessa linea æquinoctialis, isti & præfici tam philosophi quā poëtæ & cosmographi discutiant. Hi nāq; frequentibus habitam populis contendūt, illi uero inhabitabilem, ob solis perpendicularum, faciunt. Nō desuere tamen apud antiquos, qui habitabilem esse probare niterentur. Interrogati à me nautæ hi, an antarcticū uiderint polum: itellam se nullam huic arcicæ similem, quæ discerni circa punctum polis, cognouisse inquit. Stellarum tamen aliam, aiunt, se profectiue faciem, densamq; quandam ab horizonē uaporosam caliginem, quæ oculos ferē obtenebraret. Tumulum attolli in terræ medio contendunt, qui ne antarcticus uideatur obftet, donec illum per nitis traicerint. At itellari imagines, ab hemisphærij nostri stellis ualde diuersas, se uidisse credunt. Hæc dederunt hæc accipio. Dauī sunt, nō Oedipi. Septimo calend. Februarij tandem à longe terram prospiciūt: & cum turbidam esse maris aquam uiderent, iactō funiculo plumbato, sexdecim ulnarum, aiunt, uulgō brazatas, altitudinem reperiunt. Adeunt, descendunt, biduo ibidem commorati, quia nullum ibi hominem eo tempore uiderint, licet uestigia in litore humana compererint: sculpsit arboribus & faxis littori uicinis, regijs suisq; nominibus de aduentu suo, discesserunt. Non longe ab ea sitatione nocturnos ignes fecuti, castrensi more gentem reperiunt pernoctatē sub dio. Hanc donec elucescat nolle perturbare fuit consilium. Sole autē exorto, armati è nostris quadraginta tendunt ad illos. Ad nostrum duo & triginta ueniunt obuiam, arcubus ac missilibus telis onusti, parati ad certamen: ceteri sequebantur eodē modo instructi. Germanis aut Pannonibus proceriores, aiunt eos esse incolas. Vultu toruo ac minitibus similes, nostros inspecebant. Non armis esse agendū dicitur: fuerunt, siue id metu, siue ne aufugerent illi, non habeo compertum. Blanditijs atq; oblatione munerum illos allicere nostri conantur. Illi autē, ut qui commercium inire cum nostris nullum statuerant, omnem sermonem reijciunt, parati semper ad pugnam: colloquia & nutus suscipiebant: ita quisq; regressitur. Nōcē autem interpesta illi aufugiunt, uacua relinquunt quæ occupauerant loca. Gentē esse uagā, ueluti Scythas eos qui terræ fructus sine certis domibus cum uxoribus & filijs sequatur, existimā. Iu. ciurando asserunt qui pedum illorum in arena dimensū sunt uestigia, nostrorum pedum mediocrius hominis ferē quantitatem in duplum aquare. Vterius ad nauigantes flumen alius reperit, sed nō ita profundum, ut carauelis percurrī queat. Seruitorios igitur lembos quatuor, armatis onustos, ad terram uestigatum mittunt. Super emittit colle littori uicino, incolarum cateruam conspiciunt. Nostri ad commercium per unum pedem præmissum inuitant. Illi ex nostris apprehendere aliquē abducereq; uelle uident. Ad nostrum nāq; paxillum cubitale auratum à longe prosiciunt, quia noster prius adiecerat tintinnabulū, ut eos alliceret. Cum pronus iactum paxillum auratum ueller noster fumere, dicto citius illum incolæ circumeunt, ut apprehendant. In scuto ensēq; rectus, quibus armatus ueniebat, se ab eis tueri, donec cymbis auxiliū socij atulerunt. Vt breuib; absoluam, quando quis dem discessum tuum ante oculos mihi tam anxie præponis? sagittis & missilibus sudibus è nostris oculo peremerunt, pleriq; uulnerarūt. Intra fluuium lembos septuor, ad manus usq; temere ueniūt, apprehēduntq; ex ripa cymarum spondas: lanceis ensibusq; ueluti oues, quia nudi, trucidantur. Nec eō magis cedunt. Vnam è cymbis è nostrorum potestate rapuerunt, uacuum tamen hominibus: & illius præfecto sagitta transuerberato ac perempto, reliquæ uaserunt. Ita bel laces illos deseruere. Ad occidentem septentrionalem, per idē litus nostri ob

interfē

A interfēctos, tendūt. Lequas circiter x l. percurrerāt, quādo in pelagus incidunt aquarū adeo dulciū, ut implere ibi cadens aqua recti licerit. V estigates eius rei causam, desuere magno impetu è uastis montibus rapidos fluminum concursus reperiunt. Intra id æquor iacere plures insulas, & fortunatas, soli uerberate & populus refertas, aiunt. Huius tractus incolas mites sociabilesq; esse referūt, aut ipsi parum utiles, quia nullos optabiles nostros proenurus afflequantur, auri uopate aut lapillorū. Sex propterea ac triginta inde captiuos abduxerūt. Regionem appellat indigenæ Mariatambā. Regio autē ab eius fluminis oritē Camomorus dicitur, ab occidētē Paricōra. In huius oræ internis non negligendā auri copiam facere innuebāt incola: huius nāq; fluminis septentrionem ecclā captantes, sic exigit littorū inflexu, arcicum recuperarūt polum. Id litus uniuersum Parixie est: quam Colonū ipsam, huius tantū inuēt auctorē, reperisse diximus, unioribus ornata. Contiguum esse autē litus id, idēq; cum Ore Draconis, de quo alibi, & reliquis oris ut Cumana, Manacapanā, Curiana, Cauchieto, Cuchibachō: propterea Gangetidis India continentē putant. Nec enim is uastus ambitus, ut insula sit, pati uideatur: licet uniuersum terræ orbē, leque sumptū insulam dicere fas sit. Ab ea terræ cuspede quæ poli amittit arcicū, longas circiter tercentum cōtinuo tractu ueniētes ad occidentē Pariam uersus, spacio ferē medio in fluuiū se, inquit, incidisse, nomine Maragonūt, adeo latum, ut fabulosus suspicer. Interrogati à me postmodū, mare ne esset terræ dirimens: respōderunt, esse dulces eius gurginis haustus, quocūq; altius tendatur aduerso flumine, eo dulciores ferunt esse: insulasq; referūt & piscibus. Lequas dicere audent triginta amplius latū: rapaciq; cursu desuere in pelagus cedens eius furori. Si tamen pensauerimus quanta esse feratur horiofomēa, spireoflomeaq; Istri ora, quanto spacio uiolēt maris aquas, & nauigantibus præbeant dulces potus, mirari deli nemus: licet hoc flumen maius esse prædicetur. Quis natura auferet quin hoc illo gradū, atq; illo hoc flumen nōq; sit generare? Flumen, de quo Almiratus Colonus eas oras percurrēs mentionē fecit, hoc esse arbitror. A pertuis illa intellegimus aliquādo: nunc ad terræ prouentū redeamus. Coccineas in plerisq; de Paricibus insulis syluas reperere: librarū millia allata sunt tria. Verzinum mercatores Itali, Hispani brasiliū appellāt. Aiunt coccineas Hispaniolæ arbores esse his longe meliores ad colorē lanis præbendū. A quilonē deinde, quem Hispani nautæ Norduestū, Itali græcū appellāt, secuti, multas intertexunt Canibalium seu ita desertas insulas, affi feraces. Descendunt nāq; pluribus in locis, & uicorum dirutorū multa uestigia ingressi sunt. Viderunt tamen alicubi homines, sed trepidos, aspectu peregrinæ cuiusq; nauis aufugientes ad motanas rupes & abstrusa nemora, sine certis iam domibus uagantes ob Canibalū insidias. Narres inuenere maximas, quæ casiam fistulā, ut uulgō dicitur, passim & suapte natura producūt. Nō inepiorē esse aiunt hanc illa quam à pharmacopolis sebrilaborantes peritāt nondū maturuerat, cum iam iter faceret. Malo illis alijsq; hæc referentibus credere, quā ea laboriosius scrutari. Arbores ibi esse ad processuras balbutiunt, ut pleriq; sexdecim hominū manu iunctorū in gyrū uix lacertis concludi queūt. Inter eas arbores mōstrosum illud animal uulpino rostro, cerco pitheca cauda, uespertilionis auribus, manibus humanis, pedibus simiā emulans: quod natos iam filios aliō gestat, quocūq; proficiscatur, utero exteriore in modū magnæ crumenæ, reperūt est. Id animal licet mortuū tu ipse secū uidisti, conuoluiti, crumenamq; illā nouum uterū, nouum naturæ remediū, quo à uenatoribus aut alijs à ceteris uiolētis & rapacibus animalibus natos liberet, illos secū affortido, admiratus es. Experimēto esse compertū aiunt, eo semper utero crumena animal filios secū portare, nec illos inde unq; emittere, nisi aut recreandi aut laici gratia, donec bel uictum per se quæritare didicerint. Cum filijs animal ipsūm deprehenderant, aut in nauibus catuli propediem perierūt, mater

d 3

C autē filijs per aliquot menses superstitit: sed & ipsa tandē tantā aëris & ciborum mutationē ferre nequirit. De hoc animaliam fati multa: redeamus ad rei auro res. Hi duo Pinzonii, patruus & nepos, horrenda per nauigationē hanc passi sunt: per Parientes litus sexcentas iam leucas, atq; ut ipsi purant, ultra urbem Cataij & litus Indiciū, ultra Gangen, percurrant, quando in eis oris mensis lulio inspe rata illis exorta est tēpestas adeo fera, ut ē quatuor quas ducēbat carauelas duas ante illorū oculos summerferit: sicca terrā ut ex anchoris rapta ab eorū aspectu asportauerit: quartā in anchoris cōcussērit, ut omnīs compago iam solueretur. Vnde ad terrā tamen ipsē hex hac ultra descendērit: de nauē penitus omni spē amissa. Quare inito cōsilio, cum de parādīs iam sibi domicilijs in regionibus illis, tū de perimēdis omnibus incolis uicinis, cogitabāt: ne finitimis reliquis aliquādo conuocatis ad se trucandū conueniāt. At melius. Cessit tēpestas: redijt quam raptauerat hyems carauela: ea octodecim uiri uehebantur: & quæ in anchoris in eorū prospectu steterat seruata est. His igitur duabus ad Hispaniā iter capissē. Palos natale solū ad uxores & filios conculli fluctibus & hominibus amicis non paucis amissis, pridie cal. Octobris reuertunt. Hi ex arboribus plerāq; frusta tulerunt, quæ cinamomi & zingiberis esse putant: alii nō uulsi, quia nō conditū, ut aiūt in sui exculpationē, quod nihil preciosum aliās repererint. Lapillos tamē se ut disse in eorū manibus inde allatos, ex maritimis illarū orarū littoribus collectos, Bapista tuus Elysius philosophus eximius, & medicus nō inferior, quos ueros esse topazios prędicat, mihi tibiq; ut arbitror, enarrauit. Post hos & alij uicinos rum æmulatione ad meridiem longissimos tractus percurrere: sed per aliorum inuenta, Colonij prædicti marini uelutigia, per litus, ut puta, Parientē. Casam & hi sicutia, preciosumq; illud ad capitis grauedinem suo suffumigio tollēdam, quod Hispani Animæ album uocāt, reperere. De his nil noui aliud quod tuo sit dignum ingenio percepi: finem propterea libello huic, quia me iterum de tuo discessu fatigas, imponā. At qui decadem impleat, de uanis insulæ Hispaniolæ superstitioibus alium libellum accipito. Si non fuerit Liuiana decas, id esse cau se cognoscito, quod tuus hic Martyr Liuiano haudquaquam fuerit p̄c. Pythægoræ intellectu afflatus spiritu. Si quid ultra montes isti prægnātes parient, has bebis. Nunc insulares illusiones accipito, ueris L. ucani narrationibus tanto superiorē, quanto hac in usu hominum sunt, licet infāntia: illa uero cōficta ioc tantū graua, uel ea credentū irritū cōdonata. In Hispaniola insula nostra priuēq; indigenas quicq; aliud quā cœli lumina colere, aut religionē uellam exercere didicissent, diu uersati sunt. Sæpius enim suprā memorauimus, nihil eos colere præter uisibilia cœli lumina. Cum tandem familiarius apud eos cōtubernium, permixtis utrinq; linguis, pleriq; ex nostris agerēt, uarias apud eos ceremonias uariosq; ritus obseruari comperit. Ex cuiusdam eremitarū studio fratris Ræmonii scriptis, qui ex Coloni mandato apud insulares regulos, ut eos Christiane erudiret diu uersatus, de insularū ritibus libellū composuit Hispaniā idiomate. Pauca hæc leuionibus ommissis, colligere fuit animus: illa igitur accipito. Nocturna in insularibus apparere fantasmata, quæ in fatuos errores eos inducāt, ex simus ritus, cultusq; lacris quæ palam colunt aperte cognoscitur. Ex gossampio nancq; inexto stipato interius sedentes imagines formant, quæ nocturnos, quo pacto parietibus illi nostri pictores infigunt, æmulantur lemures. Cum ex simulacris opera mea ad te missis quatuor tu ipse uideris, qualia sint, quam ue depictis lemurbus sumilia, poteris regi serenissimo tibi patruo melius corā significare, quā ego illa scribere. Hæc simulacra zemes appellant indigenæ: quorum minima infantulos

Cerimoniarū ritus, cultusq; lacris quæ palam colunt aperte cognoscitur. Ex gossampio nancq; inexto stipato interius sedentes imagines formant, quæ nocturnos, quo pacto parietibus illi nostri pictores infigunt, æmulantur lemures. Cum ex simulacris opera mea ad te missis quatuor tu ipse uideris, qualia sint, quam ue depictis lemurbus sumilia, poteris regi serenissimo tibi patruo melius corā significare, quā ego illa scribere. Hæc simulacra zemes appellant indigenæ: quorum minima infantulos

Zemes angulo riu loco colunt: demones referētia, cum hostibus manus collaturū, frontibus alligantur: propterea funiculis quos uideris cōplexa sunt. Ab his pluuias, si pluuiæ desint: ioles, si iole inueniant, se impetrare arbitrantur. Eius enim quem unicum, sine carentem, omnipotentem, inuisibilemq; esse fatentur, internuncios esse zemes putant.

Quisq;

A Quisq; regulus surum habet zemen, quem colat. Cœlesti numini æterno, duo hæc nomina, locuina, Guamañocon, maiores eorū indiderūt. Numen ipsum habere genitricē quinq; his nominibus appellata ferūt, At taberam scilicet, Mamónam, Guacarapitam, liēlam, Guimazōam. In terris autē quid puerescant de hominis origine, aduertito. Est in insula regio, nomine Caunana, ubi ex duobus montis cuiusdam specubus prodijisse genus hominum garriunt: maiorem hominū partem ex amplioribus faucibus auti, minorem ex arctoribus exiisse prædicant. Raptem ex qua specus aperitūt, Cauam appellant. Maus antrum Caxibaxaguā, minus Amaia uo nomināt. Priusquam hominibus inde egredi liceret, simpliciter inquit, per hominem nomine Machóchaël singulis noctibus ante fauces custodiri solitas. Is Machóchaël cum Iogus ab antro uersū illi duo perrexisset, a sole deprehensus, cuius aspectum minime pati posse dabatur, in lapidem mutatus dicitur. De pluribus item alijs blaterant, quod cum picādi cupiditate noctu ab antro tantū processerint, ut redire ante solis ortū nequiescerint, quē non licebat intueri, in arbores myrobalanos, quarū sua sponte copiam terra illa producit, fuisse transformatos. Ait præterea, Vagonionem primum quemdam ex antro clausis familiaribus picarū emisisse unum, quem inde in phi lomenam eadem causa, quod sol superuenerit priusquam se reciperet, mutatum, inquit quotannis quo tempore uersus est in auitulā noctu suo cantu & fortem cōqueri, & domini Vagonionæ auxiliū implorare: hinc noctu cantare lucinā putat. Vagonionæ uero familiaris sui desiderio, quem ardēt amabat, uiris in antro relictis, sceminas tantū cum paruulis quos laçtabāt, eduxit: & quibus sceminas in una insularū eius tractus, quam appellāt Mathinino, reliquisse fertur, infantulos autē secum asportasse: qui missi illi rane oppressi, in cuiusdā flu minis ripa, toa toa, id est, mama mama clamitantes, in fames conuersi feruntur: inde uocem illā ranis uerno tēpore dicūt infesidē. Ita in antris illis & quibus per Hispaniolā sparsi sunt homines, uiros tantū sine sceminis permāssit balbutiūt. Referunt insuper Vagonionam ipsum per diuersa uagatē, nec unq; ex speciali gratia mutatum, ad mulierē quam in fundo maris formosam uideret descen disse, ab eaq; marmoreos calculos, & quos cibus uocāt, & rebellas quasdā stauas ex auricalco, quas guaninos appellant, habuisse dicunt. Hæc monilia pro facris apud reges habētur in hunc usq; diem. Viros autē illos quos sine sceminis in antris relictos diximus, lotum se ad pluuarum aquarum receptacula noctu referunt exiisse: atque una noctium animalia quadam sceminis æmulantia, ueluti formicarum agmina, reptare per arbores myrobalanos a longe uidisse. Ad scemina illa animalia procurrūt, capiunt: ueluti anguillæ de manibus eorū labuntur. Consultū inuent. Ex senioris cōsilio, scabiosos leprosoq; si qui sint inter eos conquirūt, qui manus asperas callosasq; habeāt, ut apprehensa facilius queant retinere. Hos homines ipsi caracarcōles appellant. Venatum proficiscuntur: ex multis quas capiebant quatuor tantū retinent: pro sceminis illis uti adnuntiant: carere scemina natura comperit. Iterum accitit senioribus, quid faciēdam consulunt. Ut picus auti admittatur, qui acuto rostro intra ipsorum inguina fo rāmen effodiat, constituerunt: ipsissimē caracarcōlibus hominibus callos, sceminas apertis cruribus tenentibus. Quā pulchre picus adducitur: picus sceminis sexum aperit. Hinc bellissime habuit insula quas cupiebat sceminas: hinc procreata soboles. Eia mirari iam desinito, quod de Myrmidionibus Græcia ue rax tot uoluminibus descripsit, & formicis utpote Myrmidiones procreatos. Hæc & alia huiusmodi multa pacato serenoq; uultu sapientiores & podijs fugge stiosius turbae simplici mirabilem fuisse, recitantq; pro facto. At de maris origine feruent: quia in re fuisse quondā in insula potetem uirū nomine laiam, qui solum unctū hominem exuentem, intra curcubitā pelupchri loco cōdiderit, Is laia paucis exactis mensibus impatiens morte filij redijt ad curcubitam: eam

d 4

De maris ori-
gine, *fabula.*

Cum aperuisset, balene ingētes & grandia cete prodierūt: quare in clusum in ea cucurbita mare cōiūctis quibusdam praedicauit. Ea permoti fama quatuor fratres iuuenes eodem partu geniti, ali partu matre perempta, cucurbitam spe habendorum piscium adeunt, manu capiunt. laia superueniente, qui crebro nati ossa inclusa reuēbat, perterriti sunt iuuenes. Sacrilégio furtiq; suspicione deprehensi, ueluti qui laiam obseruabat, ut celerius fugerent, cucurbitam ē manu uoluerūt ea pondere nimio pressa frangitur, per eius rimas effunditur mare, ualles implentur: ea uasla planties quae uniuersum illum insularem orbem siccā occuabat, summergeitur, mōtesq; tantū ob altitudinē ab ea inundatione euaserunt, qui nōc ea continēt insulas, quas licet aspicere. En, illustissime princeps, omni praecōnia dignā maris originem. Nec ab eis parui eum fieri putes, qui hac recitare didicerit. Aiunt deinde fratres hos laia morte tandiu per diuersa fuisse uagatos, ut ferē iam fame perirent, quia nullibi sistere pedem audebāt. Hinc quoniam acrius urgerentur, pistoris domū pulsare cōeperunt, cazabi, id est, panem petentes. Pistor autē in primo ingredientem conuulsit ita acriter fertur, ut illi ex ictu spūi extortū sit turgidissimum intercus, quo ferē interierit. Ast fratrum cōsilio, accepto lapide acuto apertū est: ex cuius ulcere natū aiunt foeminā, qua muruo fratres illi omnes usi sunt: atq; ab ea ferunt filios filiasq; genuisse. Lucundus aliud aduertit, princeps illustissime. Antrū exta Iouanabōina nomine in cuiusdam reguli dicecēsi, qui Machinnēchi uocatur. Id religiosius q̄ Corinthum quondam aut Cyrrham Nyfambū Graecoluntae ac uenerantur: millefarijs ornātū picturis. In huius antri foribus duos habent sculptos zemes, quorū unum Bintahitēlem, Marōhūm alterum uocant. Cur tanta specum colerent pietate interrogati: quia sol inde lunāq; lumen orbi praebiturū prodierunt, grauior sen fatēq; respondent. Concurfationibus antra, ueluti nos Vrberem & Vaticanum

nostrā religionis caput, aut Compostellā & Hierusalem domini sepulchrū, frequentāt. Subiacent & alteri superpositionum generi. Mortuos putant noctu uagari, ac ueluti guannāba fructū nobis incognito, cōtono simili lectisq; inter uituos uersari aiunt, ac decipere mulieres: sumpta nanq; uirili forma, coire uelle uidentur: ast cum ad opus peruenitur, euancēscit. Si quis autē apud se iacere mortuum aliquando suspicatur, cum quid noui senserit in lecto, uteri attractione se dubio solui balbutit. Cuncta nanque aiunt mortuos posse humana membra suscipere, praeter umbilicum: si umbilico igitur mortuum esse dignoscit, tactus illico resoluitur. Noctū & sepissime in itineribus praecipue uisq; publicis mortuos occurrere uiuis credunt: contra quos si uiator intrepidus steterit, dissolutur fantasia: si uero pertimescat, illum ita adoriendo perterret, ut sapius ea formidine multi debilitētur ac stupēat. Interrogati à nostris insulares, unde sibi eos ritus inanes, tanquam contagionem, comparauerint: à maioribus hereditarios respondent: rithimisq; aiunt, ultra hominum memoriam ista contexta, quae neminem licet praeter regulatorum filios edoceri. Memoria illa commendant: neque enim literas unquam habuere. Diebusq; festis populo canentes, ueluti solennia sacra praepouunt. Infrumentū habent unicum ligneum, concanuum, reboans tantum, quod cōcitur tympani more. His illos imbuunt superstitionibus eorum augures, quos Boitios uocāt: sunt & sīdem medicū qui plebecularum inscīe mille astruunt fraudes. Credere cogunt plebem hi augures, quia sunt apud eam autoritatis egregiae, quod zemes ipsos alloquantur, futurāq; praedictent. Et si quis aduerfa laborans ualetudine conualuerit, se dono zemis id affectum persuadent. Ieiunio & purgationi se obligant boitij, quando curam de primario sumunt alio: herbasq; uorant inebriantem: quam cum puluerem forperint, ueluti Menades in furorem uersi, multa se à zemis audire immuturant. Valetudinariam adeunt, ossē uel lapillo in os sumpto aut frustulo carnis: ex hemicyclo eijciunt omnes, praeter unum aut duos quos

ipsemet

A ipsemet inualidus elegerit. Circuit primariū boitius ter aut quater, faciem, labia, naresq; extorquens foedis gelibus: in fronte, in tempora, in collū sufflat, aegroti abforbens aërem: post hac se morbu ex laborantis uenis exhaurire dicit. Per hu meros deinde ac femora & crura aegrotum fricans, connexas à pedibus manus deducit, atq; sic manibus complexis ad osiū procurrit apertū, ac manus exciuit partes, seq; morbum effugasse, futurumq; propediem incolumem persuadent. Ast à tergo illū adoriens carnus frustulum, ut praefrigiator, ex ore attollit, aegrotūq; inclamat, dicens: En quid ultra necessitatem comederas: ualebis, quoniam illud tibi detraxerim. Si uero aegrotum fallere grauius intēdit, zemen esse sumum artem suadet, quod uel ei domum non construxerit, aut minus illum religiose coluerit, quod praedum nō dicauerit. Si aegrotum perire contigerit, affines eius ueneficis cogunt mortuum fateri, feto ne an boitij ingessit, ut zemen esse iunauerit, aut consonum aegroti pharmacum nō praeberit. Si medici boitij cul pa diem obierit, de boitio uindictam sumunt. De lapillis aut ossibus quos ore ge fuisse boitius aliquis putatur, si foeminā aliquem affequentur, panniculis religiosissime inuolutū seruat. Puerperis enim prodesse plurimū posse credunt: habēq; foeminā lapillos eos loco zemi. Zemes autē uarios, uarij colūt insulares. Ligneos quidā construit, nocturnis inter arbores umbris monitū. Alij si respōnā intra rupes habuerint, marmoreos insculpūt. In radicibus alij coluntur, reperti inter ages, id est genus edulij, de quo supra. Hos zemes curā habere ut panis ille coalecat arbitratur. Veluti antiquitas Dryades, Hamadryades ac Satyros & Panes aut Nereides fontū, syluarū & pelagi curā habere putabat: suosq; rei cuiq; deos assignauit, ut suū quicq; genus tueretur: ita & insulares hi suos zemes in uocatos ortis optatis auctulare autumāt. Quare cum de belli euentu, de anno, de incolumitate, zemes reguli consulunt, domum zemi dicatam ingrediuntur: ibiq; absorpta per nares cohōbba, sic herbam uocant inebriantem, qua & boitij in furore statim uertuntur: domum illico tectis ad fundamenta uersus moueri, homines uersis uestigijs ambulare, se uidere garrunt. Tanta est pulueris illius contūs uis ex cohōbba, ut sensum omnem illico sumētū eum tollat. Vt primum cessit insania, brachijs, demisso capite, genua cōplectitur: quo in statu atonitus paulisper immoratus, caput ueluti somnolētus eleuat, atq; oculos in caelum atq; tollens, intra se primū cōfusa quaedā obloquitur. Cui tunc primarij autlicī astantes, intra se primū cōfusa quaedā obloquitur. Cui tunc primarij autlicī astantes (neq; enim de populo quicq; ad ea facra admittitur) subilans uocibus gratias agunt, quod iam à zemis colloquio ad eos redierit: & quid uiderit percontantur. Ille autē os aperiens, zemen eo tempore se allocutū fuisse delirat: ipisq; aut uictoriā aut perniciem, si cum hostibus manus cōseruerint: aut famem uel ubertatem, pestem aut incolumitatem, & quicquid uenit in buccam, praedixisse illi zemen, ueluti lymphaticus praedicat. Eia illustissime princeps, quid miraberis post hac de apollineo spiritu, suas ingenti rabie sibyllas concutientē? Putabas te perstitiosam illā antiquitatē deperisse. Quandoquidē generalia de zembus tot enarrauimus, quid de particularibus quibusdā referatur, silentio praeteredum minime censeo. Regulus quidā Guamarētus habuisse zemen dicitur, nomine Corochōrum. Hunc ē supremo domus culmine, ubi uincē, si Guamarētus adser uabat, saepenumero, aiunt, uel cotius aut cibi gratia, uel ut sese absconderet, ruptis uinculis, descēdit: per aliquotq; inter dum dies latuisse iratum, eo quod in ipsius cultu & sacris Guamarētus rex defecerit. In Guamarētū regio uisq; nasci aliquando infantes, coronas habentes duas referunt, hos Corochoti zemi filios esse opinantur. Ferunt & ab hostibus uictum fuisse in acie Guamarētum, ut cumq; ipsius ac regiam ferro igniq; uniuersam uastatam: Corochōrum autem, incēdit domo, exiisse uinculis ad stadium usq; fuisse, deinde reperitum. Zemen habet alium, Epilequantiam nomine, ligneum, quadrupedem: qui saepe ad syl uas ē loco ubi colebatur fertur profugisse. Hunc quoties discēssisse sentiebant,

C ppius factio agmine supplicioribus, sollicitè quaeritabant: inuentum religiose ad dictatum ei facillè humeris reportabant. Ast Christianis ad insulã euntibus autu gillè illum, nusquamq̃ fuisse ultra repertū. patrie perniciem ob id augurantes, conquerūt. Hæc à senioribus audita sunt. Marmorèz colebant zemen, alium sub fœmineo sexu, cui duo masculi pro ministris astabant. Hortū alter fœmineæ iustitiae officio fungebatur, ad reliquos zemes qui auxilio adfint fœmineæ imperio, ad uentos pluuiaq̃ ac nubes concitandas. Alius autē dicitur ex fœmineæ mandato, aquas in uallibus ex altis montibus collabentes congregare, ut inde, factio impetu more torrentis, soluta ualens agros, si simulacro debitos opatosq̃ honores indigenter nō presterint. Dignū memoratu hoc unum acci pto, princeps illustrissime, quod opus iam claudat. Triuissimum apud insulares nostri reperere, duos fuisse quondam regulos, è quibus unus Guarionexij, de quo supra mentionem sæpe fecimus, fuit genitor, qui à cibo potuq̃ dies quinq̃ continuos abstinerunt, ut de futuris aliquid à zemis acciperent. Eo ieiunio grati zemis, se habuisse in responsis retulerunt, uenturam non multos post annos ad eam insulã gentem cooperat uestibus, quæ ritus ac ceremonias omnes insularis esset uastatura, filiosq̃ omnes ipsorū aut peremptura aut priuatura libertate. De Canibalibus iuniores coniecturam facientes, ubi aduentare Canibales sentiebāt, fuga sibi consulere statutum erat: neque unquam manus ultra cum Canibalibus cōseruerunt. Cum uero Hispanos insulã ingressos uiderunt, collectis de hac re cōiecturis inter se, hanc esse gentem illam augurati sunt. Nec illos fellit opinio: submissi Christianis iam sunt omnes, pernicitibus omnibus interfectis: nec ultra de zemis extat memoria: ad Hispaniam nanque sunt omnes asportati, ut eorū ludibria & demonum fallacias noceremus: è quibus tu plures, me tractante, princeps illustrissime cōspexisti. Multa prætereo, quia te cras proculdubio in patriã discessurum, ut reginam tibi maiorē amitam, quam huc es comitatus ex Federici regis patruū tui mādato, reducas, monuisti. Tu perastatus, ego autē lassus: ergo uale, memor tui Martyris, quem de grandi rerum aceruo pauca hæc, sub nomine Federici patruū tui, deligere cōgissii.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLANEN. OCEANÆ DECADIS
primæ perpendicularis epilogus, ad Inacū lopez Mendocium Tendillæ comitem, Granatæ protegem,
LIBER DECIMVS.

A B ORIGINE prima & recenti consilio sumendæ à Colono huius prouinciæ oceanæ, ab urbe Roma literis amicorum & principum stimular, ut ea conscriberem quæ acciderant. Admiratione quippe summa mustabant, cum repertas esse nouas terras nouasq̃ gentes quæ nudæ, natura contentæ uitam agerent: desiderioq̃ ardenti cognoscendæ hæc tenebatur. Derulsit in præceps Afcanium fortuna, fratre Ludouico à Gallis Mediolano eiecto, cuius autoritas torpescere me non sinebat, quin assidue calamum in dextra haberem. Ad eum, præter alia multa quæ ex meis latentibus adhuc commentarijs aliquando uidebis, libellos huius decadis præfites direxeram duos. Haud fecus mihi fortuna detorsit ingenium à scribendo, atq̃ Afcanium deturbauit à potentia. Cessit à suadendo ille procelis agitur, cessit & mihi feror illa perquirere, donec anno quingentesimo supra millesimum, cum Granatæ curia moraretur, ubi tu prorex, Ludouicus Aragonius cardinalis, Federici regis ex fratre nepos, qui Granatæ erat cum re-

gna

A gina Parthenopæa, nostris regis Catholici sorore: Federici regis ipsius literas ad me directas porrexit, quibus me hortabat, ut cætera colligere quæ Afcianos epistolares duos libellos sequebantur. Ambo nanque faiebantur se ad manus habuisse, quæ ad Cardinalem Afcanium scriptaueram. Laborabam tunc ego, uti nosti, aduersa ualetudine sumpsi tamen onus, & animum impulsi ad scribendum. Pauca hæc ex magno cumulo reperi, quæ relatu autorum illas cōquirentium accepit, memoratu dignarum delemi. Nunc uero (quandoquidem tu exemplar integrum meorum operum extorquere à me fueris conatus, quæ tuæ bibliothecæ uoluminibus, quæ habes innumera, nostra cōmisceres) iuit consilium addere paucis, quæ post eum annū quingentesimum à millesimo ad hunc usq̃, qui est decimus ab illo, patefacta sunt. Late aliquando scriberetur, si uixerim. De superstitionibus insularum solum per se libellum scripseram, ut decadem impleat: nunc placuit perpendicularum ad te directum decimi libelli titulo munire, tanquam huius turmæ sublitium & tergiductorem: prioremq̃ decimum nonno connectere: non sublatæ de ducatu decimi præpositione, ne toties cogere totum opus transcribere, aut mittere lituratum. Propterea non miraberis, si nonum legens, promissum reperis irritum: nō semper oportet stare pollicitis. Ad rem ueniamus. Varia diuersi nauæ hoc decennio littora percurrerunt, ferunt tamen Coloni inuenta. Parie nanq̃ litus traçu continuo lambentes, quod Indicum esse continētē credunt, in plures orientales ij, occidentales illi regiones nouas inciderunt, auriferas thurisæq̃: inde nanq̃ aurea pleriq̃ monilia, thurisq̃ copiam, ab incolis partim nostrarum rerum permutatione, partim acri bello stratis, tulerunt. Alibi nostros, licet nudi sint, incolæ strauerunt tamen, & acies integras trucidauerunt. Feroces quidem sunt, sagittis certant uenenatis, & acris præcutis sudibus. Animalia reptilia, insecta, quadrupedia etiam, à nostris dissimilia reperere, multiformia, uaria, innumeraq̃: noxia tamen minime, præter leones, tigrides, crocodilos. In uarijs magnæ illius telluris Paricis regionibus dico: in insulis haudquaquam, neq̃ unum quidem: mita sunt omnia insularia, præter homines in plerisq̃, ut iam diximus, qui humanarum sunt carum heluones, Caribes siue Canibales dictos. Diuersi quoq̃ generis uolucres. Plerisq̃ in locis uespertiones, turturibus nō minores: ad eos acri furore, primo noctis crepusculo, uolabant, & uenenato morfu ad rabiem usq̃ lætos trahēbāt, ita ut aufugere inde, ueluti ab harpyis, fuerint coacti. Alibi cum in terra noua quidam in arena dormirent, è mari nostrum exiens, furtim unum arripuit medium, asportauitq̃ in conspectu sociorum, nec misero clamanti opem ferre poterit, donec in mare bellua cum præda profugerit. In his terris figere pedem arcesq̃ ibi condere est animus regis, nec desunt qui terræ illius subdendæ paucandæq̃ onus sumere desiderant, & regi supplicant, ut ipsis prouincia demandetur. Magni sunt tractus, uasta terrarum amplitudo. Europam, autem, uniuersam sui magnitudinis hæc regiones, tum continentes, tum insulares, triplo superare: præter eas quæ Portugaleses ad meridiem repererit, quæ maxime sunt. Magna laude digna est hac nostra tempestate Hispania, quæ latentes hæctenus tot antipodum myriadas nostris gentibus cognitas effecerit, ingenioq̃ pollentibus amplam adeo scribendi materiam præberit: quibus ego iter aperui, cum ista uide, uti uides, collegerim: tum quia electioribus neque uestibus quicq̃ ornare, tum etiã quoniã calamum ut historice scriberem nūquam sumpsisset ut per epistolas raptim scriptas, his à quorū mandatis referre pedem non licebat, satisfacerem. Iam satis digressus sum, ad Hispaniolã redeamus. Panem agnoscunt insularum parui esse roboris nostro triticeo panis affatus, hebetatur eo iam cæcum uis hominum. Propterea nuper rex imperauit, ut diuersis in locis uariisq̃ anni tempore feratur. In hardinæ nanq̃ paleas inanes cū raris, sed his crassis & pregnantibus spicis prodibant, Sententiã eandem esse in herbis mollitum,

A monstro
marino rari
pitur homo.

Cubæ insule
descriptio.

Crescunt ad segetum mensuram: armēta mirum in modum impingunt: sed carnes reddunt insipidas, imò & aiunt sine medullis, aut, si insint, aquosiss. De porcis econuerfo: salubres sapidosq; ob insulares quosdā syluestres fructus, quibus auide uescuntur, esse ferunt. In macellis nisi secant aliud. Creuit porcorum multitudo, & syluestres effecti sunt qui & subulcorum cura euaserunt. Non egent ultra ut aliūde genus ullum quadrupedum aut alium ad eos inuehatur. Anī malum omnium pulli propter herbas luxurient patribus grandiores euadunt, licet solo gramine, sine hordeo aut ullo grano nutriantur. De Hispania satis, Nunc eius uiciniam complectamur. Cubam, tellurem illam quam diu eo eius longitudinem continentem putauerunt, insulam esse reperiunt. Neq; mirum uideatur, quod ipsius incolæ, dum percurreretur a nostris, sine carere dicerent: quia gens hæc nuda, paruo & finibus suis natalibus contenta, quid uicini facerent, minime erat sollicita. Eisset ne aliquid quicq; sub cœlo, nec ne, præter id quod pedibus terebāt, haudquaquam sciebant. Est uero Cuba ab oriente in occidentem multo longior Hispaniolæ: lata uero a septentrione in meridiem, contra eorum priorem opinionem, multo minus. Est angustissima, si longitudinem respexeris. Terra ferax maior ex parte atq; amœna. Ab oriente non longe ab Hispaniola facit insula, dimidio amplius minor Hispaniola, sancti Ioannis nomine a nostris dicta, quadrata ferē. In hac aurifodinas esse diuissimas reperiunt. Sed inuenti nunc aurifodinas Hispaniolæ, nondum opifices in eam insulam miserunt: parare tamen paulatim sese ad id incipiunt. Hispaniolæ uero prouentus reliqui posthabentur omnes, omnisq; ad aurum legēdum cura est directā, cui opificio ordo est datus huiusmodi. Cuiq; uitro indutrio qui alicuius momenti sit, unus aut plures cacici, id est reguli, cum suis quicq; subditis assignantur. Cacicus certis anni temporibus ex federe cum incolarū turba uenit ad eius, cui addictus est, aurifodinam. Ibi instrumenta illis fossoria assignantur. Statutumq; est cacico & incolis præmium laboris certum, propter alimoniam. Discedentibus namq; ex aurifodinis ad semētēs, quibus suis temporibus inuigilant, ne desint alimoniam, reportant thoracem unus, interiorē textam alius, alius sagulum aut pileum. His namq; iam delectantur, nec ultra nudī incedunt. Ita & auro & agriculturæ incolarum, haud aliter ac feruorum, opera intendunt. Ferunt iniquo animo iugum, ast ferunt. Anaborias uocant hos mercenarios insulares: non tamen rec patitur ut pro feruis habeantur. Dantur & tolluntur ad regis arbitrium. Tempore quo accersuntur a cacicis eorum regulis, ueluti a ceterionibus milites, aut calones, incolæ si queunt ad sylvas & montes euadunt multi: contenti eo tempore syluestribus cibis latitant, ne labore illum subeant. Dociles uero sunt, p̄risorum rituum penitus oblitiscie credunt, & recitant quæ de nostra fide edocentur. Regulorum filios erudiunt domi primarij ex nostris: literasq; ast uulgares, & urbanos mores facile pueri ebibit. Grandæuos ad natales mittit, si præcipue patres interierint, gubernatū autem incolas. Hi iam fide ualent in Christum & nostros, incolasq; suos in amore retinēt, ac blandis suasionibus hilares ducit ad aurifodinas: quæ duabus in regionibus insulæ iacent, ad milliare circiter situm ab urbe Dominica, sancti Christophori dicta una: ad milliare uero circiter nonagesimum altera, quæ dicitur Cibaua: ubi portus regalis. Magni tractus sunt hæc regiones: ubi passim superficialiter interdū, alicubi inter faxa, globi aut laminæ reperiuntur aureæ, minutæ interdum, pleriq; in locis magni ponderis.

Auri globus
maximi ponderis.

Tricentorum pondus globi, interdū fuit. Ast unus reperit suis triū millium trecentorum decem auri pondus: qui, ut aliquando audisti, integer ad reges ferrebat in ea nauī qua Boadilla gubernator in Hispaniā redibat: & præ nungentium & auri pondere summissa interit, cum his qui inerat omnibus. Globum eum mille amplius homines uiderunt, atq; attrætauerunt. Pondus autem hoc a me sic appellatum, non libram intelligi uolo æquare, sed ducenti auri &

A trentis summam: uocant ipsi p̄sum: summamq; ponderis eius Castellanus aut reum appellant Hispani. Quicquid auri effoditur in montibus Cibauis & portu regali, ad Cœpouonem, oppidum ita appellatum, fertur: ibi officinæ parate aurum suscipiūt, & constat in uectēs; dantq; accepta parte regia quæ est quinta, cuiq; portionem quam attulit ex suo labore. Id uero auri quod in regione sancti Christophori legitur, ad officinas oppidi Bonauenturæ affertur. Supra tercentum millia auri pondo quotannis in duabus officinis cōflatur. Si quis fraudasse deinueno deprehēdatur, ut non magistratibus regijs adsignetur quicquid auri reperitur, lege mulctatur auri dominus. Incidunt inter eos sæpe contentiones, quas nisi potis sit infularis magistratus fedare, per appellationem ad curiæ senatum lis deseruit: a cuius sententia non licet in omnibus Castellæ regnis retrocedere aut diuertere. Sunt autem nostra tempestate fenatores insignes, uiri nobilitate omnes ex sanguine nido; quos est cōsiliū eo ordine hic nominatim inferere, quo de rebus dubijs iudicari sedent in senatu. Primā sedem sibi legit Antonius Roies archiepiscopus Granatenfis, tibi affinis: inueno primas uir Cataniano, qui neq; sibip̄li aut affinibus, si delinquerent, didicit ignoscere: uita integerrimus, literarum & ipse cultor. Princeps hic senatus est: uos Præsidentem dicitis. Cæteri huic affant ordine, quem tempus instituit: qui namq; prior ad senatum accitus fuit, hic prior sedet. Doctores omnes, aut designati, aut insignibus decorati. Designatos autem uocat hispanum idioma Licētiatos: ex iureconsultis regnorum delecti omnes. Præsidenti affidet ueteranus, nomine Petrus, cognomēto Oropesa. Sequitur hunc Ludouicum nomine Zapata. Ab hoc habet locum Fernandus cognomēto Tello. Quartam sibi sedem habet Gaspar, cognomēto Moxica. Quinto sedet loco Laurētius cognomēto Carauai. Ast huius lateri Toribus, cognomēto Saniago. Sequitur Ioannes Lopez Palacios Ruuios. Dehinc Ludouicus cognomēto Polanco. Ab hoc sedē tenet Frāsciscus cognomēto Vargas, qui unā est & regis thesaurarius. Vltimas occupant stationes duo sacris initiati Sosa & Cabrero, iuris pontificij peritiss: his nō licet in criminali ulla causa suffragari. Horum omnium humeris quicquid litis aut cōtentionis exoritur, incumbit. Ad nouas iam terras, a quibus digressi sumus, redeamus. Innumera sunt, uaria, fortunata. Non Saturno, nō Herculi, nō cuiquam ueterum, qui nouas oras quaeriantur, ad cultumq; redegerunt, nostri iuniores cedent Hispani. Prò quā late distentant posteri Christianiam uidebunt religionem: quā late iam peruagari hominibus licebit. Quid de hisce rebus sentiam, nequeo lingua uel calamo ullo pacto promere. Claudio igitur decadis perspicillare epilogum: animo tamen explorādū colligēdūq; cuncta particulatim, ut mandare literis illa queam quando per ocium licerit. Colonus namq; idem Admirantus cum quatuor nauigijs & hominibus centum septuaginta a regibus præbitis, percurrit anno M D I I I terram quæ occidentem Cubæ uel m̄ reperitur: sed minime cessit. Percurrit quocq; feruntur ea littora occidentalia Vincentius Agnes, de quo supra, & Ioannes quidam Diaz Solisius Nebriffensis, multiq; alij: quorum res nondum bene didici: modò uiuam, aliquando illa uidere licebit. Nunc uale.

C. PETRI MARTYRIS

ANGLI MEDIOLANI. PROTONOT. APOST.
regijq; consiliarij, de nouo orbe decas secunda, ad Leonem
decimum pontificē maximum, Crediit continentis

LIBER PRIMVS.

H X QVO, beatissime pater, Galeacius Butrigarius Bononiensis, & Ioannes Curtius Florentinus, ad catholicū regem, pro tua sanctitate ille, hic uero pro clarissima Rēpub. sua, in Hispaniam se contulerunt, uiris astuti semper, & ob eorum uirtutes & sapientiam obseruauit utrunq;. I cum assidua uariorum aurorum lectione delectentur, in libellos quosdam ex nostra officina decussos, de uastis hactenus latentibus orbis terrarū regionibus, deq; occidua serē Antipodibus ab Hispanis iam pridem reperitis, inciderunt. Nouæ narrationis, licet male compta, amore pellecti, rem commēdatum; petieruntq; a me, cum suo, tum sanctiūis tue nomine, ut quæ post ea tempora reperta sunt, scriptis superadderem, & eisq; exemplar ad beatiū dinem tuam mittendum traderem, quō intelligat, quantum nostra tempestate, felicibus Hispanorum regum auspicijs, & humano generi decoris, & militanti ecclēsie augmētū accesserit. Gentes namq; ille nuda, ueluti rase tabellæ, religionis nostræ ritus facile induunt, nostrorumq; commercio effecram natūm q; rificiter excutiunt. Placuit uiuorum sapientum, & de tua sanctitate bene meritōrum, obtemperare mandatis: quippe qui, audito beatiūdinis tue nomine, nefas in expiabile fore putarem, nisi illico paruissim. Quæ igitur ordine uo litorata latentia Hispani discurrerint, quibus te autoribus res actæ sint, ubi pedem

D fixerint, quid etiam spei afferat, quid illi terrarū tractus pollicetur, breuibus recensēbo. In decadis nostræ oceanæ narratione, quæ me inconsulto per Christianum orbem impressa uagatur, Christophorum Colonomum Ligurē eas insulas, quarum meminimus, reperisse, in læuamq; dehinc uersum ad meridiem, in uastis terrarū pelagijs regionibus, ab æquinoctiali linea à quinto ad decimum gradum tantū discedētes, in cidisse, descripsimus: ubi litora flumina, niuales altissimōsque montes litoribus imminentes, & placidissimos portus, inuenerat. Colono iam uita functo, regi cetera ingens exorta est, ut terræ illæ nouæ à Christianis habitandæ, in religionis nostræ augmētum, occuparetur. Propterea facultatem per chirographa regia id aggredi uolentibus præbuit honoratam. Sed duobus præcipue uiris, Diego Nicuefæ Baecenfi uandalo, & Alphonso Fogeda Conchenfi. Quare ex Hispaniola, in qua urbem & colonias cōstruxisse Hispanos diximus, quamq; ipsi incolēbat, circiter idus Decembris Alphonfus Fogeda prior cum milibus circiter tercentū discessit: cōtēdens serē recta ad meridiem, & portus iam antea reperitis unum adiit, cui nomen erat à Colono inditum Carthaginē quonā & insula uenientibus fluctibus opposita, lociq; amplitudine, & salcatis lateribus, Carthaginēsem Hispaniæ portū æmulatur. Insulā uocant incolæ Codigo, uti Carthaginēsem Hispani suā appellāt Scombriam. Regio ab incolis Caramāri dicitur: in qua uiros simul & feminas aūt statura pulcherrimos esse, nudos tamen, capillis aure tenus cistis mares, feminas oblongis: quorū uterq; sexus sagittis plurimū ualet. Arbores in hac prouincia nostri reperere dulcium pomorum feraces, sed maxime noxiarum: in uermes namq; comēfa conuertuntur. Sed arboris umbra præcipue leralis: nam qui sub ea aliquando dormierunt, turgido capite, & amillo penitus lumine, excitati sunt. At si breui tempore somno indulerint, post aliquot dies cecitate liberantur. Distat is portus ab ea parte Hispaniolæ, quam uocāt Hispani Beam, in qua ad nouas terras traiectum sese apparāt, millia passū sex & quinquaginta supra quadringēta. Portū ingressus

Arbor mis
re noxia.

Fogeda

A Fogeda incolis uim intulit, quos palātes & nudos adortus est. Dax erāt in prædam ex diplomate regio: quia fuerāt in Christianos olim crudelissimi, nec adduci unquam potuerant, ut pacatō Christianos suscipere intra ditionis suæ terminos uellent. Auri copiam, sed exiguam apud eos reperere, necq; id quidem purum erat. Eo sibi laminas & bullas pectori affigendas ad decorem conlāt. Ea tamen grassatione spolijsq; non cōtētus Fogeda, captiuos, quos paulō ante ceperat, ducibus, pagū in internis à littore distantē millia passū duodecim, in quo fugientes ex uico maritimo suscepti fuerāt, adortus, gentem reperit licet nudam, bello tamen aptam. Scuis quippe, ancilibus & ensibus etiā ligneis oblongis & arcibus certant ac sagittis, cuspidibus aut præuistis, aut offeissis. Desperatis animis in nostros cum hospitiū impetum fecerūt: animaduēsa præsertim eorum dem qui ad eos aufugerant calamitate, ex paruulorum & foeminarum rapto & spolijs strageq; in ipsos illata. Strati fuerūt nostri. Proximum à Fogeda præfecto Ioannem de Lacofia, qui primus aurum in Vrabeni arena collegit, cum septua

Nudorū de Hi
spanis armatis
uictoria.

B ginta militibus interemere. Sagittas namq; liniunt herbe cuiusdam succo letali. Ceteri in fugam uersi, ad naues regēte Fogeda duce, qui & ipse terga dedit, cæderunt. Dum ea strage percussū mestū uiuerent in portu Carthaginis, ecce duodecim alium Diegum de Nicuefā cum quinque nauigis. In portu nauem Beate in Hispaniola & hunc parantem se reliquerāt Fogeda & Collo. Is quinque & octoginta supra septingētos adducebat. Plures namq; hunc Nicuefam milites secuti fuerāt, cum esset cuiq; liberum ex ducibus alterutrum eligere, propterea quod maioris esset ob atematur autoritatis, & quia ferebatur uulgō Beraguam ex regia concessione à Nicuefā colendam, auro ditiores esse, quam Vrabem Alphonso Fogeda destinatam. Appulso igitur Nicuefā, consilium inire factū opus esset. Suffragijs uiuiciorum statutum est, ut sociorum ultioni primum studeretur. Noctū agmine composito iter cepere ad eos, qui Coliam & septuaginta socios interfecerant. Vltima noctis uigilia imparatos adorti, uicium qui domorum cōstabat centum amplius, sed uicinorum triplo referentum, incolunt nauem gregatim, uniuersum in gyrum: circumseptum, ne quisquam euaderet, supposito igne, deleuerunt. Sunt domus eorum lignæ, palmarum folijs conteguntur. Sex tantū paruulis, ex ingenti uiuorum ac mulierum multitudinē, pepererūt, ceteris qui nō aufugerint ferro aut igne conlumpis cum supellectilibus. A feruatis pueris, Coliam & ceteros interemptos ab interfectoribus in frustra fecatos fuisse, & demum comefos intellexerunt. A Caribibus namq; siue Canibalibus, carnium humanarum edacibus, originem traxisse Caramārenses, existimant. Auri aliquid inter cineres reperitum est. Auri namq; litis non minus quam terrarum ad hos labores & discrimina subeūda nostros cōcitat. His actis & Coliæ ac sociorum nece pensitata, ad portum regressiūtur. Post hæc Fogeda qui prior uenerat, prior cum sua caterua discedens, Vrabem uic gubernationis addicam quæsturus, iter fecit per insulam, quæ Fortis dicitur. Ea est media inter Vrabem & Carthaginēsem portum: in qua descendens Triticum esse patriā Canibalium didicit. Ex incolis mares duos, foeminas septem, captiuos adduxit: ceteri euaserunt. Centū & nonaginta drachmas auri in uaria monilia cōstitū cōsecutus est. Inde Vrabem ab orientali prœhendit ora, quam appellant indigenæ Caribana, unde Caribes insularum originem habere, nomenq; retinere dicitur. Ibi arcem & arcū uicinū uicium cepit condere, in quod se recipere. Dehinc à captiuo dicitur, esse in internis ad miliaria duodecim pagū nomine Tirusi, aurofidiosa dite nobilem. Consilium sumpsit de pago delibellando, ite, paratos ad sui iuris defensionem paganos offendit: repulsus fuit non sine contumelia & damno: sagittis namq; uenenatis & illi bellum gerunt. Non multos post dies in alterius pagij opugnationē cum egestate prestus uenisset, fuit & ipsi sagitta femur transfuerat. Aiunt ē socijs nōnulli ab indigena percussū, cuius uxorem captiuam

C ducebat. Amicē prius de uxore redimenda, inquit, egisse maritum cum Fogeda, ad certumq; diem fuisse pactum id auri pondus, quod Fogeda pro uxore petebat. Statuto autem die rediisse, sed sagittis & telis armatum, non auro onustum, cum octo socijs ad mortē paratis armis, illatē iniuriæ Carthaginensibus & pagi postea combuisti participibus. Trucidatur incolā ab Fogedæ socijs, nec datur ultra amata coniuge frui. Fogeda atrocitate ueneni paulatim deficcatur. Dum hæc ita succederent, ecce Nicuesam ducem alterum cui Beragua regio Vrabæ occidentalis assignata est habitāda. Is postridie à Fogedæ digressu è portu Carthaginis uela dedit Beraguam aditurus. Littora semper lambes cum copijs, quas adduxerat, sinum cepit indigenarum appellatione Còiba, cuius rex erat nomine Carèta. Linguam reperit ab Hispaniola & Carthaginensi longe aliam. Diuersa etiam in his tractibus à fuisset uicinis sunt idiōmata. Regem nanq; Hispaniola Cacicū uocat, Còiba uero prouincia Chebi, alibi Tiba. Nobilē appellat Hispaniola Taino, Còiba saccum, alibi lurā. Ex Còiba ad Vrabam Fogedæ socij sui præfecturam tetendit Nicuesa. Post aliquot inde dies ingressus ipse nauigij genus mercatorum, quod caruelum uocat Hispanus, onerariæ naues ab alto ut sequatur, imperat. Secum uero ducit birmes duas, uulgo bergantinos: quos est animus, simul & cætera nauigiorū genera, multa etiā alia, uulgaribus eorum nominibus in discursu nostræ narrationis nuncupare, ut apertius quid uelim intelligatur: neglectis tetricorum mordendi causas in scriptores querētum genuinis. Emergunt nanq; non pauca quotidie, quibus uera nomina relinquere non potuit uetustatis uenerāda maiestas. Post Nicuesæ discessum, ad Fogedam ex Hispaniola uenit una nauis, duce Bernardino de Calauera, qui eam fuerat ex Hispaniola suffuratus cum hominibus sexaginta: Archithalala, quem ipsi Almirantum appellant, & gubernatoribus alijs inconsultis. Ex alimentis quæ ferebat, perditas egestas uires aliquidulum recreant. In Fogedam indes magis ac magis exoriebantur sociorum murmura, quod eos inani spe depasceret. Dicebat enim se in Hispaniola reliquisse Bacalarium Ancisum, iustitiæ nauem à se electū auctoritate regia, quia sit peritus legibus, ut ad se duceret nauem unam commeatibus onustam: seq; mirari quod multis ante diebus nō uenerit. Neq; id falsū aiebat. Discedēs nanq; Ancisum iam semiparatum reliquerat. Socij uero se deludi arbitantes, inania esse quæ de Anciso narraret, suspicati sunt. Tacti secum statuunt pleriq; bergantinos duos furari Fogedæ, ac ad Hispanio iam reuerti. Re intellecta Fogeda praoccupare sociorum cogitata cōsiliū it: relicto Frascico Pizarro nobili utro præfecto ad arctis, quam cōsiderat, custodiam. Cum paucis ita faucis nauim, de qua ante diximus, cōscendit: ad Hispaniolam tum curatum semur, si quod remedium inuenerit: tum etiā ut uestiget quid rei Ancisum moretur, profecturus: de reditu suo intra quinqueagesimū diem spem socijs relinquens, qui ex circiter tercium ad numerum sexaginta, cæteris tum fame tum incolarum telis consumptis, reducti erant: lege Pizarro & socijs conscripta, ne proditione taxarentur, si intra quinqueagesimum diem non reuertetur, commeatuum & recētum sociorum auxilia ducens. Pactis igitur diebus exactis, cum fame iam acri urgerentur, duos cōscendunt relictos bergantinos, & eam terram deserunt. Hispaniolam uerum alium iam ad nauigatibus, exorta tempestas è bergantinis unum cum uniuersis qui inerat, absorpsit. E socijs alij referunt, se aperte uidisse immanem piscē circumuenientem bergantinum (Ingenia enim monstra maria illa nutriunt) & caudæ icū bergatini temonem contrēgisse in frustra. Quo deficiente, circumactus impellente bergatino obrutus est, circa litus insulæ, quam Fortem appellat, inter Carthaginensem & Vrabam oras sitam. A qua arcubus & sagittis bergatini superstes accedēs ab incolis feroci congressu barbarorum reiecta est. Iter ergo suum prosequens fortē incidit in Bacalarium Ancisum inter Carthaginensem portum & Cuchibacōam res-

gionem,

A gionem, in ostio fluminis, quod nostri Boium gati appellat: quia ibi catum præsumo uiderint. Boius utem Hispaniola lingua domus dicitur. Veniebat Ancisus una nauio onusta cōmeatibus omnis generis tam ad uitium quam ad uestitum faciētibus, & bergantino comite. Is erat cuius aduētum Fogeda dux aude operiebatur. Ex Hispaniola idibus Septēbris soluerat, & quarto die à discessu montes altos quosdam recognouit, quos à perpetuis niuibus Serram Neuatam Hispani appellantur, prætereunt Colono primo reptore illarum regionum. Quinto autem die per Os Draconis iter fecit. Anciso referunt qui bergantino uehebatur, Fogedam ad Hispaniolā rediisse. Falso locutus Ancisus exiliūmans, auctoritate prætoria, ut reuerteretur, imperat. Dicto parent bergantinet, Ancisum sequitur, licet ab eo supplices petierit, ut alterum illis indulgeret, aut ut bo na eius uenia liceat ad Hispaniolam regredi, uos esse ipse ducat ad Nicuesam: in gratiæ præmium sese donaturos ei duo milia drachmarum auri offerūt. Auro nanq; ditēs erant, sed pane egētēs. Neutrum Ancisus annuit, seq; aliō proficisci nullo modo posse testatus est, præterquam in Vrabam Fogedæ prouinciam. Illis ergo ductibus Ancisus prætor Vrabam uersus tetendit. Sed unum prius memoratu dignum, non sit molestum, beatissime patet, audire, quod huic prætor accidit uenient. Licet & iste anchoras in ora Caramairiana, quam diximus Carthaginēsi portu, & maritali sceminarum casta uenisset, atq; utriusq; sexus animi fortitudine, esse illustrem. A quanti gratia, & scaphæ naualis quæ contracta erat reficiendæ causa, non nullus in litus mitit. A tentos operi nostros indigenarum multitudine suo more armata circumfessit, triduoq; obfessos tenuit: quo tempore neq; illi manus conferere, neq; nostri illis impetere aui sunt. Ordinis seruatis utriq; toto triduo steterunt, protentis oculis in alteros alteri. Nostri tamen interea opus demandatum prosequēbatur, fabris nauticis mediū agmen tententibus. Dum sic hæsitarent, ex grege aberrarunt duo, aequalem urnam impeturi ad ostium fluminis utriq; uicini. Dicto citius ex hostibus adesset cum decem armatis primarijs unus, & ab utroq; laterē aquaretors circumdant: sagittis in eos directis, minime tamen excussis, & trucibus oculis eos inspectabant. Auspugit è duobus alter, manet imperterritus alter, & fugiētē socium iurgio reuo capit. Hostes compellat eorū idiōmate, quod didicerat ex captiuorum inde alijs raptorum commercio. Admirati sermonem patrium in aduena, truculentiam exuunt, blandis inuicem uerbis agunt: qui sint eius cateruæ appulsi duces, in terrogant indigenæ. Peregrinos esse transeuntes respondet pedes: & de mirari ait, quod à littore prætereuntes naues conentur deturbare, arguens eos immanitatis, ac simul ruinam enunciat, nisi tale consilium abijciant. Ventrōs nanq; armatos, qui superent maris arenas, in ipsorum perniciem, certiores facit: nisi non modo non arma fumperint, uerumetiam nisi honorifice uenientes ad ea littora susceperint. Detineri pedes nunciatur Anciso. Fraudem inesse suspicatus Ancisus, scutatos educit socios omnes, propter sagittas uenenatas, & composito agmine pedetentim gradatur ad eos qui pedes detinebant: sed dato signo à pede dicte indicante ut silleret, sustinuit gradum, & per reuocatum peditem alterum intelligit rem esse in tuto. Cupere pacem hostes, inquit pedes, quandoquidem non ipsi sunt, quos arbitrat̄ur, Fogedam & Nicuesam insinuant, qui pagum in littore illo spoliauerant, captiuis abductis, & in internis alium profrauerant combusserantq;. Vitum eam iniuriam se uenisse fatabatur hostes, si qui uident. At contra insonites minime se uelle sua tela exercere. Impium nanq; aiunt esse in quenquam non laceffentem punare. Depositis igitur arcubus & sagittis nostros benigne excipiunt, salis piscibus & pane patrio donant. Cersuā quoque ex fructibus patrijs & semenibus, unum aquante, ipsdem uinarios cados impleuerunt. Ita pace cōfecta cum Caramatensibus, ab alijs ducibus acriter lacessitis, Ancisus per insulam Fortem Vrabam proficiscitur. Sua nauis Ancisus cen-

Ancipi nau
fragium.

Cum uelhebat & quinquaginta uiros recētes, qui in demortuorū locum suffice-
rentur: duodecim etiā equas, & fides feminas plures, cū suis quodq; genus ma-
sculis, ad sobolē in ea regione procreandā: & unā tormētōrū uasā quinquaginta
cum hastarij, scutorū, ensiū, reliquorumq; idē genus telorū multitudine immēsa
ad bella gerēda. Sed male auspicio cuncta. Iamiam intrare portū uolētibus, na-
uis gubernator, qui temonē inhaerebat, in breuitā & uadofas arenas direxit. Stat
miserā nauis arenis inuoluta, undē concutitur, aperitur, quicquid in ea uelheba-
tur amittitur. Visū miserū. De cōmēatibus duodecim tantū farinae cados,
caseosq; pauculos & biscōtū panis copiam exiguā seruaerūt: animala & ipsa
fussocata undis. Per bergatinū & nauis scapham penē nudis ipsi corporibus,
cum telorū parte euaserūt. Ita ex calamitate cadūt in calamitates, de uita tantū,
de auro iam minime solliciti. Ecce uiuos & incolumes in complexu terrae, quam
tota mente petierāt. Sustinēdis corporibus opera danda est, quia nō uelcuntur
aëro flatu. De alieno querēdū est, proprio deficiēte. Vnū tamen illis inter tot
aduēsa secundū sese obtulit. Palmae nō procul à littore uenere, inter quae &
palustres uluas, aprorū multitudō libera uagabatur. Aliquot ibi dies aprinis
ad futuritatem usū sunt. Illos tamen nauis nobis esse minores, cūdas bre-
uissimis, adeo ut abscissas fuisse arbitrarētur. Pedibus etiā nostris dissimiles sunt:
posteriores quippe aiunt pedes in his apris uno digito, non ungiato, consistere.
Eorum etiā carnes multo nostrorū caribus porosiores & salubriores experti
sunt. Palmarum fructibus & palmulis radicalibus (quibus interior Baetica uelcitur
& palmitos uocat, ex quorumq; solijs Roma copas habet) necnon proūin-
cialibus pomis eo tēpore usū sunt. Sed poma illa, ut praecocia pruna quae ofata,
parua etiā & rubētia ferūtur. Arbitror ego eius generis esse, qualia ipse comēdi
Aprili mēse in aegyp̄tia Alexandriae: quorum arborem Iudaei indigenae peritiles

D gis Moesae cedrū Libani asseuerant. Ea sunt usui apta: dulcedinē leni quadā acri-
monia mixtam habēt, uti in foris uidemus. Loco persicorū & cerasorum atq;
huiuscemodi aliarū arborū, incolae in hortis arborē hanc plantāt, & diligētī cura
nutriunt, cum peregrina sit. Ea est zizifera arbori & solijs & altitudine, trunco
etiā, similima. Apris iam deficiētib; de futuro cōsulerē cogūtur. Iur in interna
turmatim. Est huius terrae Caribanae gēs arcubus & sagittis tractādis aptissima.
Centuriam Ancelus ducebāt centū pedites: estī me nō lateat consistere cen-
turiam ex centū uigintiocto militibus, ut decuriam ex quindēcim. Licet tamen
de gēte nuda scribēt, nudis uti uerbis interdū. Obuij occurrūt nostris tres tantū

Incredibilis ani
mori audacia,
ex sagittadi pe
ritia.

incolae nudi, sine formidine ulla nostris adoriūtur, sagittis uenenatis transigūt
plures, plerōsq; perimunt, pharetris euacuatē euadunt uento celeris, pedibus
nanq; plurimū ualent: & nostris laceffunt iurgiosis opprobrijs. Sagittam in ua-
cuum emissam ex arcubus ferūt nullam. Redēt ergo nostri quā uenerāt mult-
tis modis infelices: & de relinquēda terra illa cōsiliū inēt. Praecipue quia dirue-
rant arcē incolae, quam Fogeda cōsiderat: & uici domos triginta combusserāt,
ubi primū terram à Fogeda relicti Pizarrus & socij deseruere. Vestigatis igitur
intellexere latus occidentale sinus illius Vrabae felicis esse ac feracius. Quare di-
midiam cū bergatinis uiorū partē transmittit, reliqua in oriētali littore relicta.
Est sinus ille latus millia passuum quatuor & uiginti: quoq; magis intra cōtinen-
tem prouehit, eo magis angustatur. In sinum Vrabae diuersa cadūt luminis: sed
unum Nilo, ut aiūt, fortunatus, nomine Darien: in cuius ripa herbida & arbo-
risera figure pedē statuant: licet paruo lentosq; alueo consistet. Acolae uero admi-
rati uelortū & bergatinorū aduentum, quae suis litribus erat gradior: scemin-
is maribusq; inermibus & supellectilibus emissis, bello apti animis ac telis pa-
rati nostros in elato quodā tumulo structa expectāt acie: quingētos amplius nu-
mero illos nostros esse iudicant. Instrunt ergo acies duce Anciso pratore pro
Fogeda: flexis genibus praetor ipse ac caeteri pro uictoria supplices erāt superos.

Vouent

A Vouent simulacro beatae uirginis, quod Hispali sub nomine sanctae Mariae An-
tique colitur, aurea & argentea quadridona, missurosq; peregrinū pollicetur: &
& nomen uico habitado impolituros sanctae Mariae Antiquae, templumq; sub
eodem nomine erecturos, uel ad id eius reguli atriū dicatoris. His actis, milites
omnes iureiurādo astringit, ne quicq; hostibus terga uertat. Dato signo laetis ani-
mis cura lacertis accingūt, hastas uibrant, & sublato clamore in hostes ruūt. Im-
petum nostrorū diu fulminere hostes nudi minime potuerūt: in fugā uertuntur,
duce regulo Cemaco. Nostri uicti occupant: in quo alborum copia more patriae
ad praesentē efurie propulsandā reperere: panē scilicet radicale, & ex semetibus
quas panico similes diximus in prima decade: cū fructibus à nostris dissimilibus,
quos ipsi, uti nos castaneas & similia, seruant ad usum. Ex gētib; suis mares nu-
dos penitus, sceminas uero ab umbilico gossampina cōtēctas multitudine reperer-
unt. Est ea regio horroris hyberni expers. Distat nanq; Darienis fluminis ofiū
ad aequinoctio gradus octo tantū: ita quod populus uix diei ac noctis toto anno
discrimen sentiat, ut pleriq; aiunt, neq; enim sunt astronomiae periti. Propterea
nū curā nobis sit, an gradus ij ab eorū sententiā differant, nec ne, quādoquidem
paruo differūt. Licet ipsi arguant, se intelligere, se intelligere, quantum à puncto arcūto stella
polaris distans circumeat. Postero igitur die ex quo ad littus appulsi sunt, aduer-
so flumine tendūt. Canneta fluuialia reperitūq; unum milliare densissima: rari
quod accidit, profugos acolas ibi uel lanitare, uel supellectilia abscondisse. Deser-
netum sagaci indagine, scutus tamen insidiarū metu cōtēcti, perambulāt. Deser-
netum hominibus reperere canneti, sed supellectilibus & auro referūt. Lodicum
ex arboreo serico siue gossipio cōtēxtarum (quod uulgus Italicū bombasum, his-
spanum uero algodon nuncupāt) copia non exigua, & utensiliū ex ligno, ple-
raq; alia ex fictilibus, reperere: aureos & thoraces inuenere pectorales, & mo-
nilia eorū more, ad librarū summā duarum supra centū. Auro nanq; & ipsi mo-
nilia sibi comparāt, & miris modis laborata cōficiunt. Ea proueniunt suorum
permutatione assequūtur. Nam quae regio pane fortunatur aut gossipio, auro
caritate uero aurū gignit aut alia metalla, maiori ex parte montana, saxea, mi-
nimēq; ferax. Sic inuicē cōmērcia peragūt pecuniae expertes. Duplici ergo laeti-
tiam pallētes, quod auri magna cerneret argumēta, & terrā fors amēnā ac ferti-
cem obtrulerit: socios in oriētali sinu Vrabae parte relictos aliās, accersunt. Non-
nulli tamen insalubrem esse ibi aërem cōtendunt, quia in summis ualle lae caet
pars alta, mōtibus & paludibus circumflectit.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. OCEANAE DECADIS

secundae. Crediti continentis liber secundus.

A B E S beatissime pater, ubi figure pedem constituent, qui
Fogeda duce uastos tractus Vrabiles habitandos sanctio-
ne regia sortiti sunt. Sinamus ergo Vrabenses parumper,
& Nicuesam Beragae amplissimae provinciae gubernato-
rem destinatum repetamus. Ex Vrabae amici & socij Foge-
dae iurisdictione, diximus Nicuesam una caruela & duo-
bus bergatinis ad occidentē Beragum uersus tenditisse:
nauibus grandioribus à tergo, ut sequeretur, relicta. Male auspicio consilium
sumpsit. Nicueae noctu amittit socios: procedit ipse, & Beraguae fauces, quas
optabat, praeterit. Ex bergatinis unum ducebat Lupus quidam de Olano Can-
taber, unius ē nauibus grandioribus praefectus. Is à tergo succedens ab incolis
didicit, quā iter esset ad Beraguae sinū ab oriente, relictum à Nicuea. Versa igitur
ad orientem prora, procedens Olanus occurrit altero bergatino comiti, qui
& ipsi per noctis tenebras aberrauerat, cuius erat ductor Petrus de Vmbrā.

C Lætambo confulunt quod eligendū, quā putent Nicuesam gubernatorē suum fecisse iter. Deliberatō iudicant, Nicueā dūctori minus detuisse monitores de Beragua, quā sibi dūctis, & spe reperēdi dūctis in Beragua. Beraguam uersus tendunt: ubi reperere ad millia passuum x vi i uicinū flumen, nomine dato à Colono de Lagartos : quia lagartos hispana lingua, latine lacertos, nutrit maximos: hominibus ceterisq; animalibus noxios, Nilificos crocodilos emulantes. In eo fluuio errorum socios reperere in anchoris cū nauibus grādiōribus, quae ab alto ex dūctis mādato processerāt. Ibi uniuersa cōcio de gubernatoris errore sollicita, ex dūctū bergantinorum cōsilio, qui proximē Beraguam abraferāt, Beraguam proficiscitur. Est Beragua incolarū appellatione fluminis aurifer, & idē regionis nomen à fluuio sumpsum. In eius fluminis faucibus anchoras facit naues grandiores, & uniuersos comeatūs in terrā caphis feruitorijs deportat: & Lupum de Olano, Nicueae amilli loco gubernatorem erigit. Cuius & primorum consilio, ut abeundi aduectis spes omnino tolleretur, sedarētq; animos ad eas incolendas, naues illas uetustate corrasas, parumq; profuturas, deserunt, & quasi ab undis simunt. Attamen ex eorum rectoribus tabulis, & nouis alijs ex regionis arboribus, quas aiunt ualde proceras esse & mirae altitudinis, scētis, nouam post hāc construxere carauelam, qua uterēt ad emergentes necessitates. Fato in scilicet à Petro Vmbria bergantini unius ductore Beragua reperta est. Is ingenio celer, tentandae terrae prouinciam sumpsit, ut quo in loco terra capiēda esset, socios renunciat. Duodecim nauas elegit: scapham nauium grandiorum ministram concessit: pelagi fluxus ibi mugiebat horrendo quodā murmure, ueluti de Scylla legitur scula, ob immanes pelago prominentes rupes, ex acri undarum refluxu, quem Hispani uiuacem relacāam, intra rupes reperculsarum. Lucatur aliquantisper Vmbria: at miserum, reiectus instar mōtis ē rupibus turbo coepe ruit, & cum scapha ante sociorum oculos absorptum uorauit. Vnus tantum ex omnibus, quia natator esset egregius, emerit: & apprehenso paruulo inter undas scopulo, turbati maris furorem sustinens, pacato altero die mari, & exiccato ex refluxu littore, euasit ad sitos. Vmbria & reliqui undecim deplorati. Cetera multitudo non ausa se credere litribus, cum bergantinis descendit in terram: ubi paucos dies commorata, aduerso flumine ascendens, incolarum pagos reperit, quos ipsi Mumu appellant. Arcem in littore cōdere incipiūt, & in ualle quadam uberis soli, cum aliquot sit regio sterilis, semetē more patrio iecerunt. Rebus ita se habentibus in Beragua, ecce ab alta speculari rupe unius ē socijs ad occidentem tendens oculos, lineae uela, lineae uela, proclamat. Quō propius uento appellitur, scapham esse carbasiole erecto uenientem cernit. Lætā tamen scapham suscipiunt. Ea enim erat carauela Nicueanae piscatoria, quinque uiros tantum capax: qua tum tres uehebantur, Nicuea in conspectu scapha sufficit rata, quia credere illis Nicuea recuassset, quod Beragua esset ab oriente à tergo relicta. Hi uidentes Nicuesam & socios paulatim esurie cōsumi, fortunam expe riri ea scapha statuerunt, an Beraguam ipsi quirent detegere. In Beraguenses igitur socios incidunt: Nicueam referunt errare amissa carauela per tempestates, inter paludes maritimas & deserta littora peragrare, omnium rerum egentem, calamitosum, qui septuagesimū amplius iam diem traheret herbarum aut radicum escis, aut patriae fructibus raro, cōtentus potabili aqua, saepe deficienter: quia instaret ad occidentē pedibus tendere, Beraguam animo gessās. Tractum cum Colonus eius tam uasitae terrae primus repertor percurreret, & Gratia dei nomen indiderat, incolarum appellatione Cerarabō. Interluit regionē fluuius à nostris sancti Matthaei appellatus, à Beragua occidentali millia passuum circiter centum triginta. Huius fluminis & locorū plurimum patriā prater eo appellatio nem, quia ignorat eorū nomina, qui ad nos redeunt. Eō riuum nautarum relatu Lupus de Olano unius ē duabus Nicueae nauibus ductor, tūc eius proprior, unum

Fluminis aurifer

Miserādus Vmbriae casus.

Nicueae calamitas.

A unum misit bergatinum, ductibus nauis aduectis scapha. Nicuesam reperunt. Aduectus Nicuea Olano nomen electum gubernatorem donec ipse adueniret, in carcerem & uincula compegit, proditiōnis accusans, quod sibi gubernatoris aut torientem induisset, & imperandi dulcedine pellectus, minime fuerit de ipsius erroribus sollicitus, negligētēq; se habuerit, inuestigādo quid ipsum tanto tempore moraretur. Primarios omnes perturbato animo alloquebatur: & intra dies paucos, ut sarcinulas colligerent omnes, si quas habebant, imperat. Expectaret parumper æquo animo, rogant, donec sementes quos ipsimet iecerant, metantur, quae iam propē maturuerant: nam quarto quoq; mense à iactō semine maturescūt. Se nolle quicquam expectare proclamat. Illico, inquit, à tellure tam male fortunata discedendū fore. Eruit ex litu Beraguensi quicquid aduectum erat. Ad orientem uela dirigi iubet. Ad millia sedecim, Gregorius quidā iuuenis lanuensis Coloni primi repertoris à teneris famulus, portū ibi esse uicinū recognouit: socijs quibus se uera dicere probabat, signa dedit: in arena semiobratam anchoram ex nauī amissa, subq; arbore portū proxima fontem liquidum se repturos enunclat. Terram prehendit. Anchora & fonte reperitis, ab ingenio & memoria Gregoriorum comendant, quod eius rei solus ē multus nauis, qui littora illa cum Colono percurrerant, reminisceretur. Portum Bellum Colonus appellauerat. Cum ex itinere pleriq; in locis urgente fame descēderent, ē nauibus ab incolis male excipiebātur. Ex egestate tanta nostros inuaserat herbetudo, ut arma capere in quenquam, licet nudum, resistentem nequirent. Viginti homines propterea uenenatis percussis sagittis amiserant. In Portu Bello fuit consilium dimidiam sociorum partem relinquere: reliquam Nicuea tradidit orientem uersus: ubi ad millia octo & uiginti à Portu Bello, statuit arcem condere in littore apud promontorium, olim à Colono Marmor appellatum. Sed nemini uires ad laborem illum ob elurium suppetebāt. Turriculam tamen ad primos incolarum impetus sustinēdos erexit, quam Nomen Dei appellauit. Ex quo Beraguam reliquit, tum in itinere inter arenosas planities, tum egestate dum turrim adificaret, & paucis superstitibus ductum amissit. Ita paulatim consumpta est septingentorum octoginta quoq; uirotū multitudo, ad uix centum iam reducta. Dum Nicuea cum paucis illis miseris hominum uiuere, exorata est inter Vrabenses de principatu contentio. Vachus Nunnez Halboa quidam omnium iudicio magis armis quam consilio confisus, manu promptus in Ancilium praeorem concitauit, inquit, Ancilium literas regis praeoriam potestatem annuentes minime habere: nec satis esse quod à Fogeda fuerit auctoritate gubernatoria electus. Vtuit igitur ne ius praeorium exereret Ancilium: & quosdam inter se uiros Vrabenses statuerunt, quorum consilio regerentur. Quare in factiones diuisi, non redeunte duce suo Fogeda, quem sagittae ueneno iam perfisse arbitrabantur, an ascēdendus esset eius loco Nicuea, nec ne, inuicem contendebant. Qui magis consilio ualebant, & Nicueae familiares fuerant, quiq; Vachi Nunnez insolentiam ferre nequibant, Nicuesam debere quaeri per ea uniuersa littora censebant. Intellexerant enim ex Beragua ob terrae sterilitatem discessisse: posteq; ipsum Ancilium, & aliorum qui naufragati fuerant, in secessu aliquo oberrare: neque esse animo quiescendum, donec aperte intelligatur, uiuat ne cum socijs, an obierit. Vachus autem Nunnez ueritus ne adueniente Nicuea imperio in socios exueretur, in sanos appellabat eos, qui putarent Nicuesam uiuere: & si uiuere, opera Nicueae ipsos non indigere. Afferbat enim neminem ex socijs esse, qui non sit æque imperio aptus atque Nicuea. Dum ita in contrarijs uersaretur studijs, ecce diuorum nauium grandiorum ductorem Rodericum Enricum Colmenarem cum sexaginta uiris recribus, & comeatuum tam ad uisum quam ad uelutium coepia. De huius Colmenaris nauigatione animus est pleraque referre. Ex Beata

C portu Hispaniolæ, ubi ad has terras traiecerit se instruit, Colmenares iste discescit circiter idus Octobris, anni millesimi quingentesimi decimi. Prehendit autem terram in nonis Nouembri in uasta Paræ regiuncula à Colono reperta, inter portum Carthaginis & regionem Cuchibacôm. Passus est inter nauigandum tum ab incolis, tum à maris ira, incommoda non mediocria. A qua porabili deficiente, naues applicat ad fluminis ostium suscipiendis nauibus aptum, incolarum appellatione Gaira. Desuebat autè Gaira ex alto niuali monte, quo altiore nemo ex ducis Roderici comitibus aiebat se uidisse unquam. Neq; aliter putandum est, si niuibus alescebat in ea regione quæ intra decimum gradum distat ab æquinoctiali linea. In Gairæ igitur fluminis ripa ad implèdos cados lintrem feruitoriam demittit. Dum haurire aquam inciperent è scapha, ecce regulum uesibus amictum gossampinis, cum focis palatini uiginti, in suetum uisum, lena illi pendebat ab humeris cubito tenus, à cingulo uero demissa: uesitis aliaris fœmineum æmulabatur ornatum. Accedens regulus, amice uisus est monere nostros, ne inde aquam sumerent, quod noxia esset hominibus: ostenditq; proximè labi fluium alium, aquæ salubrioris ductorem. Monstratum à regulo fluium adeunt. Fundum tentare nitentes tempestas prohibetur: ebullientes etiam arenæ uadusum effe ibi mare indicant. Coacti sunt igitur ad primum redire fluiui facienda arborum tutum. Struxit cacicus ille nostris insidias aduentibus. Attentos namq; cadis implendos, cum armatis more suo, nostrorum iudicio septingentis, licet nudis aliis (Soli namq; regulus & palatini eius amictum) nostros perturbat: lintrem rapit, & in altissas cõstringit. Sagittis uno ictu oculi, septem & quadraginta è nostris, priusquam scitis se cõtergere quiescint, transuerberauerunt, è quibus unus tantum euasit: ceteri atrocitate ueneni perire illico. Neq; enim remedia contra id ueneni genus adhuc intelligebat, uti postea ab insularibus Hispaniolæ didicerunt. Herbam namq; gignit Hispaniola huius herbæ uirus extinguens, modo prope succurratur. Seruati sunt & alij septem elapsi intra magnæ arboris corrotum uerustate sinum, ad noctem usque ibi latitantes: sed minime uitauerunt hostium manus. Noctum nanque illis relictis, nauis discessit. De his nulla ulterior mentio habita est. Ita per multa huiusmodi discrimina, quæ, ne sim minuta recensendo tuæ sanctitati fastidiosus, prætereo. Vrbae tandem sinum assecutus est. In orientali eius latere sterili iecit anchoras: uerbae paucis antè diebus ad occidentale fortunatus nostri transmigrauerant. Admiratus locorum silentium, sibi nanque focios se reperitum putat: quid rei hoc sit non intelligit, uiuant ne, an locum mutauerint, ambigens. Salubre ad rem consilium amplexus est: æneas balistas & pulueraria quæcumq; tormenta nauibus gestabat, globis & puluere farciti, flammâsq; per cacumina rupium accendi noctu iubet. Igne supposito uniuersa simul tormenta quatunt: tonitribus & mugitu horredo sinus Vrabenis intremuit: licet millia passuum quatuor & uiginti distarent (Ea est enim sinu Vrabenis latitudo) exauditur tamen à socijs: & flammis aduentantium sociorum, Dariennenses mutuis respondent flammis. Quare flammarum respondentium ductu ad occidentale latus Colmenares traducit naues. Aerumosi Dariennenses, qui iam uix animam ege state lassam denubus retinebant, ob Ancisi prætoris naufragium protentis in cœli manibus, obortis præ lætitia simul & morore lachrymis, eo plausu, quem tanta necessitas exposulabat, Rodericum & focios ad se uenientes suscipiunt. Commeatus & indumentis (erant enim penè nudj) abunde fruuntur. Restat, beatissime pater,

Vestitus
regium.

D ab insularibus Hispaniolæ didicerunt. Herbam namq; gignit Hispaniola huius herbæ uirus extinguens, modo prope succurratur. Seruati sunt & alij septem elapsi intra magnæ arboris corrotum uerustate sinum, ad noctem usque ibi latitantes: sed minime uitauerunt hostium manus. Noctum nanque illis relictis, nauis discessit. De his nulla ulterior mentio habita est. Ita per multa huiusmodi discrimina, quæ, ne sim minuta recensendo tuæ sanctitati fastidiosus, prætereo. Vrbae tandem sinum assecutus est. In orientali eius latere sterili iecit anchoras: uerbae paucis antè diebus ad occidentale fortunatus nostri transmigrauerant. Admiratus locorum silentium, sibi nanque focios se reperitum putat: quid rei hoc sit non intelligit, uiuant ne, an locum mutauerint, ambigens. Salubre ad rem consilium amplexus est: æneas balistas & pulueraria quæcumq; tormenta nauibus gestabat, globis & puluere farciti, flammâsq; per cacumina rupium accendi noctu iubet. Igne supposito uniuersa simul tormenta quatunt: tonitribus & mugitu horredo sinus Vrabenis intremuit: licet millia passuum quatuor & uiginti distarent (Ea est enim sinu Vrabenis latitudo) exauditur tamen à socijs: & flammis aduentantium sociorum, Dariennenses mutuis respondent flammis. Quare flammarum respondentium ductu ad occidentale latus Colmenares traducit naues. Aerumosi Dariennenses, qui iam uix animam ege state lassam denubus retinebant, ob Ancisi prætoris naufragium protentis in cœli manibus, obortis præ lætitia simul & morore lachrymis, eo plausu, quem tanta necessitas exposulabat, Rodericum & focios ad se uenientes suscipiunt. Commeatus & indumentis (erant enim penè nudj) abunde fruuntur. Restat, beatissime pater,
ut quid Vrabenium dissidia de principatu ducibus amissis pepercit, edisseramus.

A MEDIOLAN. OCEANEAE DECADIS
secundæ, Putati continētis liber tertius.

RIMORES Vrabenfes omnes, & qui consilio magis pollebant, accersendum esse quouomodo Nicuesam, sicubi reperitur, cœnt. Ab Anciso prætorē reuente aductum Nicuesæ, Bergantinum quem ipse propria impêsa construl fecerat, abripiunt: & contra ipsius Ancisi uoluntatem ac Valschi Nunnez gladiatoris iudicium statuant, ut Nicuesæ quæreretur, ad inuidiam inter se tollendam.

Colmenari ergo, de quo supra mentionem fecimus, negocii dant ut Nicuesam quæreret per ea litorea, uti suspicabantur, errantem. Audierant namq; deseruisse Beraguam telluris infœcundæ regionem. Dantq; in mandatis, ut repertum aduehat: spem rei bene gerendæ illi præbeat, si ad tollendas inter eos coalescentes iam seditiones uenerit. Prouinciâ sumit Colmenares, quia Nicuesæ deuentus esset amicitia: nec se minus ut Nicuesæ succurreret cum suis cõmeatibus quàm Vrabenibus, uenisse fateretur. Vnam igitur è suis nauibus quas aduexerat, & ablatum Anciso prætoris Bergantinum, cum parte perameatum, quos imporauerat, instruxit. Vniuersa circùm uicina litorea peragrans, ædificatè turrim ad Marmor promontorium Nicuesam tandem reperit, uiuentiū omnium inselicitissimum, suprema macie cõfectum, squalore oblitum, unâ cum sexaginta tantummodo focis, ex septingentorum amplius numero superstitibus: adeo ut nil minus illorū misereretur, quàm si mortuos offendisset. Nicuesam amicum Colmenares recreat, lachrymis & blandis sermonibus solatur: ampla spe melioris successus, & mutandæ fortunæ Nicuesam replet. A bonis omnibus Vrabenibus aduentum eius desiderari arguit: quod sperent eius autoritate sedatum iri discordias inter eos exortas. Colmenari amico Nicuesæ gratias agit, quales tanta calamitas exigebat. Mare unâ cõscõdunt, Vrabaem uerius proficiscuntur. Vesteri solent homines nature insitutum, ex lætis fortunæ successibus insolecere. Post lachrymas, post fletus, & uarios de infelici fato suo cõqueus, post gratiarū actiones, pro uolutus ad pedes Roderici Colmenaris feruatoris sui Nicuesæ, fame iam domo expulsa, cœpit obloqui priusquam Vrabaes uiseret, de mutâdo rerum statu in Vraba, deq; suo demêdo cœtis: iniquis, nequissimè quemquam fe aut Fogeda collega suo inconfutis, auro manū imponere. Hæc huiusmodi dicta ad Vrabenis aures delata, Ancisi prætoris pro Fogeda, & Valschi Nunnez partis aduerfæ suscitatorios animos in Nicuesam cõcitantur. Adeuntè reijciunt, uel ut alij referunt, posteaquam in terrâ descenderat cum sexaginta socijs, ut inde abiret, minis etiâ additis, cõegerunt. Bonis omnibus id minime placuit. Sed populi tumultu ueriti, quem Vrabes inconfutis, auro manū imponere. Hæc huiusmodi dicta ad Vrabenis aures delata, Ancisi prætoris pro Fogeda, & Valschi Nunnez partis aduerfæ suscitatorios animos in Nicuesam cõcitantur. Adeuntè reijciunt, uel ut alij referunt, posteaquam in terrâ descenderat cum sexaginta socijs, ut inde abiret, minis etiâ additis, cõegerunt. Bonis omnibus id minime placuit. Sed populi tumultu ueriti, quem Vrabes inconfutis, auro manū imponere.

B In Bergantinum igitur, quem ipse miser aduexerat, cum septendecim tantū ex sexaginta superstitibus trudent. In calendis Martijs anni millesimi quingentesimi undecimi infelix Nicuesæ mare cõscendit, iturus ad Hispaniolâ, cõquestum de Valschi Nunnez temeritate, atq; illata ut per Ancisium prætorē in ipsum. Hora inausa Bergantinum cõscendit: nullq; apparuit ultra. Summerfos omnes & Bergantinū ipsum, arbitratur. Id ut cunq; feratur, Nicuesæ ex ærumna præceptis in ærumnam cadens, uitâ finiuit ærumnosus quem uixit. Turpiter electo Nicuesæ, consumptisq; quos Colmenares importauerat cõmeatibus, fame rabidi, uti è syluis lupi rapaces, cogitur uicinâ perturbare. Duce Valscho Nunnez circiter centi triginta uiri conueniunt. Valschus acie suo more gladiatorio instruit: solle tumidior præstitisq; sublitestq; sibi ac tergiductores ad libitum elegit. Comitē & collegâ ducit secum Colmenarem. Exit rapturus à finitimis regulis quicquid licet obtuui. Regionē per id litrus nomine Coibam, de qua mentionē aliâ se

Cimus, adit. Caretam eius regulum, à quo nil unquam aduersi passus fuerant tan seutes, appellat: imperiose truciq; uultu petit præberi aduenientibus cibaria. Careta regulus posse illis aliquid impartiri negat: se transeuntibus Christianis succurrisse sæpenumero, unde penam habere exhausti, docet. Ex dissidijs præterea & simulatibus, quas exercuit ab incute sua ætate cum finitimo regulo, qui Poncha dicitur, laborare domum suam rerum penuria. Nil horum admittit Vafchus gladiator: miserum Caretam, spoliatu eius uico, unctum iubet duci ad Darienem cum duabus uxoribus & filijs, uniuersaq; familia. Apud Caretam regulum repererunt tres è socijs Nicuesæ, qui Nicuesæ prætereunte ut Beragam quaereret, iudicij è male factis timenes, aufugerant è nauibus in anchoris (santibus: classe uero abeunte, Careta regulo se crediderunt. Careta hos traclauit amiciffime. Agebatur iam mēsis duodeuigefimus, propterea & nudos reperere penitus, uti reliquos incolas, & faginosos uti capones manu focinea domide passos in obscuro. Obsonia dapesq; regias fuisse lili tempore incolarum cibaria uisa sunt: quod sine mei cuiq; sine cede, non cedam, contentione uixerint: quæ duo trahunt, cogunt & rapiant homines, ut uiuendo minime uiuant. Ad pristinas tamen curas redire elegerunt. Ex Caretæ uico ad præsentem famem propulsandam, non autem ad necessitatem penitus tollendam, cibaria detulerunt ad socios in Dariene relictos. An post hæc an prius id acciderit, non aperte intelligo. Scio tamen post Nicuesam eiecim, in Anciscum prætorè occasionem fuisse per Vafchum & factionarijs eius quaesitas. Captus est Anciscus & coniectus in uincula, bonaq; illius sisco addicta: causa sulcepta quod à Fogeda tranf, quem iam uita functu aiebant, non à lege literas prætorias haberet: scq; inquit, nolle cuiquam parere, qui ab ipso rege per proprium diploma potestatem non habeat. Bonorum tamen rogatu flexit animum, & mitius egit bonus digladiator.

Dor, stigmati peperit. Anciscum solui iussit: qui liber nauim ipse libens cõcedit, ut inde abiret ad Hispaniolam. Priusquam uela daret, boni omnes ad eum supplices iuerunt, ut è nauis descenderet ab eo petunt, scq; daturus operam pollicentur, ut Vafcho reconcilito, integra illi prætoria autoritas restituitur. Recussæ fertur Anciscus, discessitq;. Nec desunt, qui sub lingua immurmurent, uoluisse deũ & coelites in Anciscum ista parari, in eieciti eius consilio Nicuesæ uindictam. Vtq; sit, nouarum terrarum uisitatores ruunt in præces, & seipfos conuiciunt intestinis odijs, neq; inuisant, ut par esset, tante rei inuēto. Statuunt in terra omnes una sententia, mitidos esse ad Hispaniolam ad Admirantem siue Archithalassum, iuuenem, Coloni primi repertoris heredem filium, in Hispaniola proregem, & ad reliquos insulæ gubernatores, à quibus nouæ terræ auxilia & leges recipiunt, qui significent de statu rerum, & quanta angustia laborarent, quid ue repererint, quid speretur, si commatibus succurrant egentibus. Ad id, uolente Vafcho Nunnez, eligitur è factionarijs eius Valdiuia quidam nomine, processit in Anciscum suo infulitorio iure formato. Additur & illi collega homo Cantabre quidã Zamudius. Vt Valdiuia ex Hispaniola redeat cum com meatibus, expositis mādatis, & Zamudius in Hispaniam ad regem se conferat, edicitur. Discedit ambo una cum Ancisco, aliter quæ acciderint, regi quam Valdiuia uel Zamudius, relatur. Et Anciscus & Zamudius me domi in curia conuenerunt. Quæ mecum egerint, alibi dicitur. Dum in his uersantur, miseri Darienenses Caretam regulum Cobensem solouunt, statuto foedere de bello gerendo, nostris auxiliantibus, contra Poncham Caretæ finitimum hostem intra continentem regulum. Transfuit Careta pollicetur se necessaria præbiturum, præsentemq; cum sua familia & armis futurum in bello. Sunt autem ipsorum arma, non arcus, non sagittæ uenenatæ, uti habere indigenas illos trans finum orientales diximus. Cominus hi certant ut plurimum, ensibus oblongis, quos macanas ipsi appellant, ligneis tamen, quia ferrū non assequuntur: & præulsi subibus,

A dibus aut offets cuspidibus, millilibus etiã ad prælium utuntur. Semetibus ergo iactis quammaximas iacere poterunt, itur ad Poncham, duce causasq; primas agente Careta. Post aliquot à pacto foedere mēses, ut ferè meidicq; Caretæ ruriocolis copia daretur, Poncha regiam adoriuntur: aufugit Poncha: uicium & uiciora diripiunt: bonis Ponchæ iamem propulsant. Sed minime socijs oblocorum distantiam illis bonis, licet multa repererint, succurrere poterunt. Distabat namq; regia Ponchæ à Dariene millia passuum centum amplius, & humeris portanda erant ad maxime distans litus, ubi nauigia, quibus aduecti erant ad Caretæ uicium, reliquerant. Auri libras aliquot reperere celatas in diuersa monilia. Redecti ergo ad naues delecto Ponchæ: reges interenos relicti, maritimos autè infestare constituunt. Esti nō longe à Coiba in eadem ora regio, cui nomen Comogra, regulusq; illius Comogrus. Hunc post Poncham delectum aduenit. Comogri regiam in aduersa montium uiciorum radice sitam, uberi duodecim leq; uarum planicie celebrem, repererunt. Ad Comogrum affinis & primarius Caretæ palatinus, ex dissidio cum Caretæ, se receperat. Appellat hos lingua eorum lurã. Sese medium dedit lurã Coibēis, & Comogrum nostris condidit, quia nostris erat à trãitu Nicuesæ nouissimus: tresq; illos transfugas domi lurã hic habuisse in honore toto eo tẽpore ferebatur. Pacatõ igitur nostri Comogri regiam adierunt, quæ distabat à Dariene leq; triginta itinere peruiõ: circuire namq; montes medijs cogunt euntes. Septem habere filios egregia forma tuenes & adolefcētes ex uarijs uxoribus Comogri cõperere, licet nudos. Atrium autem ex sublicibus trabibus inter se connexis, roborata miris modis structura constare aiunt: lapideis mœnibus nihilominus ualida. Longitudinem dimensũ passuum centum quinquaginta, latitudinem uero pedum octoginta, in uacuo dinumerarunt: laquearibus & pauimentis arte eximia laboratis. Penuriam uero cellam reperere refertam daptibus patrijs onisariam. Vinariam autè dolijs fistilibus & ligneis cupis munitã, Hispano uel Italo more, optimisq; uinis, licet non ex uuis, repletam. Neq; enim uites habet. At ex tribus illis radicum & granorum ad cõficiendum panem generibus, quæ Iucca Agēs & Mais diximus in nostra decade appellari: & ex palmarum fructibus uina consiciunt: uti Germanos, Belgas, Britãnos, mōtanos etiã nostros Hispanos, puta Valcones & Astures, & in alpihus Noricos, Sueuos & Heluetios ex hordeo, triticoq; & pomis alicam conficere audiuimus. Alba, nigra etiã, uariolorumq; saporum, & multum pleracq; imitantia, apud Comogrum se potasse uina dicitur. Audi summe pontifex, audi aliud monstrum spectaculum. Huius reguli penetrale ingressi cameram reperunt pensilibus repletam cadaueribus, gossampinis fumibus apensis. Interrogati quid sibi uellet ea superstio: parentum esse & auorum ataurorumq; Comogri reguli ea cadauera, inquit. De quibus seruatis maximam esse apud eos curam, & pro religione eam pietatè haberi recentem: pro cuiusq; gradu indumetia cuiq; cadueri imposta, auro gemmisq; superintexta. Penates sic colebat antiquitas summe pontifex. Quo uero pacto cadauera illa cranibus deficcant, ita ut sola restet cutis tanquam ossium retinaculum, igne lento supposito, in decade descripsimus. Ex septem Comogri filijs ætate grandior, mira pollebat natia sapiētia. Mandiēdum esse hominibus ijs uagis intellexit, dandamq; operam ne causas nanciscantur quibus in se domumq; suam, uti in cæteris con terminos, sequire queant. Ad Vafchum & Colmenarem primarios, quatuor auri fibre laborati drachmarum millia, septuaginta etiã mancipia, dono misit. Se nunquam inuicem capiunt, ac uendunt res usui uel appetitus uo consonarum permutatione: pecunias quidem nesciunt. Aurum illud tan tundemq; alibi con gestum una librabat in Comogri uicibus nostri, ut regio sisco quinta pars de bita feceretur. Est namq; id ordinarium in ijs regnis decretum, ut ex auro a regento ue ac gemmis, quæstoribus regijs assignetur quinta. Reliqui inter se ex

Religionis era
gna maior' caa
duera exica
ta in edibus cõ
seruata.

Hominis bar-
bari & iuuenis
prudens & iusta
oratio.

C **ompositio** diuidunt. Exortae sunt in auro diuidendo inter nostros rixae. Aderat Comogri filius prudēs ille primarius, qui accedēs libralis lances pugno excussit rigidō, & aurum quodcūq; inerat per uelutū uelū dispertiturgis nostros infensā; adeō exiguum auri copā tantū facit: quam tamen uulū ex pulchre fabrefaciēs monibus in rudes uelētē consistare. (Secum nanq; conflatōria instrumētā portabant.) Si auri eēt ueltra fames tanta, ut illius cauitōr quietas genes perturbēt, calamitates & incommoda perferendo, per uniuersūm ē patrijs regionibus extorres: regionem affluentem auro uobis offēdam, ex qua poterit auri sitim istam expletē. Sed maioribus uos oportet copijs remaggredi: uobis nanq; necesse est potētē reges, patriā diuinos acerrimos defensores, armorū uel debellare. Præter cæteros, lese uobis obijciēt Tumanamā rex, cuius regnum est auro reliquis fortunatus, ā nobis distans soles tantū sex: a sole nanq; dies computant. Medios præterea montes Carbes, genus hominū ferox, humanarū carnium edax, sine imperio, uagum, occupant. Oppressis nanq; mōtium habitatoribus aurifodinarum, quæ scātent in ijs montibus, cupiditate raptaī prospriā: & ipsi sedes deseruere. Eo enim auro quod ipsi miserorum monticularum lacertis effodiunt, in laboratas laminas & uarias imagines has & huiuscemodī alias effigiato, quicquid appetunt, assequitur. Fabros nanq; & ipsi aurarios habent, qui monibus formandis inuigilant: rude siquidem aurū nos non maioris facimus quā luteos glubos, priusq; opificū dextra fabre facti prodēt in fictile uas aliquod nobis gratum aut necessarium. Fictilia & ipsi habent nō inculte for mata. Hæc nos ab illis nostrorū prouētum (puta mancipiorum in bello, profligatis hostibus, captorum, quæ cōmunt edēda, lodicumq; & suppellectilium ad domorum ornatum) permutatione cōparamus. Esculentā quoq; illis nos præbe-
mus, quibus ipsi carēt: quippe qui mōtes incolunt. Armis igitur est hoc montanum iter aperitūm. Hos montes (indico digito montes australes mōstrabat) transeundo, mare aliud ē promontorijs despectare licebit, quod nauigijs uelificatur nihilō uestris minoribus (& carauelas insinuar) licet & illi nudi agant more nostro, uelīs tamen & remis utūtur. Ab aquarū ē mōtibus diuortio, latus illud uniuersum ad austrū spectans aurū gignit affluenter. Hæc ille: & unā insinuarat escaria uasa, cæteraq; utensilia regem Tumanamā cōmonstantū & transmontanos omnes ex auro habere formata: aiebātq; non minore esse apud australes illos auri copā, quā apud nos ferri. Ex qua nanq; materia nostri enses & reliqua tela cōficiant, intelligebat relatu nostrorum. Duces nostri iuuenis nudi orationem admirati (interpretes enim habebant tres illos saginatos, qui sequebantur inter Caretae familiares uersati fuerāt) animos ad eius dicta exere-
runt: & auri ē lancibus libralibus discussi temeritatē in faceas & urbanitatem conuenterunt, commendantq; illius & facta & exposita. Sed quibus argumentis innixus ista ferat, amicē interrogant: quid ue faciendum censet, si plures copie uenerint. Ad hæc iuuenis Comogreus idiomate patrio, in se parumper receptus, uti orator qui se ad aliquod graue differendum accingit, & corpus ad motus persuationis necessarios disponit, in hanc repetiti sententiam: Attendite uiri Christiani! Licet nos homines nudos auri cupiditas haudquaquē exagiet, ambitione tamen, imperij causa, nos bellis inuicem conuicimus, & uicinis præcellere nostris cupimus. Hinc pullulant inter nos dissidia, hinc nostra pernicies. Bella gessere maiores nostri, gessit & genitor Comogrus cū finitimis regibus, in quibus & uicinis & uicini sumus. Sicuti ex stratis hostibus apud nos mancipia cernitis, ex quibus septuaginta uobis dono dedit: haud secus nobis profligatis, ē nostris hostes captiuos duxerūt aliquādo. Bellorum nanq; uices hæc sunt. Ex familiaribus nostris, qui apud eos mancipiū egerūt, ecce unum qui apud transmontanum regulum, & eius regionis transmontanæ, quæ magis auro scæt, domi-

Artem, non autem estimant.

D **num**

A num longo tempore uniuersū sub ferulū ferula uitā duxit infelicem. Ad hoc, & innumeris alijs huiuscemodī: a liberis etiā hominibus ab illis ad nos, & eorum amicē traicientibus hæc nobis ab immortalī memoria proprijs facultatibus notiora sunt. Atamen quo certus uobis illare ferri sciat, ne falli suspicemini, me duce uniuersū tescq; parato ad supplicium, rem aggredimini: ut ex arbore uicina suspendatis, si differre ā meis dictis uel puncto intellixeritis. Accite igitur accite mille Christianos ad bella paratos, quorū robore possimus, unā cum Comogri genitoris mei nostro more bellatoribus, hostium uires confringere. Id uobis auri copiam optatam præbebit. Nos autem in ducatus & auxiliij præmium, ab hostium nostrorum inuirijs & formidine perpetua, qua cōcepta male pacati uiuimus, liberabit. His dictis prudens iuuenis Comogreus conticuic nostrī ue ro saluam deglutire mercurialem amplā spe auri iterato cōperunt.

PETRI MARTYRI ANGLI
MEDIOLANEN. OCEANAE DECADIS
secundæ, Putati continens liber quartus.

PAVCOS inde dies ibi cōmorati, Comogro sub nomine Caroli, ob Hispaniarū principem, baptizato cum eius familia, redeunt ad socios Darienneſes, relicta Comogro spe de militibus ā filio petitis, quibus turo queant ad australe pelagus mōtes superare. Vicum quem habiandū elegerunt ingressi, rediisse Valdiuim post festinē ā suo discessu intellixerunt: sed cum parua comearum copia, quia paruum aduexerat nauigium: spe tamen amplā de mittendis propediem & comearū & recentū uirorū auxilijs. Almiratū prorox & reliqui Hispaniolæ gubernatores, se nullā habuisse hæcenus curam de Darienneſibus facturū, quod Ancisium prætozem cum sua nauī onusta incolumem fuisse appulsum arbitrantur: bono sint animo in posterum hortatur, se nulla in re desuturos, ad præsens nullā habere nauim qua plura Valdiuæ queant præbere de necessarijs, inquit. Neq; erat carauela quam ipse aduexerat capax. Erat nanq; licet nomine Carauela ob formā, exiguum tamen nauigium. Quare ad præsentem tantū necessitatem parumper moderandam, non ad egestatem tollendam, comearum atulit Valdiuā. Post paucos igitur dies ā Valdiuæ regressū isdem angebitur angulij: præsertim quia ueniēs ex altis mōtibus turbo cum fulgoribus & tonitruis horrēdis, mense Nouēbrī, tantā aquarū atulit alluuiem, ut legetes omnes quas in solo bene fortunato, Septembri mēse, priusq; ad Comogrum regulum proficiscerentur, fatas reliquerant, abstulēt partim, partim suffocauerūt. Erant sementes illæ paniceæ, quod grani genus Hispaniola maſum, Vraa hobbam appellat: quas diximus quotannis ter maturēcere, quia regiones illæ horre hyemali minime grauatū, ob uiciniam ad æquinoctialē lineam. Ex hobbæ siue maſo panem esse triticeo regiones illas incolentibus salubriorem, quod facilius concoquat, cōsonat physicæ rationi. Deficiente nanq; frigore, ab extremis ad præcordia calores minime pellitur. Frustrati ergo se suarū legetum, & uicinis regulis iam & comearibus & auro expletis, querere ebum ā distātib; cogunt tur: & unā significat e gubernatoribus Hispaniolæ quanta egestate urgeāt, quæ ue apud Comogri de australi plaga intellexerint: quō fit regi cura de mittendis mille illis armatis, quorū dextra, si pacato nequeerint, peruios liceat face re montes utrunq; mare intersecātes. Mitritur cum mādatis idem Valdiuā, cui prædicas quætoribus regijs in Hispaniola sedē habētibus, cōtunciales tercentum libras ex quinta regio lisco debita, crediderunt. Eam libram Hispanus Marchum appellat: quam quinquaginta nummi aurei castellani nūcupari cōplent.

C Castellani pōdus pefum dicunt. Quindecim ergo millium castellanorum summam dicimus eam fuisse. Est uero castellanus nummus paulō minus tridente, ductum aureū superans, provincie peculiaris moneta, quæ nullibi præterquam in Castella ceditur. Constat ex ea summa libras mille quingentas octucentales à regulis affectus fuisse. Quod uniuersum in diuersa conflatur uel diducitur monilia, puta torques collis, armillas brachij, & bullas pectoribus imponendas, laminaulas etiã auribus & naribus affigendas repererant. Mare igitur Valdiuia descendit ea carauelula, qua uenerat, redieratq; aliàs, tertio idus Ianuarij, anni **M D X I** ab aduentu domini, cum mandatis ad Vafchi Nunnez arbitrium, & ea quam retulimus auri summa regijs præbenda quaestoribus, & ex amicis portada in Hispaniam ad affines & cognatos, quam quisq; optauisset. Quid Valdiuiz inter nauigandum acciderit suo loco dicemus: ad permanentes in Vraba redeamus. Hi dimisso Valdiuia, rabida fame stimulati, statum eius sinus intima uestigare per diuersa. Est ab ostio sinus eiusdem extremus angulus distans milliaria ciroter octoginta: angulum illū appellarunt Hispani Culatam. Angulum præhēdit Vafchus ipse cum centū hominibus uctis per sinum uno bergatino & monoxylis prouincialibus quibusdam, quas diximus Canōas ab insularibus Hispaniis appellari, ab Vrabensibus Vru. In sinum ex angulo fluuius cadit, ab oriente labens, Dariene decuplo maior. Aduerso fluuiio millia passuum triginta, aiunt nanq; ipsi lequas nouem amplius, sed in dextram conuersi ad meridiem, incolarum pagos offendunt, quorum regulus Dabāba nuncupatur: uti cacicum Hispaniola, ij Chebi ultima acuta appellat. Ad Dabābam se recepisse Cemacchum Darienis regulum, à nostris in prælio profligati, intellexerūt. Ausugit Dabāba. Putatur à Cemaccho monitus, ne nostrorū impetum operiret. Deserta omnia reliquit. Arcum tamen & sagittarum aceruos, suppellectilia etiã & retia, piscatoriasq; scaphas plures, repererūt. Lacuosa nanq; palustrisq; loca illa neq; iaciendis semētibus aut arborum plantationi apta esse cognouerunt. Propterea exiguum eorum quæ affectabant, obariorum scilicet, copiam cōsecuti sunt: quia piscō permutatione à finitimis panem ad propria tantū indigentiam ij piscatores comparant. Auri autem caelati millia castellanorum septem ex desertis domibus habuerūt. Et monoxylis quadam: ex arcibus centum: ex sagittis falcis aliquot: ex suppellectilibus cumctis. De prouincialibus uru, id est linitibus, duas adduxerūt. Ex eius fluminis paludibus uespertiones inquit prodire noctū, tur turibus nō minore, morsu letali nostros infestantes. Id aliqui ex ijs qui mortuus experiri fuit, testātur. Ancus prætor eiectus, interrogati mihi de uespertionis uenenato morsu, retulit se fuisse inter dormientes à uespertione demorsum in talo pedis: æstate ob calorem detectis nec magis nocuisse, quam si alterius animalis nō uenenosi dētibus læsus fuisset. Dicunt alijs uenenosum esse morsum, sed aqua marina illico lotum curari. Retulit etiã Ancus mederi aqua marina & igneis cauterijs, simul uulnerato ab incollis uenenata sagitta: scđ id in regione Caribana, ubi plures ex suis percussifuerunt, experimento comperisse. Ex angulo igitur sinuali Vrabra redeunt parum contenti, quandoquidem non onusti cibarijs. Redeuntibus illis exorta est in uasto illo sinu tanta tempestas, ut suppellectilia omnia, quæ à miseris piscatoribus affectebant, projicere in pelagus fuerint coacti. Ex uru etiã, id est linitibus, quædam unā cum hominibus absorpsit mare. Eodem uero tempore quo Vafchus Nunnez tentare sinus angulum ad meridiem cōstituit, ex composito Rodericus Colmenares cum uiris sexaginta per alterius gurgitis alueum ab oriente ad montana carpit iter. Is ab ostio fluminis ad millia passuum circiter quadraginta (inquit nanq; lequas duodecim) pagos offendit, in ripa fluminis fitos: quorū chebi, id est regulus, Turui appellabatur. Apud hunc regulum adhuc morabatur Colmenares, quando Vafchus Nunnez post reditū ad Darienem, aduerso

&

A & ipse flumine Colmenarē adiit. Inde relecta iam eius Turui cibarijs sociorum cetera, statuunt unā descendere. Ad milliaria toridē ab illis quadraginta, insulam complectitur fluuius piscatorum patriam. Eam, quia nauas ibi arbores fenderint cassiam situlam gignentes, Cannasitulam appellarunt. Vicos in ea sexaginta repererunt, gregatim facas decem habitantes. A dextro insule latere labitur alter fluuius, & ipse prouincialibus linitibus & berganinis fulfimentis aptus. Riuum Nigrum fluuium appellarunt. Ab ostio fluminis eius ad millia passuum quindecim, sparsim reperere uicium domorum quingentarum adificatum: cuius chebin, id est regulum, Abenamachei uocari aiunt. Domos deseruere omnes, ubi primum nostros aduētare senserunt. Sed cum fugientes insequerentur, mutato consilio, reuertuntur, & irruerunt in nostros atrocibus animis, ut qui eī proprijs laribus pellebatur. Ensis lignis, sudibus etiã præuictis & hastis terentibus oblongis, non autem sagittis, nostros impetunt: occidentales nanq; sinus haudquaquam arcibus bella gerunt. Facile profligati miseri nudi sunt nostrorum telis. Dum eos insequeretur nostri, regulum Abenamachei & primarios quosdam capiunt. Capto regulo, pedes unus qui uulneratus ab eo fuerat, lacertum abscedit uno ictu gladij, duobus tamen inuis. Erat ibi Christianorum numerus circiter centum quinquaginta: horum dimidiam partem ibi duces reliquerunt, ipsi uero cum cæteris aduerso iterum flumine tendunt linitibus patrijs nouem, quas diximus appellari Vru. A riuo Nigro & insula Canna situla millia passuum septuaginta, relicti à dextro laeuoq; pluribus in id maus cadentibus fluminibus, unum captum duce incolam, duce dandari per ea flumina nauium magistro, in cuius ripa ostio ipsius proxima Abbeiba regulus incolis imperabat. Loca esse palustria cognouerūt, propterea primariū Abbeibe reguli arrium in arbore summa adificatum erat. Nouum & insuetum habitandi genus. Sed adeo proceras arbores terra illa nutrit, ut inter earum ramos ædificare domos liceat indigenis: uti de alijs apud uarios legitimos autores qui æstus antea oceano confugium habebant ad altas arbores: cum resente, piscibus uescerentur relicti. Trabibus inter ramos distictis & cōnexis inuicem, congerimus struit contra omnem uentorum uim tutam. Putant nostros ob fluuioium altu uies, quæ ibi crebrae sunt, arbores domos incolat habere. Est arborum illarum altitudo tanta, quod nulla uiris lacerti uis sit, quæ domum adificatam, factu lapidis attingere sufficiat. Nec miror quidem, si Plinio & autoribus alijs crediderimus de arboribus Indici, quas adeo proceras esse tradunt ob soli ubertatem & aquarum abundantiam, ut sagitta nequeant superari. Neq; enim eius terre camptum omnium iudicio, cedunt ubertate aut aquarum abundantia ulli telluri, quam sol ambiat. Ex illis arboribus pleraq; dimensi, brachiorum ambitu uiri septem interdum octo stantes uix complexi sunt. In solo tamen cellas habent uinariæ, eo uino, de quo supra diximus, refertas: quia licet uentorum furor minime potis sit domos illas diruere, aut confringere ramos: conuoluitur tamen quamuis integra, quacunque flatus trahat: unde uina perturbantur eo motu. Reliqua secum habent in arboribus. Vina per gradus constructos arbori inherentes famuli ad regulum & primarios prandentes aut cenantes recentia supportant, non tardiore gressu, ac pede plano nostri pueri nobis ex abaco mensæ uicino ministrant. Abbeibe arborem nostri aduentu: colloquia ineunt, petunt nostros, ut defendat dato pacis signo: negat Abbeiba, ut se uiuere sua forte sinant orat. Se potū blanditijs, diruturos arborem à radice, uel ligno supposito crematuros, nisi cum omni familia descendat, nostros minatur. Renuente iterum Abbeibe, securibus impactis arborem quatere incipiunt. Visus ex arbore salientibus affusis ex sectione, mutauit Abbeiba cōsiliū: descendit, sed ipse tantum cum filijs duobus. Agunt de pace, deq; auro colligendo. Se aurum non habere, inquit Abbeiba: quod auro non indigeat, & se de auro nunquam fuisse sollicitum dis-

ingens arborū
magnitudo.

D Dicitur tamen & sagittarum aceruos, suppellectilia etiã & retia, piscatoriasq; scaphas plures, repererūt. Lacuosa nanq; palustrisq; loca illa neq; iaciendis semētibus aut arborum plantationi apta esse cognouerunt. Propterea exiguum eorum quæ affectabant, obariorum scilicet, copiam cōsecuti sunt: quia piscō permutatione à finitimis panem ad propria tantū indigentiam ij piscatores comparant. Auri autem caelati millia castellanorum septem ex desertis domibus habuerūt. Et monoxylis quadam: ex arcibus centum: ex sagittis falcis aliquot: ex suppellectilibus cumctis. De prouincialibus uru, id est linitibus, duas adduxerūt. Ex eius fluminis paludibus uespertiones inquit prodire noctū, tur turibus nō minore, morsu letali nostros infestantes. Id aliqui ex ijs qui mortuus experiri fuit, testātur. Ancus prætor eiectus, interrogati mihi de uespertionis uenenato morsu, retulit se fuisse inter dormientes à uespertione demorsum in talo pedis: æstate ob calorem detectis nec magis nocuisse, quam si alterius animalis nō uenenosi dētibus læsus fuisset. Dicunt alijs uenenosum esse morsum, sed aqua marina illico lotum curari. Retulit etiã Ancus mederi aqua marina & igneis cauterijs, simul uulnerato ab incollis uenenata sagitta: scđ id in regione Caribana, ubi plures ex suis percussifuerunt, experimento comperisse. Ex angulo igitur sinuali Vrabra redeunt parum contenti, quandoquidem non onusti cibarijs. Redeuntibus illis exorta est in uasto illo sinu tanta tempestas, ut suppellectilia omnia, quæ à miseris piscatoribus affectebant, projicere in pelagus fuerint coacti. Ex uru etiã, id est linitibus, quædam unā cum hominibus absorpsit mare. Eodem uero tempore quo Vafchus Nunnez tentare sinus angulum ad meridiem cōstituit, ex composito Rodericus Colmenares cum uiris sexaginta per alterius gurgitis alueum ab oriente ad montana carpit iter. Is ab ostio fluminis ad millia passuum circiter quadraginta (inquit nanq; lequas duodecim) pagos offendit, in ripa fluminis fitos: quorū chebi, id est regulus, Turui appellabatur. Apud hunc regulum adhuc morabatur Colmenares, quando Vafchus Nunnez post reditū ad Darienem, aduerso

C. cit. Inſtitutus, inquit Abibeiba: Si tanta eſt auri ueſtra cupiditas, aurum in vicinis montibus quæritabo, & reperitur ad uos feram: gignitur namq̃ in proximis montibus aurum. Diem ſtatuit quo rediturus eſſe nec ſtatuto die, nec poſt ſtatutum regressus eſt Abibeiba. Diſcedunt ergo inde bene ſaturi dapibus & uino Abibeiba, ſed minime auro diuites, uti putauerant. Ab Abibeiba tamen & diſtionarij eius ac filij de auri fodinis & Caribus ſiue Canibalibus humana carne uelſi ſolitæ, de quibus alijs ſtatibus, illa eade accipere, quæ apud Comogrum regulum audierant. Ad miſſa paſſuum iterum triginta circiter aſcendentes, in Canibalium ruguria, ſed uacua penitus cuncta, inciderunt. Cum namq̃ ſenſerint noſtros uiciniam perambulare, ſe fortunæq̃ ſuas humeris ad montana intutum receperant.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. OCEANÆA DECADIS

ſecundæ, Crediti continentis liber quintus.

INTEREA dum per fluuiorum ripas iſta geruntur, ex ijs quos Vaſcho & Colmenares in riuo Nigro Abenamahe reguli ditione, reliquerant ad terræ cuſtodiam, decurio quidam nomine Raia, ſiue ſame compulſus, ſiue quod ſaſtalis eſſet ei ille dies, cum ſocijs nouem uiciniam ſuauitatis ueſtigare. Pagum ſinumū reguli nomine Abrabæ adiuu, Raiaam ipſum & duos ei ſocijs Abraibes trucidauit, cæter autogerit. Poſt paucos inde dies affinis & uicini Abenamahe domo expulſi, cui brachium, ut malum malo adderetur, abſciſſiſſe peditem in riuo Nigro diximus: Abrabæ miſertus proſugus, namq̃ ad Abrabem Abenamaheum conſeſſerant, Abibeibam arboreum habitatorem conuenit: qui & ipſe domo extorris noſtrorum congreſſum uitans, per deuia montū & ſyluarum errabat. Abibeibam compellat Abrabes in hūc ſenſum: Quid rei hoc eſt Abibeiba inſelæ? Quæ gens hæc proſiſeros, quæ nos tranquilla pace fruētis exagitat? Quos uſq̃ tandem pattemur horum læuitiam, non ne ſatius eſt emori, quàm ea ferre, quæ tu, quæ Abenamaheus affinis noſter, quæ Cemacchus, quæ Careta, quæ Pôcha, & reliqui noſtri ordinis principes ab his paſſi ſunt? Vxores filioſq̃, etiam ditionarij captiuos duci, & fortunæ omnes in prædam trahente oculos: Me nondum attingerunt, ſed exemplo aliorum, non longe abeſſe meam perniciem æquum eſt credere. Vires igitur noſtras & fortunæ experiamur in eos, qui Abenamaheum domo expulerunt, & male tractarunt. Irruamus: ijs trucidatis, fortè reliqui nos adoriri ultra uerebuntur: & ſi tentauerint, nos habebimus ex eorum acie detractos. Quicquid euenierit æquanimitus tolerandum erit. His & huiuſcemodi auditis, Abibeiba in Abrabes ſententiam it pedibus. Diem ad rem gerendam ſtatuerunt, ſed eſe minime ſucceſſit ad uotum. Ex ijs nanque, quos diximus ad Canibales uſque aſcendiſſe, redierant ad riuum Nigrum forte fortuna ea nocte, quæ diem inſidiarum præceſſerat, uiri triginta miſſi in auxilium relictorum, ſi qua uis ingrueret de qua ſuſpicabantur. Ecce ubi primum eluxit, reguli cum ditionarijs, armatis more ſuo, quingentis pagum ſublato ingenti clamore impetunt, de recentibus, qui ea nocte uenerant, inſciji. Noſtri ſcutati ad eos prodeunt: ſagittis primo percipiunt, dehinc haſtis, & cominus enſibus ſtrictis irruunt in aduerſos. Gens nuda plures inſpectans hoſtes quàm ſibi perſuaderat, facile proſtrigatur, trucidaturq̃ maiori ex parte, uel uix grex incompoſitus. Reguli euaserunt. Captiuos ad Darienem mittunt, quoſcunq̃ uiuos aſſecuti ſunt. Horum opera utuntur ad agros ſementesq̃ conlendas.

A lendas. His acſis & pacata ea prouincia, redeunt ſecundo flumine ad Darienem: relictis ibi triginta uiris in prouincia cuſtodia, duce Furatado quod dicerentur: licet decurionum more Romano non ſint additi præcæ quindecim milites quos regat, centurioniq̃ centum uigintiocto. Centuriones tamen uero citroq̃ appellentur narium numerum: & uero citro quindenſi, decurionem eſt conſtitui centare. Nec enim hoſ ſeruant ordines Hiſpani exaſtullim: cogimurq̃ nomina rebus & magiſtratus dare. Iſ ergo Furatado decurio eſt riuo Nigro, cui præerat, uiginti eſt ſuis ſocijs & unam ſeceminam cum captiujs quatuor & uiginti, una tantum ingenti lintre prouinciali demittebat: ſecundo flumine ad Vaſchum præſectum & locos. Ecce illos ex tranſuerſo quatuor uru, id eſt monoxyla impetu, proſtrunt: neq̃ enim parati deſcendebant per fluminis alueum, quia nil tale ſuſpicabantur. Lintrem noſtrorum inuertunt, trucidant quos aſſequi poſſunt. Cæteri obruuntur duobus exceptis, qui ligna quadam complexi ad ſocios uſq̃ ab hoſtium furore lignorum ſalcibus, qui per alueum deſtuebant, inuoluti, deceptis hoſtibus, euaserunt. Ab his duobus ſeruatis moniti, quid rei hoc ſit, ſeruari omni ſtudio incipiunt: ſolicitati de ſeipſis, meditantēſq̃ ſociorum in riuo Nigro diſcedentem, niſi forte recentes illos triginta demiſſos, nocte inſidias præcedente ad uicum appuliſſet. Conſilia frequentant: in re tam dubia mulſtantes, quid conſilij capiant haudquaquam occurrunt. Sagaci tandem indagine ueſtigando intellexerunt regulos quinq̃, puta Abibeibam paluſtris arboris incolam, Cemacchum uico, quem noſtri habitat, ſpoliati, Abrabem & Abenamaheum affines, riuu Nigri accolæ, & Dabaibam pſicatorum anguli ſinualis, quem diximus Culatam appellari, dominum, de trucidandis ſtatuto die Chriſtianiſ conuenſe. Et quippe ceſſiſſet, niſi uertentiſſe ſuperi. Miraculo aſcribitur, & quidem non iniuria, ſi ſipe librauerimus, quoniam pacto ſors regulatorum conſilium pateſcerit. Auditum dignum eſt, propterea rem breuibus pandam ordine ſuo.

B Vaſcho ille Nunnez, qui magis ui quàm ſuffragijs principatum in Darienſes uſurpauerat, egregijs digladiator, inter multas quas rapuerat ſeceminas prouinciales, unam præter cæteras habebat forma eximia. Ad eam ſtat ac redibat frequēs germanus eius, qui Cemaccho regulo familiaris erat palatinus: domo & ipſe priuatus patria, fororis amore ſtimulatus, inter loquendum hæc uerba protulit: Dilecta mihi foror dilecta, auſcultata meis dictis, & celato, quæ referam, ſi tibi mihiq̃, uniuerſo etiam generi noſtro bene conſultum ſi deſideras. Eſt horum hominum qui nos auitis laribus propellunt, inſolentia tanta, ut nullo pacto eos ferre ultra conſtituant terræ principes. Ducibus quinque regulis (regulos ordine ſuo nominatim enumerauit) ad rem gerendam, centum eſt uru paratas: mariterraq̃ multitudine armatorum ad quinque miſſia cogerur. Ad exercitum nutriendum commeatuſ in uico Tichiri coaceruatur. Di uiſiſſe etiam regulos inter ſe ex compoſito noſtrorum & capita & facultates, enarrat forori ſonus frater. Propterea monet, ut ſtatuto die in tutum ſe recipiat, occaſionem naſta aliquam ne in conſuſo trucidetur. Neſcit nanque uictor miles occurrerit cuiquam ignoſcere. Et diem eade addictum puellæ forori pateſcit. Puella uero, quia ſerum eſt quod ſeceminæ obſeruant, magis quæm Caſtonianam grauitatem, ſiue quod Vaſchum amaret, ſiue quod ueretur, parentum & propinquorum omnium, & uniuerſæ uicinæ obſita, regulatorum etiam quibus gladium iugulo tenus impoſuit, Vaſcho rem omnem aperuit, nil eorum prætermiſit, quæ imprudens germanus diſſeruerat. Re intellecta, datur operæ per Fuluiam, ut frater reuertatur. Accitus à forore ſilico regressus eſt. Ca pter, ſateri cogitur. Cemacchum regulum herum ſuum quatuor illas uru ad noſtrorum perniciem miſiſſe, Cemacchiq̃ conſilio paratas eſſe inſidias, aperte fateur. Struxiſſe etiã Cemacchum particulatim interitum ipſi Vaſcho, dato in mandatis quadraginta ditionarijs ſuis, quos in amicitia pignus ad Vaſchum mi

C ferat, ad colendum Valchi agros, ferendus, more patriæ, ut Marris interficeret. Solebat Valchus adire fossiles, uti moris est honorum œconomorum, quo animi munerem preberet ad laborem ferendum. Ditionarij tamen, heri reguli mandatum exequi haudquaquam ausi sunt, quia nunquam pedes aut inermis ad eos profectus esset Valchus. Equam namq̃ habebat, qua usebat agricolas, & lanceam dextra gestabat semper, suo patrio more. Quare frustratus particulari consilio Cemachus, hoc uicium aggressus est, sibi uniuersisq̃ finitimis pernitiosum. Coniuratione namq̃ patefacta, Valchus ipse septuaginta uocat uiros, se sequatur, edicit. Quò tendat, quid ue flaturer, nemini palam facta. Ad Cemachum primo tendit, qui agebat ab ipsis milia passuum decem. Sed esse apud Dababam palustrem Culatæ regulum profugum intellexit. Sacchum eius, id est primarij uicium affinem palatinū (sic enim primarios appellat, uti regulos chebi) cum ceteris familiaribus prehedit, captiuos ducit. Aliquot ibi tam mares quam fœminas reperit. Eadē hora qua ipse Cemachum quaesiturus pedem ē terra mouit, Rodericus Colmenares, aduerso flumine cum uru quatuor & uiris sexaginta, duce puellæ fratre, retendit: uicium adoritur Tichiri appellatum, in quo diximus cogi comæatus ad alendum exercitum. Vicium occupat: quicquid ibi coaceruatum erat, puta uini diuerforum colorum, uti apud Comogrum diximus, & ex omni genere panis reliquorumq̃ eduliorum provincialium, in suam potestatem reducit. Sacchum Tichirensem, cuius ueluti per prætorum exercitus res paranda erat, unā & quatuor primarios prehedit: imparatos namq̃ reperit. Suo sponsum ab arbore, quam ipse coluerat, Sacchum sagittis cōstigi ante oculos incolorum, & primarios patibulis colligari, iussit Colmenares, ad aliorum exemplum. Hac poena coniuratis illata, formidine tanta repleuit prouinciā uniuersam, quod nullus est iam, qui audeat erigere uel digitum contra torrentem nostrorum iram. Pacarō iam uiuunt: subdunt colla libētes ceteri reguli: neq̃ ultra factum est in reliquis. Ex hostiū horreis & cellis uinarijs referunt in Tichirēnsi uico, geniales egerunt dies aliquot.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLANEN. OCEANÆAE DECADIS

secundæ, Crediti continentis liber sextus.

OST hæc uocatis in concionem socijs, omnium suffragijs facientes est, ut procurator aliquis ad Hispaniolam, unde uis & auxilia expectat: deinde in Hispaniam ad regem mittendū deligatur: qui seriem rerum omnium Almiranto & gubernatoribus, regi deinde, proponat: nitaturq̃ regi persuadere de mittēdis mille hominibus illis quos iuuenis Comogreus ad traiciendos montes, australem plagam ab eis dirimentes, opus esse dixerat. Ambiuert sibi Valchus Nunnez procuratorium id munus, sed minime sociorū suffragijs id allequi potuit, neq̃ factionarij eius assensu sunt, ut inde discederet, cum quia se deserere arbitrarentur, tum etiā quia immurmurabāt omnes, Valchum si femel inde euaderet, ad eam calamitatum combustionem nunq̃ rediturū, exemplo Valdiuæ ac Zamudij, quos à mensē Ianuario miserat, putabantq̃ deliberalo nouisse reuerti. Sed aliter, uti suo loco dicemus, res se habebat: nam perierant. Scruisq̃ igitur uarijs inter se diu contendunt. Deligunt tandem Ioannem quendam Quicedum, uirum grauem & maturum ætate, sicuti regij quaestorem in illis terris. In hoc Quicedo fidem habebant summam de re bene gerenda: de reddite etiam, quia uxorem ad eas regiones secum duxerat, quam in pignus sui regressus in sociorū potestate relinquebat.

A bat. Quicedo electo, de collega illi præbendo, diuersæ surgunt sententiæ. Maxi-
mo esse discrimini, inquit aliqui, rem tanta in locare in unius uiri manibus: non
quod Quicedo diffidant, sed quia sit uita hominum fragilis, quibus præcipue iam
acquiescunt uicinia temperie affluens, si cogantur ad septentrionem reuerti ad
uarias aëris & ciborum mutationes. Dandum ergo esse collegam Quicedo censent,
ut uno deficiente, quod facile potest accidere, supersit alter: utq̃ duorum
relatiui si ambo euaserint, firmior à rege fides adhibeatur. In diuersa istudiam
dissentunt. Sors tandem in Rodericum Colmenarem, de quo saepe mentionem
fecimus, cecidit, quia polleret rerum experientia. Percurrerat namq̃ ad adoles-
centia ac iuuentute mariæ castris Europam uniuersam, & rerum in Italia ges-
tarum in Gallos fuerat particeps. Non infirmior tamen illis causâ uisâ est, qua
sperare deberet Colmenarem, si uiuere, rediturum, quod in Dariene maxima
sibi prædia comparasset, maximasq̃ semetipsas factas relinquere: quibus uenden-
dis licco pede speraret se aurum promerale à socijs consecuturum. Reliqui igitur
curam rerum suarum contubernali cuidam suo Matritensi municipalis Al-
fonso mei hospitis filio unico, Nunnez nomine: qui iuris dicendi prætor erat,
& ferè sociorum suffragijs fuerat procurator electus pro contubernali Colme-
nare: perfectumq̃ fuisse, nisi sponfam Nunnez ipsū habere Matriti ē socijs
unus patefisset. Veriū namq̃ sunt ne sponfa lachrymis deuinceretur, & abiret
non rediturus. Colmenare igitur libero uiro electo Quicedo collega, bergan-
tinum ambo, neq̃ enim grandius iam ullum nauigium habebat, ingreditur ut
quarto calendas Nouembris, anni duodecimi supra quingentesimum & millesimū
à nostra redemptione. Ex itinere uarijs agitati tempestatibus, ui uetorum
proiecti sunt ad occidentale litus eius uasæ infulæ: diu creditæ continētis, quam
in prima decade Cubam diximus appellari. Egestate iam summa premebantur
ob diuturnitatem temporis: agebatur namq̃ tertius iam mensis à discessu à so-
cijs: terrâ captare coguntur, ut si qua reperiant, ab indigenis auxiliū experiant.

B Fortē ad eam eius insulæ oram appulli sunt, in qua & Valdiuia tempestatibus
quassatus terram captauerat. Proh miser! expectate Dariennenses, Valdiuiam
ut uestris ærumnis mederetur missum, expectate. Appulsum Cubenses inco-
læ cum socijs omnibus ad unum trucidarūt, & disceptam in litore caruelam
qua uehebantur reliquerunt. Super reptas quasdam caruelæ tabulas arena
femibrutas Valdiuiam & socios delaparunt. Cadauer nullum offenderunt:
putant uel in mare proiecta, uel Canibalibus edenda præbuisse recentia. Eas
namque regiones Canibales saepe incurstant edendorum hominum causâ. Ab
insularibus duobus, quos deprehēderunt, Valdiuia intellexerunt perniciem,
auri etiā cupiditate, quod habere Valdiuiam incolæ ab loquace ē socijs uno
cognouerant, pellectos, de patrando tanto scelere cogitasse suos contraneos,
duo illi professi sunt: aureis namq̃ & isti monilibus oblectatur. Truclenta forte
perculsi, quia præcipue frustra sociorum uitioni intēdissent, aufugere crudeles
terras & auarum nudorū hominū factitiam constitunt. Iter ergo uisum, mox
ob causam sociorum, penuria rerum laborātes, prosequuntur. Primumquam Cu-
bæ latus illud meridionale superarent, mille illis aduersi casus acciderunt: & Po-
gedam intellexerūt appulsum, & ipsū per ea littora infelicissimam transgisse
uitam tempestatibus quassatum, aiunt: per mille anfractus, ær umnarum mille
genera fuisse perperitum: dehinc penē solum, socijs amissis uel fame anhelantibus
in diuersa relictis, uix uiuum ad Hispaniolam deuectum, ueniētiq̃ tandem atroci-
tate ex illo uulnere, quo percussum diximus ab incola Vrabenſi, proticisse
animam. Ancus uero prætor electus secundoire fortuna terras easdē peragra-
uit. Se optatos uentos inter ea littora offendisse, mihi assensus est in curia, & ab
incolis Cubæ: se fuisse benigne susceptum, facta uicidē in cæci cuiusdā præci-
pue dominatu, cui nomen est Commēdatiori, si cum baptizari à transeuntibus

Censetur aerē
mitare, pericula
losum.

C Christianis peteret, quo nomine Hispaniolæ vicinæ insulæ gubernator appella-
 re interrogans, Commendatorem nominari audiuit. Erat enim eo tempore,
 quo is voluit baptizari gubernator quidam egregius uir ordinis equestris milite
 Calatraxe: cuius institutionis equites Commendatores appellantur. Opera
 uit præterea cæcicus ille, id est regulus, appellari Commendator. Commendator
 igitur iste insularis Ancisium ad se appulum benigne suscepit hospitio, & oppe
 uit necessarijs ad uictum. Sed quid de religione sanctimoniamq; ibi Ancisus ser-
 uari didicerit ab incolis, tu sanctissime pater, cuius dextra religionem sanctimo-
 namq; induimus, accipito. Nautam ignotum male se habentem per Cuben-
 litora facientes iter e nostris quidam reliquerant apud Commendatorem regu-
 lum. Nauta in honore habitus à regulo & eius ditionarijs, ualetudine recupera-
 ta, Commendatoris præfecturâ in bellis gerendis sæpe exercuit: mutis namq;
 sese in uicem cõficiunt præijs: & uictor euasit semper. Is licet literarum ignarus
 bono animo uir, beatam uirginem deiparam pietissime colebat, & secum perpe-
 tuo cõstitutum in pectore uirginis ipsius in charta pulchre depictam gestabat
 simulacrum. Eam pietatem uictoria sibi semper peperisse Commendatori signifi-
 cavit: atq; unâ Commendatori persuasit, abijciendos esse zemes omnes, quos ipsi
 colerent, quia nocturnos leuures animarû nostrarum uoratores insensibilissimos
 referret: beatamq; uirginem deiparam patronam sumeret, si felici ductu res suas
 omnes bello & pace in gubernatum optarent. Desideratam nullo tempore uirgi-
 nem deiparam, si corde pio nomen eius inuocauerint. Facile nudis genibus nau-
 ta persuasit. Virginis ergo simulacrum regulo roganti dono dedit, cui & ad em
 & altare dicauit: zemes quos uitores colebat posthabitis. De zembibus, pater
 beatissime, ex gossampino ad nocturnorum lemurum, quos familiariter passim
 uident & alloquuntur, similitudinem contextos, & eodem gossampino in
 miram duritiem interius confispatos, in decimo nostræ decadis libello laudissime.

D Ex nauæ instituto, sole uergente ad occasum, Commendator ille regulus &
 uictorij eius ditionarij uirtusq; sexus, domum Mariæ uirgini dicatam aduenit
 quondæ. Ingressi flexis genibus, capite reuerenter obstituto & manibus iun-
 ctis, simulacrum huius uerbis multiplicatõ salutari: Aue Maria, aue Maria. Pauci
 nanque ex eis plura proferre eius orationis uerba didicerunt. Ancisium itaque
 & socios aduentem dextra prehensos ad dicatam domum alacres ducunt: illis
 mira ostensuros inquit. Simulacrum digito monstrauerunt, monitis & sus-
 cibus uasis, edulij & aqua plenis, per podia circumseptum. Hæc nanque si-
 mulacro, sacrificij loco, donant ex auita religione erga zemes. Inquit, ea se
 simulacro præbere, ne, si fame urgeatur, desint cibaria. Fame urgeri posse si-
 mulacrum integro sensu putant. Sed quid auxiliij à simulacri numine, hoc est,
 à beata uirgine, se fatetur habuisse, auditu pulcherrimum est: & medijs fidius,
 beatissime pater, pro certo habendum: tantus est enim, ex nostrorum relatu,
 pietatis erga deiparam uirginem in his simplicibus incolis seruo, ut ad se labo-
 rantes in proelio, præcipue contra suos hostes, penè dixerim cogant e celo des-
 cendere: quandoquidem precium, quo emere ipsum & suos cœlites possi-
 mus, reliquit hominibus deus, uillu scilicet amorem & charitatem ardentem.
 Quoniam igitur pacto poterit uillu tempore deesse beata uirgo, præsidium eius
 pura fide inuocantibus: Ancisio & socijs Commendator & palatini eius omnes
 affuecunt, conferta manu, naua duce simulacrum portante secum, zemes
 hostium in conspectu simulacri uirginis, omnibus rem inuentibus, uersa fa-
 cie intremuisse. Zemes enim quicque suos ad prælium in auxilium portant.
 Nec simulacrum modo, sed uiuicem sceminam candidis uestibus pulchre ami-
 ciam, pugnae tempore auxilia ferentem in hostes, se uidisse affuecunt. Fatentur
 itidem hostes, ex aduerso seceptaram & minacem apparuisse, suis hosti-
 bus fauentem, mulierem: cuius aspectu præcordia sibi horrescere sentiebant.

Postea

A Postea uero quàm abiuit naua, ab aditibus ea littora Christianis susceptus na
 uigio, seruasse ad unguem nauæ instituta se, Commendator fatetur. Cum finiti-
 mis exortam esse diuam cõtentionem de zembibus reuulsi: puta quoniam zemes
 eiser alio sanctior ac potentior, superq; hac disceptatione certatum fuisse apertò
 Marte sæpius cum finitimis: sed beata uirginem defuisse nunq;, quin ingruente
 certamine affuerit, attuleritq; contra maximas hostium copias parua manu fa-
 cilem uictoriam. Quibus uerbis clamore sublatò in hostes irrueret, interrogati:
 se nil aliud unq; ex nauæ doctrina protulisse, quàm sancta Maria adiuua nos:
 sancta Maria adiuua nos: idiomate tamen Castellano. Id enim in omnium ore:
 quide prolatum naua reliquerat. Dum ita sese inuicem crudeliter trucidant,
 pacto federe conuenitum est: nõ ut singulari electorum usq; utroq; exercitu cer-
 tamine, ut sæpe Romanis, multisq; alijs contigit apud antiquos: aut sagaci-
 quo cõsilio res decerneretur: sed ut alterne ex utroq; populo manus post ter-
 ga ligatis, & ad uincitibus arbitrium post terga innodatis uinculis, in aperto agro
 singuli iuuenes sisterentur, eumq; meliorem esse zemen aduersi annuerent, qui
 suæ partis colligatum iuuenè celerius liberaret. Sancto federe iuuenes alterne
 uincunt duos: Commendatoriani aduersum, aduersi uero Cõmendatoriani:
 ter idem cõtasse inquit, terq; inuocatum sui zemis dæmonem ad ligatum ex
 aduerso accurrisse, utroq; uincitò inspectante. Sed proclamite Commendato-
 riano affuetam appellatione, sancta Maria adiuua me, sancta Maria adiuua me:
 aduentasse illico cãdidatam uirginem: & fugato dæmone, imposta uirga, quam
 manu gestabat, in Commendatoriani uincula, solum subitò fuisse ante alterius
 oculos Cõmendatoriani, transissetq; in aduersum ea uincula, quibus erat Com-
 mendatorianus ab hostibus innodatus, ita quod hostes repererint liberati aduer-
 se partis iuuenem, suum uero duplicibus astrictum uinculis. Sed neq; his cõten-
 tus referunt hostes, præsigijs namq; id agi humanis arguunt, non melioris nu-
 minis adueniētis potestate. Vt igitur utri graues ætate ac moribus pollentes, ab
 utroq; populo quatuor affint in prospectu ligandorum iuuenum, qui an fraud
 insit, nec ne, dijudicet, expostulato hostes. O simplicem, o param animorum
 benignitatem, o auream, o beatam simplicitatem. Annuit hostium postulatam
 cum suis familiaribus Commendator, ea fide, qua petijse salutem sanguinis
 alluie ualetudinariam: qua Petrum, cuius beatissime pater uicem geris, sicis
 pedibus uiso domino fluctus calcaße didicimus. Fœdus iacit, uincuntur iu-
 uenes, uiris grauibus octo asstantibus: statuo limite locantur. Dato signo, suum
 quisq; zemen appellat, in auxilium uocat. Aduentantem sui zemis dæmonem
 caudatum, hiatu uasto dentatum, cornutum, zemen ipsum manufactum xmu-
 lanem, & ligati & spectantes cernunt, uolentem e uinculis iam soluere sibi di-
 catum iuuenem. Ad proclamantis Commendatoriani uocem præstò fuit beata
 uirgo, uiris grauibus protenis oculis ad rem tendentibus animum: affueta fa-
 cit uirga in aduersum, fugato dæmone, transire sibi clientis uincula. Percussit tan-
 to miraculo Commendatoris hostes, uirginis zemen suo zeme digniore esse
 fatentur. Eius rei argumentum est, quod auditò Christianorum appulsu ad eas
 terras, pagani Commendatorij finitimi, qui cum eo capitalia odia exercebant,
 & sæpe conflixerant, oratores ad Ancisium miserunt rogatum, ut sacerdotes
 ire iuberet, qui eos baptizarent. Duos quos secum habebat Ancisius prope
 mittit. Centum triginta uno die ex Commendatoris quondam hostibus, tunc
 amicis & affinis, baptizantur. Gallinaceum genus apud hos incolas nostro-
 rum industria coaluisse diximus. Quicunq; ad baptismum confluerant, sacer-
 dotibus gallinam offerebant, aut gallum: caponem haudquaquam. Neque
 enim, ut capones efficiant, castrare pullos adhibet ducitur. Salsos etiam pisces,
 & ex pane recentes afferebat quisque placentas, unâ cum altibus. Redeun-
 tes ad littus sacerdotes illos, sex homines ex baptizatis muneribus onusti co-

Sic nimis fit,
 ut religio alia
 in alia mutata,
 ex priore plu-
 rima seruet.

Miracula pu-
 gne tempore.

Incredibile
 miracula.

C mitati sunt, quibus lautum paccha peregrant. Ante Lazzari namq; dominicum diem, biduo tantū ex Dariene discesserūt: & ultimum Cubæ angulū cuneatum ab oriente Hispaniolæ vicinum eo tempore abraðeant. Commendatoris rogatu, relicti est apud eum unus ē focj, libens tamen, non alia de causa, quā ut ipsum ditionariōsq; suos, & finitimos, facerent, angelicam salutationem edocet. Arbitrantur namq; fe maiori curæ fore numini deiparæ uirginis, quo plura eius orationis uerba didicerint. Assensus est Anciscus commēdatori: & his actis iter suum ad Hispaniolam, cui iam proximus erat, profectus est. Dehinc ad regem in Valladolido morantem fe conuulit, ubi mecum uersatus est familiariter, & in Valchum Nunnez: gladiatore acriter concitauit: promulgatq; fuit in eum aduerfa sententia, Anciso procurante. Hæc uolui, beatissime pater, de incolarū religione recensuisse: quæ non ab Anciso solum, uerumetiam à pluribus alijs auctoritate pollutentis uiris scrutatus sum: quō intelligat beatitudo tua, quā docile sit hoc genus hominum, quāq; facilis pateat eis ad nostræ religionis ritus imbuēdos aditus. Nequeunt illa fieri repente. Paulatim ad Christi legem euangelicam, in cuius culmine sedes, trahētur omnes: & tui gregis oues multiplicatas indies magis ac magis, beatissime pater, intelliges. Iam Darienneses procuratores repetantur.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLANEN. OCEANÆ DECADIS
secundæ, Crediti continentis liber septimus.

D s r ab Dariene ad Hispaniolam octo dierum & interdum breuior, si flauerit in puppim placidi uicti, nauigatio. Eam uix centū diebus procellarum causa procuratores peregrant. Paucos namq; dies in Hispaniola commorati, mandatis Admirato & gubernatoribus expositis, paratas ipsi aduentibus mercatorias naues, quæ frequentes ad Hispaniolam eunt & redeunt, ascenderunt: nec ante calend. Maij alterius anni ab eorum discessu, ex Dariene ad curiam profecti sunt. Duo igitur Dariennenfium procuratores Quicedus & Colmenares, mense Maio anni de-cimertij & quingentesimi à millesimo curiam ingressi sunt. Ioannes uero Fonseca (cui ab initio curandæ negotiationis huius fuit onus demandatum: quem ob fida in reges obsequia in Pacensem, dehinc Cordubensem, post Palantinum & unā Rosanum Antistitem, alij pontifices: nunc tua sanctitas in Burgenfem, erexitis: & quia sit regie domus capellanus maior & consiliarius, indulti regij cruciatq; regibus contra Mauros concessæ generalē commissarium creatis) uenientes Quicedum & Colmenarem ab orbe diuerso, à gentibus nudis, à terris alijs ignotis, suscepit honorifice. Burgens ergo antistitis patrocinio Quicedus & Colmenares à catholico rege audiuntur. Quæ attulerunt, regi palatinisq; omnibus auditu grata fuerunt, eo rerum nouitate. Et apud me sæpe conuenerunt. Dariennenfis acris inclementia horum uultus lætatur: flauescunt namq; similes ictericis, & turgescunt. Sed ipsi præteritæ id ascribunt egestati. Ab ijs procuratoribus & Anciso, Zamudioq; altero etiā Baccalario iurisperito, qui Baëcia dicebatur, & terras illas peragrauerat: & à Vincentio Annez nauium patrono, litorum omnium illorum perito: & Alfonso Nigno, multis præterea gregarijs, qui ductu eorum eas oras adnauigauerant, quæcunq; gesta sunt intellexi: nullus namq; ad curā rediit unq; qui non fuerit delectatus & uoce uiua & scriptis mihi quæcunq; ipsi didicissent, patefacere. Ego uero è multis que quicq; mihi recensuit, prætermisissis memoratu minime dignis, illa tantum colligo, quæ meo iudicio satisfactura historię amatoribus auctorior, in tanta quippe rerū ma-

gnitudine

A gnitudine, multa necessariō emergit, quæ, ne nimis longa textatur oratio, præterenda iudico. Sed ad effectum, quem procuratorum aduentus pepererit, ueniamus. Præficusq; ij procuratores aduertent, fama relatū erat, primarios illos præficos Nicuelam & Fogedam, Ioannē etiam à Cossā, tanti momēti uirum, ut regio diplomate nauium magister appellatus sit regius, infelicio perisse: dissideretq; inter fe paucos illos superstitēs in Dariene: ita ut neq; trahēdis ad fidem nostram simplicibus illis gentibus studeretur, neq; de ueligianda natura terrarum curam gererent. Fuit consilium mittere decem, qui rem deperditam, sublatū imperio ijs qui iniulū regio imperiū usurpauerant, restitueret. Eligitur ad prouinciam hanc capellendam Petrus Arias Abulentijs, cuius auge Segouienfis, cui est inter Hispanos anatomicalice nomen indium lustrator: quia egrēgius fuerit à iuuentute hastilior. Vulgato per procuratores Dariennenfes in curia, quanti momenti res sit: tollere Petro Ariæ ducatum ē manibus, multo apud regem pertinaciter insisterunt. At capellanus maior Burgenfis auulēs, cuiā interest, ut iam diximus, huic negotio laboranti præbere remedia: regem adiens, re intellectæ, his uerbis compellauit: Quādoquidem Petrus Arias forti animo, rex catholice, tuæ maiestati sub incerta spe luciri per certa discrimina trahēdam obtulit uitam, sciamusq; longo experimento militibus regendis aptum esse: sed in Africanis certaminibus præcipue, in quibus fe gessit ut sit enuim decet militem, & sagacem militiæ præfictū oportuit impium fore iudicarem, si cuiusq; ad tertius auaritia tantū excitati causa, hinc exautoraretur. Eat uir bonus iste dextris aubus, eat tuæ maiestati fidus alūnus in regia educatus à teneris. Ex Burgenfis igitur episcopi consilio rex Petri Ariæ cum amplioribus mandatis firmauit electionem. Mille ducētos bello aptos milites stipendio regio Burgenfis episcopus conscribit Petro Ariæ. Ex ijs plerōsq; duxit ē curia, discessitq; ex Valladolido circiter calend. Octobris, anni tercijdecimi supra quingentesimum à millesimo,

B Hispaniam urbem, uulgo Siuallam appellatam, multitudine ciuium & opulentiā insignem profecturus: ubi per regios magistratus & militum supplementum, & commeatus, reliqua etiam ad rem tantam facientia, sunt illi tribuēda. Habet enim rex in ea urbe ad oceanæ tantū negotia domum erectam, ad quam eites redeuntēsq; negotiatores cōstunt, de ijs quæ ad nouas terras important, deq; auro inde relato rationem præbitur. Domum uocant Indicæ Contractationis. Reperit Petrus Arias Hispani coacta iuuenum duo millia amplius: auarorum etiam senum nō exiguum numerum: ē quibus multi sese Petrum Ariam propria pecunia sine stipendio regio fecuturos obtulerūt. Sed ne pium destinata nauigia onerarentur, neue commeatus aliquando deficerent, traijciendi libertas ablata est. Est præterea cautum, ne alienigena quisquam iniulū regio commisceatur Hispanis. Propterea sui admiratus, Aloisium quēdam Cadamustum Venetum scriptorem rerum Portugallensium, ita perficata fronte scripsisse de rebus Castellanis, fecimus, uidimus, iuimus: quæ neq; fecit unquam, neque Venetus quisquam uidit. Ex tribus meæ decadis primis libellis, ad Cardinalē Africanum & Arcimboldū, quibus eram cōterranes quando illa fiebant, scripturata ea excerpti & suffurratus est: exactissimā nostrā nūquam proditura in publicum. Potuit & forē apud oratorē alique Venetum in eos libellos incidisse. Celebres namq; uiri ab illusterrimo senatu illo missi sunt ad reges hos catholicos: quibus ego ipse illa ostendebā libens: utq; exemplaria ab eis caperet, facile assentiebam. Ut cunq; sit, bonus uir Aloisius Cadamustus alieni laboris fructum fidei studium uendicare. De Portugallensium inuenis, que quidem admiranda sunt, an usita, uti ait, annotauerit, an ab alterius eodē modo uigiljs subtraxerit, nō est meum ueligare. Viuat & ipse Marte suo. Nullus ergo mare confendat in ea militum copia, qui non fuerit à regijs magistratibus cōscriptus. Censiti tamen sunt extra ordinem pleriq; inter quos & iuuenis quidam nomine Franciscus Cotta con-

Aloisius Cadamustus capitur.

C terraneus meus: sed adepto meo supplicatu diplomate regio, quo, ut illum aduenam cum Petro Aria traxere sinceret, magistratibus imperabat: aliter haud quaquē licuisset. Eat ergo Cadamustus Venetus & se cuncta uidisse scribat: cum sex & uiginti annorū, quibus huic catholico regi non male gratus semper fuit, auctoritas uti ualuerit ad impetrandā de transitu aduenæ diploma. Ex Genuen sibus aliquibus (sed quidē paucis) ob Almirantum primi earū terrarum reperoris filium, ea impeditur uenia: ceteris minime. Conscendit igitur mare Petrus Arias per Betim Hispaniam interuenit, secūdo flumine circiter anni principium millesimi quingentesimi quartidecimi. Sed male auspicio soluit. Tanta classem eam tēpēstas adorta est, ut naues duas disiceret: & reliquis deessere in mare commeatuum partē ad naues exonerandas fuerint coacti. Superfluitas ad Hispania littora retrocesserūt. Sed illico à regis magistratibus resecū, remissi sunt. Prætoris nauis, iussu regio, magister nauclerus erat Ioannes Vespucius Florētinus, Americi Vespūtij, de quo supra, nepos: cui patruus hereditariam reliquit artis naucleræ gradum: quæ calculi peritiam. Secūdionibus uentis ex Hispaniola relata uel oceanum illos suscepisse. Veniens namq; nundinaria nauis, iam captare uolentes Hispaniolæ uicinas insulas, eos offendit. Interea tamen dum stimulatōres mei Galeacius Butrigarius & Ioānes Cursus tuæ sanctitatis studiosissimi, paratū se habere tabellarium, qui nostras has oceanas male comptas Nereides sit delaturus ad beatitudinem tuam, ne tempus teramus in cassum, peragrata alio postergata, memoratu digna tamen iudicio meo, licet nō locata suis sedibus, recensēbo. Petrus is Arias ductor uxore habet, cui nomen est Helisabeth à Boadilla, ex fratre neptem, Boadillæ Marchionissæ amota: quæ urbē Segouiam Fernando & Helisabethæ regibus Portugallensibus Castellam inuadentibus, tradidit: unde uires ad resistendum primo, dehinc ad bellum aperto Marte Portugallensibus inferendum propulsandosq; ipsos, fumpserunt: ob thesauros quos ibi Henricus rex Helisabethæ reginæ frater coegerat. Bello & pace Marchionissā hæc dum uiueret, uirilem offendit animum, & eius cōsilio præclara multa gesta sunt in Castellā. Huius uel nepis ex fratre Petri Ariæ uxor. A mita magnanimitate nepis æmulata, discedere ad ignotas orbis oras & uastos terrarum pelagus discursus parantem se, maritū his uerbis compellat. Dilite coniuq; maritali iugo non fuisse à iuuentute nostra cōiūctos hac lege, arbitror, ut unā, non sitentium uitam ageremus: quacuq; te fata trahent, siue per undos oceanū furores, siue per horrenda terrarum discrimina, comitem me tibi futuram scito. Nullum mihi potest periculum imminere adeo atrox, nullum genus mortis occurrere, quod mihi non sit multo leuius perferendum, quam à te tanta locorum interapedine me femotam uiuere. Emori semel fatius est, & in mare piscibus, aut in terram Canibalibus uorandam projici, quam cōtinuo luctū & perpetuo merore, non maritū, sed mariti literas expectando, contabescere. Mea est hæc non temerarie, non ex tempore, non foemineo raptu excogitata, sed mature librata sententia. Vtrum malis eligito, uel iugulum mihi gladio impete, uel meis postulatis assentire. Nec filiorum quos deus nobis præstitit (quatuor enim mares & femellas totidem relinquēbant) ullo momento me retardabunt. Auitas illis & dotales opes, quibus queant inter sui ordinis equites uitam agere, relinquemus. De cætero nil mihi curæ. Hæc ubi uiriliter matrona differuit, uis dens maritus fixum uxoris animum ad ea perficienda quæ dixerat, cōtraire postulatis minime ausus est, sed uxoris tantæ propositum commēdauit. Secuta est ergo, ut suum Ipsicrateia fecissit crinibus Mithridatē. Amat uiuum hæc, ut mortuum Alicarnassæ Caria, Mausolum fuit Artemisiam. Intelleximusq; non infirmiore pectore oceanæ murrura Helisabethā Boadillam generosam, molli pluma (ut est in prouerbio) educatam, perferre, ac maritum aut e nauis inter marinos fluctus educatis quenquam. Sunt & alia e postergatis quæ referam. In

prima

A prima Decade mentio facta est non uulgaris de Vincentio Annez Pinzono. Is Christophoro Colono Genuensi, postea Almiranti, in prima nauigatione uisitat comes. Per se & pecunia sua postmodū, cū diplomate ac uenia regia, uti est in Decade, uno tantum nauigio explorauit. Anno priore à discessu ducum Niuefæ & Fogedæ, iterum tertio tractus illos percurrit ex Hispaniola. Hic Vincentius Annez meridionale Cubæ latus uniuersum ab oriente perultrauit ad occidentem: & Cubam, à multis ad ea usq; tempora ob suam longitudinē continentem putatam, circūiuit. Iidem & alij plures se fecisse aiunt. Vincētius Annez cognito iam experimento patenti Cubam esse insulam, processit ulterius, & terras alias ad occidentem Cubæ offendit: sed terras prius ab Almirato. Quare implicuit noua terra, in læuam conuersus, insulas terræ littora per orientem abradens, Beraguæ, Vrabæ & Cuchibacæ finium fauces transgrediens, ad regionem, quam diximus in decade Pariam appellari, & Os Draconis, nauim suā quæ uehebatur applicuit: ingressusq; est uisum sinum, à Colono tractum, dulcium aquarum, et piscium copia, insularumq; multitudine celebrem: ab oriente à Curiana distantem miliaria centum triginta circiter: in quo tractu flum. medice Cumana & Manacapana: quibus principatū de margaritis pleriq; donant, non Curianæ. Facti certiores de nostrorū aduentu regionis eius reguli, qui Chiacones, ut in Hispaniola cæci, appellantur, exploratum mittunt, quæ gens hæc noua sit, quid uel noui afferat, quid uel itaq; una lintres unguineas (quæ monoxyla esse diximus in decade, uti de canois Hispaniolæ) parari iubet armatas. Lintres isti chicos appellant. Stupuerunt quippe uisus eius nauis protentis uelis: necq; enī ipsi uelis utitur: uel: si uerentur, exiguus uti opus esset ob lintrium angustū. Suis ergo monoxylis pluribus ad nauim uectis, sagittis uti temerario nostris, adhuc spondarum repagulo uti incensibus tutos, configere aut perterrefacere existimauerunt. Nostrū bombardas in illos excutunt, quarum tonitribus & uasta strage quando seriebant, atoniti, sese ipsi figurarūt. Dispersos & fugientes non sibi per nauis cymbam seruitoriam assequuntur, & trucidant quosdam, plures capiunt. His intellectis, & tormentorum mugitibus auditis, reguli oratores ad Vincentium Annez mittunt, ueriti uicorum suorum direptionem, & hominū interniciem, si descenderent irati ex nauī. Pacem orant, quantum per signa & nauis colligere possunt. Neq; enim uerbum uisum nostrū se intellexisse fatentur. In pacis optatæ signum nostros egregijs muneribus donantur: ut pote auri triglo psum millibus ponderis eius, quod nummum castellanum uocari diximus, uel glo psum appellatum: & pleno masculi thuris præstantissimi ligneo dolo librati cocinuarum circiter bis nullium fexcentarū: quare thuris feracem esse terram cognouerūt. Neq; enim incolis Parie cum Sabæis est quicquam cōmerci: quippe quibus nihil notius notum est extra sua littora. Cumq; auro & thure & paupibus patris, à nostris tamen dissimilibus colorum uarietate, foeminas uiuas ad sobolem nouarum uolucrum producendam in Hispania, & e masculis numerum ingentem ad præsentem extendam uiuam præberunt. Supellectilia etiā gossampina quædam ad domorū ornatum pro aulæ, miris modis & coloribus diuersis laborata, quibus erant pendula sparim per fimbrias appensa aurea tintinabula, id genus quod uulgus Italum uocat sonaglios, Hispanum caufcaules. Loquaces quoq; psittacos uarijs coloribus quotquot placuit, dererunt. Est nam quæ psittacorū apud Parisenses non minor copia, quam apud nos palumbium aut passerulorum. Hos incolas omnes genui tenus mares, foeminas surarum tenus, gossampinis uelutis amicis simplicibus repererunt: sed uiros more Turcarum insano minutum gossipio ad bellum usum duplicibus. Dico gossipium id lanuginis genus, quod alijs bombicinū appellatione uulgarī Itala dixi: ascripturi ne sint ignorantie, an incurias, pleriq; similia latinissimi uiri, qui Adriaticū incolunt aut Ligusticū, si ad eorū manus nostra deuenierint aliquando: uti primam

g 2

Ad iam discē
 furon maritū
 uxoris impē
 amātis oratio.

C decadem uidimus nobis inconsultis impressoribus prelis suppositam: neutro cruciari statuo ad summū: uoloque sciant me Insularem esse, non Latium, & longe à Latio natum, quia Mediolanice longissime uitam egisse, quia in Hispania. Idem uelim dictum genuinis Adriaticis siue Liguliticis Latio propioribus de berganinis, de carauelis, & almiranto, adelantatoque uulgaris appellatione hispana. Me quippe non latet grecis tantis archilallum: latinis lallantes simul & grecis lallantes, nauarchum hos, pontarchum illos, garrido dicebere magistratus eius principem. De cæteris huiusmodi idem, dummodo tuę sanctitati iatis factū iri credam, hac simplici mea de tantis inuentis narratione. His iam omiſſis ad Parie regulos redamus. Hos reperit Vincētius Annez esse apud Parientes tanquā annuos reſtores uicorum primarios tantum, quos cæteri siue bello siue pace fiti agendum, sequuntur. Vicos habent struſtos in ambitu sinus illius uasti. Ad nostros cū muneribus uenisse ē regulis quinq; referunt: quorum nomina hic inferere statui ad tantę rei memoriam, Chiaconum, Chiaucacum (Chiaconos nanque suos opti mates uno nomine appellat) Chiaconū Pintignanum, Chiaconum Chamalaba, Chiaconum Polomum, Chiaconū Pot. Sinum eum ab Almiranto Colono primo reſertum uocant Baiam nauitatis, quia natalis Christi die fuerit eum ingressus: prætereundo tamen sinu non perulstrato. Baiam Hispanus uocat sinum. Icto fœdere cum illis Chiaconis, Vincētius Annez institutum iter suum prosequens, ad orientem regiones inuenit aquarum crebra illuuiē deseras, & stagnantia magnis tractibus loca. Nec desistit à proposito, donec terrę illius longissime cuspidem attingit: si cuspidem appellare licet cuneos aut frontes acutas, uel promontoria marinas terras terminantia. Ea cuspis Atlantem uidetur uelle impetere. Illam quippe Africa partem spectat, quę à Portugalensibus Caput Bonę Sperantię dicitur. Atlantici montis squallenta in Oceanū protenta promontoria. Sed Bonę Sperantię Caput gradus antarctici colligit quatuor & triginta: cuspis autem illa septem tantum. Puto terram hanc esse, quam apud cosmographice scriptores Atlanticam dici magnam insulam reſperio, sine ulteriores de illius aut situ aut rebus explorat. Et quidquid in huius terrę margine primum ab Herculeo freto incidimus, non erit alienum à re, si pauca differuero, quę distiduum forte parent, nisi fœcer & gener essent, inter Fernandum regem catholicum, & Emanuelē Portugallicę regem. Dico Portugallicę, non Lusitanicę, ut multis audio literarum non ignaros, qui falluntur non mediocriter. Nam si est Lusitania, quam egregie cognographi Ana & Duria fluminibus includit, quanta est portio Lusitanicę Portugallicę?

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. OCEANÆE DECADIS

secundæ, Crediti continentis liber octauus.

IVENTE Ioanne rege Portugallicę, Emanuelis impressentiarum regis & fororio & prædecessore, exorta est acris inter Castellanos et Portugallicę contentio de ijs inuentis. Sibi debent nauigationes Oceani uniuersas arguebat Portugallicę, quia prior & serē ab immortalis memoria oceanum tentare ausus sit. Castellani uero, quęcunq; deus ministrata natura in terris formauerit, ab initio rerum fuisse hominibus communia proponunt: propterea licere cuiq; illa occupare, quę Christianis habitatoribus uacua repererit. Dum ita in consulo res tractaretur, pars utraque pacta est, ut à summo pontifice decerneret, quid iuris. Futuros he obtinere perantes pontificis sanctioni sibi uentis. Res Castellę tūc regina illa magna Helisabetha cū uiro regebat, quia dotalia eius regna Castellę sint. Erat regina na Ioan

A na Ioanni regi Portugallicę confobrina: propterea factus res est composita. Ex utriusq; partis igitur assensu, lineam ex plumbata bulla summus pontifex Alexander textus illis à septentrione ad meridiem, extra earum insularū, quas uocant de Cabouerde paralellis, ad occidentem lequas centum diametro tendit. Alexandri nanq; sexti pontificatus, res hac in contentione uenerat. Intra iactam lineam, licet negent nonnulli, cadit eius terrę cuspis sancti Augustini Caput appellata. Propterea nō licet Castellanis figere pedem in eius terrę initio. Regressus ergo inde est Vincētius Annez, habito ab incolis quod Ciamba prouincia ferax auro ad aliud latum montium altorum, quas ante oculos habebant, ad meridiem iaceret: & ē captus in sinu Paris, qui aperte Castellanzē est ditiosis, abduxit quosdam ad Hispaniolam Almirantōque iuueni reliquit, ut nostrā dicant idiomata: quō interpretum postea loco uti possint ad secreta regionum illarum exploranda: ipseq; ad curiam uentis imperaturus à rege, ut bona eius uenia, liceat sibi nomē lumere gubernatoris insule sancti Ioannis, quæ ab Hispaniolarū distat lequarum quinque & uiginti tantum: quoniam in ea gignit aurum, primus ipse Vincētius Annez patefecerit. Ab incolis, dōximus in decade prima, Burichenam hanc appellari insulam. In ea insula gubernator erat Christophorus quidam comitis Camignę Portugallicę filius. Hunc uicinariū insularum Canibales cum Christianis omnibus trucidant, præter episcopū & familiares eius, qui sese templo & templi ornatibus derelictis in tutum receperūt aufugentes. Episcopos nanq; iam quinq; supplicatu regio, tua sedes apostolica beasilime pater nouos erexit. In urbe primaria sancti Dominici in Hispaniolarū fratrem Garſiam de Padilla diuī Francisci regularem, in Conceptione oppido doctorem Petrum Xuaręz, de Deza: & in insula sancti Ioannis Licentiatū Alphonsū Mansū, ambos diuī Petri institutionis obseruatores. Quartum fratrem Bernardum de Mesa, nobilē genere Toletanum, concionatorem, domitricum affectam in Cuba insula. Quintum Ioannē Cabedum & eundem franciscę obseruationis pulpitarium cōcionatorem, tua sanctitas unxit, ut Darienensibus præsit. Rependit propediem Caribę debitas pœnas. In illos ibitur: præcipue quia patrato illo nefario scelere, post menses aliquos reuēcti ex uicina sanctę Crucis insula cacicum nostris amicum, & familiam eius uniuersam trucidarunt, comederuntq; uico eius funditus euerſo: nocti occasione, quod regulus ille uiolato iure hospitiū, Caribę septem conficiendarum canoaru magistris apud eum relictos, ut canos quasdam conficerent, quia proceriores arborea ad ea monoxyla formanda insula sancti Ioannis nutriat, quam eorum insula Sancta Crux cognominata. Caribus his adhuc in insula manētib; ē non sirs pleriq; traicentes ex Hispaniola in eos inciderunt. Re intellecta per interpres, incipiunt à Caribus uelle de tito facinore rationem exigere. Illi autem arcibus & uenenatis sagittis in nostros directis, trucibus & toruis uultibus nostris edicūt, ne uim tentent, nisi sinistris uocis uenisse uelint. Nosti uenenatas sagittas ueriti, neq; enim parati ad certamē uenerant, signa pacis dant. Cur uicem euerterint, & ubinam sint regulus & eius familia interrogati Caribę, respondent fe uicem deleuissē, regulumq; & familiam eius in frustra sectos comedissē, in suorum septem opificū uindictam: in compositosq; sacres illorum ossa feruari ad opificum uxores & filios deportanda, quō intelligant nō iacere inulta maritorum & parentum corpora: sacresq; ossium nostris ostenderunt. Stupidi tanto facinore nostri rem dissimulare coacti, conticuerunt, neq; incusare aut coarguere Canibales ausi sunt. Ex his & huiusmodi multa eueniunt quotidie, quę ne facras aures tua. S. hinc cruentis narrationibus insciam, prætere. Satis euagatum est, beatissime pater, extra Beragensem, & Vrabensem regiones, insititit nostri primarias nutrices. Prætermittemus ne que sit Vrabensem fluminum amplitudo: quę profunditas: quidue ipsa, quidq; ablute ab eis terrę gignant

Quinq; episco
pi noui, in terra
rii nouis

C deq̄ terra magnitudine ab oriente in occidentem, ac latitudine ad meridiem in septentrionem: quid uis credas de ignotis adhuc in earum minime quidē beatissime pater. Vrabā igitur repetamus, & ad nominibus prouinciarū recēter impostis exortiamur: prouinciasq̄ liceat appellare, quia procul uicta Christianis parent.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. OCEANAE DECADIS

secundae. Crediti continentis liber nonus.

BERAGVAM statuerunt Castellam auriferam, Vrabam uero Andaluziā Nouam, appellari: & ueluti ex insulis pluribus Hispaniolam, in quam multē deductē sunt coloni, in caput insularū habitandā elegerunt. Ita in immensis Pariz tractibus, in duabus regionibus Vrabā & Beragua statuta est mansio: ut ad eas tanquam ad portus uagaturū sese recipiant, fessiq̄ & rerū indigentēs sese queant ibi reficere. Satis iam in Vrabā & hortenfia omnia mirifice coalescunt. Nonne hoc admiratione dignum, sanctissime pater: Omnium rerum semētēs, tales quoq̄, surculos, & calamos, propagines etiam aliquarum arborū ad eas terras, ut de quadripedibus et altilibus diximus, important. O mira ubertas. A iactio semine cucumerum & huiuscemodi rerum, ad diem citra uigessimū fructus eorum colligunt. Caules, betas, lactucas, boragines & hortenfia his similia intra decimū. Cucurbitas uero & melones decerpunt, intra octauum et uigessimū ad semētis satione. De talis & surculis arborum nostratū per seminaria & scrobes satis, & calamentis in ramulis patriarum, quae componunt, inserit, eadem referunt celeritate fructificare, quae diximus de Hispaniola. Arboreos natiuos fructus habent Darienenses multiformes, & uariorum saporum ad usum humanū salubres: ē quibus est consilium praestantiores describere. Guaianam colunt arborem, quae fructum parit citrorum generi, quos uolgens limones appellat, per similem, sapore acri, dulci comixto. Nucibus etiam pineis abundant, & palmarū uarijs cariosis, sijs quae his noxae sunt grandioribus, sed minime aptis ad esum ob austeritatem. Palmas steriles, quae tamen ipsamet eduntur, & folia creant ad scoparum usum, passim ac sponte sua nasci certum est. Guaraunā uero, quae aurea māla ferente arbore procerior est, fructum gignit magnum, mālum circum aequantem. Est et alia arbor castaneae ferē similis, haec fructum grandiozem fructu suo aemulatur, sapore dulci & salubri. Māmēs est arbor alia, quae fructum producit aurei māli magnitudine, sapore melone optimo haud infuauior. Guananalā fructum dat ceteris minore, sed odoriferum aromatico & super omnes sapidiū. Hōuō est alia quae prunis per similem generat fructum & forma & sapore, sed aliquanto grandiozem: hanc microbalum esse pro certo habent. Est Hispaniolae arbor haec adeo peculiaris, ut eius fructibus porci fingentur: neq̄ cum maturescunt, retinere illos aut regere fabulci queunt, quin ex eorum ferula elapsi, sylvas earum arborum altrices sparsim petant: unde multitudo ingens syluestris effecta est. Propterea nullas aiunt carnes, arietinis esse in Hispaniola saporosiores salubriores: ne minime dubium est, quin uaria ciborum genera uariam carnibus edendis uim gustumq̄ longe alium ingenierent. Alium fructum se intusissimus rex Ferdinandus comedisse fateatur ab ipsidem terris aduectum, squam mosum, pinus nucamentum aspectu, forma, colore aemulatur, sed mollitie par melopeponi, sapore omnem fuparat horrensem fructum: non enim arbor est, sed herba carduo per similis aut acantho. Huius & rex ipse palmam tribuit. Eius ego pomis minime comedi: quia unum tantum & paucis allatis reperere incorsruptum, ceteris ex longa navigatione putrefactis. Qui in natiuo solo recentē

Arborci fructus uarietas et utilitas in figures

A ederunt, illorum cum admiratione fua uicem extollunt. Effodunt etiam ē telure suapte natura nascētes radices, indigene Batatas appellant, quas ut uidi, insubribes naps exstimauit, aut magna terre tubera. Quocumq̄ modo condiantur, assae uel elixq̄, nulli crustulo, aut alio cuius edulio cedunt dulcorata mollite: curis aliquanto tenacior quā tuberbis aut naps, terreiq̄ coloris, caro candidissima. Seruntur etiam & coluntur in hortis, ut de luca diximus in decade prima. Comeduntur & cruda. Viridis castaneae gustum cruda imitatur, est tamen dulcior. Sed de arboreis & horrensiibus uegetatiuisc alijs iam satis: ad sensiuia uenia mus. Terrae illius horrenses saltus depascit praeter tigres & leones, ceteraq̄ non his iam nota animalia, uel saltem ab egregijs autoribus descripta, monstrōsa plurima. Sed animal unum praecipue procreat, in quo natura studuit sese miram artificem ostendere. Id est corpore bouem aquans: probofide armatū est elephan-tina, nō elephas: bouino colore, nō bos: equinis ungulis, nō equus: auriculis etiā elephan-tinis, sed minus patentibus & demissis: quā ceterorū tamen animalū patentioribus. De animalī ferente secū natam sobolem in uterali crumena (scilicet potum nulli meo iudicio noto) quod serpum arboreis depascit fructibus, in de cae satis, quam putō ad tuae sanctitatis manus pruisuq̄ id rerum culmen adipli fecerit deuenisse: quandoquidē ē meis latebris inuressa euasit. Quid uero de fluminibus Vrabentibus reslet, referamus. Darien angustio in sinū Vrabensem deuoluūt alueo: monoxylorum prouincialū uix patiens, & uicium quem habita-randum elegerunt, praeterlabitur. Sed fluuuium in angulo sinus, quem diximus ad Valcho per nauigariū, reperere latitudinis esse stadiorum quatuor & uiginti (se-quam dicunt) profunditatis etiam immensae, cubitorū puta ducentorū amplius: per diuersa ostia in sinum cadere. Hunc, ut legitimus in sinu in ponticum pelagus, & Nilum in aegyptium, defluere in Vrabensem sinum aiunt, antonomastice grandem fluuuiū appellant: quem magnorū esse ac multorū crocodilorū nuzritorem in quinent: ueluti de Nilo didicimus, ego praecipue qui Nilum aduerso secundoq̄ flumine nauigauit, Soldanū petens, et ab eo rediens. Quid propterea queam ex tot insigniū doctrina & autoritate uirorum scriptis de Nilo colligere, non intelligo: duos nanq̄ Nilos, siue ad lunae montibus siue solis, aut ē squalidiss Aethiopum iugis undecunque fluere uelint, aiunt naturam dedisse telluri iri-ganda: ad septentrionem in aegyptium sinum cadere unum: in oceanum meridionalem alterum. Quid hoc loco dicemus: De aegypto nihil ambigimus, Meridionale alium Portugallenses, qui per Nigritas & Melindos aequinoctiale circulum transeant, in suis mirabilibus inuentis repererunt: & ē lunae montibus ipsimet deriuari arguunt: effectq̄ Nili alueum alterū, quia crocodilos generet: neque alibi praeterquam in Nili fluentis crocodilos gigni legerint. Sen negam uocant fluuuiū Portugallenses. Nigritas is interitū septentrionali ripa fortunatus: meridionali arenosus horridus. Crocodilos passim emittit. Quid ergo referemus de hoc tertio, imō et penē dixerim quarto: Crocodilos nanq̄ esse putō, quos armatos conchis testudineae duritiae, duce Colono, Castellani reperere in flumine, quod dicit Delagartos supra memorauimus. Dicemus hos ē lunae montibus oriri: haudquaquam beatissime pater. Crocodilos ergo posse alias praeter nilicas aquas producere, iuniores nostri experimento didicere. Non enim haec flumina ē lunae montibus sciant, neque possunt cum aegypto Nilo aut Nigrito siue Melindo, quacumq̄ illi deriuentur, eandem originem habere: quippe qui ex proximis defluunt montibus, quos diximus ad septentrionali oceano non magno discrimine mare aliud australe dirimere. In Dariens praeterea & aliorum fluminum palustribus locis relicti ex alluuie aquosis, phasiani, puaones, fed non picci, & multa uolucrum genera ad nostris dissimilia, tam ad esum apta, quā ad demulcendum uarijs concentibus audientium aures, nutriuntur. Sed aucupij imperitia, Castellani nostri negligēt uolucres insectant,

C Pflitarum etiam sub eodem genere species in flagrantibus illis locis innumerae garrunt. Sunt et pflitacis qui capones æquent magnitudine, sunt & qui ne passerulum quidem superent. De pflitarum uarietate in prima decade satis. In huius namq; uastæ terræ discursu Colonus ipse ad curiam & misit & tulit ex omni specie non paucos, quos omnibus uulgo licuit inspectare, ferunturq; quotidie. Vnum restat, beatissime pater, dignissimum historia, quod mallem in Cæronianas manus aut Luvianas incidisse, quam meas: tanti nanque miraculi est apud me, ut implicatus reperiam in eius descriptione ingenium meum, quam de gallinaceo feratur pulliculo stuppi inuoluto. Terræ illius latitudinē à septentrionali oceano ad australem pelagus sex tantum dierum esse diximus, incolarum testimonio. Magnitudo propterea fluuioꝝ & numerus hinc, illinc terræ angustia, me trahit in ambiguum: qui fieri possit, ut intercapedine tam exigua dierum trium, à superis eorum montium cacuminibus dimittendo, tot tamq; magna flumina diuertant in hoc septentrionale, nō intelligi. Credere nanque licet ad australes incolas totidē defluere. Sunt hæc Vrbansia flumina exigua, si pleriq; alijs cōparentur. Aiunt fe reperisse Coloni tempore Castellani, & per nauigasse post illum, flumen, cuius ostium in mare cadens passuum afluerauit esse paulo minus centum mille in primis Partis litoribus, uti alibi diximus: namq; sursum de meatu in oceanum ex alts montibus decidere prædicant, ut retrocedere in mare etiam exafluans, ut uentorum dico impulsu, suo impetu & amplitudine cogat: neq; in magno eius spatio amari quicquā sensisse in aquis, sed potius aptas & suauis omnes inquit. Maragonium appellant hunc fluuium incolæ, adiacentes autem regiones Maria imbal, Camamorū, & Paricorā. Præter ea flumina quæ supra nominauit, Darienem puta grande Dabaabæ, Beraguenfē, Sancti Mathæi, Boij gati, & Delagartos & Gairā, passim reperiunt alia multa qui peragant ea litora. Deliberanti ergo meo, unde sibi specus tanti capaces habeant hi montes, litoribus adeo uicini & angustis, sententia incolarum, & unde repleant ut humores tantos cogantur euomere, succurrunt uaria. Magnitudo primū montium: altissimos quippe esse inquit. Aiebat & idem primus repertor Colonus: imō & aliud ipse differrebat, esse deliciaum paradisi in eorum montium culminibus, qui ex iusto Pario & Ore Draconis apparēt: sibiq; statuto persuaserat. Vastæ ergo montium moles, uastos inesse specus multi capaces, arguunt: sed unde replantur penitandum est. Si dulcium aquarum omnium, ex sententia multorum, ita refluunt in mari flumina, maris ipsius ponderosa mole compulsa per terræ meatus, uti ē meatibus ipsi scatenia uidemus ad mare cursum dirigere: minus hic mirandum est, quam alibi. Quia nō ullabi adhuc legimus duo maria huiuscemodi terram ullam tam angusto limite, si uera serunt in colæ, circumserpere. Magnum quippe est à dextro latere oceanum, in quem sol uergit à sinistro, alium uide nascitur forte non cedenē, quia putant Indico mixtum, habere habitantes. Tanta ergo mole grauata (si ualeat sententia) tellus ista nimirum cogitur tot aquarum uoratus deglutire, deglutitos per patulos gurgites emittere. Sed si è mari forberè huiusmodi terras negauerimus, fontesq; gigni omnes ex aëris cōuersione in aquā intra montium cauernas stillantem, assentimur, uti plerique autumant, autoritati magis eorum qui talibus innuntiant rationibus caput flectemus, quam quod intellectus noster sit eius sententiæ capax. Conuerti in aquam absorpti, in cauernas montium aliquibus aërem, non qui pererecuso: uidi nanque egoptie in Hispania & pluribus antris guttam imbre decidere perpetuos: & inde collectas aquas per collum latera ruos demittere, quibus plantata in diuis uineta oliuetaq; ac frutera omnis generis rigabantur. Sed uno in loco præsertim, testes habet illustrissimum Ludouicum Aragonum Cardinalem tuæ Sanctitatis obseruantissimum, & Antistites duos Italos, episcopum unū Bouiersem Siliuū Pandonū nomine: archiepiscopū alterum,

Inuidia fluminis magnitudo

Philosophice de aëris generatione rationes

cuius

A cuius neq; nomen proprium recolo, neq; titulum didici. Granatæ namq; nuper è Mauroium potestate erepta agebamus: & nos omnes cbeftandi animi gratia ad quosdam amœnos tumulos duxit, per quos suauis murmur è riuus irrigis defluebat. Interea loci dum illustrissimus noster Ludouicus salientes per arbusta riuo inhærentia, uolucres sagittis insectatur, ego & antistes uterque diuum ascendere statuimus, ut unde riuus oreretur, intelligeremus: eramus namque cum cumini montium illorum proximi. Succincti ergo riuu uestigia sequentes, antris reperimus eiusmodi perpetuo imbre uberrimum: ex cuius aqua per frequētes guttas cadente in receptaculum in subiacentibus saxis manū cauatium riuus efficitur. Licet uulgo conspiciatur & aliud rorans antrum in hoc celebri oppido Val ladoleto, ubi nūc agimus, in oppidani egregij uiri inuenerunt, cognomine Licentia de Villena, ab oppidi moenibus minus stadio distante, uiridario. Fateor igitur ex antrorum roratu per conuersionem aëris, inter pendendum rupium cauernulas absorpti, posse fontes alicubi generari. Sed naturam arbitror de tanta illuue aquarum hac industria tenui generanda minime fuisse sollicitam. Consonant ergo rationes duæ ingenio meo: frequētius pluuiari casus: altera, ob perpetuum ibi uer uel autumni: quia sunt ita propinqua æquinoctiali circulo terræ illæ, ut uulgos nō aperte dignoscat diei ac noctis discrimen toto anno: sumitq; hæc duo tempora gignendis pluuijs aptiora, quam gratijs hys aut æstas ferulda. Altera prioris effectiua est huiuscemodi: si porosum esse mare, perq; poros eius, austris illos aperientibus, uapores quibus aquosæ nubis generentur, eleuari assentimur, terram hanc oportet crebrioribus pluuijs madeseri, quam terrā aliam, si sit, ut aiunt, angusta, duosq; tenet immensa maria, quæ illam ita proxime sepant, collateralia. Vt cunctiq; sit, beatissime pater, neque tot uiris eas terras frequentantibus nō credere: cogorq; illa, licet pleraq; uideantur nō uerisimilia, referre. Propterea per hæc argumenta fuit consiliū dicurrere, ne uti doctrina celebres hinc, illinc quaerendarū occasionum in aliena scripta studiosi, non ita haberes esse iudicent, ut nulla ratione media fidem facile præstemus emergenti cuiq; narrationi. De impetu tamen illo dulcium aquarum, qui obiectus pelago facit ostium adeo ingens, uti supra diximus, aquas existimo cadentium multorū esse fluuioꝝ coactas, quæ lacum ingentem efficiant: non autem fluuiū unum ut ipsi aiunt. Sed quia sint montes ardui, tantam esse puro uim declinantū aquarum, ut impulsu stagnantium ea fiat consistatio, & ne salis aquæ ingrediantur in sinum resistant. Surgent & forte alij, qui me tantopere fuisse admiratum mirabuntur, & subannabūt dicentes: En quid pro miraculo hic recitat magna inesse flumina regionibus illis: Nōne Italia suum ceteri Eridanum, fluuioꝝ re gem ab autoribus egregijs appellatū: Nōne & regiones aliæ sua ingentia producant: uti de Tanai Grangæq; legimus, atq; Istri fluentis, quæ uincere mare ite pondunt, ut dulces haustus in x l. millia passuum liceat colligere. His fassus sum uti uelim hac ratione. Padus alpinos aggeres, Gallias & Germanias Panoniasq; fecerentes ab Italia, sibi habet à tergo magna mole succosos, longosq; tractū Ticinum, & innumera alia bibens flumina, tendit in Adriaticū. Idem de cæteris. Flumina uero hæc plenioribus alueis è proximo, uti ex regulorum dictis nostris referunt, lapsa cadunt in oceanum. Sunt tamen qui amplissimum esse alibi, licet hic angusta sit, arbitrentur eam statuo. Longitudo forsitan terræ ab oriente protenta per immensum in occidentē, si angusta est, adiuuētō erit. Quia fectus legitimus Alpheum ab Elide in Siculam Aretufam per meatus subtermarinos occultos scateri: & posse mōtes illos productas adeo cauernas habere, ut longissime distantes terrarum cauernas respondeant: cauanturq; passim aquæ, uidentis aëris illa transmutatione, quam diximus. Capiant & qui sano peiore aliena interpretantur, & qui subannationibus inuigilant, rem uti malint,

C In hac re nescio quid ultra referam impræsentiarum, quando aliter rem esse reperimus, cædide uerū profitebitur. Quandoquidē de terræ huius latitudine tot tantq̄ differimus: de longitudine formaq̄ ipsius iam tantē sermo refurgat.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. OCEANÆE DECADIS

secunda, Crediti continentis liber decimus.

ST in mare protenta terra illa, non fecus ac Italia: licet non humano cruri hæc, ut illa similis. Sed pigmeolum gigantico comparo. Est namq̄ pars ea quam à dicta cuspidē orientali, quæ uergit ad Atlantē, Castellani percurrerunt (sine nōdum reperio ad occidentē) Italia longior octuplo amplius.

Qua ratione fretus, octuplū hoc ausim promere, uult tua sanctitas intelligere. Ex quo parēre statū postulantibus, ut sanctitatis tuæ nomine ista redigerem in Latium sermonem, ego non Latius, cui rati ne quid prodeat nō rite exploratū. Burgensem antistitē huius nauigationis cōsugium, de quo supra lata mentio, adui. In clusi uno cubiculo, multos harum rerum indices habuimus ad manus: solidam uniuersū cum his inuentis spheram & membranas, quas nauæ uocant nauigationis, plures: quarum una à Portugalesibus depicta erat, in qua marum dicitur imposuisse Americus Vesputius Florentinus, uir in hac arte peritus: qui ad antarcticum & ipse, auspicijs & stipendio Portugalesiū, ultra lineam æquinoctialem plures gradus ad nauis gavit. In hoc indice latiore esse primam huius terræ frontem reperimus, quā

D reguli Vrabenes nostris persuaserunt de suis monibus. Alteri Colonius uiuens cum ea perlustraret loca dedit initiū: cui & frater eius Bartholomæus Colonius Hispaniolæ Adelantatus iudicij suum addidit: peragravit namq̄ & ipse ælitorā. Præterea castellanorum omnium quotquot sibi sentire, quid sit metiri terras et littora persuadent, suam quiscq̄ nauigationem depinxit membranā. Ex omnibus cōmendationes seruant, quos Ioannes Ille de la Colla Fogaedē comes, quem à Caramairēnsibus apud Carthaginis portum preperitum diximus, addiderat: & gubernator alius nauium, nomine Andreas Morales, cum ob maiorem carū rerum experientiam (familiares enim notosq̄ habebant ambo tractus illos, nō minus iam ac suæ domus cubicalia) tum etiam quia cosmographiæ naualis peritiores haberentur quàm ceteri. Omnibus igitur indicibus allatis, in quorum sinus gulis iacebat lineæ, quæ hispano more nō milla passuum, sed lequas designabat circinos afferri iubemus, & hoc ordine cœptimus littora metiri. A cuspidē siue fronte illa, quam diximus Portugalesiū includi lineæ, per eas insularum quas uocant de Cabouerde paralellos deducta, sed lequas centū ulterius ad occidentem, quā & ipsi ultro citroq̄ iam explorarūt, reperimus ad Maragnoni fluminis ostium lequas trecentum. Inde ad Os usq̄ Draconis lequas septingentas, in nōnullis paulo minus, neq̄ enim penitus conueniunt. Volunt lequam Hispani millia passuum quatuor continere mari præsertim, terra uero tria. Ex Ore Draconis ad Cuchibacoæ protenti in mare cuspidē, qua superata in lætuum sinus efficitur, lequas trecentum dimensū sumus in uno, in alijs circiter. Ex Cuchibacoæ illo promontorio cuspidali ad Caramairēnsē regionē, ubi portus est Carthaginis, circiter centum lequas triginta. Ex Caramairā ad insulam Fortem quinquaginta. Inde ad Vrabæ fauces, intra quas uicus est sanctæ Mariæ Antiquæ, ubi sedes posita est, quinq̄ue tantum & triginta. Ex Vrabēnsi Darienē ad Beraguensē fluiuium, ubi fixurus erat pedem Nicuefa, nisi aliter apud superos statutum reperisset, centū triginta interesse dimensū sumus. Ex Beragua ad eum fluiuium, quem diximus sancti Mathiæ appellatum à Colono, in quo Nicuefa

carauefa

A carauefa amissa pererrauit omnium hominum calamitiosissimus, lequas in indicibus centum quadraginta tantū reperimus: multo tamen plures in hoc tractu à sancto Mathiæo, multi ē redeuntibus mihi retulerūt in quo & locant diuersa flumina, puta Aburema cum præiacetē insula nomine Scutum Careba, cuius regulus facies combusta est appellatus: aliud Zobraba, Vrida post illud, Durabacq̄ auriferum: & portus ubi egregios, inter quos Cerabaroum & Hiebram incolarū appellatione. Si rite dinumeraueris, beatissime pater, lequas inuenies in hoc calculo quinq̄ & uiginti post quingentas à mille: quæ amplectuntur millia septingenta supra quinq̄ millia à cuspidē ad sancti Mathiæ, quem perditorem uocant sinū. Sed non sinit opus. Astur Ouetensis autō genere quidam, nomine Ioannes Dias de Solis, qui se Nebrilicæ, quæ doctos ædit uiros, natum inquit, ab eo fluiui ad occidentem tendens lequas & ipse percurrit nō paucas. Sed litus illud medium ad septentrionem curuatur. Propterea nō examissim locatum inter dimensā: putamus tamen colligere diametrum lequas trecentū cititer. Quanta ergo, beatissime pater, sit terra illius quæ tuo throno subsicienda est, longitudo, ex dictis colligito: de latitudine forte aliter aliquando sentiemus. De polarium nunc gradū uarietate pauca referamus. Terra hæc licet ab oriente protenta sit in occidentem, retorta tamen est, & ad meridiem sua cuspidē tantum incuruatur, ut polum arcticū amittat, æquinoctialemq̄ superet lineam ad antarcticum septem gradus. Sed Portugalesium est eius cuspidē iurisdicū, uti iam diximus. Cuspidē relicta, Pariam uersus, arcticus reuoluit polus: & quo magis ad occidentem regio uergit, eo magis polus eleuatur. Habet ergo Castellani uariam graduum eleuationem, donec ad Darienem statutam earū terrarum sedem primariam ueniatur. Beraguensibus namq̄ derelicta est, ubi eleuatum gradus octo reperitur polum. Sed inde tantum terra in curuatur ad septentrionem, ut quasi Herculei freti gradus æquet, si præcipue terras dimetiamur qualdā ad latus Hispaniolæ septentrionale ab isdem terras. Inter quas ad lequas ab Hispaniola quinq̄ ac x x supra trecentum unā esse insulam fabulantur, qui eam explorarunt ad intima, nomine Boiuca, aliās Agnaneo, fonte perenni adeo nobilem, ut eius fontis aqua epota senes reuouescant. Nec arbitretur beatitudo tua hoc dictum iocose aut leuiter: ita serio rem hanc per curiam uniuersam ausi sunt spargere, ut populus omnis, & ex ijs quos uirtus aut fortuna fecerit à populo, non pauci rem esse ueram arbitrentur. Ego uero si quid sentiam interrogaueris: naturæ rerum genitrici non me tantum tribuere respondebo, sibiq̄ seruasse deum hanc prærogatiuam pro non minus propria, quā scrutari corda hominum, aut priuationi dare accessum ad habuit, existimo: nisi Colchia forte fabula de renouata Esonē, Erythrae Sibyllæ fuisse sola crediderimus. Hæc de longitudine latitudinē ac mōtibus abruptis, & eorum specibus aquosif, deq̄ uarijs terræ illius gradibus: & quidem satis. Sed minime prætereūda puo quæ miseris inter generales calamitates acciderunt. Horrebant puero mihi uiscera, cruciatibq̄ præ miseratione de Achemenide Vergiliano inter Cyclopi littora ab Vlyssi relicto, quod bacis lapidosiq̄ cornis ab Vlyssi transitu ad Aeneæ aduentum dies non multos fuisse depastum Vergilius recenseret. Bacas lapidosiq̄ corna pro delicatis epulis in felices habuissent Hispani, qui Nicuefam secuti Beraguam habitandam elegerat. Quid de asini capite magno empto opus est magnificere rem: Quid de huiusce modi multis, quæ obfessos pati oportet. Postquam Nicuefa cōsiliū cepit de Beragua defendenda ob terræ spallorem & sterilitatem, Portum Bellum, & dehinc promontoriū Marmoris appellata littora tentant, an ibi fortunatus quiete insidere. Oppressit socios eius egestas tanta, ut neq̄ à cabiosis canibus, quos tenatus, & turesæ causa fecum habebant (in certaminibus nanque cum nudis incolis canum opera plurimum utebantur) neque aliquando à preperitis incolis abstinerunt. Non enim ibi fru-

C *disfiantes arbores, aut uolucres, quas Darienem alere diximus, procreari, ac proinde terram minime frequenter habitatoribus, reperiebant. Conuenienter & socijs quidam de cane macerum emendat, qui iam ferè & ipse deficiat ob esuriam; multos præbent canis dominò auri pelos, id est, aureos castellanos: canem excoriant comedendum; i sabiofam canis pellem capitis ossibus appensis inter dumeta proxima protecerunt; postmodum pedes quidam è socijs in abieciam pellem incidit uermibus iam refertam ac semifecetam, domum asportauit. Excessus uermibus pellem in ollam coquendam coniecit, coctâ edit. Ad coctâ pellem suis multi cum suis paropfidibus, singulos castellanos aureos pro singulis turis pa ropfidibus offerentes, accurrebant. Bufones alius duos reperit, ceos ægrotos quidam à bufonum domino emitt comedendos: proç illis duas fertur lineas aut ro intexto subuiculas, quæ ualorè æquabant castellanorù sex, præbuisse. In cam pestri uia quadam mortuum repererit pleriq̃ incolam à socijs interfectum, & iam putridum: dimembrarunt lecerò: ius afflis siue elixis carnis illis tanquam pاونيس efa famem tunc pepulerit. Saburra, inquit, cõtrum puluifq̃ per aliquot dies è socijs alium, qui noctu à sociorum cuneo secedens piscatum inter palustres uiluas diuertat, donec septim iam semimortuus uiam ad socios reperi. Hac & huiusmodi multa perpelli infelices Beraguẽs, ex numero militum septingentorum septuaginta amplius, ad uix quadragenarium reduci, Darienenses & ipsi effecti sunt: ab incolis perempti pauci, fame ceteri consumpti animas euomere anhelantes: aperiendo uiam ad nouas terras posteros pacandas suo sanguine. Ad cõiuiam ergo posthac nuptialia ceteri, si quæ hi passi sunt pen sitauerimus, per tuta nouaq̃ itinera, ad tutas nouasq̃ terras, in quibus & habitatores & fata iam repererit, proficiscuntur. Quò autè Petrus Arias ductor cum regia classe sit appulsius, ad hanc uicq̃ horam nõ intelligimus. Quæ successerint, si hoc sanctitati tuæ gratum fore cognouero, uigilantius explorabo. Ex catholici regis curia, pridie nonas Decembris. Anno à Christi natali, M D XIII.*

PETRI MARTYRIS

ANGLI MEDIOLAN. PROTONOT. APOST.

regijq̃ consiliarij, ad Leonem decimum pontificem maximum, de orbe nouo tertie decadis liber primus.

CLAVERAM orbino portas, beatissime pater, satisq̃ me per illius oras uagarum arbitrabar, quãdo nouè literæ allatæ, patefacere illas iterum, & repositis iunere calamum coegerunt. A Valcho Nunnez, quem electis Nicuæ duxce & Anso prætor ex Dariene, principatum sibi, manu promptiorum audacia fretum, usurpasse memorauimus: à socijs etiã pleriq̃ literas habemus, uo militari stilo compactas, quibus didicimus eum superasse montes illos oceanum nobis notis ab altero australi æquore adhuc latente dirimetes. Est eius epistola Capreensis de Scia no grandior. Sed ea tantu ab illa ceterisq̃ excerptissimus, quæ memoratu esse digna duximus. Catholici regis animum sibi Valchus non modo iratum reconciliauit, uerum etiã gratiosum effecit. Donatus est à rege Valchus, donati & pberiq̃ alij præstantibus & honoratis priuilegijs pro talibus ausis. Attentas nobis aures tua sanctitas præbeat: & quæ illis passim in re tãta euenerint, serena fronte & gaudenti pectore suscipiat: quandoquidem non centurias solum & legionas, sed innumeras hominum, natio hæc Hispana per uarios labores & multa uice discrimina, tuo sacro throno subdendas, donat myriades. Valchus Nunnez (siue impatiẽs ocij, quia nescit stare loco foris amicus, siue nrem tantam surripere

A surripere alter ueritus: putat namq̃ multi Valchum de Petri Ariæ præfectura intellexisse: siue utraq̃ motum causâ, & quod iratum regem ex anteaçis sentiret) aggredi prouinciam ipse cum paucis constituit, quam à Comogri reguli filio etiam mille armatis fore difficilem audierat. Accitit ergo Darienensibus ueteribus aliquot, & pluribus ex ijs qui ab Hispaniola recentes uenerant, uerioris auri copie fama compulsi, ceterum nonaginta armatorum manum comparauit. In calèdis Septembris anni superioris M D XIII, facturus iter mari dum liceret, ex Dariene cum uo bergantino, & monoxylis, id est, in lignis, proum calibus decem cymbis, discessit. Careta litoralis reguli Coibenlis amici terram primò capite: relicti ibi nauigij, ut cepris deus faueat supplex petri: & unã carmiter terra mões uersus. In Poncha reguli ditionem primum incidit. Poncha, uti aliàs ipso adeunte fecerat, aufugit. Per nuncios duobus Coibensibus Caretanor emollitus Poncha uenit ad nostros: libes gaudensq̃ Poncha fœdus suscepit. Ne ultra uereatur Valchus Poncha suadet. Dant dexteras, & sese iuicem complectuntur, mutuisq̃ se muneribus afficiunt. Auro Carib, sed modo dico, centum puta & decem aureis ponderibus, quæ singula castellanu æquant nummũ: fuerat namq̃ spoliatus anno superiore, uti supra retulimus. Valchus ut dono donum pensaret, Põcham rebus nostris uitres, & felicit calculorum ferretis ad colli & brachiorum gestamen, speculoseq̃ ac tintinnabulos orichalces, & huiusmodi mercibus in sitorij, donauit. Has indigenæ magnificiunt, quia id ubiq̃ precioso rei loco habetur quod est peregrinum. Maioris etiã ferreis ad arbores scindendas paucis Poncham ditauit: nil namq̃ securibus factum, quod ferro & metallis omnibus careant, auro excepto: & fecare ligni genus uisũ, ad con struendas domos præcipue canoasq̃ cauandas, sine ferreis instrumentis difficilium sit: fluuialibus quippe lapidibus quibusdã præacutus lignariã omnem exercent fabricinam. Poncha igitur deuincto, ut à tergo tuta relinquat omnia Valchus, ad montana ducit agmen, datis à Poncha ducibus & calonibus, qui uiarum angustias sternendo præeant: per saltus namq̃ inuios & ferarũ latebras atq̃ anfractus montium penetrandum erat. Pauca quippe rarãq̃ sunt inter eos commercia: quia paucis nudi homines, & pecuniæ expertes, indigent: & si qua exercet, è proximo agunt, auri ad ornatum & supellectilium ad utilitatem permutatione. Propterea haudquaquam trita sunt inter eos ex minime frequentibus concursationibus itinera. Notas, tamen ocellas, obseruant semitas eorum exploratores, quarum ductu fe per insidias & nocturna latrocinia in sestant aliter trucidantes ac in seruitutem se uicibus redigentes. Ponchenfium igitur & carpentariorum nostrorum opera & montes superauit horridos, & per obuia ingentia flumina plura structis pontibus, aut sublicium trabium congerie conexa, duxit incolumem ceterum. Hic eorum multa prætereo, quæ tum ex rebus penuria, tum ex immenso labore passi sunt, ne sim minuta recedendo molestus. Sed quæ cum regulis ex itinere acta sunt, prætermittenda minime duco. Pristquam alta montium cacumina peringeret, regionem ingressus nomine Quarequam, regulum eodem nomine nuncupatũ obuium habuit, armatum eorum more, arcubus puta & sagittis, machansq̃, id est, ensibus amplis, ligneis, oblongis, uiragq̃ manu agitandis, & sudibus præuistis, missilibus etiam, quæ certissima iurata. Is superbe nostros & hostiliter excepit, cum ingenti ditionariorum multitudine transitum prohiberetur: quò irent, quidq̃ pererent interrogans: retrocedant uultu toruo per internuncios communeq̃, ni uelint ad unum trucidari. Hæc dicẽs prodit in apertum uestitus ipse ac palatini, ceteri in di: & nostros impetit retrocedere recusantes. Breuibus actum est, fletoparum fletopos: quibus audiũs, nostros fecit habere fulmina & tonitrua arbitrari sunt

C & scorpionum sagittas nō diu sustinerunt. Terga igitur uertunt fugientes. Ver-
luti per macella lanij bouinas arietinasq; secant in frustra carnes, ita huic nates,
licet semur, alteri humeros uo ictu nostri cedebant: ueluti animalia bruta, pe-
rierunt ex eis unā cum regulo sexcenti homines. Huius reguli domū reperit Va-
schus nefanda insecta uenere. Fœmineo amictu reguli fratrem, pluresq; alios
comptos, & uicinorum testimonio pathicos, offendit, lustrā à canibus circiter
quadraginta lacerari. Canum opera notari utuntur in prælijs contra nudas eas
gentes: ad quas rabidi insilunt, haud secus ac in feros apros aut fugaces ceruos;
nec minus hōs Hispani suos reperunt in periculis subeundis, q̄ Colophonij
uel Castellabenses, qui ad bella gerenda canum cohortes instituebant, ita quod
primam aciem in prælio canes seruauerunt, nec unquam detrectarent pugnam.
Audita nostrorum in obscœnum id genus hominum feueritate, tanquam ad
Herculeum populi confluebant: quoscunq; morbosos ea peste sentiri trahen-
tes, ut è medio tollerentur, expuendo in illos inclamabant in palatinos quip-
pe, in populum haudquaquam contagio fluxerat. In cœlum oculos manusq;
tendentes, deum insinuabant esse tanto sceleris iratum: inde miti fulgura, toni-
truaq; crebris nancq; fulguribus uexantur, & aquarum frequētes alluuię, quę
sata omnia raptent, famemq; & morbos inde prouenire, conquirebantur: licet
nil aliud pro deo colat præterquam Solem. Hunc præstare, hunc tollere solum
existimant. Dociles tamen sunt ad nostris ritus facile trahentur, se doctores eos
aderint. Nil terribum, nil prolatu durum in eorum lingua esse, qui latinis pos-
sint literis, ut de Hispaniols aliquando diximus, eorum uniuersa uocabula scri-
bit & profert, cognouerunt. Bellicosa gens est hæc, & quę finitimis molesta fuit
hactenus. Sed provincia non auro sicut agrorum ubertate fortunatur; montana
est ac sterilis, & ob squallorem mōtum algens. Propterea uelutuntur ibi qui ue-
lites assequuntur palatini: cætera turba nature beneficio contenta uiuit. Man-
cipia ibi nigra repererunt, ex regione distante à Quaręqua dierum spacio tantū
duorum, quę solos gignit Nigritas, & eos feroces atque admodum truces. Ex
Aethiopia putat traxisse quondā latrocinij causā Nigritas, inq; illis montibus
naufragatos fissile pedem. Cum his nigris odia exercit inuestina Quaręquani,
& sese seruitio addidit uicissim aut trucidant. In Quaręqua relicti pluribus è
socijs, qui nondum affluet laboribus, & è furiis tantæ deciderāt in ualitudines,
duces capit è Quaręquanis, ad uertices mōtum tendens. Ex Ponchæ regia sex
breuium dierum spaciū ad alterius æquoris prospectū iacet medium: id ne-
quirit minore quā quinq; & uiginti, uarijs implicitis casibus & summa rerū
egestate, perficere. Septimo tandem calend. Octobris monstrata per Quaręqua-
nos celsa culmina, è quibus optatum mare alud despicit poterat, protentus oc-
ulis intuetur. Sistere agmen iubet: præit ipse solus, & uerticem primus occupat.
In terram prouolutus, & genibus flexis manibusq; in cœlum erectis aultrum
salutat: & gratias immensas scribit se de cœlitibusq; omnibus peroluisse, qui
tantæ rei palmam sibi homini non magno ingenio pollent, nō perito, non opti-
mati, asseruauerint. Sacris orationibus suo militari more peractis, commilitones
dextra innuens uocat, desideratum pelagus offendit. Repetitū poplitibus desle-
xis orat superos, atq; in primis deiparam uirginem, ut fauste feliciterq; coeptis sa-
ueant: & lustrare quas ful pedibus uideant terras, liceat eidem & socij omnes
sublati præ læticia uocibus faciunt: Hannibale Italiæ & alpina promontoria
militibus ostendente ferocior. Ingentes opes socijs pollicetur: Ecce desideratum
pelagus, ecce ò tor laborum socij cōmittiones, de quo nobis tot tantaq; Como-
gri filius, & indigenæ reliqui prædicarūt. His dictis, in possessionis signum, pro
aris faxorum congerit tumulos. A dextra læuāq; ne posteritas arguat eos men-
dacijs, declinans è uertice montium, inscribebat passim arboribus, scisso cortice,
Castellæ regis nomen: & faxeas erigebat ubique sitres, donec ad reguli ue-

stralis

A stralis regiam uentum est, qui Chiapes dicebatur. Arma capit Chiapes, profilit
cum ingenti multitudine mimibadibus, prohibitur non modo transitum,
sed & accessum. Instruunt axes nostri, licet numero paucitruunt in aduersos.
Sclopetris primum & montiosorum, quos Alanos uulgos uocat, cohorte Chiao-
pam saluant. Auditio montium reboat ut emissis globulis, & puluereo uo
flammis euomēte fumo, sulphureoq; odore naribus percepto (ad hostes nancq;
uentus flabat) seipos profligant: perterriti fulgura in se projici arbitrant ster-
nentur. Ita solo facentes, aut uersos in fugam, nostris aduertunt: agmine ta-
men composito & seruatis ordinibus primū, dehinc soluti assequuntur multos,
trucidant paucos, capiunt plures. Strauerant socij amicę agere, pacatoq;
terras explorare illas. Chiapæ igitur occupato atrio, soluit è captis in fuga ple-
rosq;, qui Chiapem quaerent, & horrentur, ueniat: ex reditu pacem, beneficia-
centiam, & amorem pollicentur. Si detrectauerit, sibi suisq; imminere exitium
& regni excidium, enunciat. Quo apertius ista Chiapæ patefiant, ex Quare-
quanis, qui nostris uitæ duces erant, comites dat Chiapæis quosdam. Ita & per
Quarequanos, qui à se & suo regulo cōiecturas Chiapæ præposuerunt: & per
suos Chiapæ persuasus, datæ fidei se credit. E latebris prodrens redit ad nostros.
Datīs acceptisq; utrinque dexteris amicitiam ineunt, & fœderibus se inuicem
asfringunt: muneribus etiam mutuis se deuiniciunt. Quadringentos auri
cælati pelos (diximus ducatum id pondus fer triente supere) Vacho Chiapæ
donat. Ve de merito Vachus bene mereretur, rebus nostris Chiapem munit.
Ita contenti utriq; dies aliquot unā commorati sunt, donec relicti à tergo in
Quaręqua focij aduertant. Quibus actis, gratis munusculis donatos dimit-
tit Quarequanos: & Chiapæ ipsosq; Chiapæ ducibus, quarto à montium uer-
ticibus die ad litus optatum læti procurant. Teltibus & scribis regijs altanti-
bus mare illud uniuersum & adiacentes mari terras omnes imperio addicunt

B Castellano. Apud Chiapem sociorum partem relinquit, quo liberis explorare
quiret uniuersa. Nouem capit è Chiapæis monoxylis, quę ipsi Culchas uocant:
& Chiapæ duce fluuium traicit ingentem cum uiris octoginta è suis, ad alteri-
us reguli ditionem, nomine Coquēra. Is resistere primo ac rejicere nostros ar-
mis certauit, isdem auspicijs quibus & cæteri. Cognata perfecit Coquēra. Vin-
citur & ipse fugaturq;. Chiapæorum Coquēra suauis regressus est: hi nancq;
functi oratorio munere pro Vachō, quam inuicū nostris sint, quā mites in sup-
plices, quā truces & seueri in renitentes, enunciant Coquēra. Ex nostrorum
amicitiā, sui reguli & aliorum exemplo, tutelam, patrocinium, & animi tran-
quillitatem pollicentur. Ex iniuria & detrectatu, excidium & internecio man-
nant. Lætus ergo talibus nuncijs redijt Coquēra: sexcentum quinquaginta
cælati auri pelos donat nostris. Contrā Vachus donis dona pensat nostratis-
bus: uti apud Poncham diximus. Coquēra pacato, redeunt ad Chiapæ regiam.
Inde commilitonibus reuissis, ubi paulum quieuit, explorare uicinum statuit si-
pnum ingentem: quem ab ultimo ipsius in terram recepto ad patris ab æquore
faucium porrecturas sexaginta miliarium space consistare aiunt. Sinuifancio
Michæli nomen indidit, quem aiunt habitatis insulis & squalidis rupibus esse
frequenter. E naualibus ergo Chiapæ nouem capit eadem culchas, quibus
fluuium tranauerat, & cum focijs incolumibus octoginta descendit, Chiapæ
dissuadente rogantē ne ullo pacto sinum tentare illo anni tempore uelit. Esse
tribus anni mensibus adeo procellosum significat, ut nullo modo sit ibi mare
tractabile. Ante ipsius oculos uoratas uisit culchas plures à rabidis uorticibus
prædicat. Vachus tamen impatiens ouisse, fore sibi fautores deum & superos
omnes in tali negotio prædicat, rem esse quę deum tangat, in qua Christiana
religio uires protēdet, & hauriendi sunt thesauri, quibus neruis bella geri que-
ant in hostes fidei. Pulpitarij geri uicem oratoris, & socijs peruisa elasticum

C Chiapream conscendit. Chiapes uero ne de ipsius fide Vachus dubitaret, quancumq; proficiscatur, se prafico futuam comieem enuncia: aisenfutum nullo pacto mittat, ut fe relicto, Vachus e sua regia pedem moueat. Vbi primum a littore culchas in altum detruferunt, tanta illos undarum conficiatio adorta eff, ut qua fe uerterent, aut ubi confisterent, confilium deeffet. Verfi alterne in facies quicq; socios pauidos & perterritos infpectabat, fed precipue Chiapem & suos, importuni maris illius peritos, res macerabat, qui multa huiufcemodi pericula immerfionesq; uiderat in uicinis: elapsi tamen culchas alligatis in proximam fe recipiunt infulam, ibi pernoscendo fluxus inclufit, & fere totam cooperuit. Auit id auftrale pelagus afluans adeo tunc emfere, ut multa in eo tunc lateant magna rupes, quæ demum refluente uidentur emergere. Contra, feptentriofnale qui inhabitant omnes, uno ore uix cubito prodire a litore affeuerant. Eantentur & ijdem qui Hispaniolam & reliquas incolunt conterminas infulas. Dedicato igitur a reflexu litore ad culchas ftupidi redeunt: obrutas omnes & arena repletas repererunt, eis illis quafitas nonnullas, & hifcentes rimis, licet uniligneas, ac ruptis rudibus femideperditas. Cingulis & arborum corticibus & tenacibus quibusdam marinis herbis laceratas reiarciunt, herbisq; ftipant ad neceffitatem. Regrediuntur ergo naufragis fimiles & fame penè cõfumpti, quia nil penitus eis ad uelendum tempeftas reliquerat. Horrendos audiri mugitus æquoris toto anno quando fluit aut refluit inter eas infulas indigenæ prædicant: fed præcipue tribus illis menfibus a Chiape nominatis: quos Octobrem, Nouembrem & Decembrem effe eis illius fei mone collegerunt: præfentem namq; lunam & fequentes duas infinuauit: eratq; is menfis October. Refectus paululum uno inutili regulo prætermiffio, ad aliud e finus illius lateribus tendit, cuius regulum Tumaccum a regionis nomine appellat. Is armatus prodiit, ut ceteri. Contrahit & cum Tumacco, uti cum alijs. Vincitur fugaturq;, trucidantur obftantes: reliquis ignotum eff: intenditur nanque pacandis nationibus & amicis traiciendis, Vulneratus euafit Tumaccus. Per nuncios Chiapæos Tumacco ftuadet ut redeat, nil ueretur. Neq; pollicitis neq; minis mouetur. Mortem illi & fuo generi exterminiu locorumq; fui regni excludium eff pernicacia, differunt. Filium tandem uenire iuffit. Hunc Vachus uelutum & musculis donatum remiffit, ut genitoreem accerfat, & illum de noftro natura & fortitudine commonefaciat, hortatur. Hac benignitate in filium motus Tumaccus, in diem tertiu ab adductu filij uenit. Nil tunc attulit, fed miffis familiaribus, feccentum quatuordecim auri pefos, & ducentos quadraginta egregios uniones, e minus autem copiam maiorem, afferri iuffit. Vniones noftri admirabantur, licet non rite candidos, quia & conchis illos minime erunt, nil prius affis, quo facilis fe fe ipfa aperiant, & caro incluſa lapidulo coquatur: funt nanque edulia regum & obſonia carnes eorum, quas maioris pendunt quam margaritas ipſas. Hæc Arbolantius quidam Hispanus Cantaber e Vachi committionibus unus, ab eo miffus ad regem cum unionibus & conchylibus, retulit. Cre dere oportet rerum participibus. Tumaccus ergo ranti facere uniones noftros infpectans: familiaribus quibusdam ſuis qui aderant, ut pſicationi fe accingant, imperat: dictio parent. Quarto ab inde die regreditur: libras octinguales unionum afferunt duodecim. Pars utraque gaudens fe mutuis stringit amplexibus: quod noftros gratis muneribus donauerit, quodq; admiſſus in amicitiam fuerit Tumaccus, fe felicem effe arbitrat. Noftri hoc tanto grandium opum argumento fe beatos fore, faluam deglutendo, interloquuntur. Rerum omnium Chiapæ regulus & teſtis & comes erat. Latitabat & ipſe, quod ſuo ductu & noſtris ſatis factum tri uiderat: & uicino regulo, forte non amico ſed potentiore, cõfenderet quales ſibi uiros haberet amicos. Id ſux domus autoritati conduce re non dubitans: grauibus nanque inter fe odijs hi uicini reguli, ambitione ſola

eos

A eos exagitante, fatigantur. Vachus factat apud Tumaccum fe mira de illius terræ opibus ſecreta didiciſſe, quæ ad præſens uelle fe reticere, inquit: ad autrem locutum ſili Tumaccum infinuat. Ab utroq; tamen regulo effe in eo ſinu ceteris grandioreem infulam, aiunt, potente uno rege contentam: & qui ſedat maris temporibus ad ipſos tranet magna culcharum claſſe, in prædamq; rapet obuia cuncta. Ea infula diſtat ab hoc litore millia paſſuum circiter uiginti: appa reneq; illius promontoria ex continentis elatis collibus. In ea infula conchylia gigni ferunt umbellam æquantia magnitudine: a quibus uniones, cõchylum corda, erucunt, ſaba & interdum olea grandiores: & quos Cleopatra optare potuiſſet. Licet adeo proxime ad infula infula fe applicet, extra finus fauces tamen eius initium in amplum æquor porrigitur. His intellectis, Vachus iſthac exhilaratur narratione lucratina: & quo propenſiores ſibi regulos redderet, & arctiore uinculo deumceret, ſerocia in tyrannum uerba detorquet, iurgijs & contumelijs iniuriam regulum lacerat. Nulla mora interiectâ, traiecturum ſe ad eum debellandum, proſtrandum, trucidandumq; iurando intonat: & una culchas parari iubet, quibus dictis facta compeniet. Aſt reguli Chiapæas Tumaccus amice illum hortantur & commonefaciunt, ut prouinciam in pacata differat tempus: nulli effe nauigio ea tempeſtate (erant enim iam Nouembriſ nona) mare illud peruium: procelloſiſſimum & tempeſtuofum atq; inhoſpitale penitus effe repetebant. Vera dicere regulos conſtabat. Horrendo quipre fremitu inter ſinuales eas frequentes infulas, rugitus ex conſtitationibus crebris exaudiebantur: & e montibus, relictiſ alucis, flumina ſaxa ſecum & magnas arbores trahentia, inaudito frepitu deſuebant eo tempore: uentorumq; uis atrox furiebat non ſine domorum laſtura. Auſtri erant & Euro not tractum illorum, ea tempeſtate tonitrus & fulguribus afſociati, perpetui hoſpites. Sereno tempore noctu frigore urgebantur, die uero moleſtus illis erat B ardor ſolis. Neque id mirum, cum effent æquinoctio proximi: licet ipſi nullam de polo mentionem faciant. In tali nanque regione luma ceteriq; frigentes planete noctu: die uero ſol & factionis eius errantia ſydera uim ſuam exercent. Licet aliter uetufas ſenſerit: quæ ob ſolis perpendicularum, deſertum relinquerat æquinoctialem circulum: præter paucos autores, quorum ſententiam experimento Portugallenſes probant haud dubie. Quotannis quinque ad antarcicos hyperboreorum ſere antipodes tranant, & commercia cum eis contrahunt. Antipodes dixi, quamuis me non prætereat, non deſuiſſe uiros atq; ingenio ſingulari & ſumma doctrina pollentes, cœclitibusq; ex his admixtos nonnullos, qui antipodes negent. Non effi cuiquam uni datum omnia ſcire. Aſſecuti ſunt Portugallenſes alterius poli gradum quintum & quinquageſimum amplius: ubi punctum circumeuntes quaſdam nebulicas licet intueri, ueluti in lactea uia ſparſos fulgures per uicium cœli globum intra eius ſpacij latitudinem. Notabilem ſtellam huic noſtræ ſimilem, quam uulgo polum effe arbitrat, & tramontanam Italum, Hispanum noſtem appellat: nullam aiunt illi polo uicinam, quæ non cadat in oceanum. Ex axe medio libra, ſole cadente nobis, illis aſcendit: & uer, quando nobis autumnum: aſtatem, quando hyemem ad illos importat. De alienis ab inſtituto noſtro iam ſatis, noſtros repetamus.

OCEANÆA DECADIS TERTIÆ,
LIBRI PRIMI FINIS.

h 3

Conchylia u
nionum, edis
lia regum.

C HIAPAE ac Tumaci regulatorū consilio differre trāsitum ad insulam placuit in uernum aut aestiui tempus: quo fe futurū nostris comitem Chiapas obtulit. Interea retia regulo habere, & piscaria concharum margaritis gignentium littora, pro praedijs, intellexit. Vāschus: quas tanquam ē uarijs eripiunt regulatorum egregij urinatores, ad id exercitiū a teneris educati: sed quieto tranquilloq; mari litus acitu delectante, quo facilius ad earū stationes submergi queant. Et quo maiores conchae sunt, eo profundius inhabitant: minores uero uti filiae propiores aquae margini: minima autē uti nepes supercilio uiciniores degunt. Ad ima cōchylia staturas uiriles tres, quatuor interdum, descendunt. Ad filias aut nepes dimidio femore tenus, & breuius aliquando, subnātant: quarum etiā post sedatum a feris tempestatibus aequor, multitudinē in arena ab undis diuisam proiectamq; in litus reperiūt. Quae in arena leguntur, minutis pollutent bacis. Conchyliorum eorum caro esui est, uti nostrati ostreatum, accōmodata: sed laudabilior esse saporis illa ostrea ferunt. Fames forē omnium e scarum opitimum conditūm id fateri nostros monet. An concharum sint corda margaritar, uti placet Aristoteli, an scetus interaneorum, uti Plinio, & ipsorū sint partus: haereant ne perpetuo scopulis, an gregatim, senioribus ducatur agentibus, pelago uagentur: in quos procreant, an plures uniones singulae testae, semel an iterato: lima radantur fixae, an facile diuellantur, & maturae prodeant sua sponte: molles intra testam, an durae sint margaritae: adhuc nostris est incompertum. Certam propediem spero me rationem consecuturum, quandoquidem praē manibus rem nostrī habeant. Vbi appulsit Petrum Ariam ducem nostrorum uenfero, ab eo per literas petam, ut ista diligenti uelgesti indagine, mihiq; ad unguem cuncta significet. Scio daturum operam, est namq; mihi amicus. Absonum quippe uidetur, ut de re tāta multumemus, quo promissue uiros ac feminas, antiquitatem ac nostra tempora trahit, traxitq; praecipites in immoderatum sui desiderium. Cleopatrarum posthac & Aporū hiatus satiare poterit margaritis Hispania. Neque ultra feracibus Stoidi aut Taprobanae uel oceano Indico Erythreo ue mari affurgetur aut inuidebitur. Ad insitutum redeamus. Tentare per fueros ratores Vāschus Chiapae margaritale praedium statuit. Huic ut morem generet Chiapas, licet ad uero procellōsō tempore, triginta iubet ē suis urinatoribus illi arti assuetis properare ad uitaria. Comites ē suis mittit Vāschus sex tantū, qui rem inspecerit ē littore, nec fe periculo tempestatis credant. Vnā proficiscitur, Distabant ā Chiapae regia piscariū ad litus miliaria forte decem. Fundum tentare ob maris iram minime sunt ausi. E conchis supercilianibus, & ē reiectis uti procellarum ad litus, sex at uel uelut sarcinas breui dierum numero. Harum carnis more belluonum depasti sunt. Baccae uero lente aut exiguo cicere nihilo grandiores, sed nitore candido, quia ē crudis euulsae. Ne mendacij de concharum magnitudine arguātur, ad regem unā cum margaritis, egregiae missae sunt pleraeq; testae carnis exelis. Putamus nullibi terrarum reperiri posse grandiores. Conchylia igitur haec, aurumq; ubique domorum reperitur, naturam habere in illis traebibus reconditas arguunt immensas opes: quia haec in digitulo pigmeolo tantum. De gigantea manu (Vrabae nanque sola est tractata uicinia) quid erit, quando uniuersas eius adeo uastae telluris oras penetralitq; illius secretoria explorauerint: Contentus & talibus inuentis gaudens Vāschus, regredi ad Darienem ad socios, ubi & aurifodinas habent ā uico miliaria forte decem,

Fames e scarum
opitimum con
ditum.

D ubi appulsit Petrum Ariam ducem nostrorum uenfero, ab eo per literas petam, ut ista diligenti uelgesti indagine, mihiq; ad unguem cuncta significet. Scio daturum operam, est namq; mihi amicus. Absonum quippe uidetur, ut de re tāta multumemus, quo promissue uiros ac feminas, antiquitatem ac nostra tempora trahit, traxitq; praecipites in immoderatum sui desiderium. Cleopatrarum posthac & Aporū hiatus satiare poterit margaritis Hispania. Neque ultra feracibus Stoidi aut Taprobanae uel oceano Indico Erythreo ue mari affurgetur aut inuidebitur. Ad insitutum redeamus. Tentare per fueros ratores Vāschus Chiapae margaritale praedium statuit. Huic ut morem generet Chiapas, licet ad uero procellōsō tempore, triginta iubet ē suis urinatoribus illi arti assuetis properare ad uitaria. Comites ē suis mittit Vāschus sex tantū, qui rem inspecerit ē littore, nec fe periculo tempestatis credant. Vnā proficiscitur, Distabant ā Chiapae regia piscariū ad litus miliaria forte decem. Fundum tentare ob maris iram minime sunt ausi. E conchis supercilianibus, & ē reiectis uti procellarum ad litus, sex at uel uelut sarcinas breui dierum numero. Harum carnis more belluonum depasti sunt. Baccae uero lente aut exiguo cicere nihilo grandiores, sed nitore candido, quia ē crudis euulsae. Ne mendacij de concharum magnitudine arguātur, ad regem unā cum margaritis, egregiae missae sunt pleraeq; testae carnis exelis. Putamus nullibi terrarum reperiri posse grandiores. Conchylia igitur haec, aurumq; ubique domorum reperitur, naturam habere in illis traebibus reconditas arguunt immensas opes: quia haec in digitulo pigmeolo tantum. De gigantea manu (Vrabae nanque sola est tractata uicinia) quid erit, quando uniuersas eius adeo uastae telluris oras penetralitq; illius secretoria explorauerint: Contentus & talibus inuentis gaudens Vāschus, regredi ad Darienem ad socios, ubi & aurifodinas habent ā uico miliaria forte decem,

A cem, sed diuersa constituit uia. Dat Chiapae ueniam ne ultra sequatur: seruet fe incolūm suadet. Mutuis fe amplexibus, ferē obortis Chiapae lachrymis, astringunt, dexteratq; fecedentes dant inuicem: uale tudinaris relinquit, cum incolumibus carpit ducibus Chiapaeis nauitis iter. Traducit agmen per fluiuum ingentem minime uadofum, ad reguli ditionem nomine Teaocham. Auditio non itrorum aduentu, quia mores eorum iam uelstigauerat, sum opere delectatus est regulus. Prodit obuiam libens: nostros honorate suscipit ac salutat amicitinēq; amoris argumentum auri affabre laborati Vācho libras offert octūm uicinas uiginti: praestantes quoque uniones ducentos, licet male nitidos, quia laesos igne. Datis ergo utrinque dextris, Teaocha munere bene pensato, Chiapaeis dat commeatum, id rogante regulo Teaocha, ne suo & ipse desiderio obsequendi nostris defraudetur. Teaocha igitur nostris ex ipsius regia discedebat non modo dat uia comites, sed & obsequiaria mancipia, quae iumentorum uisum gerant ad comportandum humeris uitium: quod eundum esset per desertam syluarum & steriles ac squallidos montes, feris tigribus & leonibus referros: datq; mancipijs in ducatum Vācho chariorem ē filijs. Salitis piscibus & pane patrio ex iucca & matzio confecto, mancipia onerat: filioq; imperat ne a nostris unquam recedat, aut reuertatur, donec Vācho liberat. Ad regulum, his ducentibus, rendit Vāschus, nomine Pacram, tyrānum atrocem, finitumorum regulatorum hostem insensum, potentiorē ceteris. Suae conscientia scelerum terribis, siue quod imparem fe fore intelligeret, aufugit. Magnos aestus fe fuisse passum Nouembri mense letalemq; sitim scribit, quia sit ea pars motium aquis male fortunata. Perijissent, nisi offensum ab incolis in abdito syluarum secessit fonticulum agiles duo iuuenes ē nostros, aquam cum cucurbitis & uasis aequalibus quae Teocheas gestabant, prope adijissent. Ex incolis ausus est nullus ē turba fecedere, quod nudos ob uiae serae imperat. In illis praefertim iugis, & fontis illius uicinia, ē domibus, inquit, fe aliquando noctu raptari, nisi diligenter sollicitiq; uectibus & feris clausis domorum ostijs sibi cauerint. Operae precium erit particularem casum, priusquam ultra progrediamur, referre. A Tigride autem inselatum fuisse animum superiore Darienem, iactura nō minore quam ab apro quondam rabido Calydoniam, aut ā leone fero Nemeam. Integro nanq; semelstri noctem aiunt exactam fuisse nullā indemnem, quin uel iuicam aut equam, canem aut porcum, intra uici ipsius utas interfecerit. Armenta gregesq; tam assequuntur: imō & minime tutō, referūt, domo exisse quenquam eo tempore: quando praecipue catulos alebat, tunc nanque adoriebatur & homines, fame urgente catulorum, si homines prius occurrerant quam brutum animal. Necellitate cogente tandem ars inuenta est, qua ranti sanguinis poenas luere: exploratis quippe angustijs fenturum quibus ē cauernarum latebris, ad praedam noctu prodire solebat, iter scissum est. Excavatam scroben cratibus & ege terra, parte superuacua dispersa, frauerunt. Veniens incautus, mas quidem erat, tigris decidit in foueā, & sudibus acutis in scrobis fundo fixis inhaesit. Rancatu fuo uniuersam obtundebat uiciniā, & montes illo fridore reboabant. Sa xis ingētib; ē fossae super cilijs in eum sudibus infixum deiectis peremptus est. In mille assulas & mille frustula, fixa dextra, directas hastas & ab iaculatoribus dirumpebat. Semianimis & exanguis formidine replectas intuentes: quid solutus & incolumis fecisset: Ioannes quidam Ledesma Hispanensis Vāschiamicus & laborum socius, de tigride illo fe comedisse lassus est. Bouina carne nihilo deteriorem esse mihi retulit. Vnde tigridem esse dicant interrogati, qui nunquam tigridem uiderunt: respondent, ā maculis, ā feritate, ā dexteritate, ā signisq; alijs ab autoribus datis tigrim arbitrari. Cum & pardos & pantheras maculatos ex ipsis pleriq; fe uidisse praedicent. Tigridi mare perempto, montes uerfus uectigia illius secuti antrum coniugale ipsius domicilium adeunt

E tibus illius uicinia, ē domibus, inquit, fe aliquando noctu raptari, nisi diligenter sollicitiq; uectibus & feris clausis domorum ostijs sibi cauerint. Operae precium erit particularem casum, priusquam ultra progrediamur, referre. A Tigride autem inselatum fuisse animum superiore Darienem, iactura nō minore quam ab apro quondam rabido Calydoniam, aut ā leone fero Nemeam. Integro nanq; semelstri noctem aiunt exactam fuisse nullā indemnem, quin uel iuicam aut equam, canem aut porcum, intra uici ipsius utas interfecerit. Armenta gregesq; tam assequuntur: imō & minime tutō, referūt, domo exisse quenquam eo tempore: quando praecipue catulos alebat, tunc nanque adoriebatur & homines, fame urgente catulorum, si homines prius occurrerant quam brutum animal. Necellitate cogente tandem ars inuenta est, qua ranti sanguinis poenas luere: exploratis quippe angustijs fenturum quibus ē cauernarum latebris, ad praedam noctu prodire solebat, iter scissum est. Excavatam scroben cratibus & ege terra, parte superuacua dispersa, frauerunt. Veniens incautus, mas quidem erat, tigris decidit in foueā, & sudibus acutis in scrobis fundo fixis inhaesit. Rancatu fuo uniuersam obtundebat uiciniā, & montes illo fridore reboabant. Sa xis ingētib; ē fossae super cilijs in eum sudibus infixum deiectis peremptus est. In mille assulas & mille frustula, fixa dextra, directas hastas & ab iaculatoribus dirumpebat. Semianimis & exanguis formidine replectas intuentes: quid solutus & incolumis fecisset: Ioannes quidam Ledesma Hispanensis Vāschiamicus & laborum socius, de tigride illo fe comedisse lassus est. Bouina carne nihilo deteriorem esse mihi retulit. Vnde tigridem esse dicant interrogati, qui nunquam tigridem uiderunt: respondent, ā maculis, ā feritate, ā dexteritate, ā signisq; alijs ab autoribus datis tigrim arbitrari. Cum & pardos & pantheras maculatos ex ipsis pleriq; fe uidisse praedicent. Tigridi mare perempto, montes uerfus uectigia illius secuti antrum coniugale ipsius domicilium adeunt

De fera
tigride.
La morsa sic o
Lorenca sponse
et de alio a ipso
quod dicitur a dei
scilicet tunc apertis
cetera si tunc talis
hinc a...

C duos, absente genitrice, catulos uberibus adhuc matris indigos auferunt. Murato consilio, quo grandiuulos effectos in Hispaniam post hæc mitterent, serpens catenis diligenter in colla compolitus, ad matrem antrum paruulos reportant laetandos. Post paucos inde dies regressi ad spellicam, catenis nil suo loco mutatis, uaciam reperere speluncam. Putant à matre in frustra præ rabie dilaceratos, ablatosq; ne quiquam esse frueretur. Afferunt namque solui è catenis nullo pacto potuisse uiuos. Pellis perempti tigridis ad Hispaniolam, siccis herbis & culmo farcta, missa est ad Almirantum & primores, à quibus hæc nouæ terræ leges & auxilia expectant. Et qui à tigride incommoda passi sunt, & qui pellem eius tractauerunt, hæc mihi differuerit. Quæ dant accipimus. Ad Pacram à quo sumus digressi, redeundus est. Desertos Pacræ boios, id est domos, ingressus Valschus, Pacram nititur attrahere. Per legatos eadem Pacræ significat, quæ cæteris significata memorauimus. Diu Pacra reuicit. Detrectati minæ superadduntur. Venit tandem tribus regulis comitatus. Deformem adeò sordidumq; scribit Valschus ac fodum esse Pacram, ut turpius quiquam se uidisse unquam fateatur. Humanam tantò illi formam tribuisse naturam, inquit, de cætero brutum animal agreste, monstruosum. Mores, inquit, habitudini ac lineamentis patres. Quatuor uicinorum regulorum uir raptis silibus, abutebatur libidine detestanda. De obsecris Pacræ moribus, deq; iniurijs alteriusmodi multa per finitimos regulos coram Valscho, ut corâ iudice prætorio uel Hercule ultore, iactata sunt: ut de Pacra supplicium fumeretur, efflagitabant. Belluam immanem cum regulis ipsi tribus Pacræ dicto paribus, isdemq; morbis laborantibus, in beliatorum canum fauces coniecit, illorumq; lacerata cadauera cremari iussit. De canibus cum quibus prælia in eunt, mira referuntur. Ad indigenas armatos haud secus irruunt præcipites, ac in fugaces ceruos aut feros apros, si digito monstrarent.

D. Accidit interdum non enibus, aut sagittis uel telis alijs opus fuisse ad profugandos hostes obuio: data quippe tessera canibus soluis præeuntibus agmen, toruo molossorum aspectu atq; insuetu latratu perterriti hæsitantes, pugnas ordinisq; stupidi prodigioso inuenio deserunt. Aliter tamen accidit quando cum Caramaitenibus & Caribus manus conferuntur: ferociores nanque bellisq; gerendis aptiores sunt. In ruentes canes citius fulgure ictu uenenatis desinant sagittas, & multos perimunt. Horu uero montium incolæ non sagittis bella gerunt: maccanis tantu, id est enibus ligneis, latis, oblongis, & missilibus, hæstiq; præuultis, agunt in hostes. A uiuente Pacra ubinam aurum familiare eius colligerent, nullis unquam blanditijs aut minis uel tormētis potuit extorqueri. Vnde autem illud haberet interrogatus (ex eius quippe gazophilacio libras auri triginta fuerant affectu) respondit: mortuos esse familiares, qui parentum suorum tempore aurum è montibus illis colligerent: nil fuisse sibi curæ ex quo excessit à pubertate de auro querantur. Diuelli ab hoc proposito instituto nunquam potuit. Ex hac in Pacram feruente, finitimoru sibi regulatoru animos conciliauit Valschus. Hinc exortus est, ut uocatos ad se ualetudinarios, quos à tergo relictos diximus, regulus qui medius erat itinere recto, nomine Bononiama, transiens benigne susceperit, & libras auri puri celati uiginti dederit, euisq; apta præbit affluenter: neq; deserere nostros uoluit unquam, donec ex sua regia in Pacram illos traxerit, Valschoq; omnes tanquam fidele depositu ipsemet dextra tenens quencq; tradiderit, inquit: Ecce commilitones tuos uir fortissime, ecce quales mea regia suscepit uenientes, tales tibi dedo: uellem in columiões, sed tibi socijsq; tuis pendet ille qui contrita mittit & fulgura in homines nefarios: & succam nobis ac maizium ex bonitate sua præstat per temporum clementiam. Hæc inquit in coelum tendens oculos, solem in sinuabat. Tu nostros hostes uiolentos & superbos perimendo, nobis, domibusq; nostris animi tranquillitatem affers. Tu monstra domas: te sociosq; tuos præstantes uirtute uiros ex alto

missos

A. missos arbitramur: quo sub uestræ maccanæ tutela nobis liceat impaudis agere uitam. Datori bonorum ex hac tanta nobis aduecta felicitate gratias agemus perpetuas. Hæc & huicemodi alia concionatu fuisse Bononiama regulum, interpres aiebant. Cui Valschus de comitatu & beneficentia erga nostros gratias reulit pares: multis quippe gratissimis apud ipsos donis ornauit Bononiama. Multa scribit ab hoc regulo Valschus se didicisse de illarum partium opulentia: quæ se uelle impræsentiarum præterire ait, ad euentumq; illa citat. Quid sibi uelit hæc hyperbole implicita, non intelligo. Magna polliceri uidetur, neq; ab eius promisso alienum fore iudicandum eiq; quin ingentes opes inde sperari queant: quandoquidem nullam incolarum domum adierunt in qua thoraces aut pectoralia aurea, uel colli aut lacertorum aurea monilia nõ repererint. E nõ fiturum ego domibus facio coniecturam. Si quis ferri cupiditate stimularis, sefe manu forti cõferret in Italiam aut in Hispaniam, quid nam ferri reperiret in domibus: ibi ferream fartaginem, ex ferro cacabum alibi, & tripodes igni appolitos ac uerutu copiam ad coquinæ necessitatem. Nullibi ex ferro usui nõ aptum quicquam inueniet, magnamq; ferri copiam assequeretur. Ferrum inesse regionibus ex inuētis cõiectabitur. Indigenas illos nihilo maioris facere rube aurum ferentur, quam nostri rude ferrum aestimēt. Hæc ego, beatissime pater, ex Valschi Nunnez & comilitonum eius literis & uita uocæ de rebus illis habeo: tempus autem occulta quæq; deteges, ea darius patefaciet. Nil egreium in aurifodinis queritandis potuerunt nil perficere: quoniam è centum nonaginta uiris, quos ex Dariene Valschi eduxisse memorauimus, septuaginta solū, aut quando altius, octoginta usus est opera in rebus gerendis: cæteris à tergo semper in regulatorum domibus relicti. Sed eos præcipue in uarios ait morbos incidisse, qui recenter ex Hispaniola fuerant aduecti. Hi quippe tantam nequiuertunt calamitatem tolerare, ut provinciali pane solum, & herbis agrestibus sine fale, sæpius cum fluuiali potu, atq; illo interdū salubri deficiente, contenti, alerent stomachos melioribus escis aluetos. Priores autem Darienenses malis omnibus perferendis, & esurie ultimæ suos indurauerant. Vnde longiore acrioreq; quadragesimam, quam tua sanctitas ex maiorum instituto iubeat obseruari, se egisse facite iactitat. Quadriennum nanq; fe perpetuum consumpsisse, inquit, terra: frugibus aut arboreis fructibus raro saturos ipsum & socios: piscibus raribus usos, rarissime caribus: & eoumq; deuentum lamentatur, ut fabulos obnois & cenofas bufones, ac huicemodi alia pro delicatis epulis & laticibus canijs, quando illa assequerantur, edere fuerint coacti. De his latus in superioribus exarauimus. Priores autem appello Darienenses eos qui Nueua & Fogeda ducibus terram primum captarunt habitandam, è quibus pauci superstiteres erant. Hæc iam missa faciamus, & Valschus per cella iterum cacumina montium uictor reducatur.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. OCEANÆE DECADIS
tertiæ, liber tertius.

N PACRÆE regia triginta dies, incolarum animos concilians, & socioru egestati cõsulens, exegit. Inde, Teaochenibus ducibus, ripam fluminis Comogri prehendit, à quo & regio & regulus sibi nomen adepti sunt. Propertiam reperit ea montium latera, horridaq; adeò ut traxerit herbas aut radices agrestes, brutorum escas, uel arborum fructus, nil elui aptum inuenierit. Duo reguli contubernales affines terram inleicem incolebant, Et hominum & solimaie fortunatam faciè fugiens

C prope, fame stimulatē, discedit. Cotochum ait alterum ē pauperibus regulis, Cuzuzam alterum appellari. Ambos trahit uis duces, Teoachēbus dato com meatu. Per horrentes sylvas & inuios montium anfractus, perq̄ loca palustria postmodum & cœnosas lamas quæ impolitīs cedunt pedibus, & uiaorem plerūq̄ absorbent incauā, socijs penē fame cadentibus, dies percurrit tres; perq̄ loca benignitatis naturæ ad humanum usum experta: quæ raro aperta itinera reperiebat, quia raro inter se commercia contrahunt indigenæ: bellicis tantum incursumibus se inuicem trucidant, aut raptant in seruitutem: de cætero contenti quicq̄ suis limitibus. Ad alterius tandem reguli ditionem impulsū, qui Buchebūa dicitur, uacua omnia & silentia reperit: ad sylvas profugerat & regulus & ditionarij omnes. Missis legatis qui cum adducerent, non modo non iniuriam minantur, uerumetiam patrociniū pollicentur. Respondit Buchebūa, non iniuriæ metu aufugisse: uerum præ pudore atq̄ animi tristitia cecidisse: quod nostros honorifice, uti merebatur, suscipere nequiret; quia nil eis poterat ad uictum impartiri. In obseruatiōe tamen & amicitia signum, uasa pleriq̄ aurea ad nostros, petita uenia de reliquis, libens misit. Visus est miser infirmus, ab finitimo se hoste aliquo fuisse spoliatū, ac superbe crudeliterq̄ tractatū. Inde igitur hiantes fame ac macilentiores discedit quam eō uenerant. Inter eundem ex transuerso nudi quidam incolæ uelisse offerūt ē cliuo inuuentis. Sistere agmen iubet Vachus: expectantur. Quid uelint interrogantur per interpretes quos secum habebat Vachus. Ita sunt affati: Regulus noster Chiorifis uos salutat. Viros uos esse fortes & iniuriarum domitores, malorumq̄ debellatos intellexit: propterea uos tantū fama notos colit & obseruat. Nil maluisset quam uos intra regie suæ tecta conuulsi habere: beatum se talibus hospitibus fore inquit. Sed quandoquidem foris illi est aduersata, restetq̄ deuius à tergo, inanis argumentum hæc auri frustula uobis dono dat. Patenas ē puro auro triginta cum urbano subrisu Vacho porrigunt. Maiora se præbituros si aliquando ad eos ierint pollicentur. Vocat Hispanum uulgus patenas quas collo gestant bullas: & quibus in sacris cooperiuntur calices admissi altaribus. Propterea patellas men sales intelligat an bullas, nō percipio. Puto patellas escales, quia ponderis erant librarum quatuordecim octo uncialium. Præterea finitimum se habere hostem regulum, & opulentum auro, à quo insistent quotannis, retulerunt. Quasi inserre uolentes, & uos dites efficiet eius reguli excidium, & nos amicos à quotidianiana liberabitis molestia. Id facile fore per interpretes enunciat, nostris auxiliariis, se ducatum agentibus. Bona spe præbita, nuncios Vachus remittit alacres: uerum ex pensato suo munere beatos, præbitis quibusdam ferreis securibus, quas maioris faciunt quam grandes auri cumulos. Auro nanque paruum indigent, pecuniæ expertes mortificare: securibus uero ille se Crallo ditios rem fieri fateatur, qui unam assequatur. Ad mille usus hominum accommodatas esse securas, nudi homines ferunt. Aurum uero ad inanes quosdam appetitus queritari, quibus carere haudquaquam esse incommodum: neque enim ad eos nostra gula descendit, quæ abacos onerare multiplicibus prægnantes torumantibus illos, uti nostra tempora, cogat. Non mensis, non mappis, non mantibus utuntur: nisi fortē reguli paucis uasculis aureis mensas ornent: ceteri sumpto dextra pane patrio, & sinistra paucis assis frustulo aut fructu aliquo, famem propellunt: carnes raro adipiscuntur. Si uero tergendī sint aliquo unctū edulio digiti, pedum plantam aut femoris cutem uel genitalem interdum crumnam sibi habent pro linea mappa. Idem de insularibus Hispaniolæ fertur. Crebrō tamen se fluminibus immergunt, & se toros lauant. Auro igitur onusti nostri progrediuntur, sed afflictissimi, & spiritum uix trahentes præcedis. Pocchorrofae reguli ditionem offendunt. Maizio pane, qui est uti paniceus uis Insuber, sibi triginta dierum intercapedine exhaustos repleuerunt uentres.

Aufugit

A Aufugit Pocchorrofa: blanditijs & promissis pellectus redijt. Mutuus se muneribus afficiunt: solitis Vachus Pocchorrofa, atq̄ ipsdem recipienti gratissimis: Pocchorrofa Vachus auri cōstiti libris quindecim, & mancipijs paucis. Volens inde discedere, iter sibi fore per uniuersū reguli ditionem, nomine 1 ubanama, rela tum est. Is est quem à Comogri filio potentē esse, atq̄ uniuersæ uiciniae formido losum, alijs intellexerat: apud quem ē Comogri familiaribus pleriq̄ mæcipium egerant, bello capti. T ubanamae potentiam, uti nunc cōstitit, à seipis dimicē sue rant: quando illa recēdebant, q̄ culices ad elephantē illi sint reguli: si sub strenuo & felici duce militibus nostris comparatū, ignauū. Neq̄ transmontanum esse T ubanamam, uti arbitrabantur: neq̄ auro adeo fulsū, uti Comogrus iuuenis prædicauerat, ē proximo cognouerūt. De profstrando tamen cogitatur. Hostis erat T ubanamae Pocchorrofa: propterea illi placuit Vachi de hoste suo delēdo consiliū. In Pocchorrofa ualetudinarios relinquit: sexaginta quos habebat inco lumes & animo pollentes ad se uocat: quid factū sit opis illis aperit. T ubanamā regulum iactanter superbeq̄ seipis ipso & socijs omnibus minitatum: & necessariō per eius ditionē eundem fore, prænuiciat. Imparatum cæset esse impetendum. Assentitur consilio comites: ut rem aggrediantur suadet & hortantur, secutores se offerūt. Duorum iter dierū uno peragendum esse statuunt, ne cogēdi armatos T ubanamae copia præbeatur. Vni cogitatuū est ita euenit. Prima noctis uigilia cum Pocchorrofenibus unā T ubanamæ regiū adoriuntur. Palan tem & imparatumprehendūt: utros apud se duos obsequarios habebat: socijs nam autem per uim & iniuriam à diuersis regulis raptatos octoginta: ditionarijs omnibus & eius dicto parentibus regunculis per pagos circumuicinos dispersis: quia sedato octabatur animo, nil suspicans. Semotis nanq̄ nō contiguus habitant domibus, ob furentes uentos: crebris nanque nimboris typhonibus fatigantur ob repentinos motus aëris ex effectibus syderum in æqualitate diei & noctis: quia sunt, uti alijs diximus, æquinoctio proximi. Domus autem funt lignæ, contectæ circumscriptæq̄ paleis, aut culmo paniceo patrio, uel herbis pro uincialibus tenacibus. T ubanamae atrio domus altera tantum inhaerebat non minor primaria: centrum & uiginti passuum utriusq̄ domus longitudinem, latitudinem uero passuum esse quinquaginta, dimensū sunt. Hæ domus ad habendos militum delectus, si quando bella mouebat T ubanamā, paratæ erant. Capitur T ubanamā, capitur & Sardanapalicus eius comitatus uniuersus. Insul tabat in uinctū Pocchorrofenes, contentinimq̄ omnes reguli. Audita T ubanamae fortuna psallebāt: nihilo nanq̄ minus insensum suis finitimis T ubanamam fuisse intellexerit, q̄ fuisse Pacram in diuerticulo ad austrum diximus. Vincto Vachus dissimulante minabatur, re autē nil mali T ubanamæ cupiebat. Debitas hic penas tyrannæ lues, aiebat, si huc se conferret, capillis raptatos Christianos omnes in uicinum flumen obruturū sepe apud tuos iactasti. In idem flumen raptabere miser & obrueris: & unā iubet hominem attolli, dato tamen socijs ueniæ signo. Ita deterritus infelix T ubanamā, serio ista imperari iactatus, ueniam prostratus ad Vachi genus petit: se nihil horti dixisse unquam iurētū ad asserit. Regulos fortē suos ebrios ista protulisse: regulosq̄ in temperantem appellans arguebat proccacitatis. Vina quidem illorum licet non ex uuis (ut iam significauimus in nostri agelli primitijs ad tuā sanctitatem) ebrietati tamen apta sunt. Finitimos etiam in se fuisse ista commentos lamentabatur, & ob iniuriam in se constamam, quod potior esset, talia cōsinnisse. A uiri fe copiam ingen tem altitatum promittit, modo ignoscatur. Dextera affens pectori, ait fe amasse timuisseq̄ semper nostros: quod machanas, id est effens nostrorum a diuerit suis machanis esse acutiores, scindereq̄ acrius quicquid fiat obuium intellexisset. In Vachusum dirigens oculos, ait: Quis contra ensem istum tuum, nisi mentis inops, dextram erigere audebit: quō findere potes & soles peruicacem

C hominem à uertice uno istu ad umbilicum: Ne tibi quisquam persuadeat fortissime uiuentium, ex ore meo prodissit quicquam eiusdem. Hac & multa differunt nodū mortis iam deglutiens Tubanama, quando ad ipsius lachrymosa posulata se flexisse animum Vafchus difsimulat. Placido uultu illū alloquitur, & data uenia solui iubet. Afferunt interea ex duobus atrijs libræ triginta puri auri octunciales in fœminea conlatis monilia. In diem uero tertium alie portantur à regulis eius missæ libræ fœraginta in temeritatis mulctam. Sed unde id aurum assequatur Tubanama interrogatus, negauit è proximo effodi aurū illud. Fuisse ad suos maiores importatum à flumine Comogro in austrum deriuante, insinuabat. Pochorrofenles uero caterisq; illius hostes mœritum fuisse aiebant, dicecercq; auro regnum illius affirmabant. Contrā Tubanama nullā in ditone sua se noscere aurifodinam, perseueriter aiebat: collectos tamen aliquando minus quosdam alicubi grumulos aureos: sed de his colligendis se minime fuisse unquam sollicitum: quia uidet fieri fine longo magnoq; labore nequeat. Dum hæc ita tractarentur, ad Vafchum uenit in Pochorrofa postergati, appulsisq; sunt octauo calend. Ianuarij, calce anni M D XIII. perq; mancipia à regulis australibus habita fossoria tulerunt instrumenta, auro apta deligendo. Natalem domini diem ab omni opere immunem exegerunt. Altero autem ab eo, quo beati Stephani protomartyris solenne agimus, in diuum parum à regia Tubanamae distantem, quia terræ colorem diu se cognouisse auro gignendo testem, fossiles quosdam ducit. Scrobe ad sesquipalium effossa, grumulos lente non grandiores aureos se reperisse, cribrata leuiter terra scribit: & tominum, ut eius utar uocabulo, qui trapezitarum appellatione, duodecim grana cōtinet, coram notario ac testibus collegisse, ubi rei fides præstetur. Vnde arguit finitiorum dictis quadrare telluris illius opulentiam: licet id minime potuerit à Tubanama extorquere. Putat Tubanamam nihil fecisse exiguā adeo eam portiuunculam: alij pertinaci aiunt stomacho Tubanamam nostras trahat usurpandam. Sed uates fuit bonus regulus. Eam quippe ac Pochorrofensem destinant ad habitandum eligendas, deq; nouis oppidis in utraq; condendis, modo regi placeat, est consiliū: tum ut sint, ueluti meritorie tabernæ, transituris ad austrū receptaculū: tum quia fit utraq; tellus quibuscunq; frugibus alendis & arboribus suscipiendis aptissima. Inde iam descendere statuens, tentat obiter alibi terram, colorem calculosq; monstrantem gignendo auro consonos. Paulū ultra cutem effossa breui scrobe, pefum, quod castellani auri pondus esse diximus in primitijs primum ad beatitudinem tuam: non tamen uno grano se reperisse perhibet. His rerum argumentis lætus, Tubanamæ spem felix successus pollicetur, modò neminem insectet ex his quos ipse amicos in conterminis linqeret. De auri copia colligenda suadet. Sunt qui serant adduxisse Tubanamæ fœminas omnes, spoliatūq; ne infolere queat, reliquit. Filium illi sua sponte præbuit alendum Tubanamam, quò uersans inter nostros linguam & mores nostrorum perdidit, & religione imbuatur, ut aliquando sit eius institutio utilis genitori ad fauorem conciliandum. Vergebatur acri febre Vafchus eo tempore ex immenso labore uigilijsq; & inedia, propterea inde descendens mancipiorum humeris pensilem portare iubet. Feruntur & inde pensiles in amachis, id est gossampinis lodicibus, grauius confecti agritudinibus. Quibus autem uires aliquæ suppetebat, nec in columes, tamen cruribus hebetibus, dextris incolarū sub alas prehenis subleuabantur. Ad Comogri tandem regni amici relicti, de quo supra lata mentio facta est ditionē appulsus, mortuus esse reperit senem, filiumq; ipsius, quem alius à prudentia laudauimus, genitoris loco successum intellexit, Carolūq; uocari baptizati didicit. Erit huius Comogri regia in radicibus diui bene culta sita: plantam habet à meridie lequarum duodecim latam, uberem, hanc Zuānam uocant

A uocant incolæ. Plantæ superata, montes occurrunt altissimi, quos diximus dirimere duo illa maria. A citius mitibus fluitus scætet Comogrus, qui plantam istam interluens, montes petit arduos, perq; illorum ualles reliqua flumina suo al uero forbendo, uiam reperit ad australe pelagus. Diflat à Dariene lequas circiter septuaginta occidentē uersus. Nostri igitur aduentibus pfallens alacerq; prodit obuiā Carolus regulus: edulijq; potibusq; suauibus nostros recreat hospitio suscipit honorifice. Mutus sese muneribus afficit. Laborati auri libras octunciales uiginti porrigit Vafcho regulus. Vafchus nō minus grata repeniat: secus puta, fabrilisq; instrumenta quedam, ad carpentariā artem facientia. Sagulo etiam atq; inferiore texta linea, pro temporis angustia, Comogri ornauit. His donis se inter uicinos heroem effectum existimauit Carolus. Comogrum & reliquos omnes cōmonefactos reliquit, ne unquam ab obseruatiā & hinc erga Cæstelles reges discedant, si uiuere uitam tranquillā exoptant. Vtq; studiosius posthac aurum magno illi Tiba, id est regi, offerendum cōgerant, hortatus est. Hac ita paraturos sibi suisq; posteris ab omni hostium insolentia patrocinium, & nostrarum rerum copiam assumentem, enunciat. His ita confectis, iter suum profequitur ad Ponchæ regū: ubi quatuor è Dariene uenisse iuuenes reperit ipsum admonituros, appula esse nauigia bene sulta commentibus ex Hispaniola. Eō nanq; se redituri, quacunq; ab austro regressi fas foret, fuerat pollicitus. Quare sumptis uiginti è cōmilitonibus incolumioribus, longis itineribus ad Darienem ipse proficiscitur: cæteris ut se pedetentim sequatur postergatis. Quartodecimo kal. febr. anni 1514. scribit se deuectū ad socios. Data uero literarū ipsius est: Ex Dariene, quarto nonarū Martij: prius nō licuisse, nulla prius aduectente nauis, inquit, scribit se sine duo missis nauigia, quibus postergati aduectant. Et ipsed literis multa se inijisse certamina iactat, nunquā uero fuisse percussum, aut è cōmilitonibus amississe ullum pugnantem. Nulla est propterea magnæ ipsius epistolæ pagina, quæ gratiarū actionibus repleta non sit, quod à tantis totq; discriminibus & laboribus euaserit. Nullus est eius actus, nulla peregrinatio sine celsibus inuocatis, deipara uirgine præuente semper. E uiolento igitur Golia in Heliseū, ex Anteo in Herculeum portentorū domitorem, transformatus hic noster Vafchus Balboa fuisse uidetur. Mutatus ergo ex temerario in obsequentem, honoribus & beneficentiā dignus est habitus: & in catholici regis gratiā receptus, diplomate regio presectus militum eius regionis est creatus. Hæc & literæ Darienensium & uitæ uenientiu uoces retulerunt. Quid autem ego, beatissime pater, è propinquo de hisce rebus sentiam, fortè cupies intelligere. Mea est hæc opinio simplex: & militaris scribendi referendiq; Vafchi & sociorum series, res ita accidit testari uidetur. Non per effoscos ergo cuniculos ad infernos manes, nō per miliaria multa, non per intolerandos labores, & uaria uitæ discrimina, scindendos montes, descendendū Hispanus quaesitum opes in uiscera terræ: sed ex ipsius cute, uix è solo supercilio scrobibus effossis, uel ex fluuio ripsis est late ficcatis, leuiter abluta tellure, aurum, modò persitent inhabitando terram, colligetur: faciliq; indagine margaritæ reperiet. Tanti muneris experts fuit, uti Cosmetre omnes assentuntur, ueneranda uetustas: quoniā ad has gentes itum est nunquā hæcenus structis ordinibus: ipse uero nullo indige uel paruo, & minime hospites uelint: imò, uti late ostendimus, aduentus feroci cōgressu excipiunt, nec se nisi bene superatos tractari patiuntur: si præcipue in edaces humanarū carniū uolos antropophagos, q̄s diximus Caribes, aliās Canibales appellari, incidenter: quoniā hi sagaces hominū uenatores, nulli alteri exercitio intenti, agunt etatē, præterquam uel agrorum cultui suo more, uel rei bellicæ ad homocipiū. Hi ergo uenientes nostros, ueluti apros aut ceruos in eorum uenabula uel retia casuros expectant, & secum ratiū spe præde labia lambunt. Si profugauerint epulantar lautissime; si autem se impares fore arbitrantur, fuga saluti cōsulunt, & elabunt

C uento celerius. Si apud aquas res agitur, demersi gurgitibus tam utriquam fecerit haud segnius adnatae, ac si perpetuo in aquis degerent, & sub aquis uictum quaerant. Non mirum ergo si tractu his uasilissimi sunt pro ignotis relicti. Per haec inuenta igitur Christiana religio, cuius tu apicem tenes, in immensum brachia protendet. Multas hominum, uti in initio diximus, myriadas, tanquam nouum pulliculorum segetum sub alis, tua sanctitas fouebit accersitas. Beragua nancq; a Colono primū reperta, finitris mox auiabus a Diego Nicuesa tractata, nunc deserata repetitur: ac reliquae illius telluris amplae regiones omnes, ex effertis & agrestibus ad cultum politicum & ueram religionem paulatim reducentur.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLAN. OCEANAE DECADIS
tertia, liber quartus.

Hic sistere, pater beatissime, statueram: sed igniculus quidam tortor animi producere parumper sermonem hortatur. Beraguam, dixi, primo reperam a Colono. Desraudare uirū, & admittere scelus mihi uideret inexpiable, si labores tole-ratos, si curas eius perpeffas, si denique discrimina quae fubi uir ea nauigatione, silentio preterirē. Is a salute nostra 1502 sexto Idus Maij cum clasticula nauium quatuor, cuparū in singulas quinquaginta & sexaginta, cumq; hominibus centum septua ginta, sol uir & Gadibus: & felici cursu Canarias prehendit in diem quintum. Inde appul-sus est ad insulam Dominicam, quae Caribum est patria, die fextodecimo: capta-uit & Dominica Hispaniolam die quinto. Sexto igitur & uigesimo die, uentis la- psumq; oceanū ab oriente in occidentem fluentis adiuuantibus, ab Hispania nauigauit ad Hispaniolam: qui cursus mille ac ducentarū lequarum a nauis esse perhibetur. In Hispaniola, uis libens uis monente prorege, parum moratur. Occi-dentem rectā secutus, Cuba lamaicaq; insulas à septentrione in dextram relictis, in insulam se incidisse meridionaliore lamaica scribit, nomine incolarū Gua-nassa, uirentem uniuersam, ubere mēq; supra quam credibile cuiquam sit. Eius in sule littora percurrens, duobus occurrit prouincialibus monoxylis, de quibus sa-tis late diximus in superioribus. Restibus iugata mancipia nuda trahebant, uti aduersis fluminibus solet fieri. Monoxylis primarius inularis uehebatur, cum uxore ac liberis nudis omnibus. Nostros, qui descendenter in terram, superbe mancipia innuebant, ex heri mandato, ut cederent ueniētib;: minabantur recusantibus. Tanta est eorum simplicitas, ut nec uerū sint neque admirari nos-trostrum uel nauigia uel potentiam aut multitudinem. Putabant nostros, ea qua ipsi reuerētia colebant herum, assurrecturos. Ab alienis terris mercatorem esse redeuntem intellexerunt. Nundinas exerceant. nundinarias merces ille ferebat, aurichalcea tintinnabula, nouaculae, cultellosq; ac secures & lapide fluo, diapho-no, lucido, genere quoddam ligni tenaci manubriatos: utensilia etiā, coquinariāq; uasa & fictilia, arte mira & ligno parum, partim ex eodem marmore laborata: sed lodices praecipue supellectiliae quae gossampina uarijs intexta coloribus, uehebatur. Dominum & uniuersam eius familiam, remq; omnem prehenderunt. Soluti ta-men mox praefectus illos iussit, & rerum partem maiorem reslituit, quo bene- uolus redderet, imperauit. De natura terrae ulterioris ad occidentem didicit: re-ctā carpit iter ad occidentem. Ad miliaria decem, paulo amplius tellurem repe-rit uentam, nomine incolarū Quiriquetanam: ipse uero Ciambam nuncupauit. Rem diuinam in litore iussit celebrari. Habitoribus nudis plenam reperit. Hi mites et simplices posito timore ad nostros, ut ad rem mirandam, prouincialibus cibis

A cibis & aqua recenti onusti confluēbant. Oblato munere ueris uestigijs, capite obstituto, reuenterer retrocedebant. Pensauit munerum illorū muneribus rerum nostrarum, calculatorum puta uireorum fertis, & speculis quibudam, acubusq; ac spinteribus, & huiuscemodi mercibus illis peregrinis. In magno illo tractu re-giones sunt duae: Taia haec, Maia illa appellatae. Vniuersam scribit terrā illam esse salubrem, amenciam, clementia caeli fortunatam optime: nulli terrarum uber rate agrorum possidendam: temperie mira pradiam: & montanum referat par-tim, partim lata planitie nobilem: arboriferam ubiq; herbidaq;, ac perpetuo ue-re autumnoq; gaudentem: a arboribus toto anno frondenibus & pomiferis. Illi-cetis pinetisq; ait esse resertam: ac palmarum generibus septem, quarum aliae dactyliferae, steriles aliae sunt. Pelgoras uuis pendentibus maturas, sed labrufcis terra gignit suapte natura inter arbores. Tantam refert esse apud hos suauitū uti litumq; fructuum natiuorum copiam aliorū, quod de uuis colendis nulla sit cu-ra. Ex palmarū quoddam genere machanas, id est enses ligneos latos, & iacula- uis has, construunt. Gollampinas arbores nutrit ea tellus uulgō. Myrobalanos etiā diuersarum specierum, emblicos puta & chebulos, medicorum appella-tione. Maizū & haec terra generat ac lucum, ages, & battatas, uti ceterę regio-nis illic. Eadē & leones nutrit ac tigrides, ceruos, capreolosq;, & huiuscemodi animalia. Volucres etiā diuersas, inter quas pro aliostris habent eas, quas pas- uonibus foeminis, colore ac magnitudine similes esse, gustu etiā & sapore, di-ximus aliquando. Proceros esse aiunt, ac pulchre formatos incolas utriusque te-rus: quos ait pudenda tegere gossampina uel alaminibus intextis diuersis coloribus. Ad elegantiam seipos depingunt, quorundam pomorū succo, ad id in hor-tis nutritorū, nigris ac rubentibus, uti Agathyrsos legimus. Totū, insunt, alij cor-pus, partes alij, pleriq; autem tractum flores aut rosas effugiant, aut implicitos la-queos, prout cuiq; sedet appetitu. Idiomatica sunt penitus alia ab insularibus con- uicinis. More torrentis, aquae fluebant ad occidentem. Statuit tamen orientem eius terrae querere, animo uertens Pariam, Osq; Draconis, & alias quas iam de-scripsimus ab oriente repertas oras, contiguas esse uti erant, existimans. Ex am-pla igitur Quiriquetana decimotertio calendas septembris soluit. Ad lequas tri-ginta fluium reperit, extra cuius ostium dulces haustus sumpsit in mari. Liti-rus erat scopulis & rupibus purgatum: fundo ad iacendas anchoras ubiq; apto. Tantam scribit uim fuisse oppositi torrentis oceanū, quod diebus quadraginta le-quas uix potuerit septuaginta percurrere: claudicando semper & gyris per altū agendo clasticulam, procedebat: interdumq; se repulsum & retro raptum repe-riebat impetu aquarum, terram captare uolens ad uesperū, ne per noctis tene-bras in ignotis littoribus naufragarent. Inter capidine lequarum octo, tria se in-gentia flumina nitidiora aquarum scribit reperisse: in quorum marginibus canē grassiores humano femore gignebantur: pisciumq; ac magnarum uel tudiniū copiam ingentem: & pleriq; in locis crocodilorum multitudinem, in arena ua-sio hiatu solem captantium. Varia etiā animalia quibus nomen non dedit. Va-riamq; refert eius telluris faciem esse, faxamque alibi et promontorij; fultā squal-lidis ac rupibus ambeffis: alibi benignitate solū nulli terrae cedētem. Varia etiā in uarijs oris regum & primariorum nomina. Vocant regulū Cacicum, ut aliās diximus: alibi Quebi, Tiba uero alibi. Primarium autem alibi Saccum, alibi Iurā. Eum qui strenue se gessit in pugna hostili, & signatā cicatricibus facie ostentat, cupram appellant: habentq; pro heroē. Vulgum nuncupant chyuis: homi-nem aliquid dicunt homem. Accipe homo, si quis dicere uoluerit, hoppa homo dicit. Alius deinde fluius grandibus nauigij; aptus occurrit: cuius fauces quatuor insulae paruae, floridae atque arboriferae iacebant, quae portum esse ce-bant. Has Quatuor tempora uocant. Ab his, ad lequas terdecim ad orientem semper contra uim aquarum tendens, duodecim paruas prehendit insulas: has

C quia præditas nouo genere fructuum limones nostros æmulantium, Limonæ res appellauit. Eadem uia pererrans ad lequas duodecim, magnum reperit portum, lequarum trium spatio leue in terram insinuantem, pauloq; minus latum; in quem fluuius ingens cadebat. Ibi amissus est postmodum Nicuesa Beragum quærerans, uti supra diximus: unde Perditorum fluuium recentiores nuncupa runt. Continuo cursu tendens contra pelagi furorem Almirantus Colonus, uarios reperiebat mōtes, ualles uarias, fluminaq; ac portus: spiritus rerum omnium fauasse fuisse atque recreantes naturam refert: Neque incidisse in aduersam uersitudinem & socijs quenquam ad regionem usque, incolarū appellatione, Quicunq; ultima acuta: in qua portus est Cariai: ab ipso Almiranto Myrobalanus appellatus, quia natua sitibi arbor illa. In hoc portu Cariai sese obijciunt: circiter ducentum incola, manu gestantes terna quaternaq; iacula, mites tamen, & ho spitales: sed quid sibi gens hæc noua quæreret, parati expectant. Colloquia perunt: dato signo pacis, narranto nostros aduentu, commercia ineunt, permutationem rerum postulant. Dari est nostratibus rebus, ad eorum beneuolentiam captandam, Almirantus, sed gratuito, imperat. Per signa gratiam recusant: neque enim ullum ex horum idiomate uocabulum perceperunt: fraudem aliquam in esse nostris donis suspicant, quod ipsorum oblata nostri recipere renuissent. Quicquid fuerat impartitum, in litore liquerunt. Tanta pollent Cariaïrenses urbanitate, atque animi benignitate, ut magis dare quam accipere studerent. Puellas ad nostros, uirgines formæ elegantis, misere duas: quas ut abducere liceret, inuoluabant. Hæc, ut cætera eleginæ, pubetens fascia tegebatur gossampina. Is enim est forminarum Cariaïrensis mos: uirorum autem, nude agere. Scindunt & crines forminæ: uiri nutrum occipite, a fronte radunt, colliguntq; uitis canedibus, & in orbem circumducunt capiti, uti nostrates uidemus puellas. Almirantus induratus ac bene donaratus, cum rubro laneo pileolo genitorum earum præbendo, remisit. Sed cuncta iterum in litore locata sunt, quia ipsorum dona recusaissent nostri. Duos tamen uiros, & eos non inuitos, secum aduexit, quo uel illi nostram, uel nostri Cariaïrensem perdisceret linguam. Maris æstu parit quærit tractus illos cognouit, quod haud fecit littori ac fluuiorum ripis arboribus inhærent. Idem aiunt & cæteri ora illas tractantes, exiguo fluxu ac refluxu omnium illarum terrarum, insularum etiam littora madeferi. In huius terræ prospectu, inquit, in mari ipso gigni arbores quæ ramos incuruent, postquam altius emerferint, ad profundū: quo applicatae cuspidis, uti propagines uitium, solo demersæ radices creant, & in sui generis arbores perpetuo uirentes prodeunt. De his iuscemodi arboribus, Plinius in duodecimo naturalis historię: sed in arido solo, non autem in mari. Animalia nutrim in ora Cariai eadem, quæ alibi diximus: sed uino reperere naturæ longè distans. Id est grandi ceropitheco par, cauda longiore procioreq; cauda suspensus, & uim terq; quaterq; sese deuoluens capiēdo, ex ramo transfiliit in ramum, & ex arbore sese proijcit in arborem, ac si uolaret. Arcuarius est nostris unum sagitta confixit. Vulneratus sese dejecit ceropithecus, hostem uulneratorem rabidus adoritur. Stricto ense agit in pecus uenator: lacertum ceropitheco abscedit, cepitq; mancum ferociter renitentem. Ad classem perductus, mansueuit inter homines parumper. Dum sic ferre si uinctū catenis seruant, e littoribus trahunt paludibus aprum uenatores alij. (Cogebat namq; carniū desiderū memora perulstrare.) Ceropitheco aper & ipse ferrox ostenditur: fetas excutit uterq; in aprum ceropithecus suribundus saltat, cauda circumligat aprum. Cum seruato a uenatore uictore suo lacerto, guttur apro prehendit: reluctatē aprum suffocauit ceropithecus. Hęc & huiuscemodi monstra nutrit alia tellus illa. Seruant & Cariaïrenses desiccata cranibus procerum & parentum cadauera, solijs a borum inuoluta: populo memora syluæq; sunt addicta sepulchris. Procedēs est Cariai ad lequas uiginti circiter, sinum re

Rarum animal

pererunt

A perere amplum adeo, ut in gyrum putent lequas continere decem. Quatuor in iula parua, feraces, exiguo distretæ interuallo, sinus faucibus obiectæ, tutum efficiunt portum. Is est portus quem aliis diximus appellari ab incolis Cerabaro, ultima acuta: sed unum eius littoris latus tantum ita uocatum nunc dicitur, atque id dextrum ingrediendo: laeum autem Aburema nuncupatur. Insulis, inquit, uniuersum feracibus & frequentibus celeberrime esse, acuta arboriferis: fundo ad anchoras faciendis ubique apto nitidq;, ac mira piscium copia pollentem. Vtraque terra adiacens ubertate soli nulli terrarum eorum iudicio cedit. Duos incolas ad manus habuere. Colla incolæ monilibus, quæ appellant guanines, aureis, in aquilas aut leones uel animalia huiuscemodi affabre effigias tuis, ornant: sed aurum id minime purum esse cognouerunt. A duobus illis Cariaïrensis, quos abductos diximus, nostri didicerunt Cerabaroam & Aburemam regiones auro dites esse, Cariaïrensesq; rerum suarum permutatione uniuersum aurum quo ornantur ab his adeptos fuisse. Quinque pagos auro legendo egregios inesse Cerabarois & Aburemanis regionibus a litore in internis distantibus non longum tractu, Cariaïrenses nostris aperuerunt: commercia nanque a maioribus eorum utraq; nationes frequentari semper. Pagorum nomina hæc esse perhibetur: Chitara, Puren, Chitaz, Jurche, Atameca. Viri omnes Cerabarois leonum nudi sunt penitus, sed uarij depicti modis: firs floridis, & coronis ex leonum & tigrum unguibus contextis oblectantur. Forminæ angusta gossampina uitta pudenda tantum contegunt. Hinc tam tandem egredi, per idem litus ad lequas octodecim in fluminis reperti ripa, occurrit uiri nudi tercentum, sublati clamoribus mimantibus, expuētes in nostros, aqua sumpta in os, aut littoralibus herbis, laculanda mulsilia, ubrandogq; hæc & machanas, (enses diximus esse ligneos) a litore arcere nostros conabant. Depicti uarijs modis erant alij, præter faciem, corpus uniuersum, tractum alij. Pacem nolles, ac commercium ullum cum nostris, insinuabant. Solui tormenta quedam in illos, sed ab alto, ne periret quæquã, imperat. Hoc enim semper fedit Coloni animo, ut pacato ageretur cum nouis genibus. Fragore discuffæ balisæ bombardæ perterriti sternuntur omnes. Pacem optant. Commerciatur inuicem, guaninorum aureorum, ex aduerso calculorum uitreorum atq; huiuscemodi rerum permutatione. Tympana hi habent & marina chonchylia, quibus ad excitandos animos pugnae tempore utuntur in bellis. In eo tractu flumina sunt, Acetaba, Quaraba, Zobrôba, Beraguin, Vrida, Duribâ, Beragua: in omnibus auri col ligere licebat. Folijs arborū latis ab æstu pluuiaq; penulari loco, fe tuerit. Ora inde perlustrauit Ebeter & Embigâr in his flumina labunt, dulcium aquarū et pisciū copia, egregia, Zahorân & Cubigâr. Hic sinit auri ubertas, quinquaginta circiter lequarū tractu. Distat inde lequas tantū tres a res, quæ in insafiu Ni cuesq; discursu diximus appellari Pagonem a nostris: incolarum autem appellatione regum dicitur Vibbâ. In quo etiam tractu est portus ad lequas tantum sex, quem Bellum diximus a Colono uocatum: cuius regio Xaguaguara dicitur ab incolis. Populis est ea tellus uniuersa frequens, sed nudis. In Xaguaguara regulus nigro, populis rubro, coloribus fuscant. Regi & primarijs septem, e naribus pendebat aurea lamina, labiorū tenuis. In hoc ornatu summū putat esse decore. Tertia marina uiri pudenda includit: forminæ gossampina tegit uitta. In hortis huiuscemodi nuci fructum similem nutrium, quem diximus aliis e frutice nasci, ueluti carduo, sed mollem & regia dignum esca. Cucurbitæas quoque arbores ad potus ferendi usum. De his late aliis. Vocant arborem Hibero. Crocodili aliscubi occurrant, qui cum aufugerent aut mergenterent, odorem a tergo musco uel castoreo suauiore relinquebant. Nili acolæ de crocodilo femina idem mihi retulerunt: de abdomine præsertim, quod arabicos æquet odores idem

C Regressus hinc est Almirātus cum sua classica: tum quia nequibat aduerfum aquarum cursum sustinere, tum etiam quia magis ac magis indies nauigia proficerebant, atque terebrabant uermium aculeis, qui ex aquarum tepore in uniuersis tractibus illis, æquinoctio ferè suppositis, gignuntur. Bissas uermes illos mercator Venetus appellat. Hos & Alexandrinis duo portus ægyptij generant nauesq; labefactant, si diu in anchoris morentur. Cubitales sunt, & interdū longiores: digitulo nunquam crassiores. Hispanus naua pestem hanc bromam uocat. Bromam igitur ueritus Colonus Almirantus, & renitente pelago uexatus, secundo oceano ad occidentem regressit. Hæbram fluiuium à Beragua fluuiio duas distantem lequas, quia sit maioribus nauigijs suscipiendis aptior, captat. A Beragua minore regio nomen tenet: quia utriusque fluminis possessor regulus Beragum inhabitat. Quid dextrum quid ue sinistrum hic acciderit, dicamus. Stans in Hæbra Colonus, fratrem suum Bartholomæi Colonus Hispaniolæ Adelanatam, cum cymbis feruitorijs et hominibus octo & sexaginta, mittit ad fluuium Beragum. Obuius fit Adelanato cum patrijs monoxylis secundo fluminae regionis regulus, morte patrio depictus, nudus, cum ingenti comitatu, sed inerms. Cum primum ad colloquium deuentum est, reguli familiares de quiete sui heri anxij, & maiestatis regie memores, ne stans regulus negotiorum, lassū ē proximo sumptum in ripa lauant, conscripcōq; decenter, & reuerenter assatū regulo supponunt. Sedens regulus per signa uisus est annuere, ut nostris licet ditonis eius flumina percurrere. Sexto idus februarij, pedes Adelanatus aduersa tendit Beragæ fluuij ripa, cymbis relictis. In Durabam fluuium incidit. Hunc Hæbra & Beragua inquit esse ditorem auro. In omnibus quippe terræ illius fluminibus aurum gignitur. Inter arborum radices ripis inharctes, interq; saxa & lapillos à torrentibus relictos, & ubicunq; serobes ad lesquipalmum effodiebant, egestam reperiebant terram auro mixtam. Propterea figere ibi pedem fuit consilium: sed in colæ futuram perniciem olfacientes ueterunt. Facto agmine cū horrendo clamore ruunt in nostros, qui domos ædificare iam coeperant. Primos impetus uix sustinere nostros. Certant eminus crebris missilibus primo, Barbari nudis: mox cominus lictis ensibus ligneis, quos diximus nunc parui machanas, rabi di pugrare cogitant. Dicitu mirandum: tanta erat concepta in eis iam ira, ut neque arcubus aut scorpionibus, & quod maius est neque bombardarum ē nauibus iactarum fragore terrentur. Cesserunt loco semel, iterato, maiore numero comparato, redeunt ferociore. Satius emori fore iudicant, quam perpeti patriam occupatum iri à peregrinis. Hospites benigne susceperant, habitatores recusant. Quo magis instabant nostros, eo maior finitimum multitudinem confluxerat. Noctē dieq; à fronte modo, modo à lateribus urgebantur nostros. A tergo stans in littore classis tutos reddebat. Deserere igitur terram hanc, & quæ uenerant regrediuntur. Iamaicam insulam Hispaniolæ Cubaq; collateralē à meridie, nauigijs in cribrorum modum pertusatis à broma, ut hispano utar uocabulo, uix prehendere potuerunt: ferè ex itinere perierunt. Viribus lacertorum exhaurientium maris aquas per amplas rimas ingredientiēs, uitæ discrimen euaserunt tandem, & ad Iamaicam semianimes appulsi sunt. Obrutis sibi nauigijs omnibus, intercepti, uitā egere mensibus decem, Vergilianī Achemenis uitā, in nudorum Barbarorum potestate, calamitosiorem: eius terræ cibis cōtenti, si quodum Barbaris placebat impartiri. Pro fuit nostris odium capitale, quo sese inuicem Barbari reguli prosequuntur: ut enim nostros fautores haberent, si quando cum finitimis hostibus bella ingrederent, pane aliquando patrio famelicis recreabant. Sed quā miserum & æruosum, pater beatissime, sit mendicari panē adipisci, coniectet tua sanctitas: ubi præsertim cætera desint, uinum puta carnes que, uel omne pressi lactis ge-

nus,

A nus, quibus Europeorum hominum stomachi à cunis solent enutriti. Fortis nam tentare necessitas coëgit. Per œconomum suum Diecum Mendez, duobus tamen Iamaicensibus duobus eorum littorum peritis, quid de se deus cogitet statuit experiri. Cambam conscendunt mari iam undoso, E scopulo in scopulum, ē rupe in rupem quassatus undis, ob nauigijs breuitatem & formam, appulsi est iam tandem Diecum Mendez ad uulnium Hispaniolæ angulum, ē Iamaica distantem lequas quadraginta. Spe munerum, ab Almirante Colono promissorum, Iamaicensis læti reuertuntur. Ipse pedes ad sanctum Dominicum urbem primariam metropolitanam proficiscitur. Duo nostratya comparat nauigia, dominum adit. Inualidi omnes & egestate rerum extenuati ueniunt ad Hispaniolam. Quid inde illis successerit, non intellexi. Ad generalia redeamus. Vniuersos tractus illos, quos percurrisse Colonus diximus, ipse scribit, idem que fatentur omnes laborum focij, two anno esse frondosos, uirescentes, amœnos, & quod maius est, salubres, in quibus ex uniuerso comitatu nullus inquam ægrotauerit: neque horrenti frigore unquam, aut aestu feruido, quinquaginta lequarum interapedine, à Cerabarō magno portu ad usque Hæbram & Beragum, uexatum se fuisse iactat. Cerabarō populi, quibus iacent medijs ad Hæbram usque Beragum, non nisi certis anni temporibus auro intendunt quaeritando. Suntq; negociationis illis operis exercitij, ut apud nos argenti ferrique fodinarios. Quæ loca magis auro fortunentur, à specie defluxi torrentis, à terræ colore, aut huiuscemodi argumentis, longo hic callent experimento. Credunt inesse auro numen, quandoquidem ad id negotij minime tendunt inexpectati, ex priscorum religione: puta qui à cotu & oraminibus oblectamento abstinent, cibis que ac potu parcellime utantur, uniuerso legendi auri tempore. Viuere tantum ac mori datum hominibus, ut cæteris inuidentibus arbitrantur, propterea nihil colunt aliud. Solem tamen uenerantur, & surgentem ab Horizonte reuerentur excipiunt. De montibus & terræ situ sermo trahatur. Ex uniuersis illarum regionū littoribus, uastos attolli montes à meridie, sed protentos ab oriente in occidentem continuo tractu, prospiciunt. Quare ita differminari duo illa magna maria, de quibus aliàs late fecimus mentionem, his aggeribus ne inuicem collidantur, existimamus: ueluti Tyrrhenum Italia dirimit ab Adriatico. Quacunq; enim proficiscantur, ab ea cuspe sancti Augustini, que ad Portugallenses attingit, ad Atlantem spectantem, Vrabam usque ad Cerabarorum portum, atque ultimas ad occidentem terras alias ad hanc usque diem repertas, perpetuo tractu eminus cominus que sese montes nauigantibus offerunt: nunc lenes, etati nunc, modo asperi & petrosi, arboriferi herbidiq; atque apti culturae modo: uti accedere solet in Tauro nostrisque Apennini costis uarijs, reliquis etiam huiuscemodi uastis montibus. Vallibus quoque egregijs horum utraliorum montium interseruant iuga. Ea pars montium, quæ Beragæ fines recipit, superare uix ueritibus nubes creditur: rarōque cerni eius culmina dicunt, ob nubium & nebularum ferè continuum densitatem. Quinquaginta amplius attolli millaria Beragæ iuga cacumina contendit Almirantus ipse, qui ea omnium primus explorauit. In eadem præterea regione, inquit, ad montium radices iter esse aperit ad australe pelagus: & Venetias comparat cum Genua, siue maus Iana, ut eius ciues iactant, qui à sano eam conditam esse fabulantur: protendit uelut terram ad occidentem usque, & capere hinc initium lati corporis: quemadmodum ab alpiibus nostris ex angusto Italiae femore uidemus amplas eas Galliarum terras, Germaniarumq; ac Pannoniarum distendi ad Sarmata Scythas que uarios ad usq; Rhiphas rupes, & glaciæ pelagus: cōplecti etiā nexu continuo Thracæ & Graeciam omnem: & quicquid Maleæ promontorio

Religiose autem
tum legitur.

i 4

C & Hellefpono à meridie, à septentrione uero Exuxino & Mgotide concluditur. Vult ergo Almirantus iste à læua tendentibus ad occidentem, terram hanc in dia recipi Gangetide: à septentrione uero in dextram ad glaciale oceanū, ultra Hyperboreos & arcticū poliū diffendit: ut utriūq; mare, australe illud scilicet & nostrum oceanum in eius telluris angulis sese insinuet: non autem sepiant aque terrā ipsam, ueluti Europa Hellefpono Tanaicū & oceanum tum glaciale, tum hispano ac nostro mari circumdabitur. Sed furor delabentis oceani ad occidentē ueritatē, meo iudicio, clausam esse, coniungit septentrionalibus oris terram illam: uti supra disputauimus. Sit facte de longitudine tractatum, beatissime pater. Quid de latitudine sentiatur intelligamus. Diximus aliquando angustis limitibus dirimi australe pelagus & hinc nostrum oceanū: atq; ita consistit experimento: quam doquidem Vasco Nunnez & cōmissionibus eius iter patuit. Sed quam uarie nostræ alpes in Europa exangulatur hic, alibiq; late patefunt: eodem naturę consilio tellus hæc modo protendit & uagatur late, modo ab utroq; mari reperitis uallium aditibus perstringitur, & breuib; contenta est interuallis. Vbi Vrabam & Beraguam diximus iacere regiones, parua discluduntur intercapedine maria. Eam autem quam Maragnonus amnis interluit late patere regionē credere oportet: si flumē, nō mare Maragnonū esse fatebimur: fateamur uero suadent aquarū eius dulces haustus. Nequeit enim in angustis terræ specubus uoragines adeo ualde cōsidere, quæ aquarum cam amplitudinem queant enutrire. Idem de flumine magno Dabaiba, quem diximus ex angulo sinus Vrabæ uinarum quadraginta, quinqueagintaq; alibi profunditate, latitudine autē milliarum trium in mare desuere. Latam ibi terram dare necesse est, quæ ab altis Dabaibæ montibus, nō ab austro, sed ab oriente fluumine demittit. Hinc autem cum stare fluminibus quatuor à Dabaiba montibus collabētibus: (sancti Ioannis flumē nostri appellant.) Inde in sinum, uti Nilum, per septē cadere ostia ferunt. In eadem regione Vrabæ angustias esse alicubi miras, quæ uix sequas colligunt quindecim: at in uias, ob perpetuas paludes medias, frequentesq; lamas, aiunt, quas Hispani tremedales appellant, aliās trampales, ceneales etiam & sumide ros ac zahondaderos. Prutiquā ultra progrediamur, operæ precii erit unde illi montes nuncupent enarrare. Dabaiba ferunt fuisse sceminam, apud maiores eorum, magni animi & prouidentie, quam uiuentē antiquitas obseruabat: mortuam, inquit, reuerenter coli ab uniuersis regionum illarum incolis. Ab ea regiones nomen sumpsisse aiunt: & mitti fulgura tonitruaq; ac segetum stragem, si quando irascatur. Irasci nanq; pueriliter sentiunt Dabaibam, si negligenter sacris eius intendatur. Eam miseris inculcat superstitionem genus hominum laxum, sub nomine religionis, quò frequentia dona portant ad Dabaibæ sacra, quibus ipsi fruuntur. De hoc satis. Paludes illas angustæ telluris crocodilorum, draconūq; ac uestertionū & culicum ualde noxiarum, altrices esse dicunt. Ad montes propterea diuertitur, quando ad austrum carpere iter consiliū est, & paludum illarū uicina fugiunt. Sunt qui putent uallem unā, qua fluius labit, Perditorū à nostris dictus, ob Nicusæ sociorūq; infortunū, à Cerabarō non multū distantem, findere montes illos ad austrum. Sed cum potabiles sint eius aque, fabulatos eos esse putant qui talibus argumentis innuuntur. Hoc perpendiculo perfacimus opus. A dextra læuaq; Dariens predicat uiginti flumina decurrere auro feracia. Quæ dant, accipimus: nemo est qui nō id ferat. Sed interrogat, cur parua auri copiam inde asportent: solforibus opus esse inquit: qui aut eas adiere terras, minime sunt affueti laboribus. Propterea dicunt minorem auri copiam inde uehi, q̄ tellus ipsa sua benignitate pollicet. Videf & nitidas promittente gemmas. In cuius rei argumentū est, quod, præter ea que dixi in Cariæ & sancti Marthæ uicinia reperita, Andreas quidā Morales nauclerus per ea maria,

Ioannis

A Ioannis Cossæ amicus & socius, dum Cossia uiueret, ad manus habuit adamantem à iuuenē Pariensi in Cumana nudo, mire preciosum, longum, uti signant, duos infamis digiti articulos: magni autem pollicis primum articulum æquantem crassitudine, acutum utrobique: & costis octo pulchre formatis cōstantem. Eo, inquit, infixisse in cūdibus ubices, uectesq; ac limas corrosisse, adamantē illo lasso. Collo gestabat pendulū adamantem iuuenis ille Cumananus, & Andræ ipsi Morali precio quinque calcorum uitreorum nostratum uiridium & glaucorum, uarietate colorum delectatus, uendidit. Offenderunt & topazios in litore. Sed cū auri faciem animo gestent, nulla est his de gemmis cura. Auro tantum inuigilant, aurum sectantur. Maior præterea Hispanorum pars annulatos aut gemmatos derident, & probo ascribunt gemmarum gestamina: populares præcipue. Nobiles autem si quādo nuptiales, uel aliās regie parentur pompæ celebres, torquibus aureis gemmis conuuis gaudent, & uestibus margaritas gemmis admixtas intertexunt: aliā minime. Est immortium esse huiuscemodi ornatus: atque Arabicorum odorum spiritus & fumigationes continuas dijudicant. Obscena uenere obuolunt purant, si cui castoreum uel muscum olenti occurrant. Ab uno pomō ab arbore decepto, pomiferam intelligemus eam esse arborem. Ab uno pisce in fluuiū capto, piscium esse nutritorem fluuiū dignoscemus. A modico igitur auro & ab uno lapillō, auri & lapillorum esse genitricem terram hanc, assentiamur oportet. Quid etiam in portu sanctæ Martiæ in regione Cariæ repererint, trāseunte classe integra, dicit Petro Ariæ, cum militones eius, & è regis magistratibus quidā, loco suo diximus. Pullulant, geminantur, coalescunt, maturefunt, Herculeūq; quotidie opimiora præterit. Vilescit quicquid manu Saturni, Iugulis, & aiorum huiuscemodi herorum, patefecit antiquitas, si quid indefessus labor Hispanorum detegat,

Quo genere ornatus Hispani possunt utantur

B animaduertemus. Valeat tua sanctitas, & crebro quid sentiat de his fug sedis apostolicę culturis, mihi significet, quò animū subleuet ad laborem futurorum subeundū.

OCEANÆ DECADIS TERTIÆ,
LIBRI QVARTI FINIS.

PETRI MARTYRIS ANGLI
MEDIOLANI. OCEANÆ DECADIS
tertiæ, liber quintus.

V B orbe lunæ, pater beatissime, quecunq; parturiunt aliquid, ubi primum addiderint, aut claudunt uterum, uel saltē aliqua temporis intercapedine quiescunt. Noster autē nouus orbes recētes quotidie sine intermissione feceris procreat & emittit: quibus cōtinuo tractū queant homines ingenio pollentes, & magnarum rerum nouarum præcipue studiosi, præ manibus habere, uel pacere animū queant. Quorsum hæc dicit beatitudo tua. Vix bene redegeram in ordinem, quæ Vasco Nunnez Balboe, & cōmissionibus eius in australis pelagi discursu acciderunt: (ad beatitudinem tuam mittenda per Ioannem Russium Foroliuensem,

C Cusentinum archipraefulem, & Galeatum ipsum Butrigarium, sacrae tunc sedis apostolicae nuncios, mei sopitii ingenio impraesentiarum) quando ecceliteras à Petro Ariz, quem exorim no superiore cum exercitu & classe oceanum condescendisse, ad nouas has terras traieciturum, diximus. Classem, secp̄ ac exercitum appulsum incolumes significat. Eadem literas lo. Cabedus, à tua sanctitate, supplicatu regis catholici, illius prouinciae Darienensis episcopus creatus: atque una tres alij, è primarijs illi gubernanti additis, Alfonso de Ponte, Diecus Marques, & Ioannes de Tauria, suis subscripsit nominibus autorant. Hanc ergo nauigationem tua sanctitas accipiat. Pridae Idus Aprilis anni millesimi quingentesimi decimi quarti, uela dedit Petrus Arias, ex oppido sancti Lucari, de Barra-meda dicto: in faucibus Bætis fluij, quem Hispani dicunt Guadalchibir, sito. Distant oceanæ septē insulæ Canariæ millia passuum circiter quadringenta à Bætis lapsu in oceanum. Has Fortunatas putant esse: licet alij negent. Harum insularum recētia nomina sunt, occurru primo pares duæ, Lanzelota & Fortis Ventura. A tergo iacet magna Canaria. Sequitur illam Tenerife. Gomera ita uel de septentrionem à Tenerife. A tergo uidentur agere agmen Palma & Ferrea. Quo meramprehendit Petrus Arias intra diem octauum à discessu, cum classe nauis septendecim, & hominibus mille quingentis. Licet mille ducentorum tantum illi fuerit assignatus numerus: imò & fertur reliquisse à tergo duo millia amplius suspirantes & moestos, qui propria impensa, auri fama & uisendi res nouas desiderio stimulati, adduci possulabant. In Gomera signandi & aquandi, rescindendæ, quæ nauium gratia, quas tempestates quassauerant, sed præcipue prætoris, quæ temonem amiserat, dies moratus est sexdecim: commodæ namq̄ sunt insulæ, uastum illud æquor captare uolentibus. Inde in nonis Maij caput alij, nec terram uidit ultra usque ad tertias lunij nonas: quo die de Canibalium humana rum carnium edacium insulis unam adijt, quæ dicitur Dominica. Ea distat à Gomera lequas octingentas circiter. Quatuor ibi dies egit, aqua recenti & lignis suis mendis intentus. Neque homini ulli, neque hominis uestigijs occurritur. Can eorum littoralium & magnorum lacertorum copiam repererunt. Per Martinâ dehinc, Guadalupeam & Galantam insulas (de quibus prima in decade nostra late mentionem fecimus) iter cepit. Mare etiam percurrat herbidum longo æquorispazio. Neque Admirantum Colonus, quem diximus heribum has insulas & mare hoc herbidum per nauigasse, neque isti, rationem ullam produunt herbarum. Putat aliqui cœnosum esse ibi mare, et herbas illas in profundo gigni, tendereq̄ ad superna, ut uidemus in lacubus, sepe in magnis quoque fluminibus etiâ cur rentibus accidere. Volunt alij non ibi natas, sed è scopulis frequentibus raptatas uti tempestatum enatare per ea maria. Ita rem in dubio relinquunt: quoniam an fixæ cedant nauium proris, an erutæ uagentur, nondum habent exploratum. Natas ibi credendū est, aliter impulsu nauis cõglobarent (sicuti scopæ domorū cõglobant scobes) & cursum impediret. Quarto à discessu à Dominica die, qui erat lunij tertio Idus, niales illi apparuerunt montes. Decurrere inquit ibi maria, ueluti è montibus rapidus torrens, ad occidentē: licet nō occidentē ipsi rectè sequant, ad meridē namq̄ paulò magis tendebat. Quod aliquando demonstratitue per tabella huius cosmographiæ nouæ quâ animo cõcepi, si uiuere dabit, colligere licebit. E montibus illis Gaira fluiuis decidit, strage nostrorum, transeunt te Roderoico Colmenare, ut aliâs diximus, insignis. Multi præterea desunt alij. Portubus egregijs duobus nobilitatur ea prouincia, in qua diximus esse Caramairam regionem: Carthaginensē, ueluta, & sanctæ Marthæ altero, sic à nostra appellato: cuius regiuncula est Serturma incolatū appellatiōe. Est sanctæ Marthæ portus nialibus propinquoior montibus: in ipsorum namq̄ montū radicibus iacet. Carthaginensē uero, illo est occidentalis lequas circiter quinqueaginta. De sanctæ Marthæ portu mira scribit: iudem fatentur & qui redierunt: inter quo est

A est Vesputius Americi Vesputij Florentini nepos: cui moriens maritimam & polarem artem reliquit hereditariâ. In enim iuuenis millos est à rege unq̄ è prætoris nauis magistris, quod quadrantibus regere polus calleat. Temonis namq̄ gubernandi cura præcipua Ioanni cuiusdâ Serrano Castellano, qui sepius eas oras permeauerat, credita est. Vesputiū ipsum sapius habeo conuuiſſi, quod sit iuuenis ingenio pollens: & qui percurrens eas oras, diligenter annotauerit quæcunq̄ oblata sunt. Scribit Petrus Arias, & hic idem Vesputius differit, quæ modo referam. E genere Caribium siue Canibalium ortos harum regionum incolas uolunt: propterea feroces & crudelēs admodum esse, utputa qui transeuntes nos siros ipeus hostiliter à litoribus reiecerunt, & terramprehendere optantes male exceperunt. Tanta est his nudis Barbaris innata uis animi, tanta fortitudo, ut integram classē nostram adoriri sint ausi, prohibereq̄ à litore tentauerint. Venenatis, u. i. aliâs scripsimus, agunt fugitis. Rabido cursu pectore tenus, neq̄ nū mero neque magnitudine nauium territi, mare intrabant: at in die iaculabantur telorum mille genera: a quo nostri spondis nauium & scutis protecti, icibus illorum suscipiebant. Vulnerati tamen duo fuerunt, qui periere. Excussis tandem in illos puluerarijs tormentis, rapuere fugam Barbari, tonitruis machinarum & furorū globorum stupidi, quos fulgura esse arbitrantur: crebrò quippe fulguribus ob nauium regionis & montium altorum uiciniam uexantur. Licet palantes & profligatos conspicerent hostes, hæsitauerunt tamen, & inico consilio in diuersa studia uertebantur, descenderent ad hostes nec ne. Timor hinc, pudor inde trahebant. Venenatæ fugitæ, quas ceruissimas iaculantur incolæ, formidabantur. Cum tanta classe totq̄ militibus sicco pede præterire, uerecundum erat atque indignum & infame. Vicit tandem pudor, fugientes ac dispersos sequeuntur. Leuioribus cymbis terramprehendunt. Portus circūferentiam, scribit duo ipse classis, & idem Vesputius perhibet, esse lequarum trium, tutum, nitidum, ad eū in fundo cubitorum uiginti licet calculos numerare. Duo in portū descendere inquit dulcium aquarum flumina: sed minime tam apta maioribus nauigijs sustinendis quàm patrijs monoxylis. De copia & uarietate saporeq̄ piscium, tam fluuiialium quàm marinorum, auditu suaue est. Propterea piscato rias ibi multas reperere lembos patrios, multaq̄ recta miris modis ex tenacibus herbis confusas, & neti gossampij funibus contexta. Piscariam artem callent h, Caramairenses, Gairensesq̄ ac Satumani. Piscium namq̄ permutatione prouentus optatos quibus ipsi carent, assequuntur ab internis populis finitimis. Re iectis à litore Barbaris, boios eorum, id est domos, ingrediuntur. Iterum atque iterum feroci cursu nostros impetunt, & fugitis uenenatis conficere tentant: sed rabidiores irruunt, quando domos occupari ipsoliarigij fenserunt: quia præcipue sceminas puerosq̄ plesosque duci in prædam cernerent. Superpellicia domorum è littoralibus cannis, & uarijs herbis, confuso sparto, similibus erant: sic rie cõtextæ uarijs fucate coloribus: è gossampino quoque aulea arte, industria laborata leonibus, aquilis, tigribus, & imaginibus alijs effigata. Domorū & cubicularum ostia fornices que liminares putaminibus cochlearum tenuibus fusciculis appensarum, quò facilius uento agitare colliderent inuicem, quo sono delectant, ornatos reperiebant. Mira de hisce rebus mihi retulerunt multi. Gon zalus quidam Fernandus Ouiedus præter cæteros, è regijs magistratibus is qui dicitur ab Hispanis Veedor, se longius in terram iactat descendisse. In Saphiri putamen ouo anserino grandius incidit. In collibus ab eo tractatis cum triginta uiris, Smaragdinas plasmæ se uidisse ait multas, Calcidionas que, & lapides ac montani succini magnos globos. Auro interea admixtas in auleis cõsuias gemmas: eas à fugientibus Caribibus in domibus relictas, is & cæteri omnes se prædicant reperisse. Est & coccinæauri genitrix sylviarum tellus illa: est & auro optima: margarittas auri indices ubique litorum & ubiq̄ riparum inueniunt.

C Inquit is Ouedus in regione quadam dicta Zenù, ad orientē à Dariene iacens miliaria nonaginta, nouū mercuratæ genus exerceri. In incolarū domibus ferias cillasq; ingentes & canistros pulchre contextos ex arborū folijs ad id aptis, repererūt: cicadis, gryllis, cancris, cochleis, locustis agros sternentibus, defecatis & salitis plenos. Ad quem usum illa cogenter interrogati, responderunt, ut ad internos populos ea ueniam portarent: harum nanq; preciosarū uolucrum & salitorum piscium permutatione, peregrina quæ opant assequitur harum terrarum incolæ. Hi ipsarum habitant, nō cōsurgis domibus. Sed terram incolunt elysiam Caramairenses, amœnam, feracem, acris hyemis & furentis æstus expertem, cum paruo diei & noctis discrimine. Vallem ingressi sunt Barbaris fugatis lequias latam duas, tres uarias, ad montes usq; quosdam herbidos & arboriferos: in quorum radicibus duæ ualles alite iacent dextra le uaq; singulis ablutæ fluminibus: quorum unus est Gaira: alteri uero non dederit nomen. In his uallis uentos cultos repererit hortos, agrosq; rigari per deductas ordine miro fossas: haud secus ac Insubres aut Hetrurici nostri uiuos colunt atq; irrigant. Sunt et istorum uellia cōmunia, ages, iucca, maizum, batrata, arborisq; fructus, ut reliquis, & piscariae dapes: humanas autem carnes raro uorant, quia raro peregrinos assequuntur: nisi uenatū ipsi exercitū composito per alienas tendant terras: à seiphs quippe abfint. Sed auditū miserandum, myriadas hominū ad edendi usum creduntur hi obsecrati antropophagi consumpsisse. In paradises mille insulas, in regiones mille incidunt elysias nostris, quas nefarij depopulati sunt. Propterea licet amœnas & bene fortunatas, desertas repererit plures. Colligat hoc exemplo tua beatitudo, quā perniciosum sit hoc genus brutorum hominū. Sanctū Ioannis in. n diximus esse Hispaniolæ proximam: quæ ab incolis Burichena dicebatur: ab ea nostra tempestate rapuisse feruntur edenda quinque millia hominū amplius: ex uicinis tantū insulis, quas hi habitant, puta sanctæ Crucis quæ Hayhay, & Guadalupe, quæ Queraquira nuncupabantur. Satis uagantem sit per obsecratorū edacitatem. De radicibus parumper sermo sit, quandoquidem futuræ Christianoritæ ecclæ, panis triticeo loco, & reparum aliarumq; radicum nostrarum, iuccam radicem esse diximus sepe aliàs, qua nobilior panis & apud insulares omnes & continentes hoc efficitur: sed quomodo colatur germinetq; q; etiam uaria sit, minime adhuc dixi. Quando plantare iuccam staurunt, terræ eorum tenuis genus, & effossam erigunt in tumulos quadratos nouēpedales: duodecimq; ex ipsius iuccæ truncis sex quipedalibus aut circiter, tumulo ternos cultos lateri præbentes insigunt transfuerse, ut ferè in ipsius tumuli centro cuspides eorum cōueniant. Ex illorum internodijs & infixa cuspide radicular, capillares prodeunt. Hæ paulatim auæ in eas conuertuntur, superantq; maturæ lacerti ac sepe femoris humani crassitudinem longitudinemq;. Ita cumulata illa terra ferè uniuersa digerit in radices. Sed mature scere iuccam, inquit, non breuiore spatio quā sequianno. Inquit quocq; quoq; uo ulterius, ad biennium usq; sinatur, eo fieri meliorem, perfectioremq; ad panem conficiendū. Euallam, lapidibus duobus ad id paratis, ueluti calpro nostræ femine cascum conterunt & premunt demum, aut sacco ex herbis uel canniculis fluuialibus confecto imponunt, ponderoso lapide superiecto, diemq; naturalem appennum sinunt, & succum eiciunt: diximus nanq; esse apud insulares mortiferū: attamen si coquatur salubris est succus ille, uti è nostro lacte ferum. Hoc aduertendū, apud hos continentes minime noxiū, inquit, ueluti iuccæ succum. Multa dicunt esse iuccarū genera. Num altero sita uis, atq; aliud alio preciosius est, quo regulis edulitū paratur. Sunt quibus uescantur nobiles, sunt & quibus populus. Excucant uero iuccam in tabellas siciles ad id compactas, ueluti pressum nostri cascum, distendunt coquendam. Is est eorum panis primarius, hunc uocant Cazabbi. Agium similiter & Battatarū uarias dicunt esse species. Sed agibus & battatis magis pro

ferculis

A ferculis aut fructibus utuntur, quā ad usum cōficiendi panis: uti nostri rapis, raphanis, tuberibus, naps, pascinactis, & huiuscemodi rebus: sed battatis præcipue, quæ terræ tubera egregia supererit mira quadam dulci mollitie, si præsertim in nobiliores incidatur. De radicibus iam satis: ad aliud iam panis genus sermo uertatur. Diximus habere frumētū genus quoddam, panico ferè simile, led grandioribus granis nobiliss. Id in farinam conuersum, uti lapidum manu aetorum pinsum, iucca deficiente: estq; uulgior panis. Singulis annis ter feruntur: modò agri ubertas ferat ob æquitatem temporum: de qua satis multa in superioribus. Et radicum omnium & maizij granum cultum hic reperere: arboreorumq; fructuum uaria genera cultissima. Inter hos Caramairenses & Saturmanos iucca inquit esse lata recliq; ita ut difficta rubrica credi quænotata. Hydrias, cantharos, ollas, orcas, paropsides, patellasq; siciles apud hos repererūt: & uariorū colorum aquales urnas, in quibus aquæ feruari feruntur frigide. Edictio, ut uel parerent regi catholico, religionemq; nostrā induerent, uel terram linquerent, uenenatis sagittis respondebant. Ceperunt nonnullos, & quibus plerorq; indu tos prius, soluerūt illico: alios ad naues prius ductos & rerum nostrarum amplitudine ostentata, quò ceteris illa referrent, ad beneuolentiam eorū captandam, posse dimiserunt. In omnibus fluminibus ue uidisse aiunt auri argumenta. Recentes in eorum domibus certinas & aprinas carnes passim reperiebant, quibus laute sunt epulati. Volucres & hi abundanti, nutriuntq; domi uiolucres, tum ad esum, tum ad delicias. Eius cœli spiritū esse benignū hinc arguunt, quod noctū apud flumina in ripis sub diō dormierint, nullusq; grauedinē capitis senserit ullam, aut humorem conceperit insalubrem. Magnos etiā neti gollampij gnomos, & sacces diuerfarum pennarum, quibus sibi cristas, nostrorū cataphractorum more, contexunt, & sagulos ad decorem formant, passim repererunt. Delectantur & hi elegantijs eiuuscemodi. Arcuum & sagitarum multuudo fuit innumera Maiorum & ibi cadauera combusta, ossibus in collis conditis alibi, alibi integra in sepulchris, in ipsis boijs, id est domibus, alibi reuerterit auro gemisq; ornata, seruatur. Habitas eorum bullas pectorales aliq; monilia, quæ uocant ipsi guanines, reperere orichalco magis q; auro fabricata esse. Propterea esse his commercia cum uaftris peregrinis arbitrantur, qui ad eos monilia hæc consecia importent, ut purum aurum ab eis adipiscantur pro uili metallo. Neq; perperderunt nostri fraudem, donec ad constellationem uentum esset. Architecti pleriq; pererrantes à littore parumper, in frusta candidi marmoris incidisse dixerunt. Putat peregrinos ad eas terras uenisse quondam, qui marmora è montibus aliquando sciderint, & putamina illa in plano reliquerint. Ibi dicere Magonum fluuium è montibus niualibus descendere, auergeri inter labendum magna fluminum aliorū copia in eum cadente: propterea ingens est, quia è longinquo ad mare fluit per terras aquosas. His actis, recepti signa dantur. Noningenti erant ad terrā missi: hi omnes sublati clamoribus prælatitia, compositis ordinibus, & præda prouincialium rerum onulsi, cristisq; & coronis, lænis quoq; ac sagulis plumeis militaribus incolorum ornamentis redeunt fulgentes. Anchoras eleuant x v i calend. Iulij, naubus refectus, quos pæpates plerorq; conculserat: sed prætorja præcipue discrimen ingens fubierat, amisso remone, ut iam diximus. Capiunt alium, ut Carthaginensem portum petant, & insulas quasdam medias, truciū Caribum receptacula, infestant ex regio mandato.

Sed uelox aquarum decursus, & Ioannem Serranum prætorja nauis nauclerum primarium, & reliquos fessellij, quamuis fluxum illorum naturam se optime callere iactarent. Quadraginta se lequas fuisse una nocte transportatos præter opinionem, conqueruntur.

Opinionis uari-
e, cur mare
ab oriente in oc-
cidem totum
per modo scilicet

Hic philosophandum est parumper, beatissime pater, & ad cosmographiam digrediendum ad naturae arcanorum causas. Decurrere ad occidentem iter maris, ueluti ē motibus torrentes delabuntur, omnes uno ore praedicat. Propterea trahor ego in ambiguum, quoniam aquae illae tendit, quae rotante ac perpetuo tractu ab oriente fluunt, ueluti fugientes, ad occidentem, inde nunquam rediturae: neque occidens

propterea magis repleatur, neque oriens euaectur. Si ad centrum eas tendere de natura grauium, dixerimus, centrumque lineam esse a quinoctiale uoluerimus, uti plerique aiunt, quod centrum dabitur tot tantarumque capax aquarum: quae uel circumferentia reperitur madida? Rationem uerisimilem qui ea littora perflustrant praebent nulla. Putant plerique uastitas esse fauces in angulo sinuali magnae illius telluris, quam diximus Italia octuplo maiorem, ab occidente Cuba insula, quae rabidas has aquas absorbeant, & inde ad occidentem illas emittant, quo ad orientem notum redeant: alij dicitur ad septentrionem. Volunt nonnulli, clausum esse sinum illum magnae telluris: tendereque ad septentrionem a tergo Cuba: ita ut septentrionales terras, quas glaciale circumsepti mare, sub arcto cōplectatur, sintque uniuersa littora illa contigua: unde credunt eas aquas obiectu magnae telluris circummagi: ut in fluminibus licet cōspicere riparum gyrus sese obieciantibus. Sed hoc minime quadrat. Eodem namque modo, nō acriter tamen, sed leuiter ad occidentem aquas perpetuo lapsu, inquitur, qui glaciales tentant oras, & occidentem postea secuti sunt. Scrutatus est eas Sebastianus quidam Cabotus genere Venetorum, sed a parentibus in Britanniam insulam tendentibus (utimoris est Venetorum, qui commercij causa terrarū omnium sunt hospites) transportatus penē infans. Duo is sibi nauigia propria pecunia in Britannia ipsa instruxit, & primo tendens cum hominibus tercentis ad septentrionem, donec etiam Iulio mense, uastitas repererit glaciales moles pelago natantes: & lucem ferē perpetuam, tellurem tamen libera gelu liquefacto. Quare coactus fuit, uti ait, uela uertere & occidentem sequi: tenditque tamen ad meridiem, littore sese incuruante, ut Herculei ferē latitudinis ferē gradus aequarit: ad occidentem profectus tantū est, uti Cuba in insulam a leua longitudine graduū penē parem habuerit. Is ea littora percurrens quae Bacallāos appellauit, eosdē se reperisse aquarū, sed lenes, delapsus ad occidentem ait, quos Castellani meridionales suas regiones adnauigantes inueniunt. Ergo non modō uerisimilius, sed necessario concludendum est, uastos inter utroque innotam haecenas tellurem iacere hiatus, qui uiam praebent aquis ab oriente cadentibus in occidentem. Quas arborum impulsu caelorum circulariter agit in gyrum circa terrae globum: non autem Demogorgone anhelante uomi absorberitque, ut nonnulli senserunt: quod influxu & refluxu forsā assentire daretur. Bacallāos Cabotus ipse terras illas appellauit, eo quod in earum pelago tantam repererit magnorum quorūdam piscium, tinnos amulantiūm, sic uocatorū ab indigenis, multitudinem, ut etiam illi nauigia interdum detarentur. Earum regionum homines pelibus tantum cooperatos reperiebat, rationis haudquaquam expertes. Vt sorum in esse regionibus copiam ingenitē refert, qui & ipsi piscibus uescantur. Inter denfa namque piscium illorum agmina sese immergūt urbi, & singulos singuli complexos, unguibusque inter squamas immisiss in terram rapiant & comedunt. Propterea minime noxios hominibus urfos esse ait. Orichalcum in plerisque locis se uidisse apud incolas praedicat. Familiarem habeo domi Cabotum ipsum, & contubernalem interdum. Vocatus namque ex Britannia a rege nostro catholico post Henrici ma-

ioris

Aioris Britannia regis mortem, cōcurialis nosster est: expectatque indies ut nauigia sibi praerūt, quibus arcanum hoc naturae latens iam tandem detegatur. Martio mense anni futuri M D X V I puo ad explorandum discessurum. Quae succedent, tua Sanctitas per me intellegit, modō uiuere detur. Ex Castellanis non desunt, qui Cabotum primum fuisse Baccalōrum reperiore negēt: tantumque ad occidentem tendentē minime assentiantur. De faucibus & Cabotto iam fasus. Ad Castellanos redeamus. Carthaginis portū & adiacentes Caribium insulas, quas appellat sancti Bernardi, praeterlapsi sunt, uniuersamque Caramairensē regionem intactam postegerat. Hic ab exorta tempestate ad insulā, quam diximus aliās Fortem appellari, ab Vrabensis sinus faucibus distātem lequas citriter quinquaginta, proiecti sunt. In ea insula canistros, ex carnis marinis contextos, reperere in barbarorum tugurijs multos sale plenos. Salinis egregijs nobilitatur insula: eius salis permutatione aliena comparat incolae. Ad praetorium nauem uoluit aut onocrotalus aus ingens, uulture maior, quae guttur demittit multiplicax: paludum Rauennatum quondā domestica, autorum testimonio: nescio an & nostra tēpestate capi facile passus est: & circūductus per uniuersae classis naues tandem interijt. Vigniti aliorū in littore stanium agmen uiderunt procul. Grandiorē nauem praetorium, puta iam quassatam & minime uitilem, at tergo reliquerūt, ut paulatim & sedato mari equeretur. Vndecimo calendis Iulij appulsa est classis ad Darienem: in quartū inde diem praetoria nauis, sed uia curā, superinducta est. Darienensis populis, duce Valcho Nunnez Balbā praefecto, de quo aliās latam fecimus mentionem, cum psalmo, Te deum laudamus, obuam tria prodiit milliaria. Intra domos, in prouincialium domorum modum aedificatas, habitatorum quisque uenientes suscipit libens. Prouincias has omnes regiones liceat appellare: quandoquidem procul uictae sunt, omnibus regulis eictis. Prouincialibus reficiuntur fructibus, & pane recenti, tam radicali

Bquā maizeio. Cetera secum classis afferre bacalitas puta carnes, salios etiam pisces, & triticeam in cupis farinam. Ecce regiam in abstrusis terris classem: ecce non modō intra cancri tropicum, uerum etiam ipsi aequinoctiali circulo ferē superpositos Hispanos, contra multorum sapientū sententiam, ut ibi pedem figant, & colonias construant. Postea uero quam in unum conuenere, quid consilij ceperint, intelligamus. Altero die ab appulsu classis, quadringentorum quinquaginta hominum Darienensium fit conuentus. Publice arcanēque, cōiunctim simul & uirum, indagatū est de rebus scriptis a Vasco praefecto australis pelagi, (Is est magistratus quem diximus ab Hispanis uocari Adelantatum.) Comperit uel uera fuisse quaecunque de australi pelago terrae illius, regi significauerit: debere in Comogri, Pochorrofae ac Tubanamae ditionibus, ex ipsius Vaschi praefecti iudicio, erigi arcēs impraesentiarum, ut coloniae postmodum produqueant. Missus est propterea Ioannes Aiora nobilis Corubensis praetor cum hominibus quadringentis, quatuor carauelis & una minore nauē aduectis. Is primo Comogrensem capiat portum, lequas ab Dariene distantem fortē quinque ac uiginti, uti scribunt literis praesentibus. Inde ad austrum ex quadringentis centū quinquaginta missurus est, nouo itinere rectiore reperto: quā inquit sex & uiginti tantū lequarum esse intercapedinem ab Comogri regia ad sancti Michaelis sinus fauces. Reliqui ē quadringentis pedem ibi fixuri sunt, & inde auxilia praestituri eunibus redemptibusque. Centū uero illi & quin quaginta ituri ad austrum, aptos fecerunt interpretes australiū linguarum ductū e nostris: qui ea didicerunt idiocem a mōcipijs habitā a Vasco, cum eas terras peragraret: & ex ipsis mancipijs, qui linguam iam callent Hispanam. Aiunt hi distare Pochorrofae portum a Comogro lequas septem tantū. In Pochorrofa praepor ex praetoris & aliorū sanctione uiros relaturū est quinquaginta, cum nauī leuiore, qua fungantur officio cursorum: & ueluti terra per equos di-

k 2

C spofitos fieri folet: ita mari certiores hic faciunt prætorum & Darienensibus de rebus emergentibus. Locatur etiam funt in Tabanæ solo domicilia: à Pocho- rofa inquit diftare Tubanæ atria lequas uiginti. Ex quadringentis hominibus his, ex præcis Darienensibus rerum experientia pollutentibus, quinquaginta, qui decurionum loco nouos dirigant & ducant ad res gerendas, deftinat funt. Ita difpofitis rebus, fuit confilium regi hæc fignificare, atq; unum certiore reddere, eſſe in illis terris regulum nomine Dababam, cuius regnū auro fit opulentum: fed intactum adhuc relicto, ob potētiam. Hunc fecitūo magno flumine illo, de quo aliàs mentionē fecimus, habere regnum, uniuersū famq; ditionis ipſius tellurem auro ubere, fama eſt uulgaris. Lequas inquit diftare ab Dariene Dababæ regiam quinquaginta. Inde aiunt in locis auri copā per cōfinia ſpargi. Licet & ab Dariene, uti aliàs diximus, lequas tantū tres, noſtri habeant aurifodi nas non ignobiles, quibus impræſentiarum fruuntur, multisq; in locis effodiendū auro colligit: feracis tamen eſt Dababæ regnum credunt. In primis noſtris ad tuam ſancitatem primitiis, mentio de hoc Dababæ facta eſt: ſed errore ducti, cum Dababæ piſcatores reperſerint, Dababam ipſum inter paluſtria loca eſt offenditſe arbitrati funt. Ad Dababam igitur tercentum deligere uolunt egregios ex uniuerso exercitū bello aptos iuuenes, telorum omnis generis & armorum copia magnifice inſtructos, qui eum adeant, & detrectant pacem ſternant, & debellant. Iterum atq; iterum repetunt, in argumētum opulentia futuræ, ſe paucis in locis effodere, ubi non commixtis terræ grumulis aureis occurrant. Quæ ſcriperint reſero. Conſulunt & regi condendam eſſe in ſancitæ Martiæ portu, in regione, appellatione incolarum, Saturna, coloniam, quæ ſit terra reſugium nauigantibus ex Dominica inſula: à qua curſum ferunt eſſe quatuor aut quinque dieb; ad eum Saturnæ regionis portum: & ex ſancitæ Marthæ triū ad Darienem, eundo inquit: reditus naq; illis adeo dūrus eſt, ob eum quem diximus decurſum aquarum, ut arduos uideātur montes redeundo conſcendere. Non eſt huius torrens uis ex Hiſpaniola & Cuba redeuntibus in Hiſpaniam tanta, quamuis & ipſi laborēt contra labentē oceanū: quia ſit hic: pelagi amplitudo ingens, qua uagari queant aquæ ſuætes. In Parie tractu ſtringūtur aquæ lateribus eius terræ & multarum inſularum adiacētium ex aduerſo compreſſæ: uti liquet in Siculo freto conſpectari, ubi eſt aquarū impetus is, quem tua Sanctitas nouit, qui Scyllam & Charybdiū efficiūt, ob anguſtias illa maria recipientes, ſonium uidelicet ac Libyrum & Tyrrhenum. Ex Guanāſſa inſula & Iſta Maiāq; & Cerabarōno, regionibus Beragæ occidentalibus, ſcriptum reliquit Colonuſ huius inuenti princeps, reperitſe furorem tantum in proram, ea littora uerſis ueſtigijs orientem quarticum, ut neque licuerit inerdum plumbæ fundum tentare, quin illam ſecum penſilem raptaret aduerſus impetus. Neque ipſe quirit aliquando integro die, licet uentus aliquis flaret in puppim, uel unico milliari decurſum uincere. Hinc eſt quod ſæpe cogitatur Cubam, Hiſpaniolam demum prehendere prius, ut mox lato pelago ad ſepentriorem campato, curſum dirigant in Hiſpaniam, quò boreales flatus illis adiuuētio ſit ad impellendum naues, quas itinere recto minime quiritē perducere. De montibus oceani ultro citroq; iam fatiſ multa. Quid de Dariene & colonia in eius ripa deducta, quam diximus ſancitæ Mariam Antiquam ab ipſis appellari, ſcribant, recenſendū eſt. Loci ſitus eſt inualidus, peſſimer, Sardo cœlo pernicioſior. Pallēt omnes, iſtericis ſimiles. Neq; à natura regionis id euenit: multis nanque in locis ſub iſdem latitudinis gradibus ſignorum, ſalubrem benignamq; reperit aëris clementiā: ubi ſcilicet nitidos terra fontes gignit, ubi uel flumina ripis meant cur rentibus haudquaç; cœnoſis: fed præcipue ubi diuos, nō ualles inhabitant. Locus autē ille in Darienis fluminis ripa ſitus, in profunda eſt ualle locatus, collibus undiq; arduis circumſepus: qua de cauſa ſolares radios meridianos ſuſcipit ſuos

in

A in uerticem ferē perpēdiculares, & à montanis labentibus radijs à fronte tergocq; ac lateribus grauior uexatur. Radiorum quippe ſolāriti feruore repercullio parit, non acceſſus ad terram: quia in ſe minime ſunt paſſibiles: quod ex niuib; altorum montū colligi poteſt, uti optime calleat tua Sanctitas. Propterea cadentes in montibus radij per obiectum decliuem ad ima roſatur, uti ſaxum ingens rotundum, à cūmine montis deiectum. Valles ergo & contingētem ſibi radio rum partem ex directo, & præcipitem diuorum ac monium eſt tranſuero, ſuſ ſcipiunt. Eſt ergo Darienis habitatio à natura loco particularis, non à regione pernicioſa. Eſt & peſſimer à natura ſoli locus, quod cœnoſus paludibus ſcudis ſepus fit. Imò uticus ipſe palus eſt, ubi ex guttis mæcipiorum dextra cadentibus, dum irrigat pauimenta domus, illico buſones gignuntur: uti alicubi egoſpe uidi in pulices guttas illas aſtate conuertit. Vbi cūque præterea effodiunt ad ſeſquipalium, ſcaturitū aquæ inſalubres omnes & corruptæ à natura fluminis qui ad mare cœnoſo atq; inerti alueo per uallē profundā delabatur. Propterea de loco mutando cōſulunt. Ibi figure pedē primos neceſſitas cogit: tanta enim urgebātur egeſtate, qui primi ad eas terras appulſi ſunt, ut de loco mutādo cura deſerit. Iniqua igitur ſoli ſedes, illos uexat ob ſolares radios. Deterior aquarum & corrupti aëris, ob cœnoſos uapores, indementia reddit inualidus. Nec portu nobilitatur ullo locus ipſe, qui dilat à ſinus faucibus lequas tres: eſtq; iter arduū aſperumq; ad comportandū cœmatus à mari. Ad alia contingentia ueniuntus. Vbi primū appulſi ſunt, multa illis acciderit hæcenus ingentia. Medicū quem dam eximū Hiſpalenſem, quem antiſtitis autoritas, & auri ſimul cupiditas, tran ſiſſimam linquere uitam in patria ſtimularunt, adorta eſt dormientē cum uxore uis fulguris: domus cum uniuersa ſupellectile illi exarſit. Attoniti uir & uxor penē nudū proclamātes & ſemiulti uix euaſerūt. Stantibus in littore, molofium ſeſquanniculum rapuit crocodilus ingens, & uti milium pulliculum ſolet: mi ſerum canem, domini auxiliū uafro latratu implorantem, ante omnium oculos aſportauit. Noctū ueſperilionum moribus torquebātur: ſi dormientem forarum morderint quempiam, ex haſto ſanguine, trahit in uitæ diſcrimen: & mor tuos fuiſſe nonnullos ea tabe comperit eſt. Si gallum, aut gallinā ſub dio noctū ueſperiliones deprehenderint, in criſtam aculeo fixo, interimunt. Crocodilus, leonibus ac tigribus & hi aiunt inſeſtari terram: ſed inuentas iam eſt artes quibus multi capiuntur. Reperitſeç; ſe in ſociorū domibus tigrum ac leonū interfe ctorum pelles, ſcribunt. Boues, porcos, atq; equos, adoleſcere ibi maiorē in mo dum, & grandiores fieri genitoribus dicunt, ubi uerbate ſoli. De arborum pro ceritate, deç; terræ uarijs fructibus, de horribus, & fati omnibus noſtraſibus: de ceruis & quadrupedibus feris, uarijs etiā generibus autum ac piſcū, eadem referit, quæ ſcripſi aliàs. Caretam regulum, regionis Coibæ principem, triduo habuerunt hoſpitem: & admiratū noſtra harmonica inſtrumenta, equorumq; phaleras, ac cætera illi peregrina, beneç; donatum remiſerūt. In noſtris ſignifica uit arbores gigni in prouincia, quarū tabulis naues conſtructæ: tute ſunt à rodentibus marinis uermibus. Eſt nanç; dira hæc peſtis noſtris nauibus in por tibus illis. Ait eſſe amaritudinis tantæ ligni genus illud, ut facile abſtineant ab eius guſtu. Eſt & alia peculiaris terræ arbor, cuius ſi folia nudū alicuius corpus tergerint, ubices eleuent ingentes: & niſi illis aqua marina uel ſaliua matutina medeatur, illico letalem ſuo ueneno excident dolore. Hanc arborem & Hiſpa niola parit. Eius etiā lignum olfactu aiunt eſſe mortiferum, nec portari quoc; li gnum poſſe ſine uitæ periculo. Cum ex eſtere à ſe tantæ ſeruitutis iugum ſerpe ingulares Hiſpaniolæ cœtauerint, nec ceſſerit unquam aperto Marte uel inſidijs, reperi ſunt eo ligno uoluiffe primarios noctū dormientes ſuffragium ma terimere. Sed admirati ligni reperi nouitate Chriſtiani, ſatere fraudem miſeros coegerunt, & commentari autores poenas dederunt. Habēt ipſi genus herbe, cuius

Ex guttis buſonū.

Præſentis ue ni arbor.

C odore fulvi remediū sibi comparat, ab eius ligni ueneno, ut portare illud queant indennes. De his leubus iam satis. Sperant ex insulis australis pelagi maiorcm multo copiam habituros. Parabat enim Petrus Arias (nuncio qui ad nos literas tulit discedēte) professionē ad eam insulam quæ prominet medio in sinu sancti Michaëlis à nostris appellatā Valcho intacta relicta ob perturbatū eo tempo re mare. De qua late in trāsitu Valchi ad austrū. Multa indices maiora præteritis expectamus. Cæptæ sunt enim & prouinciae plures alie, quas non inuites aut nō parū mirandas fore putamus. Ioānes ille Diaz Sotissus Nebrissensis, de quo secum aliquod mentioē, missus est per Frontem illā sancti Augustini, quæ lineam superat æquinoctialē gradus septem, & ad Portugallēs pertinet, ut la lineam australe à tergo Pariz, Cumanæ, Cuiquibacōæ, portuumq; Carthaginis & sanctæ Marthæ, Darienis & Beraguæ nostris nauis percurrat, quō aperitur & plenior de tractibus illis habeatur notitia. Missus est alius nauis trium ductor Ioānes Poncius, qui Caribium terras depopuletur, & in seruitutē obsecos hominum uoratores redigat, quō liberæ sint ab ea peste iam tandem adiacentes mitium insulæ, & unā prouentus eartū insularū & arcana liceat uestigare. Missi sunt & alij per diuersa. Gaspar Badaocius ut occidentem percurrat. Franciscus Bezerra, ut per sinus ipsius angulum. Et Vallesius, ut per fauces eius ad orientalem sinus oram traiciant, ad arcana telluris eius exploranda: in qua Fogeda nuper sinistris aubus pedē figere cooperat, arce ac pago ædificatis. Cum o cloginta prius miliibus instructus ex Dariene Badaocius discessit: quem secutus est cum quinqueaginta Ludocius dictus Mercado: Bezerræ uero addixerunt o cloginta. Vallesio septuaginta. Portus ne tutos capturi sint, an in malefidis stationes ca suri, summi rerum artifices prouidētia noui. Non autē homines casuum notitia postquam emerferint, includimur. Ad alia ueniamus.

D PETRI MARTYRIS ANGLI MEDIOLANEN. OCEANÆ DECADIS tertiaz, liber septimus.

I x bene domo exierat Petrus Arias putati continentis gubernator, appulsus ad Darienem, cum pleriq; appendicibus: quando ad curiam, negotiationis gratia, senli uenisse quendā Andream Moralem, nauis à litorea noua percurrentium nauclerum: qui & crediti continētis oras, & insularum adiacentium tractus, & Hispaniolæ interna omnia diligenter sollicitē scrutatus est. Vespuganda Hispaniolæ curam utro huic frater Nicolaus Ouandus militiz Alcantaræ maior commendatarius, Hispaniolæ gubernator, demāuit: quod ingenio polleter, effectūq; ad huiuscemodi rem explorandā cæteris apnor. Super his Andreas hic indices & tabellas formauit egregias: quibus præbetur fides à reliquis rem intelligētibus. Is ad me uenit, uti solent alij ab oceano redeuntēs. Quæ ab eo & plerisq; alijs hæcenus ignorata didicerim, tractemus. Sit Hispaniolæ particularis descriptio, quæ primam huius narrationis frontē amplectatur: quandoquidē caput est & emporium uniuersæ liberalitatis oceanicæ: habeatq; mille atq; iterum mille formas, comptas ditescq; Nereides nymphas quæ ipsam, tanq; Tethym alteram ad dominam & genitricem, circumspectant, comanq; decentes. De Nereidibus ipsis, id est, circumambientibus insulis, pauca modo differemus. Insula demum Margaritæa Diues à nostris appellata, in australis pelagi sancti Michaëlis sinu iacēs iam trita (quæ nobis miranda præbuit impresentiarum, & maiora de futuro pollicetur) superuenier: candēbus armillata, torquata & coronata Cleopatris unioribus: de quorum conchyliis in calce narrationis par erit aliqua pertingere. Ad

A Ad eflyam iam Hispaniolam ueniamus: & à prima nominiū impositione exordiamur: de forma & cœli clemētia mox: de ipsius diuisione demum confessemus. Ex insula Martinō, de qua in prima decade, cum accento in ultima, uti tua Sactitas noscet per uirgulam superimpositam in omnibus eorū uocabulis, ne toties repetendum sit, ubi accentus nouorū uocabulorū iaceant: inquit hi trāsfectos suis monoxylis canōis, dico linteribus uniligneis, primos habitatores, & patria per aduerfæ factionis partes eiectos: ut Dardanū ex Corytho legimus, & ex Creta Teucrum in Asiam, & solum Poditea Troianum appellatum: Tyrosiq; ac Sidonios, fabulosa ducēte in Libyam Dionem, classem appulisse. Exores igitur Martininoenses est proprijs laribus, in Hispaniola & ea insulæ parte quæ Cahonāo dicitur, ad ripam fluminis appellati Bahaboni, sedem posuere: Vt est in Romanis initijs de Aenea Troiano in Italiam ad Latium Tibrim deuecto. Intra Bahaboni fluminis osiū iacē insula, ubi dicuntur aduenæ primam domum erexisse: hanc appellauerat Camotēiam. Domum eam sacratum postmodum, & reuenter coluerunt semper, ad aduentum usq; nostrorum, & donis perpetuis salutabant: uti nos initiale nostræ religionis Hierosolymam, Ma hometæi Mecham, & ueteres Fortunatarū insularū cultores in magna Canaria Tyrmam super alta rupe structam: unde sese multi lætis animis & psallentes præcipitabāt, à sacrificulis eorū per sua, si animi inle fe amore Tyrmæ deiectionum beari, ad æternasq; delicias perduci. Reperere id obseruātū ad nostra usq; tempora Fortunatarum debellatores: nec decidit hodie à communi sermone sacri crificiorum memoria: nomenq; rupes ipsa retinet. Didici etiā nuper esse in insulis ipsis, à Betanchoro Gallo primo Fortunatarum cultore, habita tamen ab Castellanis regibus ueniā, uti aliās dicit, Betanchoranam factionem, quæ adhuc & linguam & mores Gallicos seruet, licet Betanchorū hæredes, Castellanis uiris, uti supra memorauimus, domitas duas insulas precio reliquerint. Habitatores tamen qui Betanchorum secuti fuerāt, & sibi domicilia fabricauerāt, familiasq; sibi auerant, perfliterūt: atq; unā cum Hispanis fortunate uiuunt, Gallcorum frigorum expertes. Ad Martininoenses pedē referamus. Nomina Hispaniolæ à primis habitatoribus imposita fuere, primum Quizqueia, dehinc Haitū. Neq; hæc ad imponentium uoluntate solū, sed ab effectu credito ab eis. Quizqueiam dicunt rem grandem, qua nulla sit maior. Quizqueiam interpretantur uasita rem & uniuersum acetorum: uti Graeci suum Panem. Quæ sunt arbitri, ob eius magnitudinem, esse uniuersum orbem terrarum, neque sole calefieri quicquam aliud præter eam insulam cum adiacentibus cæteris: propterea Quizqueiam dici debere statuerunt. Haitū uero dicitur asperitas, eorum ueteris lingua: atque ideo insulam appellauerit uniuersam Haitū, per metonymiam à parte totum denominantes: quia hæc insula plerisq; in locis horretat aspera montium facie, ac terra syluarum densitate, uallibusq; ob altitudinem montium formidolosus & obscurus: licet alibi sit amoenissima. Hic est aliquansq; beatissime pater, digrediendum. Mirabitur beatitudo tua, quoniam passio simplices homines recolant huiuscemodi principia à distantibus, quandoquidem nullum genus literarum assequuntur. Mos est apud eos ab ætate, in regem domibus præcipue, ut filios eorum boitū, id est sapientes, in rerum agnitionem memoriter erudiant. In ea præceptione duabus maxime rebus incedunt: generali alteri, de rerum origine ac successu: particulari alteri, de parētum, auorum, atuatorumq; ac maiorum omnū præclare gestis bello & pace. Quæ duo præcepta rhythmis habent composita eorum lingua. Hos Arētos appellant. Et, uti citharædus apud nos, cum tympanis illi suo more fabrefactis suos arētos concunt, & choreas cantando ducunt. Tympanū maguēy dicitur. Habent & arētos amatores: habent & querulos & excitantes ad pugnam, cum suis, quonq; sonis rei quadrantibus. Vtuntur & saltationibus, in quibus sunt nostris

Insularū filios
insultūdi riuo.

C multo agiliores, quia nulli alteri rei magis inuigilant, suntque nudi, nec uestibus occupantur. In Arcetis à maioribus habet uauiginatū nostrorū aduentum: quibus gemendo, uti per elegias, perniciem suam detonant. Maguacochios aiunt, id est uestitos homines, uenturos ad insulā, à matos enisibus, hominem scindentibus uno ictu: quorū iugo posteritas eorū subdenda foret. Nec miror quidem uauiginatōs eorum maiores feruitute filiorum: uti uerum est quod de lemurum familiaritate referunt. De quibus satis late in primæ decadis libro nono (uti de zembus, id est de eorum simulacris, quæ colebant) differuimus. Nunc autem fatentur zembus sublati nusquam ultra quæquē apparuisse. A scribunt nostri signo crucis, quo fe omnes nuntiat: sunt namque bapimatis lauacro abluunt. Est & uniuersis ingens cura de noscendis finibus & regnorum terminis: sed hæc generalis mitanis omnibus, hæc sunt nobilibus: mitanos enim appellant nobiles: ita ut suæ sint & hi patriæ non inepti cosmetræ. Vulgo nulla est cura alia præterquam de fementibus & fationibus. Piscationibus sunt & apulimti: quia toto anno omnibusque diebus sese fluminibus immergunt: neque minus agunt in aquis uitam, quæ in terra. Venatū etiam inuigilant. Habēt namque duo genera quadrupedū, uti aliis diximus: uis, hæc sunt cuniculi parui: & serpentes iuanas, de quibus in prima decade satis, crocodilis affimiles, octipedales terrestres, suauissimi saporis. Volucres autē innumeras nutriunt omnes insulæ: puta palumbos, anates, anseres, ardeas: psittacorū præterea non minorem quæ apud nos passeru locorū copiam. Quisq; regibus suos habet dinarios disparitos, uenatui hos, illos piscationi, agriculturæ alios addictos. Ad nomina redeamus. Quiz quæiam, diximus, & Haiūm esse antiqua nomina. Cipangam etiam à regione montana, aut ro serace, plerique uniuersam insulam appellauerunt: uti poetas uidimus nostros Italiam appellasse aliquando Latium, à parte ipsius. Ecce, uti A usoniam Hesperiamque maiores Italiam dixerunt: ita hi Quizquæiam, Haiūm, Cipangam. Nostri autem primo Isabellam ab Heliabeth regina, quam Hispanum idioma nuncupat Isabellam, à prima colonia condita in litore septentrionali insulæ. De qua satis in prima decade. Ab Hispania postmodum appellant diminituue Hispaniolam. De nominibus satis, de forma nunc loquamur. Qui primi percurrerant insulam, castaneæ folio similem cum sinu ad occidentem, mihi depinxerunt, Cubanam insulam prospectantem. Hic autem Andreas Morales nauclerus, aliter depictam, parum tamen ad me tulit: ab utroque quippe angulo, orientali puta & occidentali, magnis sinibus cauata esse describit, cornuque protenderet longissime. Intraque magnum sinum orientalem portus locat amplios tutosque. Dabis operam ut aliquando ad sanctitatē tuam is index particularis Hispaniolæ mittatur. Eodem namque modo suum indicem affert, quo Hispaniam & Italiam cum suis quamque montibus, uallibus, fluminibus, urbibus, & coloniis, arborum beatitudinem tuam sepe cōspexisse. Comparemus sine rubore, comparemus, beatissime pater, Italicæ reginæ quondam orbis terrarum, Hispaniolam: quandoquidem si quantitate dimetiatur, paulo mihi reperietur. Est namque Hispaniola ab oriente distenta in occidentem miliaria, uti iuniores uolunt, quadraginta supra quingenta. Almirantum diximus in prima decade productiue mēsuram. Lata uero alibi centum ferè, angustior tamen alibi, ubi cornuua facta. Sed Italia est hæc multo beatior, beatissime pater: maiori quippe ex parte sui est adeo temperata & amœna, ut neque frigore urgeatur molesto, nec calore uexetur immodico. Habet utrunque solstitium Hispaniola penè paræquinoctiis. Vix enim horam integram ascendit dies ut noctem superet, aut e conuerso, in meridionali latere, in septentrionali aliter. Pleraque regiones in ea cent, in quibus aliquando frigus uiget. Sed id accidere beatitudo tua intelligat, ex consensu ad obiectū montium, ut infra latius dicemus: neque tamen est atrox adeo, ut habitatores niues mollescit unquam. Perpetuo præterea gaudet

Vere

A Vere, perpetuoque autumno felix hæc insula. Frondescit tibi toto anno arbores, & prata uirescunt. Fortunantur tibi omnia frutice. Quantum hortensia coalescant intra sextumdecimū diem, caules, lactuca, boragines, raphani, & huiusce modi fata: cucurbitæ, melones, cucumeres, & similia intra trigessimū, satis late alibi. De animalibus autē diximus, boues ex Hispania transuectas in multo maiores euadere. Boues elephātes, porcos mulabos, cum de augmento est sermo, comparant, hyperbolice tamen. Diximus & nullas carnes sapias esse ac salubres, propter myrobalanos & patrios fructus alios, quibus uelutur, suapte natura nascētibz: uti apud nos fagineæ sunt, llicæ, quærnæque grandes. Vites etiā si cura insit, mira coalescunt ubertate: & si cui animus aliquando fuit, de ferendo in montibus tritico, ubi parumper frigus uigeat: in plano minime, ob nimiam agrorum pinguedinem. Est incredibile auditu. Spicam superare lacerti crassitudinem, spithama lōgiorem, granatū nutrire quamlibet duo millia amplius afferuerant inquit, & iure iudico affirmat. Sed salubriorem insulæ panē iucce præferunt, aiunt, quem uocant cazabbī: quia sit digestionī aptior: quodque ferat & colatur facilius atque ubertius. Id autem temporis quod superest, auro inter dum legendo. Est tanta omnium quadrupedum copia, ut iam & equi & coria bouum & pecudum portentur in Hispaniam. Genitrici iam succurrit filiola multitas in rebz. De cocineis arboribus, de aromatis, de colore glauco, de mastice, gossampio, de electro, & multis alijs eius prouicibus, satis multa alibi. Quid felicius ergo beatissime pater in terris, quam uiuere ubi fas sit tot tantisque passim uidere & frui: quid beatius quam agere uitam, ubi non coganis angulis includi cubiculo, horrenti gelu, aut anxio calore: neque hyeme oporteat ponderosis uestibus corpus onerare, aut suras perpetuo igne cremare, quæ senescitū homines in ictu oculi, ac uires labefaciunt, trahuntque mille morborum genera. Salubrem præterea inquit esse aërem, salubres & fluminum aquas, ut puta quæ uero perpetuo superlabitur. Nullus est namque fluuius, nulli montes, pauca planities, auro immunes. Ad particularem tandem internam fluuii beate insulæ cosmographiam deueniamus. Habere Hispaniolam quatuor flumina, quæ ferè portionibus æquis eam diuidit ex altis montibus: uno ad orientem, hoc luna dicitur: ad occidentē altero, quod Attribunicus: tertio ad meridie, quod Hahab: ad septentrionem quarto quod lache, aliàs narrauimus. Nouam hic nauclerus affert ab incolis ab æterno obseruatum descriptionem. In quibus partes uniuersam diuidemus: dehinc cuiusque prouincie reguliculas ueteribus nominibus appellabimus: quodque memoratū dignum in singulis erit, recēsebimus. Insulæ initium ab oriente amplectitur prouincia nomine Catzicimū: sic appellatum, quia eorum lingua cimū frontem siue initium significat. Sequitur illam Huhābo, in de Caihābo. Quarta est Bainōa. Angulum occidentale tenet Guacacairama: sed penultima Bainōa latioribus consistat terminis, quam tres eam præcedentes. Catzicimū à prima insulæ fronte protenditur ad flumen per urbem primariam sancti Dominici labens, quod est Hozāma. Ad septentrionem autē terminatur ad montes asperos, dictos ob sui horrorem Hatti particulariter. Huhābo montibus Hatti & flumine lāciga includitur. Caihābo tertia amplectitur quicquid tacet inter Cubāho & Dahātio ad ostium usque fluminis lācchæ, unius è quatuor æque diuidentibus insulam: & ascendit ad montes Cibāos, ubi est maior auri copia. In quibus nascitur fluuius Demāhus, caditque per fontes fluminis Naabæ, alterius è quatuor ad mare australe, ad aliam fluminis sancti Dominici ripam. Bainōa capit initium à sinibus Caihā, ad insulam usque Cahint: quæ tacet ferè contigua littori septentrionali ipsius insulæ, ubi primam diximus ædificatam fuisse coloniam. Reliquum ad occidentem occupat Guacacairama prouincia. A quo ideo Guacacairamam appellat, quod sit insulæ extrema pars: maritimam ipsi appellant podicem: insulæ podicem uocant. Gua est apud eos articulus: & pau

Rara terra
facundia.Hispaniolæ
multis nomi
nibus præ
fertur Italia

C ca sunt, regum præcipue nomina, quæ nō incipiāt ab hoc articulo gua: ut Guazrioxemus, Guaccanarillus: & hinc multa entem locorum nomina. In Caizimu, regiones sunt, Higuēt, Guanamá, Réyre, Xaguá, Aramaná, Arábo, Hazóa, Macorix, Catacóa, Guaiáguá, Baguanimáho, & ásperi montes Haitientes. Hic de aspiratione pauca referamus: quæ aliter se habet quàm apud Latinos. Aduertendum est, nullam inesse aspirationem uocabulis eorum, quæ non habeat efit cum literæ consonantis: imò grauius aspirationem proferunt quàm nos f consonantem. Proferendumq; est quicquid efit aspiratum eodem haitu quo h, sed minime admoto ad superiores dentes inferiore labello: ore autè aperto, ha he hō hu, & conculso pectore. Hebraeos & Arabicos eodem modo suas proferre aspirationes uideo. Hispanos etiam in his quæ ab Arabibus diu possessos uocabula acceperūt, exterior idē feruare: multa quippe retinēt: ut almoháda, quæ dicitur puluinar: almoháza, quæ interpretatur strigilis: & huiuscemodi multa quæ anhelante pectore promūt. Placuit hæc recēdere, quia apud Latinos accentus plerunq; solus aut aspiratio mutant significatū: ut hora pro parte diei, & ora pro plurali huius dictionis: ora pro regione, ut, Troiæ qui primus ab oris. In accētū autem, accentu mutato, occido ut occido. Ita & in horum simplicium lingua maxime seruandū sunt accentus, & aspiratio promenda. De accētū supra diximus, & articulo gua. In Huhábo provincia sunt regiones, Xamáná, Canabacóa, Cuhábo: multaq; aliarum quorundam nomina nondum didici. Caiábús provincia regiones habet, Maguá, Cacacubána. Huius regionis incolæ longe aliam habent linguam ab Hispaniolis reliquis, & Macorixes dicitur. Cubaná est alia regio: & ipsa lingua differens à cæteris. Baioháguá regio, diuer sum & hæc idioma tenet. Alia sunt regiones, Dahabón, Cyhábo, Manabáho. Cotoy est in insula mediocri flumen inter labitur Nizaus: montes autē Mahaitin dicit, Hazuá, Nebyamó. In Bainóa regiones sunt, Maguána, Iagohaiúcho,

Aspiratio quomodo sit profertur i bis infus verbis uoculis

D Baurúco, Dabiáguá, Attibuní à noie fluminis, Caunóa, Buiatci, Dahabonici, Maiguariti, Atiét, Maccázina, Guahába, Anniúici, Marién, Guarico, Amagüci, Xarágua, Yaguána, Azzuét, Iéchi, Honorúco, Diáguo, Canaia, Neibaimó. In Guaccierima, provincia ultima, regiones sunt, Mauicaráo, Guaháguá, Taquenazábo, Nimaca, Bainóa parua, Cahaymi, Iamaizi, Manabaxáo, Zauána, Habacóa, Ayqueróa. Ad particularia nunc de regionibus ipsis quedam defendamus. In provincia Caizimu, intra ualium intritū sinum est antrum ingens, in rupe caua, sub radice montis altissimi, ad stadia duo circiter à mari: cuius ostiū est magni templi foribus assimile, salcatum, ingens. Tentauit cum nauigijs antrum ex gubernatoris mandato hinc nauclerus. Per larentes uias, inquit, ueluti ad fenestram cōcurrere ad antrum multa flumina. Et de seire post id mirari, quò tenderent flumina plura delabētia, quæ à nonaginta miliaribus uenientia fluendo absorbentur, nec apparent ultra. Per eius faxe montis uoragi nec deglutita iam abstrahitur ad id antrum proficisci. Ingressus antrum nauclerus fere absorptus est. Inesse rebullitus & uortices inuicem cōsistētes & ora hiantia multa, inquit. V eluti piscam, cum horrendo mugitu, nauiculam eius uortices hinc, ebullitus inde, modo hác modo illac, diu iactitārūt. Ingressum fuisse percipuit: nec quā rediretetur intelligebat. In obscuro iam uagabantur, tū ob ipsius antri tenebras, quæ lōgissime petūt, montis specum: tum quia perpetuæ ibi sint nebulæ ex salientibus uaporibus humidis in cōtinua cōsistēte uenientium aequarū. Casus Nili ē montibus Aethiopiū, strepitum illū comparat. Surduerunt adeo, ut quid inuicē loquerētur, haudquā audirēt. Euasit tandem pauidus de an tro, ueluti de tartaro, puris rediisse ad superos. Ad miliaria fortē sexaginta, ab urbe primaria sancti Dominici, iunior est in prospectu mōtes alti, super quorum uertice flagnū est inaccessibilē: inter foribus nūq; uisum ob asperitatē montis, neq; quod semita pateat ulla. Per uicinū tandē regulū ductus nauclerus, ut gubernatoris

Fluminis in eito tro absorbitur

A bernatoris mandatum expleret, mōtem ascendit. Stagnum adijt. Vigere ibi frigus ait. In hyemis argumentum, silicēs & rubeta mora gignētia, quæ duo calidam regionem minime patiūtur, inuenere. Montes uocat Ymitzi u Hiyaháho. Circum in gyrum lacuna miliaria tria. Dulciū efit aquarum: uarijs piscibus egregia efit. Cadunt in eam riuus plures: nec habet exitum lacus, quia sit undiq; monti uerticibus circumseptus. De altero nunc Caspio siue Hircano, mediterraneo mari dico, cum uicinjs alijs quibusdā dulcibus lacubus parumper cōferamus.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLANEN. OCEANAE DECADIS
tertiæ, liber octauus,

B AINO A provincia quæ triplo superat tres primas, Caizimu scilicet, Vhabo & Catábon, uallem tradit Caiouani in qua lacus est saluus, amarus, horridus, uti de Caspio legitur: propterea Caspium est animus uocitare: licet nō sit Hircania regio. Voragines habet, et quibus & salium aquæ marinae, & uenientes ē montibus abforbentur. Putant esse amplius adeo profundasq; cauæ nas eitis, ut ē mari per eas magis etiam marini pisces emegāt: inter quos piscis quidam ab eis dicitur Tiburonus, qui hominē in scū dentis secat medium & uorat. In Hozamam urbis primariæ fluiuium ē pelago ascendit tiburonis & multos dilacerat ex incolis: præcipue qui se nullo pacto abstinēt, quin quōdā lauandi gratia immergeant flui ui. Flumina in stagnum delabuntur salitē, à septentrione Guannicabón, à meridie Xaccoci, ab oriente Guannábo, ab occidentē Occóa. Magna hæc flumi na perpetuā esse inquit: & parua in Caspium cadere uiginti amplius. Scantent etiam à septentrione proximi stagno, non amplius stadio: stadiumq; occupant in circuitu fontes pluiquam ducenti, aquarum æstate frigidarum & dulcimum potabilem. Hæc fluiuium efficiunt minime uadusum, qui ē proximo cum cæteris ad stagnum labitur. Hic est sitūdum parumper. Regionis regulus, uxo reit, in facellō à Christianis in eius ditione structo orantem reperit, concubitus peti: habendam esse rationem loci deo faci, uxor arguit. Cuius uerba hæc fuerunt: Teitoca teitoca: quod sonat, esto quietus: tēcha cynato guamechyna: quod sonat, dominus multū irascetur. Guamechyna dicitur dominus, tēcha multum, cynato iratus. Inquit excussio brachio maritus: Guababá, id est uade: cynato machabúca guamechyna: interpretat, quid ad me quod irascatur deus: Vm uxori intulit: repente mutus effectus est, & semiancus. Penitentia ducētus, & miraculo percussus, donec uixit egit uitam religiose: nec passus est ultra facellum uerri aut ornari aliena manu. Eo miraculo & incolæ multi & Christiani omnes commoti, facellum pientissime frequentant. Acquiescunt libentij animo ferunt regulum fuisse passum eius contumeliam uindictam. Ad Caspium retrocedamus. Is lacus saluus procellis agitatur & tempestatibus, ita ut piscatorias sape nauiculas in præcepis trahat, & cum nauis absorbetur. Neque reperitus est naufragatus quispiam emerisise, aut proiectus ad litus, uti assolet de cadueribus deglutitis in mari. Sunt hæc tempestates Tiburonorum lautā conuulsiua. Dicitur id Caspium hagueygabón. Hæc media infula in quam fe piscaturi recipiunt, minime tamen culta. Est infulæ nomen Guartzácca. Ampliciter lacus ipse longitudine, millia passuum triginta: latitudine, duodecim, alibi quindecim. Est alius in eadem planicie lacus hinc proximus, aquarum salduclitum, quæ nec potui sunt bene aptare: neq; in necessitas inuenerit, ineptæ. Longitudo est eius miliarium quinq; & uiginti, latitudo octo: nouem & decem alicubi. Fluminum est multorum receptor: absorbentur & ibi aquæ: caret

Piscis hominis uorans.

B

Vindicta miræ polluti facelli.

C exitu. E mari etiam profiliunt in eum aquae, sed paucae, propterea commixtus. In eadem provincia lacus alius dulcis, nomine Iamaguá, ad occidentem, parum distans a Caspio. Habet & alium lateralem idem signum salum ad septentrionem, sed paruum, trium & quatuor miliarium in latitudine, in longitudine unum & paulo amplius. Hic est potabilis. Dicitur is parvus Guacca. Ad meridiem in lacus eiusdem salis, facit alius lacus trium miliarium in longitudine ferè circularis, dicitur Babbareo. Dulcis est, ut superiores duo. Hic lacus, quia caret exitu, nec uoraginibus deglutitur, ad mare insaluum, si torrentibus augeatur, superfluas mittit aquas. Hic est in Xamaná Bainoæ provincie regione. Est alius inter orientem & meridiem iacens ad latus Caspij, dicitur Guanybám: miliarium in longitudine x. est ferè rotundus. Sunt præterea per insulam sparsi lacus alij parui, quos prætermittimus, ne diu morantur in eadem fastidium generemus. Hoc unum claudat de lacubus ferromen. In omnibus ingens piscium, ingens & uo lucrum copia nutritur. Hi omnes lacus iacent in ualle amplissima, quæ ab oriente tendit ad occidentem miliaria centum uiginti. Lata uero est miliaria octodecim, ubi angustior: ubi amplior, quinque ac uiginti. Collaterales habet môtēs, ad occidentem uersa facie Daiguani à sinistris: à dextris ab ipsius uallis nomine montes Caiguam dicitur. Iacet ad radices montium Caiguaniensium ad latus eorum septentrionale uallis altera, superiore longior, latiorq;. Ducenta nanq; ferè miliaria complectitur eius longitudo: latitudo ubi amplior, triginta: ubi angustior, circiter uiginti. Dicitur uallis Maguana hic, ubi Iguam, alibi Hathathie. Quan doquidem de hac parte uallis quæ dicitur Ariei mentio incidit, diuertendum est ad inauditum de marino pisce miraculum. Huius regionis regulus piscatione delectabatur. Caramateus dicitur. In eius reuia piscis cattulus incidit, de genere piscium immanium, qui dicitur Manati ab incolis. Minime notum arbitror genus id monstrum per nostra maria. Est nanque testudineæ formæ quadrupes: squamis tamen, nõ concha munitus: corio durissimo, ita ut neq; sagittam ureatur: mille uerrucis armatus, tergo autè plano, & capite penitus bouino. A quatilis est, & terrestris piscis, mitis, iners, uti elephas, utiq; delphin, hominibus sociabilis, sensu mirabilis. In statulum piscem domi regulus aluit dies aliquot pane paruo, ex iucca & panico pura confecto: radicibus etiam alijs quibus homines uescuntur. Adhuc paruus proiect piscem in lacum suis adibus proximum, tanquam ad uiuaria: qui lacus & ipse fuscipit aquas, nec illas euomit. Est lacui nomen Guaurábo: qui dehinc lacus Manati est appellatus. Liber in aquis piscis an nos uagatus est quinque ac xx. Adoleuit in immensum. Pisce de baino, quæ uie de arioneo delphinis feruntur, distans ab huius piscis gestis. Quæ nomen est impositum Delphinus quod significat generosum aut nobilem. Quando ergo ex reguli familiaribus ei notis præcipue, quisquam in lacune ripa Matum Matum, hoc est, generose generose, proclamabat: humani beneficij memor, caput eleuans ad uocantem pergebat. Pæcebatur hominum manu. Si uero quispiam transerant cupidus, signa dabat: prostratu suo traiecit uos inuitabat. Decem aliquando monstrum conscendisse uno receptu, transportatosq; fuisse omnes incolumes pfallendo & cantando, comperit est. Sed si Christianum quencq; erigès caput cerneret, summegebatur, & parè recusabat: quia fuerat à Christiano iuene quodam petulante affectus inuria. In piscem nanq; mitem & do mesticum fuerat accusatus haslam canit: licet haudquaquam læsus fuerit ob duritiem corij, quod habet uerrucosum, asperumq;: illatam tamen sensu inuisuriam. Et si quis uocaturat à notis, ex illo die circumspèctabat prius diligentissime, ne quis uestitus Christiano more adesset. Luctabatur in ripa cum reguli cubicularibus: sed præcipue cum adolescète regulo grato: cum quo domi cibos aliquando sumpserat. Cercopitheco lepidorum erat. Fuit longo tempore uniuersæ insulæ singulari solatio: nam & incolarum & Christianorum multitudo ingens

Monstrum marinum in delis cibus habitum.

A ad monstrum miraculum quotidie confluere. Sapidas inquit esse illius speciei piscium carnes, multosq; maria illa generant. Amittit est tandem facetus piscis Matum: ad mare deuectus ab Attibunico, uno è quatuor æque diuidentibus insulam fluminibus: ex alluue inaudita uophonibus horrendis comitata, quam ipsi uocantur furcanum. Superauit Attibunicus ripas adeo, ut uniuersam impleuerit uallem, & sese lacubus omnibus immiscuerit. Secutus ergo Attibunici corremte bonus marumus, facetus, sociabilis, matè antiquæ & natales aquas peruenit, nusquam alijs usus. Satis digressum. Ad uallis suu ueniamus. Habet uallis hæc collaterales môtēs Cibáuos & Cayguanienses: ad mare australem illam deducit. Est & uallis alia ultra Cibauos montes ad septentrionem, quæ dicitur uallis Guarionexij: quia regulus ille Guarionexius ab aus & maioribus alijs ab hominum memoria uniuersæ ualli ferè hereditario iure imperauerit. De hoc regulo multa in primis insulæ narrationibus & prima nostra decade. Est uallis centum octoginta miliarium longa ab oriente ad occidentem: lata uero à meridie ad septentrionem, triginta, ubi angusta: latior, quinque uiginti. Initium capit à regione Canabocæ, per provincias Huhábum & Caiábum: terminatur in provinciâ Bainoæ & regionem Marienam. Iacet autem media inter Cibáuos môtēs & Cahonáos & Cazacubúnam. Nulla est prolecia, regio nulla, quæ non sit celebris maiestate montium, ubertate uallium, amoenitate collium, & fluminum interfluentium copia. Nulla montium aut collium latera, nulla flumina, quæ non abundent auro, & situatum piscium dapibus: uno fluuijo excepto, qui ab origine sua & môtianis fontibus usq; uallis egreditur, Iabituq; salus donec pereat. Is dicitur Bahuan: & regionem Maguánam provincie Bainoæ interfecat. Exsiliant per meatus aliquos gypses aut salinas subteritaneas iter sibi effisse fluumium. Sunt in insula salinæ celebres: de quibus latius infra dicemus. Per quatuor ea flumina perq; provincias quinque, diximus insulam diuidi. Datur & alia partitio. Constat insula uniuersa quatuor montium caucibus, quæ mediam secant ab oriente in occidentem. Suscofa cum ca: uero seracia cuncta: è quorum cauernis & faucibus uniuersæ aquæ fluminum euomuntur. Sunt in eis antra horrenda: sunt & tractum obscuræ ualles: sunt faxæ rupes. Nullum animal noxiom in ea reperitur unquam. Nullum quadrupes rapax, non leo, non ursus, non tigres feroces, non insidiosæ uulpes, nõ lupi uo races: beata omnia: beatiora nunc quod intra tui gregis oues, beatissime pater, sint recepta tot hominum millia: zemibus omnibus, demonum simulacris, eliminatis. Si res huiuscemodi aliquando in discursu nostræ narrationis repetiero, siq; digredior interdum, ut hæc referam, beatissime pater, ne mhj fatucosus. Per uor animi præ læticia, cum audio, cum uideo, cum scribo ista, me uelut Apollinis & Sibyllinus quidam spiritus exagitat, cogitq; idem serpe referre: quando præcipue sentio, quò tendat nostræ religionis amplitudo. Hoc tamen inter fata hæc uberrima iacet medium, quod me angit nõ mediocriter. Simplicis hi nudi homines, paru erant assueti labori. Pereunt multi ex immensa fatigatione in aurifodinis: desperantq; adeo ut sibi mortem multi cõscent, nihilq; curent de procreatione filiorum. Sumere matres grauidas medicamina, inquit, quo im matus partus adant, cum cernat se parituras Christianorum mancipia. Licet ergo regio diplomate liberose esse sanctum sit, seruire tamen cogitur ultra quàm sumet homini libero placeat. Extenuatus est miserorũ numerus in immensum. Duodecies centena capitum millia amplius fuisse aliquando censita multi ferunt. Quis nunc sit, horresco referre. Missa hæc faciamus. Ad oblectamēta mirandæ Hispaniæ regrediamur. In môtibus Cibáuis, qui ferè mediam insulæ sedem in provincia Caiábõ, tenent, ubi diximus natui auri uberiorem esse ortum, regio est dicta Coróhi, in nubibus sita, celsis montiũ culminibus circumuallata, frequens habitatoribus: plantie constat miliarium quinque & uiginti longa, lata quinde-

Quid nõ mor talis proterro cogis, Auri sacra

Cdm. Superat ea planities cæterorum mōitum cacumina, ita ut reliquorum montium hii montes uideantur esse principes & genitores. Planities hæc quatuor sen- tit anni tempora: Ver, æstatem, autumnum, & hyemem. Siccefcunt ibi herbe, nudantur frondibus arbores, prata canescunt: quod minime diximus accidere cæteris in locis insule, quæ uer tantum & autumnum hospites habent. Filices nutrit ea tellus, & hortos, serpena rubeta mororum atricia, quæ frigus inesse regioni ostendunt. Amœna tamen regio esse neque horridum edit frigus, puta quod rigore niuibuscq̃ haudquaquam incolas premit. Vberitatem eius regio- nis à filicibus arguunt, quorum fructus iniquiunt hausta crassiores generari. Au- ro ditia sunt eius mōtana latera. Non itur ad id effodiendum, quæ uelutis opus esset fossoribus, ob frigora, & laboribus afflictes. Habitatores autem paruo con- tenti molles sunt: propterea minime ferre quirent hyeme sub diu uitam. Flumi- na regionem interuolunt duo, & eacumibus præsentium mōitum delabant. Vnus Comoiaxa, qui tendit ad occidentem, & in Nábæ alueo nomen amit- tit. Alter Tircōtus dicitur: hic ad orientem fluens, lunnæ fluminis aquas auget. In insula Creta prætereunt mihi ad Soldanum retulere Veneti, regionem hus- tulosmodi facere intra Idæorum montium cacumina, quæ cæteris feracior sit in- sula regionibus fatione frumentaria. At quotiam ob angustias ad culmina uias Cretenfes illi aliquando defecerint, diuq̃ contra Senatus Veneti autoritatem regionem armis turati sint: quando post longa tempora se, iam bello fessis, dede- runt, regionem desertam relinquunt Senatus uoluit, portis angustiarum clausis, ne quisquam, iniussu Veneti Senatus, ad eam confederet. Eo autem anno qui fuit secundus à quingentesimo supra millefimo, iam uenia dabatur agricolis colendi regionem, aptis autem ad arma minime. Est & alia regio in Hispaniola nominis eiusdē Coroy. Ea provincias disternunt Vhábium & Caiábium. Mon- tes uallesq̃ & planities habet: sed quia sterilis, minime frequens est habitatoribus. Maior est in ea auri copia. Est ibi auri origo: nō grumatum, non minutum le- gitur. Inter tofos & rupium uenas solidum purumq̃ aurum inuenitur. scindens do faxa sequuntur auri uestigia. Esse arborem uiuam auri uenam comperunt. Quancumq̃ pateat iter & radice per apertas mollesq̃ catebras, ramos ad superna suspensilia montis emittit: neque unquam datur quietere donec cæli auram as- sequatur. Formare ibi, uisō aëris fulgore, bactras & grumos pro fructu, ani- maduerterunt. Hæ sunt quæ per uniuersam disseminantur insulam per alluuias rapitate ad ima, de natura poderoforum. Non autem illic procreari putant ubi leguntur, in sicco præferunt, in fluminibus aliter. Radicem arboris aureæ ten- dere ad terræ centrum, inquit, & ibi coalere. Quo nanq̃ profundius effo- diatur, eo trunco reperunt crassiores, si per montis scatebras liceat. E ramis au- tem filo subtiliores aliquos captant: digitos æquantes alios, pro scissurarum ha- tu. Accidit & incidit in cauernas auro fultas: per ramorum tamen ascenden- tium uias: quibus repletis ex substantia trunci serpente ab imo carpit iter ramus qui pateat. Intercipitur sæpe saxi soliditate. In cæteris rimis tamen nutritur ex halitu & uirtute radicum. Quid ergo auri effecerat interrogabis, beatissime pater. Ex sola Hispaniola uehitur in Hispaniam quotannis quadringentorum & quingentorū interdū millium ducatorum auri summa. Id ex quinta regia intel- ligitur quæ ad situm uenit: octoginta nonaginta & centis milliū assellanorum auri, & aliquandō maior. Inquit ex Cuba, quid ex insula sancti Ioannis secundus & ipsis auro speretur, quid dicemus. De auro satis dictū. De sale, quo cōditam quæ auro emuntur, fit sermo. In regione Bainōæ provincie in montibus Da- tagōtis ad miliaria duodecim à Caspio salso lacu, salinæ sunt montanzæ faxæ, crystallo lucidiores, cãdidioresq̃. Sunt & huiuscemodī salinæ quæ crescut mō- rum in modū in Lætaniam, quæ Catalonia dicitur, sub duce Cadonæ, regionis illius optimate primario. Sed nobiliores has Bainōas esse asseuerant, qui utraq̃

A noscunt. Sine cuneis & ferreis clauis hoc scindi minime posse aiunt. Lætaniam autem facile frangi, & ego expertus sum. Hoc toseæ, illud mar moræ comparant duritiam. In provincia Cayzimū regijugis Iguanama, Caiacōa, Guanãguã scatenit admirabilis naturæ fontes, superficie prima dulces: quæ mediū tenent quæ salfo dulces: quæ fundo facent amaræ falsiq̃. Putant falsas maris aquas le- niter emanare: in supercilio fluere de montibus per terræ meatus dulces. Hæ summerguntur: emergunt illæ: nec sufficiunt hæc corrumpere penitus illarum latices. Quæ sunt medice utraq̃ fulcipiūt, & utrarumq̃ sunt participes. Si autē quis in alicuius fontis margine stratus aurē fixerit, cōcauam esse adeo ibi terram noscit, ut reboet à miliaribus tribus ueniens quæ: pedes autem ab uno milliari sentitur. In ultima ad occidentē regione Guacacairima, in regimcula Zauãna homines uiuere aiunt, montium cauernis & syluestribus fructibus contentos, qui nunquam mansuerunt, neque aliorum unquam hominum commercio uli sint: sine certis sedibus, sine fationibus aut cultura ulla, uti legitur de aurea ætate. Hos certo aiunt idiomate carere. Cernūt aliquandō. Habuerunt ad ma- nus neminem. Si quando ueniens ad conspectum hominum quenquam ad se moueri cognouerit, ceruo celerius confugunt. Canibus auti Gallicis agi- liores esse. Quid ex his foliisq̃ lepidissime uisus egerit, audi beatissime pater. Prædia nostri habent in densarum sylvarum & nemorum marginibus. Solarij gratia Christiani quidam Septembris mense anni m. d. xliiii prædia uisunt. E nemore salit insperatus uoluit homo: subridens à Christianorum lateribus puerum rapit, domini possessionis filium, habuit ex insularibus femina. A fugis foliisq̃: ut sequatur inuitur. E nostris & nuds insularibus multo currunt ad raporem: prehenderunt minime. Vbi uidit facetus foliisq̃ desisse Christiani- bus à persequendo, puerum reliquit in bituio, quā subulci uagabantur, porcos cogentes ad pasua. In puerum subulcus incidit: in ulnis susceptum ad genito- rem sese torquentem porrat. Esse de genere Caribium genitoris foliisq̃ arbi- tratur. Vorum iam filium deflebat. In eadem insula maritimis locis & scopu- lis picem legunt, arborea pice duriores amarioremq̃, propterea naubus hu- candis contra uermes corrodentes, quos dicunt bromam, de quibus late aliàs, commodior est. Gignit ex duobus arborum generibus picem insula: ex pinu, pura, & arbore dicta copēi. De pinea prætereo, quia uulgo ubiq̃ generetur. De copia arbore dicamus: de pice fructuq̃ pauca, quia pice nō aliter ex ea legitur quam ex pinu: licet dicant plerique stillicidio colligi comburendo uis lignum. Fructus autem eius parus est, uti prunum, etui fatis aptum. De folio auditu nouum est pulchrum naturæ cōsiliū. Arborem esse hanc existimandum est, cuius folijs Caldæi literarum primi repertores, conceptus mentis absentibus stu- gnificabant, priusquam usus chartæ reperiretur. Spithameum est latitudine fo- lium, rotundumq̃ serē. A cu aut spintere uel stilo quouis ferreo siue ligneo inscri- bunt nostri, non ineptius quàm charta, ut libet. Rifu dignū est, quæ insularibus nostri de folio persuadent. Nostrorum imperio folia loqui putant boni homi- nes. Missus est ex urbe Dominica primaria insula, insularis quidam ad mittēris amicū, qui distabat in interna colonia, cum utijs (diximus esse cuniculos) assis. Ex itinere, siue fame, siue gula impellete, nunciis tres uitas edit. (Sunt muribus non maiores.) Folio rescriptis amicus quæ receperit. Ad seruum herus inquit: En quid ubi tua fides fili: potuit ne tantum gula, ut creditas uitas comederis? Tremēs miser & admiratus, falsus est errorum: sed unde id habuerit, herum ro- gat. En folium quod tuipse affers mihi recēset. Horasq̃ illi accessus ad amicū ac discessus cum regrederetur, edicit. Ite lepida fallunt stolidos insulares: & pro dijs habent nostros, quorum imperio folia promant, quæ ipsi arcana esse puta- runt. Sparso per insulam rumore, quod folia nostrorum nutu loquantur, in se- de depositi retinet insulares. Vtraq̃ folij facies literas uti charta noscunt.

B

Quoniam eu-
ri uehatur quo-
tannis ex Hispa-
niola in Hispaniam.

C Membrana duplicata crassius est folium, tenax mirum in modum. Dum est recens, literas ostendit candidas in suo uiridi: quando ficcatur, ut tabella lignea, candescit durefcitq; sed charactères flauescunt. Minime autem corruptum, nec si made fiat: notas dimittit nunquam, nisi comburatur. Arbor est alia, nominē Xaguā, cuius pomi acerbi succus glaucos niger pingit quicquid tetigerit, adeo coherenter, ut nequeat ullo lauacro abradi intra dies uiginti: ubi maturuerit pomum, uim eam succus amittit. Comeditur, & fapidum est pomum illud. Est & herba quæ, ut de ligno aliam memorauimus, suffumigio perimit. De nostris interrimendis reguli quidam conuenerunt, cum non auderent aperta ui prouinciam fumere, statuerunt locare intra quamdam domum multos eius herbæ faeces, ut domum postea fuscenderent, quo accurrerēs nostri ad extinguendum ignem, eo suffumigio letalem cōciperent morbum. Patet factio consilio, Iuenerunt poenas sceleris autores. Extra ordinem pleriq; nunc inferamus, beatissime pater, quandoquidem tua Sanctitas placere fibi scribit quæcumque de nouis oris referantur. De maizij, agium, iuccæ, battarum & radicum omnium eficiantur fatione, cultu & usu, satis multa hæcenus. Vnde autem uenerint in hominum commoda, minime adhuc diximus: id referamus.

PETRI MARTYRIS ANGLI

MEDIOLANEN. OCEANEA DECADIS
tertiæ, liber nonus.

D

RIMOS autem habitatores contentos uixisse diu radicibus his, palmarum puta Maguëiorum, quæ est herba sedo sine azoo, quam uulgo semperuitam appellat, similis. Gualegaram, uti tubera terræ, sunt rotundæ radices hæc ac maiores. Guaiëros & edebant, sunt uti pastinacæ. Cabaïos, uti nuces sunt hæc. Cabaïos, uti cepæ. Macoïnes idem uti cepæ: multis præterea radicibus alijs. Boitium, id est, sapiëntem senem, aut post multa annorum curricula in unius fluminis ripa fructum uixisse ferule similem: inde euulsum radicem ex agrifili fecit hortensem. Et qui primi iucca uescébantur cruda, breui peribant. Cum esset eius gustus suauis, de creuerunt diuersis experiri modis pertinaciter eius usum. Alia elixaq; minus nocebat. Deuenerunt tandem ad agnitionem ueni, succo latentis: & eo modo excitata conditaq; & deducta in cazaby, panem præbet stomachis humanis ticoico saniore, quod apertè sit digestio. Idem de cæteris radicibus, & maizio inter naturæ semina ab ipsis electo. Vti Cererem legimus triticum hordeumq; huiuscemodi etiam alia frumenta, quibus humanum genus fruitur, delesse in Aegypto, ex granis raptatis cum limo è montibus Aethiopum per incrementa Nilij, relictaq; in Nilica plantis Nilò regrediente ad aluam, ad culturam redegit. Vnde diuinit Cererem honoribus dignam iudicauit antiquitas, ad culturam redactis electis feminibus. Agium species innumerae sunt. A folijs & floribus earum uarietas dignoscitur: harum species una dicitur guanaguax, hæc est intus forisq; albidata: alia guaraguëti, colorem habet uiolaceum foris, intus autem candidum. Appellat alios foris zazauëos, hi rubescunt foris, intus candescunt. Alios squiëtes, intus forisq; albi diu. Est tinnua ubiq; uiolaceus. Hobos flauescit pelle carneq;. Est alius dicitur atubuniëix pelle uiolaceus, carne candidus. A nguãmar cute uiolaceus est, interior albescit. Guacarraca pelle candescit, uiolascit carne. Sunt multa præterea, quæ nondum ad nos delata sunt, quibus recitandum scio me nimium excitare inuidorum calcaria, qui ridebunt, si quando ad eorum manus mea scripta deuenient, quod ad supreme occupatum heroom

Triticum hori
deliq; quis pri
mo ad cultura
redegerit.

A roëm beatitudinem tuam, cuius humeris uniuersi Christiani orbis onus inhæret, minuta mille scripserim. An Plinius, cæteriq; insignes doctrina uiri, quando huiuscemodi & ab his diuersa didegerant ad potentes principibus, quibus cum distrebant, prodesse solum intenderunt, ut inuidis cupere intelligere. Illustribus obscura, magna paruis, crassis minuta, commiscebant, quò posteritas principum causa agnitione rerum uniuersa frueretur: particularibus autem rebus intenti & nouarum rerum cupidi, particulares oras tractisq; ac terrarum prouentus & mores gentium naturasq; rerum intelligere quirent. Ridebunt ergo ipsi nostras curas: deridebimus nos eorum, non incitiam, non incuriam, non desidiã, sed perniciosam solertiã: & eorum torturæ peccatoris miseremur, colubrisq; inuidorum eduljis eos commendabimus. Si uera sunt quæ de tua sanctitate Galeacius ipse Butrigarius & Ioannes Ruffus, impræsentiarum Cusentinus archiepiscopus, nunciij tuæ sedis apostolicæ retulerunt, placitura omnia non dubitauero: nec incultas uestes nostras, quibus res mirandas teximus solum, non ornauius, collegimus, non descripsimus, abieceram existimamus. Satis rebus ipsis factum uideatur, quod tua causa inuigilaerimus, ne perirent. Tollat hinc quisq; suæ crumenæ quadrantem monetam. De boue ueruecëq; à lanis secto, propterea nihil ad uesperam superest, quia humerus huic placet, illi femur, alteri collum, nec desunt quibus & illa satisfaciunt, aut crura conducant. Satis euagatum cum liuore rabido. Quibus modis nascentes regularum filios, reguli saluent: quo ue pacto uitæ finem principio commodent: cur ue quisq; regulus multis nominibus uocetur, parumper referamus. Nascente alicui regulo prole, finitimi accurrunt, reginæ cubiculum intrantes. Hic nam sibilem uno nomine salutat, alius alio. Salue lucida lampas hic! Relucens ille Domitor hostium alius: Fortis herois amepos alius: Auro splendidiore appellat alius, & inania multa. Propterea uti Adiabanicus, Parthicus, Armenicus, Dacicus, Germanicus, Romanorum quoscq; dicebatur, pro parentum & maiorum titulis: ita hi à regularum impositione, ut puta Beuthius Anacachóa, Xaragæ regionis dominus. De quo, sororeq; ipsius Anachaóna prudētē femina, late in prima decade. His nominibus appellabatur T ureigua Hóbin, quod sonat, rex respiciens uti oricalchum. Alius solum Starei, id est relucens. Alius Huïho, hoc est altitudo. Duïheyniq; alius, interpretatur diues stultius. Cum his Beuthius omnibus nominibus, & alijs quadraginta amplius se ornat, quan docunq; sit aliquid imperaturus aut per præcones edicturus. Horum si quis incuria uel negligentia unum prætermitteret, summa fe affici contumelia reuindicaret. Idem de cæteris. In testamentis autem quam fatue sese habeant intelligamus. Ex sorore prima primogenitum, in finit, relinquunt regnorū hæredem: fin minus, ex altera, uel tertia, si ex secunda proles desit: quia è suo sanguine creatam sobolem eam certum est. Filios autem uxorum suarum non legitimos habent. Si ex fororibus defuerint, fratribus: si fratres, tunc filijs legant. Si filij desint, ei qui potentior habetur in uniuersa insula regnum commendant, quo suos ditionarios ab autis hostibus tæatur. Vxores ducunt quorquoq; placet. Ex uxoriibus chariores cum regulo sepeliri patiuntur. Anachaóna soror Beuchij Xaragæ regis, qui in componendis aretibus id est rhythmis, uates habebatur inter egregios, iussit formosiore ex fratre uxoris & pellicibus, quæ Guamahattabenechéna dicebatur, uiuam cum uiro sepeliri, duasq; comites. Censuræ ut plures, nisi crepidati fratres sui Francisci, qui forte aderant, precibus obliuissent. Guamahattabenechénam aiunt parem nullam in uniuersa insula habuisse pulchritudine: secum sua monstra sibiq; uiuenti gratos ornatus sepeluit. Acque phialam & cazaby panis portionem cuiq; locant in sepulchro. In huius Beuchij regni regulo Xaraguá, & in Hazúa Casabi regionis parte, in ualle erit egregia lacum salis & dulcium, & in Yáquino Bainóæ provincie regione ra

Heredes ino
sulari regni.

Regi mortuo,
uxor uina cono
sepeliri patitur

C ropluit. Hæc habent omnes auitas fossas, quibus aquas non ineptiore ducunt ordine per campos irriguas, quam nouæ Carthaginis & regni Murcensis habitatores in Sparta, uel pluuiaurum æquarum infrequentiam. Maguana uero regio Bainoam à Caibò dirimit, & Zauána à Guaccalarima. In profundis etiam uallibus crebrioribus uexantur pluujs, quam opus efflet. Vrbis etiam primarie sancti Dominici circumuicina plerumq; plus aquo humectantur. In reliquis uicinis. Varij sunt ergo in Hispaniola motus elementorum: ut de alijs multis legitimus regionibus. De colonijs in ea positjs fatjs in prima decade. Villulas postmodum posuere, Porrum Plata, Portum Regalem, Lâres, Vil lanouam, Azuam, Saluatoram. Nunc iam de adiacentibus insulis innumeris (quas immixta Tethydis Nereides diximus, eam comantes) notas describamus. A uiciniorj, Aretusa altera nobilitate, licet alijs inutilis sit, exordior. Ad miliaria à suæ Tethydis litore sex lacet parua, à nostris Dnas Arborea, antiquo no mine prætermisso, appellata: quia duabus plouat arboribus tantum: quibus uicinus est fons, ex Hispaniola subter mare per latetjs meatus scaten: ut ex Elic de in Aretusam Siculam Alpheus. Ex hõibjs, id est myrobaltis, & multis arboribus Hispaniolæ folia in fonte salictia, quibus insula caret, rem testatur. Originem capit fons à flumine Yamirõa regionis Guaccalarimæ, Zauânæ terræ proximo. Piscaria tamen est insula, cuius circumferentia milliæ uix complectitur. Recta ab oriente sancti Ioannis insulam, ueluti ianæ custodem nostra Tethys habet. De qua multa alijs. Auri ferax est, & uberrate soli æque fortunata ac sua genitrix Hispaniola. Coloniae sunt & in eam iam deductæ, auroq; legendo inciduntur. Ab occidente septentrionali tergem Tethydi ferunt ingens Cuba, putata diu cõtinens, ob suam longitudinẽ: longior nanq; est ipsa Hispaniola. Secat mediã ab oriente in occidentem cancri circulus. Hispaniola uero & reliquæ

D meridionale ipsius latus feruantes clauduntur medio ferẽ spacio à tropico ad æquatoreum intra zonam, quam ardore solis desertam, multi ueterum arbitraui sunt. Sua illos opinio fessellit. In Cuba insula ditiores reperiri aurifodinas aiunt, quam in Hispaniola. Hac hora qua hæc scribo, coacta esse in Cuba referunt castellanorum auri centum octoginta millia conflanda: magnam opulentia arguuntur. Est his australior lamaica, facta fertilisq; insula, benignitate soli fortunatissima: uno tantum monte contenta, fatiõibus recipiendis aptissima, ac belli studijs aspera. Nequeunt uniuersa que præ manibus habent complecti paruo tempore. lamaicam aliquando Colonus huius rei princeps, Sicilia comparauit magnitudinem. Minorem esse, non multo tamen, qui eam exactius tractauere aiunt: de illius felicitate nil negant. Auro & gemmis expers esse creditur. Idem in initio de Cuba existimabant. Guadalupea insula, Caraqueira prius dicta, gradus ab australi latere Hispaniolæ quatuor propior est æquinoctio. Circuit miliaria quinque ac triginta supra ceterum. Corrofa duobus sinibus (uti de Britannia maiore legitimus, & Calidonia, que Scotia nunc est) ita ut penè intacta duæ insulæ. Portubus est celebris. Id gummi reperere ibi generari, quod pharmacopola Animem album uocant: ad capitis grauedinem sua suffumigatione tollendam. Cuius arbor fructum producit cariotis similem spithamalem. Aperta farinam uidetur includere dulcem. Vt nostri rurales castaneas & huiuscemodi pleriq; seruant hyemandas, ita hi huius arboris carioras. Est arbor sculcneæ similis. Pineas hortenses & cetera naturæ edulia cuncta, de quibus late in superioribus, & his assequuntur. Imò & putant ab huius insulæ habitatoribus alias insulas rot suauium fructuum semina habuisse. Quia Caribes uagi circumuicina omnia, homocupij causa, pertraherent: quicquid uero uelle peregrinũ ubiq; inueniebãt, domũ portabãt ferendũ. Intractabiles sunt, nõ patiunt hospites: magna uo opus est ad hos debellãdos. Sagittis uterq; sexus, & his uenenatis, ualeat plurimum. Si quando foras uiri proficiscuntur, ab iniuria ueneticum sermone: ius suum uindictur

A tuerentur. Inde puto creditum insulas eo esse oceanas, quæ solas mulieres ferant: uti mihi persuasit Almirantus ipse Colonus: & in prima nostra decade diximus. Motes planitiesq; allequitur uberes hæc insula, & fluminibus nobilit est. Mella in arboribus & saxorũ specubus nutrit: uti de Palma Fortunatarum insula, quæ mella colligit inter rubeta uepresq;. Ad orientem ab hæc insula, iunior uocabulo dicta Desiderata, ad millia passuum octidecim, concluditur millibus passuum uiginti, & ipsa elegans. Ad miliaria uero decem ab ipsa Guadalupea ad meridiem circumferentia miliarium triginta lacet Galanta, plana. A pulchritudine sua appellata est Galanta: quia Hispanum idem elegantes galanes appellat. Ad miliaria nouem à Guadalupea sex paruz sitæ sunt insulæ ad orientem, uocatae Todos Sanctos & Barbata. Hæc scopulosa: sunt ac steriles: sed cognitu necessariz nauiganibus. Ab hæc insula Guadalupea ad septentrionem miliaria quinque & triginta, est insula dicta Monserratus. In gyro hæc millia passuum continet quadraginta: altissimo monte celebris. Insula dicta Antiqua à Guadalupea millia passuum triginta, circuit miliaria circiter quadraginta. Almirantus ipse Diecus Colonus primi reperoris filius, mihi reuulit, uxorem suam quam, uenturus ipse ad curiã, in Hispaniola reliquit, scripsisse ad eum, repertam esse inter Canibalicam insulam auro feracissimam. Ad eam nondũ itum est. Læuo Hispaniolæ lateri ad meridiem Portui Beate proxima inhaeret insula, Albus bellus appellata. Mira ferit de huius insulæ bellus marinis, sed de testudinibus præsertim. Magno ancili scuto inquit esse gradiores. Quo tempore genitalis & improbus eas furor exagitat, & mari prodeit. Egesta in profundam icrobem arena, ter & quater centum oua dicitur in icrobem demittere. Geniali uulua iam exhausta, remittit arenæ tantum quantum ad oua cooperienda sufficiat, reditq; ad marina pascua, de sobole nil sollicita. Ad statutos illi bellue præcreandæ à natura dies, pullulat, uni è fornicario, testudinum multitudo, solo calore solis

B sine parentum admiculo generata. Anserina ferẽ oua, inquit, æque magnitudinem. Carnem testudinæam utulina cõparant sapore. Sunt & innumere aliz insulæ, quas nec bene tritas habent: nec opus est tam tenuiter farinam hæc cribrare. Satis est intelligere paratas nobis esse terras immixtas, quæ & no stras gentes & linguas & mores ac religionem, aduentibus annorum curriculae sint amplexuræ. Non Teueri Asiam, non Tirij Libyam, non Graeci & Phœnices Hispaniam sepe impleuerunt. De insulis autem quæ Hispaniolæ latus septentrionale custodiunt, mentionem prætereo: quia licet piscationibus & culturis aptæ sint, relictae tamen sunt à nostris tanquam pauperes. Iam ualeat annofa Tethys nymphæq; madres ipsius comites: ueniat coronata superbe, australis pelagi cultris, re ac nomine dicitur. In libello epistolari, ad beatitudinem tuam anno superiore per proprium meum familiarem misso, quem tua sanctitas ipsa, audientibus plerisque sacrae sedis apostolicæ Cardinalibus & Amata sorore, perlegit, quo de Michaelis archageli festum tibi credita celebrat ecclesia: diximus Valchum Nunnez Balboam, eorum duce[m] qui montes arduos superauerant ad austrum, fama didicisse, lacere insulam in prospectu litore duos margaritis grandioribus opimam: cuius regulus potens esset ac diues, qui bello sæpe littorales regulos infestaret, Chiapen & Tumacum præsertim. Scripsimus & relictam fuisse intactam ab furentes tempestates, quæ mare illud australe rabide terribus anni mensibus infestant. Nunc iam tritam habemus. Nunc mitem ex ferocissimo regulum eius effecimus. Hunc cum uniuerso eius die regno tua sanctitas amplectatur: quandoquidem ad baptisimas lauacrum admittit eum. Cuius diues auspicijs, quo ue modo res acta sit, haud alienum erit ab instituto nostro cõmemorare. Quare quo res acta fit ordine, tua beatitudo serena fronte ac placidis auribus intelligat.

Pulsio Petro Aria gubernatore, Gaspari cuida dicto Mora
li, Ditem insula ad eundem provincia demandatur. Ad Chiap
regem, quē alij Chiapēū uocant, & Tumaccum, regulos au
strales, relictos à Vafcho amicos, rēdit. Amicē magnificē
fufcipiūt noſtri. Claſſem inſtituūt qua trajiciāt ad inſula.
Hanc Ditem inſula appellāt, non autē Margaritā, licet mar
garitis abūdet, quia Margaritā uocarūt prius aliā, quae pro
xima eſt Ori Draconis in Paria regione, & ipſam margaritis uberem. Sexaginta
tantū traducit Gaſpar armatos ad inſulam. Nō licuit tranſmittere plures, quod
eſſent nauigia quae ipſi culchas appellāt exigua. Ferrox horriduſq; lit noſtris ob
uius regulus. Huius nomen non didici. Minabundus prodit cum armatorum
familiarium magno comitatu. Guazzāuara, in pugnae teſſeram, inſclamant: &
unā uibrant miſſilia. Non arcubus hi pugnant. Guazzāuara ſonat idem quod
certamen inimicum. Quatuor inuicem guazzāuaris, id eſt pugnis, conſertum
eſt. Noſtri ſuperiores euaserūt, una cū Chiapēis & Tumacheis inſularis reguli
hoſtibus: quia ex inſepato regulum adorti ſunt. Studebat regulus cogere ma
iorem exercitum: ſed perſuaſus à uicinis littoralibus, ne ultra conſigeret, per
niciem & florentis regni excidium illi, exemplo ſui & aliorum, oſtendentibus,
monſtrantibusq; noſtrorum amicitiam, ſibi ſuſcipi amicos gloriae & utilitatem
paritatum. Quid Ponchaz, quid Porchorroſaz, Quarēquaz, Chiapaz, Tumacco,
& reliquis conferre manū uolentibus, acciderit anno ſuperiore, recolunt. Ceſſi
t ab armis regulus. Noſtris uenit obuiam. In arrium ducti. Id ferunt miris eſſe
modis ornatum & bene regium. Noſtris ubi primum ingreſſi ſunt eius regiam,
caſtrum arte ſumma laboratum, margaritis plenum dono dat. Oſtūcialium
librarum decem ſupra cētum ea ſuit unioinum ſumma. Habitis ē noſtris rebus,
ſerſis uitreis puta, ſpeculoſis ac tintinnabulis orichalceis, delectatus eſt: & forte
ſecuri aliqua ferrea, quas hi multo maiores faciunt q̄ auri cumulos. Noſtros deri
dent, qui rem adeo grandem & utilem pro ulla auri ſumma praebant: cum ſit
ſecuris ad hominum multa commoda utilis, aurum autem ad laſciuiam tantum
faciat non neceſſariam. Alacer ergo laetusq; noſtrorum commercio, manu pre
henſum praetorem, & primarios ad eminentem atrij turrim, qua diſpectare li
cebat pelagus uniuerſum, ducit: & oculos circumuolens ait: En apertum ma
re inſinitum neque ſole terminatum: & dextram protendit ad orientem prius.
Verſus dehinc ad meridiem & occidentem, in immenſum diſtendi terras, qua
rum ualſtae magnorum montiū moles uidebantur, inſinuabat. Propius demum
ſeſe recipiens, inquit: In inſula à dextra lauaq; noſtrae huius regiae collatiales
noſtro imperio parentes. Omnia optima, beata omnia: ſi beatas eas uos appel
latis terras quae auro & margaritis abundant. Auri apud nos eſt parua copia:
ſed margaritis plena ſunt omnium quae adſunt inſularum profunda littora. Ex
his quotquot appetueritis, à me habebitis, modò in amicitia inita mecum per
ſiſtatis. Prouentibus ueſtris magis ego fruar & delectabor quam margaritis.
Propterea haudquaquam me ē ueſtro commercio diſceſſurum dubitatis. Hac
& huiusmodi multa inter eoſa cta ſunt. Volentibus iam noſtris inde reuer
ti, paſſi ſunt, ut quotannis praeparare regi magnis Caſtellae donandas unio
inum libras oſtūcialis centum. Poſtula ſuſcepit libens: nec magni quidem
fecit, nec ſe ueſtigalem propterea effectum purauit. Apud hunc regulum tanta
eſt ceruorum & cuniculorum copia, ut ē domibus liceret noſtris quotquot
oparent ſagittis tranſſigere. Laure ſibi uitam agunt & aſſuenter. Gradum uix
ſextum ab aequatore diſtat ea regia. Radicalis & maizij panis ac uini ē granis
&

A & fructibus eadē eſt ratio, quae Comogro: quae caeteris tam cōtinentibus quam
inſularibus. Baptizatus, beaſſime pater, hic regulus eſt cum ſuis omnibus. Ad
tuos ergo greges haec oues additae ſunt cum ſuo paſtore. A nomine gubernato
ris Petrus Arias uoluit nominari. Amicē conuenērit, amicos ſecedūt. Suorum
naualium culchis, id eſt lintribus monoxyleis, aliorū modo fabricatis, noſtros
iuuit, quō commodius redirent in continentem. Comitatusq; noſtros eſt ad
litus. Margaritas allatas, quinta parte magiſtratus regis praebita, inter ſe diuſe
runt. Mirum in modum precioſas eſſe aiunt. Ecce uno argumento quanti ſunt
quae ab inſula Dite feruntur. Candidas & pulchre ornatas auelanam & aliquid
maius aequantes, multas tulerunt. Vna praecipue margarita, quam manu Bar
tholdi Mediolanenſis cuiuſda affinis mei, ſummus pōtlex Paulus praedeceſſor
tuae beatitudinis, à Veneto emiit mercatore, precio quatuor & quadraginta mil
lium ducatorum, mihi memoriam ſuſcitauit. Inter naq; allatas ex inſula, una
reperita eſt mediocrem aequans nucem. Vnum ſub haſta poſita, ſuit empti pre
cio mille ac ducetorum caſtellanorum auri, inter Darienſes ipſos. Ad manus
tandem Petri Ariae gubernatoris aduenit. Hanc eius uxor, de qua diſcedente
cum marito mentionem aliquandō fecimus, honoratam apud ſe habet. Argui
mus precioſam neceſſario eſſe debere, quae tantū conſtitit in ea margaritarum
multitudine, ubi non iam ſingulae cōmuntur, ſed libratim, & quando tenuius,
unctatim. Neq; Venetus ille mercator Paulinam magno emiit in orientem. Incidit
demum in tempora huiusmodi laſciuia, propterea non deſiit helleo margari
tuae. De conchyliis pauca nunc dicamus. Non praeterit beatitudinem tuam,
Ariſtolelem, Pliniumq; Ariſtoleſis in hac ratiocinatione ſeſtorem, uaria ſen
ſibile de margaritarum generatione. Igitur hi pedem, & una in re tantū, ſiſtunt,
nō aſſentientes in reliquis: neq; quod pelago uagentur, neq; uel quo unquam tem
pore moueantur, ex quo natae ſunt, ſateri uolunt. Eſſe in maris fundo prata, ge
nerari, ali, coaleſcereq; ibi, & ut in oſtreis uidemus, circum ſe multiplices natos ne
potesq; procreare, inquit: neq; marinorū canum commercio delectari con
chylia: neq; uno eſſe aut tribus, & quādo numerofius, quatuor unioinibus con
tenta praedicāt. Centū uiginti unioines fuiſſe uno conchylj repertos in inſularis
reguli praedijs, quos Gaſpar ipſe Morales dux & cōmitiones eius diligerēt an
numerauerūt. Regulo naq; placuit, noſtris praſentibus, piſcationem fieri per
urinatores ſuos. Gallinae loculis conchylie oua generantur innumera, conchylis
matricem comparant: & ſic eniti conchyle. E labijs prodeuntis margaritas, ut
maturas & ſam genitricis oſtiantis alio egredientes, reperiebant haec: alia ſubs
ſequentes, ut paruo ſucceſſuro interuallo ſoluerentur & ipſae. In uentre medio
clauſas eſſe margaritas animaduertebāt, quō prius nutrice coaleſcerent, ueluti
fugens ubera matris in alio infans, priuſquam ē lactebris uteri unio moueatur.
Et ita interdum conchylia, uti egopte uidi oſtrae in diuerſis maris oceani lit
toribus, arena inuoluta in litore quis uiderit, ea raptata eſſe & tepellata eſſe ſun
do dicunt, non ipſa ultra ueniſſe. Quod rore nitido matutino candefcāt, quod
turbido ſtaueſcāt, quod ſereno celo gaudeāt, quod tonante torpeſcant, & cae
tera huiusmodi, nō ſunt ab his litterarū ignaris ad unguem quaeritanda. Pingui
res traſtant Minerua. Maiores tamen margaritas arce profundius, mediocres
aliquis, minimas in ſupercilio, ſatenut. Sed à ratione reliquorum deuiant. Non
eſſe in ſecta bellua torpentia rationem hanc arguunt. In animo ſic & induſtria
haliuſq; urinatorum. Grandiores propterea non uagari, ſed creati, nutritiq;
ad imoſtū loco, quod pauci, quodq; raro audeāt urinatores ad eas legēdas ad
ima ſeſe immergere: tunc polyporum metu inter cōchas uenatus cauſa uagan
tium, quā ſunt carnum concharum auidi: & monſtrorum formidie aliorum:
tum etiam ne deficiat in longo tractu halius. Vnde datur conchis profundū

De unioinē
generatione, opi
niones ſapient
nones uarie.

C maris hospitibus crescendi copia. Quocq; grandior concha est annoſiorq; eo ferunt in eius capaciis uulua maiores generari margaritas: propterea ē gradioribus paucas adipiscitur. Emiſſas in profundo maturas, putat eas fieri piscium: recēter nanq; solutae, molles esse creditur. Differūt hi etiam a maioribus in tympano. Negant esse unionē, qui senescēs conchae cohaerēt: sed esse in cōcha ipsa uerrucam, quae lima rafa una facie rotunda lucidior contenta sit: nec preciosam quidem, puta quae naturam conchylijs habeat, non margaritae. Pati appellat Hispanus tympanū. In scopulis se aliquis uidisse conchas latentur cohaerentes, sed raras ac minime uiles. Credendum est Indicas Arabicasq; ac Erythreas aut Tapobanicas cōchas eo regi ordine, quo scripserit uiri adeo celebres. Neq; horum sententia penitus abiicienda est: puta qui longo iam tempore in hac agitatione uersati sunt. Iam satis de marinis hīs bellius, & earū ouis, gallinacēs & asineris, et humana luxuria inepete carioribus, Particularia quaedā extra testera memoremus. Descripsimus late aliās Vrabae sinus fauces, & uarias intersectas ipſo maris sinuali regiones esse ualde diſſonas. De occidentālibus oris, in quibus nostrō dō micla statuerunt, in Darienis ripa, nil habeo de recenti quod referam: de orientali autē nuper hoc didici. Orientalem sinus regionem, inquit, a proſecto cornu in mare ac labio uenientes maris aquas suscipiente, adufq; Os Draconis & Parriam, generalī uocabulo Caribanam appellari terram uniuersam: quia Caribes sic appellatos a regione Caribana, in uniuerso tractu illo reperitū. Sed uide particularem habet originem, undeq; natale solum deserētes, sese tam late distuderint, uti morbosa contagio, dicendum est. A prima frōte producta in mare, in cuius tractu Fogedam diximus fissile pedem, angulū uersus, iacet Caribanae uicus ad milliaria nouē, nomine Futeraea. Ab eo ad milliaria tria uicus Vrabā, unde sinus uniuersus nomen sumpsisse creditur, quia fuerit aliquando uicus is regni caput. Ab hoc uico ad milliaria sex est Feti. A Feti ad milliaria nouem Zerema. Ad duodecimū ab eo Sorachē. Populis plenos hos uicos nostri reperere, qui omnes homocupij inuigilant: & si hostes desint, quibus cum bella gerant, in seipſos fauitiam conuertūt, & profirant aut fugant. Inde tanta labe fluxit in miseris & continentis & insularū habitatores. Aliud meo iudicio nō magis tacendum intellexi. Legum peritus quidā, dictus Corrales, Darienēnsiū praetor urbanus, inquit se occurrisse cuidam fugiuiuo ex internis occidentalibus magnis terris, qui ad regulū repertum a se profugerat. Is legenti cernens praetorem insiluit admirandus, atq; per interpretes, qui reguli hospitii sui lingua callabant: En quid & uos libros habetis: en & uos charactēres quibus absentes uos intellegat assequimini: orauit unā ut aperitus sibi libellus ostēderetur, putās se literas patrias uisurū. Diffimiles reperit eas esse. Mōenibus septas urbes, & uestri ciues aiebat suos, legibusq; gubernari. Sed quid colāt nō didici: recituit tamen dispreputatq; ab exemplo & sermone fugiuiuo cōpererūt. Quid hic dices, beatissime pater: quid sanctissimus praefagis animus tuus: sub cuius throno tēpus habet omnia subijciet. Immiscam nōc magnis parua quaedam. Praeterea diu minime puto, quae Ioāni Solyſio acciderint, qui tentaturus australe latus putati cōtinentis, ex portu Ioppae parū distanti a Gadibus in oceano, discessit cū tribus nauigijs, quatuor idus Septēbris anni superioris M D X V, quae uo Ioāni Pontio, quē diximus electū ad Caribes siue Canibales antropophagos humanarū carnū helluones debellādos. Quae Ioāni Aiorae: quae etiā Gonſalo Badaioici ducti alicri, & Francisco Bezerra alij, atq; iterū alij dicto Vallesio. Solyſius in fauste provincā sumpsit. Caput siue Frontē sancti Augustini, de qua millies, traiecit, meridionale latus putati cōtinentis captans trans aequinoctialē circulum. Diximus nanq; septimum antarctici gradū Frontē ipsam pertingere. Sexcentū lequas processit. Repperit sancti Augustini Frontē adeo in latum distēdi ad meridiem trans aequinoctiū, ut trigēsimū ampliū gradū antarctici prehēderit. A tergo iam Capitis Dra-

conis

A conis & Castellanae Pariae iacentium ad boream & arcticum inspestantium nauigabat, quando incidit in obſcēnos & antropophagos Caribes, de quibus late alias. Hi tanq; insidioso uulpes signa pacis uidebant inuicē, sed amō iam tum aliquid cōuiuium gestabant: & utis a longe hospitibus, ganeonum more saluam de iustre coeperunt. Descēdit ipse miſer Solyſius cum socijs quorūq; ingredi maioris nauigij scapham potuerunt. Salit ex insidijs incolarū multitudo ingens. Fustibus ante fociorum oculos trucidarunt omnes: scapham rapto in ictu oculi dilacerarunt. Euasit nemo. Trucidari & in frusta scētos in ipſo eodem littore, socijs ē mari horrendum spectaculum propiciētib; parauerunt ad futuras epulas. Ceteri atroci exemplo perculli, non ausi sunt descendere, neq; de sui ductis & fociorum uisione cogitare. Crudelia haec littora deserūt. Nauiga coccineis truncis onerant: diximus uocari ab Italis uerzinum, ab Hispanis brasitum, ligni genus id ad lanas fundandas aptū. Rediere ceteri in patriam. Haec uiter mihi scribenti relata sunt per literas. Quid aliud egerint, aliquando paricu larius intelligemus. Ioannes autē Pontius uix & ipse a Caribibus in insula Gua dalupea, reliquarum insularū Caribum primaria, reiectus. Visiſ nāq; nostris ab alto mari, laterunt in insidijs Caribes, unde descendēs uentem inspicere. In terram transmiserūt lotrices socinas, & pedites paucos, ad subuculas & linteamina fricanda (Neq; enim ex insula Ferrea Fortunata ad eam usq; insulam spacio miliarium quater mille ac biscentum terram uiderant uellam. Vacuus est eo spacio insulis oceanus) quō dulces aquas affugerentur. Insiliūt ex insperato Caribes, socinas raptant, pedites disturbant. Trepidū euadunt pauci. Territus Pontius, non ausus est impetere Caribes, uenenatas uentus sagittas, quas homocupes hi nudi figunt certissimis iactibus in quencunq; locū uiderint. Ita re infecta, & sine lotricibus bonus Pontius terga uerit Caribibus: quos sub treto in tuto positus taētanter se delaturū minitabatur. Quō inde tetenderit, quō uenoui repperit, nondum intellexi. Solyſius uitam, Pontius honorem in sumptis prouincijs amiserunt. Veniat alius qui eodem & ipse anno male rem gessit. Ioannes Aiora ciuis Cordubēsis, nobili genere ortus, missus pro praetore, ut alias diximus, auri magis cupidus, quā rei bene gerēdae amator aut laudis; nactūs occasiones in regulos ipsoluit multos, & contra ius fasq; aurum ab eis extorſit, & crudeliter, ut aiunt, tractauit: ita ut ex amicis facti hostes insensissimi, & animis desperatis iam quacunq; datur ui aut insidijs nostros perimūt. Vbi pacatō commerciatū, & uolētib; regulis, nunc armis agendū est. Multis auri ponderibus hoc modo coactis, uti fertur, aufugit, sumpto furum, ut uulgo dicitur, nauigio: non deſq; ad hanc usq; horā qua haec scribo, quō fit appulsus intelligimus. Nondum neq; qui Petrus Ariam ipsū gubernatorē, eius fugae assensisse arbitror: quia sit hic Ioannes Aiora historici regij frater, eiusque Aiora uiri & eruditi & rei bellicae periti amici gubernatoris adeo, ut serē liceat inter amicorū paria pauca ipsos numerare. Sum utriq; deuinctus & ego inima necessitudine: sed ignoscat uterq;. Nil mihi aequē displicuit in uniuersis oceanis agitationibus acclitus auaritia, quae pacatos regulatorū animos ita perturbauerit. Tragicus ueniat Gōſali Badaioici ac fociorū calus: quorū prosperis initijs successus acres subsecuti sunt. Gonſalus mēse Martio anni superioris M D X V cum uiris armatis octoginta discessit ex Darienis. Rectā tendit ad occidentē, neq; ullibi pedem fixit, donec partē illā prehēdit, quam Graeci dē diximus alias appellatam a nostris. Haec dicta ab Darienē miltia passū circiter centum octoginta: dicunt lequas hexaginta. Octioe ibi dies aliquot egit: quia neq; precibus, neq; precio, aut minis potuit unquam eius terrae regulum ad se trahere: cui rei auidē stude rat. Interea dum hic ociatur, ad eum ueniunt alij quinquaginta uiri ex Darienē missi, duce Ludouico Mercado, qui ex Darienē in calēnd. Maij discesserant, ut unā tentent eius terrae interna. Vbi conuenerūt, initio consilio, trajicere montes

C ad meridiem, & australe pelagus iam reperit, captare constituit. En mirum, in tanta vastitate longitudinis, unum tantum & quinquaginta miliaria reperit inter esse ad australe pelagus. Inquit, lequas septendecim. A miliaribus Hispani nunquam cōputant. Lequam tamen aiunt consistere miliaribus tribus, terra dico: mari quatuor, inquit. In culmine montium & aquarum diuortio regulum reperit, nomine luānam. Regnum huius & ipse Cōba dicitur, uti de Carē diximus. Sed quia luāne regio sit auro feraciior, Cōbam ditē eam uocant: ubi quoniam enim fodiebant, siue in secco siue in riuorum aluis aquosis, egestam auro mixtam reperiebant arenam. A uisugit luānam nostris aduentantibus. Adduci nunc potuit. Vniuersam ipsius regie uiciniam depopulati sunt. Auri parum habuerunt. Secum namq; supellectilem omnem abstulerat. Mancipia ibi adepti sunt, acribus signata stigmatibus. Ex osse siue spina sulo cōfecto foramina mancipijs in faciem efficiunt: & mox pulueris quodam genere foramina inspergunt, ac nigranti succo uel rubenti madefaciunt. Tenax adeo ea est materia, ut nullo unquam tempore aboleatur. Secū abduxerit mancipia. Aiunt esse succi eius acrimoniam adeo torquentē, ut prae nimio dolore nō liceat mancipijs per dies aliquot comedere. Mancipiorum opera & reguli captores, & nō siri uentur ad aurum querendum, & sementes curandas. Ex luāne regie fecuti delapsus aquarum ad austrum ad miliaria decem, reguli alterius ditionem intrant. Hunc senem appellatur nostris, quia senex esset, nil de uetere ipsius nomine curantes. In huius regie etiam regno, tam fluuialibus quam aridis, ubiq; aurum reperiebatur. Et flumina celeberrima, & tellurem uberem atque amoenam, regulus hic possidebat. Abeuntes inde desertam reperere terram interca pedine dierū quinq;. Putat infestis odij depopulatos eos agros, eo quod sint maiori ex parte uberes, sine habitatoribus & culturis. Quinto die duos uidit ex

D transuerso uenientes a longe incolas onustos: ad eos tendunt, capiunt, sacculos ferebant humeris maizō pane plenos. Ab his intellexere duos esse in eis tractibus regulos: littoralem unum, nomine Periquetē, alterum, dictum Totonogā, qui cæcus erat. Duo illi piscatores erant, ad Periquetē a Totonogā rege suo missi cum sarcinis piscium: & ea permutatione panem referēbat. Peruentum namq; permutatione commerciantur, non letali pecunia. Duobus illis ducentibus Totonogam littoralem australis pelagi ad occidentale sancti Michaelis latus regulum perunt. Ab hoc regulo castellanorum auri millia sex, tum rudis, tum affabre laborati habuerit. Inter eos rudes grumos unus reperit esse duorum pōderis castellanorum, qui argenti uberem auri. Idem litus sequentes ad occidentem ad regulum tendunt, qui dicitur Taracurū, a quo pesos habuerunt octies mille. Diximus pesum appellari pondus castellani non decessi. Ad huius reguli fratris ditionem, qui dicitur Pananomē, transferit, A uisugit Panomē, neq; usq; apparuit ultra. Ditem auro prædicant Pananomēs regionem. Regiam eius depopulati sunt. Ad sex inde lequas ad altum qui dicitur Tabór. Inde ad regulum Cherū. Is amice suscepit nostros, deditq; libens pesos quater mille. Is Cherū salinas possidet egregias: & auro tellus eius abūdat. Ad miliaria inde duodecim ad regulū eunt, qui dicitur Anató. Ab eo pesos habere quindecies mille: quos ipse adeptus fuerat a finitimis regulis bello stratis. Cōbultumq; erat id aurum, quia ex incendijs domorum hostilium ereptum fuerat. Sese in uicem & spoliant & trucidant, ac uicos sternunt, & depopulantur uniuersa. Barbarē bella gerunt ad internecionem usq;, ad ultimum excidium seuitit, cum uicent. Vagatus est solutus habenis ad hunc usq; regulum bonus Gonfalus Badaocius cum socijs, & a regulis auri aceruos cumulauit egregios. Octoginta millia castellanorum auri cōgesserat, in braculis, uectēsq; multibres pectorales ad mammas sustinēdas si cadāt, in elicētes ad aures, in galeas etiā ac torques, aliāq; monilia, tum rerum nostrarum permutatione, tum ui & armis, quia transitum

A uetere ac resistere nostros pleriq; tentarunt. Quadraginta quoq; mancipia, quorum opera impregnentur ad uitium & reliquarum rerum sarcinas important: quas uetibus pro iumentis onerarijs. Ad infirmos etiam & longis iueneribus atque inedia fatigatos proderant subleuandos. Per Scorias reguli ditionem, ad reguli regiam qui Pariza dicebatur, ueniunt. Nil tale uentibus nostris Pariza adnotatur: circuit cum ingenti bellatorum multitudine. Sternerit incautos & palantes. Armorum capiendorū non data est copia. Septuaginta fauciat auri trucidati, reliquos in fugam uertit. Quicquid auri, quicquid mancipiorū fuerat affecuti, desierunt. Pauci ueniūt ad Darienem. Falsa esset, beatissime pater, sapientē omni sententia, de rerum uicibus & inconsistentia casuum humanorū, si cuncta secū de feliciterq; succederent. Ordo est immutabilis: ut qui radicibus erendis inuigilant, dulci modo glycyrrhizæ, amaræ modo zizaniz, occurrat. Vt tamen Pariza. Non diu securus dormitabit. Sumetur propediem de tanto facinore uindicta. Gubernator ipse cum delectis militibus tercentū quinquaginta ad id proficiscetur: in aduersam decidit ualetudinem. Eius loco progreditur cum potestate prætoris, peritus legibus Licentiauis Gaspar Spinofa, iuris dicendi Darienensibus prætor. Eodem tempore ad insulam Ditem appellat itum est, ad exigendum margaritarū regulo impostum tributum. Quæ succedat colligimus. Tentarunt alij duo transuiales incolas. Per angulum linus & Dabaabæ fluminis fauces tranans Franciscus Bezerra, cum duobus alijs primarijs, & uiris centum quinquaginta, optime instructis, ad bellum Caribibus in ipsa Caribana gerendum, uerfus uicem Turufy: de quo aliās in aduentu Fogaedæ mentionem fecimus. Instrumenta etiam bellica secum tulerunt. Tormenta quæ uo grandiora tenent iactant plumbeum globum tria, sagittarios quadraginta, fletopartes etiam quinq; ac uiginti, ut eminus queant Caribes ferire, qui uenenatis certant sagittis. De hoc nulla mentio, quò se applicuerit, aut quid egerit: uerebantur in Darienem, ne finitris aurbus iactarentur, quando naues discesserint in Hispaniam uenturæ. Alius autem dux, nomine Valdeius, anteriorem sinus partem prehendit: sed alia uia traiecit ad Bezerra. Initium namq; hic sumpsit Caribanz, ille calcem. Valdeius regressus esse: sed de septuaginta uiris, quos transuxerat, octo & quadraginta reliquit trucidatos in Caribum potestate. Hæc aiunt qui ex Dariene referunt: hæc refero. Pridie Idus octobris huius anni, M. D. XCVI. Rodericus Colmenares, de quo supra, & Franciscus quidam dictus Delapuenta, ad me uenerunt. Franciscus hic unus fuit de curionibus huius cateruq;, cuius erat dux Gonfalus Badaocius, qui ē manibus Parizæ reguli profligatoris euasit. Colmenares autem ē Dariene post profligatorū aduentum ad nos uenturus discessit. Ambo referunt, hic audiuisse, ille uidisse uarias esse in australi pelago insulas sancti Michaelis & Ditis insule: sinu occidentales: in quarum pluribus aiunt, procreari collicti arbores, fructus gignentos eisdem quo terra Collocutea gignit. Est Collocuti unā & Cochini & Camemori Portugallensium nundinaria aromatum terra. Inde arguunt nō longe abesse aromatum omnium initiale tellurem. A litore illo nostro australi, plures ex ijs qui tractus eos percurrerūt, dari solum ueniam postulant: impensa propria sese offerunt nauigia paraturos, & prouincā quæri tandem insulis regionis aromataria amplecturos. Nauigia debere fabricari paratū in ipso sancti Michaelis sinu censent. Nō autem per sancti Augustini cuspidem capiendam esse uitam, quæ longa nimis est ac difficilis, & mille discrimibus plena: protendiq; dicitur ad gradus arduos quadraginta amplius. Dicit idem Franciscus, laborum & periculorū cum Gonfalo participare, se reperisse, inter dicit currendum terras illes, ceruorum & aprorum agmina: cepisseq; multos, incolis demonstrantibus artem, per fossas egesta terra in eorum semitis factas, & ramis cooperatas. Hoc namq; modo incolæ feras quadripedes fallunt. Volucres auro uui apud nostros sit, palumbes pura, cum domestico mitiq; palumbæ inter arbo

C res uolitante, ligato tamen: ad quæ ueniens sui generis uolucres, agitis transiunt. Aut in purgato arboribus solo cum rebus, eca in gyru sparsa, palumbes multum tenent. De plicatas alijsq; uolucris idem. Sed plicatas aiunt ad eod simplices esse, ut ad crocitatem plicatam ex arbore, in cuius ramis auceps latet, multitudo ingens conuoluit, capicq; facie patiuntur: Nil enim uiso aucepe tentur, sed ut laqueo trahantur ad collum coniecto, expectant: neq; aufugiunt alijs, uno rapto, & in manica qua præcinctus est uenator, ipsi cernentibus, reposito. Aliud est aucupij genus inauditum haclenus, & narratu facillimum. Apud insulares, Hispaniola præsertim, diximus uarios esse lacus, uariasq; flagnantes lacunas uadofas. Per uadofa stagna solet aquaticarum auium multitudine uagari, quia herbas in fundo gignant, & ex ea humente limofitate pisciculi, milleq; ranarum, culicum et insectorum genera procreant: solis calore ad ima ad corruptionis & generacionis opificium, ex artificis fabricatoris prudentia, facile submeant. Volucru aut per eas stagnantes aquas natantium diuersa sunt genera: anates, anseres, cygni, fulicae, gauxe, mergi, & multæ huiuscemodi. Diximus et in hortis arboreo colti magnarum cucurbitaru altricem. Ex cucurbitis igitur illis per uadofa proijciunt perasq; bene claufas, ne admissa per rimula, aut foramen aqua trahat illas in profundum. Perpetuo uagantes cucurbita tutas reddunt uolucres. Ergo auceps magna cucurbita, uti galea, iuxta oculos pertusata, coniectus faciem, laruatus, & tenus mento stagnum ingreditur (fluminibus enim alsiueti, à cunabulis minime recusant in aquis uersari.) Ex cucurbitis natantibus putant uolucres unam esse eam, quæ insidiantem incolam cooperit. Passim ad uolucrum natantium agmen proficiscitur auceps. Cucurbitarum palpitacionem capite imitando, unduloscq; uento agitatae sectando, proxime ad uolucres tendit. Exerta sensim dextera uolucrem incautum caeco raptu prehendit

Aucupij genus rarum.

D pedibus, & demersam subtrahit in manicum ad id paratam. Cæteræ uolucres, sua sponte subnatasse comitem arbitratæ, quaerendi uictum causa, uti solent osmeas, nil solliciti suum iter profequuntur, in aucupis & ipse insidias cadunt. Au cupia, uenatorq; sunt à me tracta in medium, quo stomachum hinc mitibus sermonibus sedemus, à cõcepto crenuarum narrationum horrore. Pauca iterum de nouis opinionibus fluentis ad occidentem pelagi Pæniensis. De modo etiã collegendi aurum in aurifodina Darienisi, à me reciter intellecto. Et his duabus minime tragicis rebus, dicemus tuæ beatitudini felicissimè uale. Andreas ille nauclerus & Ouiedus, de quibus supra, me domi conuenerunt in oppido Matritio, quod putamus Mantuam esse Carpetanam. De torrente, me asante, orta est inter eos contentio. Quod se inuicem perpetuo nexu amplectantur hæ terræ Castellanae cum septentrionalibus, à tergo Cubæ atque aliarum insularum, Hispaniolæ Cubæq; septentrionalium per occidentem, ambo assentuntur: sed aliter hic, ille aliter, contendunt accidere. Nauclerus us impetum illum aquarum in gremium terræ putari continentis, quæ sic uergit, uti diximus, ad septentrionem, uult recipi: ut obiectu illo incuruato uitam capiant in gyrum, & circûagantur ad Cubæ aliarumq; insularum latus septentrionale, quæ cancri circulo excluduntur: ubi amplitudo maris ueniens ex angustis gurginibus aquas absorbeat, petulan temq; cursum illu reprimat: est naq; spaciofum illic mare ac multicapax. Aquaticis incilibus, quas dicit uulgus canales molarum, rem ego comparo. Si ex incilibus angustio in amplum lacum furentes eas aquas recipi contingat, repente sparguntur aquæ, & impetu sedato, languescunt: quæ paulo prius suo strepitu uel le obuia cuncta prostrare uidebantur: nec iam quâ fluant intelligitur. Interrogatus à me Almiratus ipse Diecus Colonus, primi repletoris Coloni hæres filius, qui iam quater ea maria iens ac rediens uerterat, quid senserit inter nauigandis, ait: difficilem esse reditum si uita capiatur ea qua itur. Sed quado uastum capitur prius mare septentrionem uersus, quam prora in Hispaniam dirigitur, sensisse se, inquit,

A fe, inquit, plerunq; parumper trudi ab aquis. Sed putat accidere id ex fluxu & refluxu ordinario, nõ aut ea circûfacione iuari. A pertam esse terram & portam inter utranq; putat, quâ torrentes exeant ad occidentem: quò licet impulsu coloris circumagi per uniuersum. Ouiedus uero de claufura idem refert quod Andreas nauclerus: sed neque concutere terræ occidentalis gibbum, et impelli ad uastu pelagus, arguit: imò ait se diligenter illam animaduertisse, quod ab alto mari currit ad occidentem: proxime uero ad litora ueliscando cum paruis nauigijs, alleuerat, cursum dirigere ad orientem: ita quod eodem in loco uersis concurrat ueligijs. Hoc in fluminibus accidere sepe uidemus: ex obiectu nanque riparum uorticis plerunq; insurgit uarij. Vnde si palea aut lignorum genus aliquod proijciatur in fluium similibus in locis, quæ medio labuntur alueo, secundo feruntur fluminet: quæ uero in obliquis incidunt sinus, & riparum incuruos margines, aduerso uademus alueo uehi, donec obuia fiant quæ sic uagant integro lapsu fluminis. Quæ dant, accipimus: scribimus quæ uarij uarie sentiunt. Certam rationem tunc ueniat ctemur, quando certam habuerimus. Opinionibus in hærendum est, dum amplecti statuta dies, punctusq; polaris, qui secretu hoc naturæ patefaciat. Satis superq; de torrente pelago. De aurifodinis Darienensium pauca nos ab hoc labore liberent. Ab Dariene nouem diximus distare milliaria colliu latera, planitiesq; aridas, in quibus aurum tum in sicco, tum in fluiorib; aluis ac ripis, legitur. Cuiq; auri legedi cupido, ex ordinario statuto, quadrata per metatos mensura duodecim passu desinitur, ad eligentis arbitrium: in solo tamen haudquaquã occupato, uel iam à socijs deserto. Sic electa terræ parte, ueluti in templum ab auguribus lituo designatum, sua in eam includit mæcipia. Horum enim opera diximus uti Christianos ad culturam & aurum quaerendum. Partem eam retinet, quoad libuerit. Si uero exi qui aut minuti auri argumeta cernit, alteram sibi assignari duodecim passu mensuram postulat. Prima derelicta uertitur in commune. Hunc ordinem in auro legendo Darienenses seruant: puta & alios, sed non ceteros interrogati. Comper tum est aliquando duodecim passus illos octoginta Castellano rum sum mam electo ri suo tribuisse. Sic uiuif in sacra fame auri explenda: sed quo plus effodiendo manus replent, eo audiores efficiunt. Quo plura foco ligna inijciunt, eo furiosius concrepat ignis. Sitim existimans turgidus hydrops extingui potando posse, in arden tiorum sitim demergit. Multa prætereo, quæ ad tempus citabo, si tuæ facultatis coloru ponderis perferis auribus, & in supremo humani generis fastigio positus, ca sura in gratiam cognouero: neque enim ego hæc animi causa collegi, sed tuæ beatitudinis obseruatio: nos amplecti labores me impulit.

Felices multos annos fabricatoris uniuersis pro uidentia beatitudinis tuæ impariatur.

PETRI MARTYRIS OCEANEAE DECADIS
TERTIAE DE ORBE NOVO FINIS.

m 2

PETRVS MARTYR

DE INSVLIS NVPER INVENTIS, ET DE moribus incolarum earundem.

Linearum decadū libellis in vulgus emittis colligere licet, fugitius quosdam ad uicina Dariens appulsos, nostrorum libellos admiratis dixisse, terras se aliquando incoluisse, quorum habitatores instrumentis uterentur eiusmodi, ac pollicite legibus parentes uiderent: atriaq; ac templa lapideis constructa magna gnifice: plateas etiam, stratasq; uias ordine composito, ubi nesciuntur, haberent. Eas nūc terras nostri reperere: qui a regionibus fuerint, quomodo res processerint, attente audiat quicquid peregrinorū agitauerit conditiones & populi mores scire desiderat. De insula Cuba, quam Fernandinam placuit appellari, Hispaniolæ occidentali proxima: septentrionalis tamen aedō, ut Canceri tropicus mediū fecit Cubam: Hispaniola uero à tropico distat ad equatorē gradus aliquot: pauca tetigitus haecenus. In hac insula fies iam tunc oppida erant: primariū à diuo Iacobo Hispaniarū patrono nomen sumit. Natiū est ibi aurū & montanū, & fluuiale: auro suffodiendo inuigilāt. Quo anno libelli mei portas clausuerit, tres Hispani ex antiquioribus Cubę ciuibus, Franciscus Fernādes Cor dubensis, Lupus Ocho, Caicedus & Christophorus Morātes, nouas quærerere terras instituerunt. Est inquietus & semper magna moliens Hispanorū animus. Tria in struunt eius generis nauigia, quæ apellat Hispanus Carauelas, proprijs impensis, habita à gubernatore. Dieo Velaquen nauigadi potestate ex angulo Cubę occidentali, qui sancti Antonij nomē adeptus est. Alii capiunt cū centū & decem uel rē. Est hic angulus ad reficiēdas naues, ac aquationi, ac signationi apūllissimus. Celo tantū & aqua cōtenti sex ad nauigāt inter Zephyrū et Aulstrū dies ac dimidit: quo tempore sex tantū & sexaginta fies miliaria percurrisse arbitrantur. Stabant autē in anchoris ubi cingū sol cadens illos deprehendebat, ne per ignotū pelagus errātes, sicut pulis illiderent: aut arenois uadis implicenti mergerent. In insula incidunt ingentē, nomine lucatana, cuius inuētū incolæ Eccampi uocāt. Oppidū in litore situ aedēt, magnū aedō, ut Cayrū illud nostrū dixerint: hospitāliter ab incolis nostri suscipiuntur: ingressi summa sunt repleti admiratione: turritas domos, tēpla magnifica, uias ordine stratas ac plateas, ac nundinaria ibi agi cōmēcia reperiunt: lapideæ sunt domus, aut ex lateribus & calce, aut & industria cōfectæ. Ad prima domorū impluua, & primas habitationes per duodecim aut decē gradus ascendit. nō tegulis tantum, sed culmis aut herbarū fruticibus cooperatæ sunt. Mutus fies muneribus afficitur: bullas aureas & ex auro fabricatā moneta perpulchre formata Barbari nostris, nostri autē illis fericeas ac laneas uestes, uirō es etiā calculos, & aurichalcea tinabula, munera illis grata, quia peregrina, sunt impartiti. Specula floccificiētia nostra, quia illi lucidiora ex quibusdā lapillis assequunt. Velsita est hæc gens nō lana, quia pecudes non habent, sed gossipio mille modis & uarijs fucato coloribus. Fœmina à cingulo ad talū induunt, uelaminibusq; diuersis caput & pectora tegunt, & pudice cauent, ne pes aut cruris illius. Tēpla frequentant: ad quæ pri marij uias ex proprijs domibus sternunt: dolorū cultura indulgent: sunt recutiunt: summa fide negociant, permutando tamen sine pecunijs: crines ornant. Vnde id habuerint interrogati per interpretes, dicunt aliqui, transisse aliquōdo uirū quendam formosissimum per eos tractus, qui eis id insigne in sui memoriā reliquerit. Alij, obijisse lucidiorē sole hominē in eo officio: certū nihil habet. Aliquot ibi dies cōmorati, iam uidebant incolis esse molesti: nullus enim hospitis est grata mora loci: cōmētum capiunt: restā tendunt ad occidentē per prouinciā Comi & Maiam dictas ab accolis. Præter lapsi sunt, aquam tantū & signa ex itinere capientes. Barbari littorales nostras admirabant naues mari innatas, ad quas uisendas, & fecimur permixtae uiris cum infansibus passim procedunt. Nam ex mari nō sine stupore

Are illorū aedificia, sed præcipue tēpla littoribus proxima, in modū arcū erecta prospectabant. lacere tandē anchoras placuit ad miliaria centū: decē in prouincia, cui nomē Campechiū, cuius oppidū est domorū triū millitū: amicē se inuicē cōpēcūt: nauitica nostrorū artē, nauigorū magnitudinē, uela, ampliftra, resq; ceteras Barbari attoniti admirabāt. Vbi excussorū tormētiorū tonitrua, fumosū ac sulphureū odoremq; ignitum senserūt, à deo fulmina miti arbitrabant. In atrio regulus nostris benigne magnificēq; hospitatus est. Post sumptas more illorū epulas, in quibus pauones habet & altitia, uolucres etiam montanas & nemorales, ac aquantiles, perdicēs, coturnices, turtures, anates, & anseres, cuniculos: ultra hæc lupos, leones, tigres, uulpes: & quadrupes agrestes, ut apros, ceruus & lepores: ductū nostrū cum regio comitatu ad latū comitū in oppidū laterem sinu: ostendit fortis quadratū quatuor gradū erectū marmoreū, parūm ex tenaci bitumine, parūm ex lapillis, pulpitū: cui hominis inhærebat simulacrū superfulcrū, adhærensibus illi duobus quadrupedibus ignotis, qui marmorei hominis uerū, uti canes rabidi uidebant uelle dilacerare. Serpens bitumine ac lapillis cōpacta, pedū longa sepe & xl. uis boni magnus marmorei leonē uorās, recenti cruore irrorata simulacrū affabāt. Proximi solo affixi erāt tres signi, quos tres alij lapidibus suffulti trāserat: ubi in eo loco reos puniūt: in cuius rei argumentū, stratas uiderūt innumeras cruore illitas & cōstratas fagittas, & mortuorū ossa in uiciniū corē proiecta. Domus & hic sunt ex calce & lapidibus aedificatæ. Regulo Lazari nomē indiderūt: quia Lazari die terrā ceperūt. Ab eunt ad miliaria inde, ad occidentē temp, quindēcim. Prouitiam captant nomine Aquanil, cuius oppidū Moco dicit, regulus Capotōn, ultima acuta. Hoftiliter inspectat nostros hic regulus, insidias nostris fruit, petentibus aqua: trans collē proximū fontes esse inuunt, quæ iter erat per angustas semitas. Ex mutatis in fronte coloribus, & arcuū & telorū gestamine, fraudē senserent: tēde re ulterius nostri reculant. Palantes & imparatos adiuriunt, nostros Barbat, mille amplius sternunt fugiētes nostros: cœnoso in litore (erat em̄ ibi mare cœnosum) implicant: duos & uiginti fagittis trāserat perimit, reliquos maiori ex parte uulnerat. Tribus et triginta, inquit, classis ipsūm prætorē Franciscū Fernanden uulneribus percussim. Ferē nullus euasit incolumis. Si ad monstratos colles processissent, preperit fuissent ad unū. Mœsti quoq; redeūt qui speruere ad Fernandinam insulā uenerat, ac cū fletu & gemitibus ob reliquos & præsentēs uulneratos à focijs recipiunt. His intellectis Cubæ Fernandine gubernator Diecus, Velaquen quatuor Carauelarū classem instruit cum hominibus circiter trecentis. Huic classicule præfedit nepotē suū Ioannē Grifalū, additis subprætoribus Alfonso A uilla, Francisco Montegio, & cōmendatario Petro Aluarado, Nauclero autē eodē Antonio Alamineo prioris classicule rectorē. Idem iter capiūt, sed australius aliquanto ad millia fortē septuaginta: turrim ex alto uident, tēp minime. Ea turri duce, insulā apprehendit noie Cozumella, à qua suaues fies olfecisse odores spacio triū miliariorū uento inde perflante, inquit. A mbitu reperiunt esse miliariorū quinq; ac quadraginta: plana est, gleba fortunatissima: aurū habet, sed peregrinū aliud allarum: melle abundat & fruticibus ac horrentibus, uolucris etiā & quadrupedibus. Est horū incolarū, ut breuius ab solutū, ea oconomia et politica, quæ de lucatana: domus, templa, uic, cōmēcia: uirorū ac fœminarū gestamina ex gossipino, nō laneo uel serico: domus lapideæ, culmo cōtectæ, ubi sit lapidū penuria: sed ubi sit lapidinarū copia, laminis lapideis cōtegunt: marmoreos postes in pleriq; ueluti apud nos pleriq; domus habent. Turres ibi uetustas dirutarū uestigia redo lentes repperūt, unā præ cæteris graduū octodecim, ut ad illustria templa cōscederent. Nostros turrim admirati naues, & nauitica artem: noluerūt hospites primo impetu: benigne es tandē admiserunt: turrim cōscedunt duce primario, quæ faceret dem credit: uexillū in cacumine sistunt, regi Castellæ imperiū ad iudicāt. Sanctę crucis nomē insulæ assignāt, quia ad nonas Maij Sanctę crucis festo iunxerunt insulam ingressi. Cozumella uero, inquit, appellari à regulo Cozumellao, cuius maior

C rem ipse iactat fuisse huius insulae habitatores. Cameras in turri **repere**: **status tum** mareis, tum ficilibus urfoni simulacris instructas, quos unisono cantu elato inuocant: suaibus adolent odoribus: uti penates eos colunt. Res ibi diuina celebrata est: sunt recutiti. Regulus hic elegit ex gossipino uelamine indutus, pedis unius digitos abscissos habebat: natanti piscis uorax, qui Tuberon dicitur, uno morfu digitos raptauerat. Laute copiosèq; nosros aluit. Post triduum abeunt ad occidentem **temper**, uident procul montes, lucatana erat insula, quæ à Cozumella quinque tantum millibus passuum distat. lucatanae latus meridionale capiunt, putato continentem proximum circueunt: illam nequeit uniuersam, sed frequentes scopulos, & ob arenosa uada. Ad iam notum latus boreale Alaminus nauclerus nauis reducit. Ad idem oppidum Campechium & Lazarum regulum, ad quem priores superiori anno, proficiscuntur: placide suscepti ad oppidum inuitantur. Inuitasse peruenit: ad lapidis iactum ab oppido nostros sistere iubent: accolæ abire imperant: aquandi petunt copiam priuilegiâ discedant nostris: puteum à tergo relictum monstrant: licere inde aquam haurire, aliunde minime inquit. Pernoctatum est in uicino putei cæpo. Dissidunt Barbari: armatorum tria circiter millia castra loca: non longe à nostris. Pars utraq; nocte diuina infortem: illi nostrorum eruptione in pagis, nostri Barbarorum impetu repentinè ueriti, tubarum clangonibus, & tympanorum boia somnolentos excitabat. Vt billuxit, accessit barbari, appellatè interpretes Cubenses nostros, quorum idioma, si non idem, cõsanguineuè tamè. Face thurea inter utrum que agmen accessit, minant internecionè, nisi prius abire properauerint: quæ fax extinguitur: nolle se hospites protestant. Fax consumit, deuenit ad manus, perimunt è nostris unum, quem sagitta male cauterat reperit: multi feriunt: ad tormeta que apud puteuè erant locata, se reducit nostris, ut inde globos iaculent in Barbaros: retrocedunt ad oppidum Barbari: milites feruenti animo cupiebant illos persequi, uetuit Grifalua prætor. Inde procedunt ad lucatanae caecè ultimis: ducentorum reperunt effe milliarium amplius productâ ab oriente in occidentem: portu petunt egressu, cui nosmen dedere Portus desideratus. Ad terras inde transfretant alias, & terrâ prehendent lucatanae uicinâ ab occidente: dubitant sit insula nec ne: cõnitiuè esse annexam arbitrant. Est sibi sinus quid suspicant ambitu utraq; terrarum: nil certi Caluacam, alias Oloan ab accolis hæc tellus appellat. Flumen inges sibi reperit, dat suo furore in pelagus potabiles aquas, duorum milliũ spacio: à prætorè Grifalua appellatur flumen. Admirati nostras moles maris natantes Barbari accolæ, utraq; fluminis ripâ ad sex millia armatorum, scutis aureis, arcibus & sagittis, ensibus etiâ latis, & hastis adu sibus armati obsidit, prohiberi uidebatur, et litus tutatur. Stat ea nocte pars utraq; in alis: prima luce ecce Canoa circiter centu armatis plena (diximus alias, Canoa esse lembos uniligneos.) Et hic Cubenses interpretes, & hic fati cõmode conuenient in lingua: pax oblata per interpretes admittit: accedit una Canoa, reliquæ sistunt. Canoa rector quid nostris querent per alienas terras percontat: autrum cupere respondetur, permutatione tamen, non gratuito aut uiolenter. Reddit Canoa, quid actû sit regulo referunt: nauis: accessit regulus uenit libens: narratu dignu: cubiculari ad se uocat regulus: cubicularia iubet afferre ornamenta, ut prætorè non solum Grifalua ornet imperat: à calceo incipit aureo illi induere, ocreas, thoracè, & quicquid armoru ex ferro aut calybe solet cataphraus noster aliquis proditurus ad pugna sibi sumere, uniuersum id ex auro miris modis formato regulus Grifaluae imparat. Cõpensat Grifalua sericis, laneis ac lineis uestibus, rebusq; alijs non solum. In huius lucatanae initio, quâdo in Cozumella traiecerit, in Canoa piscatoria incidit: nouè inerit hamis aureis piscantes incolæ inermes, capiunt oes, nil timetis. Ex illis unum agnouit hic regulus, se tantuudè auri missurum in crastinum pollicet ad Grifalua, quâto ponderis uir ille reperit: negauit redemptionè scõcis inuicis prætor, illu retinuit ac discessit, quia ultra faciat recognouit. Ad insulam unum circiter, ad zephyru semper, sinu ingentè reperit, in quo tres paruæ: in seculum tæ erant: ad eum grandiorè. Proh crudele facinus, proh truculentis hominũ men-

tes,

A testifomacho claudat portas quisq; pius ne perturbetur: pueros puellâs suis dijs immolant passim: sunt recutiti: simulacra que colunt, partim sunt marmorea que dam, alia scilicet. Marmorea inter imagines extat leo pertusa ceruice, in qua miororum sanguinè proijcit, ut inde fluat in lacunâ marmoreâ. Quibus cerimonis miororum sanguinè licent referamus. Nò iugulis, sed pectoribus apertis ex insaulta uictima cor erunt: ex cuius calido cruore idoloru labia inflant, reliquu fluere patiuntur in lacunâ: inde in apertu, & ex extra cõburrunt, grati sumi dijs uere arbitrantur. Ex idolis unu est uirle, quod inflexo capite lacunâ sanguinariâ (suprinspectat, tanq; acceptans sacrificiu hostiaru. Torulos brachioru & femoru, ac furu pulpas edunt, præcipue si hostem bello uictu sacrificauerint. Riutu concreti sanguinis, ueluti ex carnificina exeuntè repererunt. Ex insulis uicinis ad id facinoris plures trasportat: capita cadaueruq; ibi trunca uident innumera, integra etiam miferæ que uelaminibus cõtecta. Vniueru tractus illi auro gemisq; abundat. Pererrâ insulam unu è nostris in duos semisuffulos urecos alabastrinos purpulchre laboratoris lapillis incidit, diuerforu coloru plenos. Aiunt lapillu se reperisse, qui missus e: à ad gubernatorè, ualoris duoru milliũ Castellanoru auri. Sacrifici hæc inuisa appellatur. Extat & in huius Colluacanae lateribus alia sit insula, in quibus sola mu heres habitât sine uitoru cõmercio. Putat aliqui Amazonico uiuere more: qui prudentius rem ponderat, cõnobitas esse uirgines, secessu gaudentes, uti apud nos, & multis in locis apud ueteres uestales, aut Bonæ deæ sacræ. Certis anni temporibus traicit ad eas uiri, nò coitus causa, sed tam pietate, campos et hortos illis copositu ri, quo cultu uenturâ ducere. Fama tamen uiget, esse alias insulas sceminaru sedes, fed corruptariu, quæ mamillam à teneris scindit, quo facilius queat sagittariâ arte exercere: ad easq; trajcere coitus causa uiros, nec retinere mares. Fabulâ putato. Ad litus ergo Colluacanae terræ fe applicat nostris: placide negociant: aureu regulus cacabũ, armillas, torques, bullas, multaq; præterea diuerforu generu monilia nostris impartitus est: nostru contra nostratibus illi alacré reddidit. Figere hic pedem, & colonu deducere cupiebant: prohibuit Grifalua prætor: desperatis animis uixerit eo tẽpore cõmilites in prætorè. Turritis cõstat edificij hæc provincia, oppidis amplissimis quindecim: et alibi uiginti milliũ domoru fe aliqua uidisse atatebantur. Sunt nò ubiq; cõnexæ domus, hortis & cortibus interfectibus: multa distat à seipsis: plateas habet mœnibus circueptas, in quibus fora nudinasq; exer cent: uias ordine stratas, furnos, fornacesq; calcei ac lateres cõturbat: figulos, li gnariosq; fabros, & artifices, mechanicuq; artiũ omnium opifices assequunt egressos. Potanchanus hic regulus dicit, regio Palmaria: eius oppidum regium aiunt esse domorum quindecim milliũ. Quando nouos hospites suscipit, qui pacem in illis terris admittit, in amicitia foedus sibipsis cum nouacula uel gladio lapideo sanguinis parumper ex lingua uel manu, aut lacerto, uel alia quousq; corporis parte, hospite inspectante eruit. Sacerdotes uiuunt cõlibes & incorrupti. Quid sit col re nemo intelligit, donec nubat. Nephas & morte pãndu est aliter accidere. In facinoris mira castitas. Licet uniuersu potenti, postquam unum duxerit uxorem, habere pellices quotquot uoluerit: sed nupta adulterio comprehensa uenditur à marito, primario tamè principi, à quo licet mulieris propinquis usum redimere. Nemi nisi non coniugato phas est iungi inuenit, uel eadem lance uesti, aut poculo bibere, paremque coniugato se præbere. A quo Septembriũ mense quinq; ac triginta dies abstinent, non à carnis modo, quas assequuntur optimas, fed neque piscibus uestuntur, aut re aliqua, quæ sanguinem nutriat: hortensibus ac leguminibus illos dies peragit. Menses uiginti dierum numero claudit: annum uero menses uiginti: aliquot sibi dies lauto egere. A beunt, litus idem secuti, regulu cõueniunt alium, cui nomè dedere Ouanus. Regulus ubi nostros auro cupere intellexit, laminas cõstas atruit aureas: fe copia eius metalli desiderare prætor significauit p interpretes. Postero die aureu hois simulacru, pigmeu, scilicet aureu, & artificio uario larua iubet asserri, calculatoru ferta, pectoraliu & bullaru copu, & d

Cerimoniarum persequi horridus.

B

C uerforū generū ornamenta, & uariorū colorū lapillis nostris est imperitius: daps
 bus, quocūq; lautissimis perlapide cōditis saturatur. In litore inuitatos properatū cur
 su, frondentibus ramis ex reguli modo erectis, illico scenis cōtegebant: merites in
 ramis ferendis familiares regulus percutiebant. Sceptro, quō manu gestabat: aurū de
 missio uultu quacūq; uerbera pauiter sustinebat. Interrogatus, ubi nani tanta
 colligeret copia: proximos digito mōstrauit montes, & flumina ab illis decurrētia.
 Sunt hi fluminibus ac lacubus adeo affluēt, ut idem illis sit natare, quod terra inces
 dere. Mergunt flumine quocūq; placet colligere, manusq; arenis effertunt ple
 nas: demū de manu in manū cūbrātes arenā, aurū deligūt. Spacio duarū horarū di
 cut: auro implere canulā digitalē. De suffumigijs & harū tigris odoribus dulci
 cia mollitijs dici queunt, quae prēmittimus, quia magis ad effeminādos animos
 faciūt, q̄ ad bonos mores. Puerū annorū duodecim oblatū a regulo recusauit prae
 tor: puellā admittit pulchre ornātā, focijs inuitis puerū abiecit. Ex lapillis ab hoc re
 gulo habitis, unū scribit esse ualoris duorū millia castellanorū auri. Discedunt tan
 dem ab hoc regulo auro & gēmis onustū. Grisalu praeor unā ē Carauelus ad pas
 turum gubernatorē destinat ad Ferdinandū cū nēcijs & habitibus auro & gēmis.
 Littus interea secit reliqui occidentē uersus: una uero propius ferē littus abra des
 bat, qua Franciscus Montegius subpretor uehebat: duae per altū tendebāt in pro
 spectū. Admirati accolae, rem nouā miraculo ascribit. Duodecim ad Montegii ue
 niunt Canoę: per interpretes colloquunt, benigne se inuicē salutāt: supplices orāt
 incolae ut descendat, magna pollicent si regulo patrie aderint. Precibus eorum ne
 gat Montegius se posse auerere, quia socii nimis à se distāt: cōtentus tamē dimi
 misit, datus quibusdā nostratribus muneribus illis gratis, quia ignota sunt. Celebre
 oppidum aliud aduenit ad litus se applicat unā tres Carauelę: prohibent ab acco
 lis descendere: scitis, arcubus plenis pharetris, & lignis latis ensibus atq; hastis adu
 stis armati, ad nostros prodeunt: sagittas faculant cēminis illi tormentorū globulos
 in Barbaros nostri. Machinarū strepitū admirati, ac furore perterriti aufugiūt: pas
 cem optāt. Iam cōmeatus nostris deficiebat: iam quassatae longis itineribus naues
 erāt. Ad insulā igit̄ Ferdinandā, factis & reperis antedictis cōtentus Grisalu, so
 cij haud quacūq; reuertunt. Nunc diuertendū est partē, & alia nauigatio pertra
 ctanda. Hinc ad has rediēdum terras, quas nostri reperierūt. Diebus idem Vela
 squen gubernator eodē ferē tempore, quo classē eam quatuor Carauelarū para
 uerat, aliā destinauit unius Carauelae tantū, unū Bergantino comite, cum uiris
 quinq; ad quadraginta. Violentas hi manus in accolae exeruerūt. Idolorū scitatio
 res sunt & recutiūt, propterea licere eos trahere ad aurum suffodiendū putauerūt.
 Sunt littori cōtinentis in modū proximae paruae insulae multae, ubertate soli, & for
 tunatissima gleba beatae, Guanapan, Guanung, Quitilla: ex una illarū tercentū
 raptū uerūq; sexus accolae: (huic insulae posuere nomen Sanctae Marinae) in Ca
 rauelae insulae incolat, & ad Ferdinandā tendūt: Bergantini cū socijs quinq; ac uisig
 ti relinquit, qui dent operā uenationi hominū ulteriori. Portus quē prehēdit Ca
 rauela, Carenas dicit: distat is ab angulo Cubae primario diui Iacobi milia ducenta
 quinquaginta. Haec insula est longissima, porrecta ab oriente in occidentē, quam
 cancri tropicus intersecat. Miserorum iudicium quarens fortuna, e custodiibus in
 terram descendunt quidam, pauci remanent. Nacti occasionem recuperandae
 libertatis insulares, raptis nostrorum telis ruunt in custodes: perimunt sex, desiliūt
 in mare reliqui: Carauela potius insulares, regere illam dicerant, redeunt in pa
 triam: sed primo in eandem insulam uicinam descendunt, Carauelae exurunt, tela
 fecum asportant, lembis traiciunt ad suos: relictos nostros cum Bergantino ado
 reunt, prostrāt, perimunt: qui euasere, infelices ad Bergantini profugiūt. Arbor
 est littori proxima, crucem in eius arboris cacumine locant, & superiorem arboris
 corticem his uerbis inscribunt: Vannus Aldarici. Est Dacien fluiuis, in cuius
 ripa situm est oppidum putati cōtinentis primarium. Re intellecta gubernator,
 in relictorū auxilium prope mitit naues duas bellatoribus onustas. Serō sapit:

tes

A res iam acta erat: crucē secuti litus aduent: illegales legunt aborti inculpatis, nos autē
 sunt fortunā tentare, cum desperatis egregie armatis praecipue recedūt. Ex insula
 proxima illi tanq̄ lepores abducunt uirūq; sexus quingentos: eadē causa a bitra
 ti: iure merito posse id efficere, quia recutiūt. Idē hic euenit ad Ferdinandā applica
 ti: unā ē nauibus ferociter aggrediunt: acriter dimicant, custodes Hispanos peri
 munt quosdā, caeteri sese ad mare projiciunt, & ad sociā, quae proxima erat, carauē
 lam adnatāt, unā omnes cū superlitate Carauela raptā adoriunt. Dubia sunt qua
 tuor horarū spatio uictoria: pro libertate recuperada, tam utriq; feminā rabide pu
 gnabant, ne adeptā amitteret praeda. Hispani acris dimicabāt: uicerunt Hispani
 tandē, quia pertractādis essent agilliores. In mare sese projiciūt uicī Barbari: cū in
 tribus recolligūt, tum ferro perempti in certamine, tum aquis suffocati circiter
 centū, defuere ex Hispanis pauci, ad diui Iacobi oppidū et auriodinas trahunt. Ad
 aliā dehinc tendūt ē uicinis insulis, quae sunt ibi frequentiores, q̄ in nostro Ionio sym
 plegades, quarū cōgerit archipelagus V ulgus appellat: hostiliter subiiciunt, quot
 quā ē nauibus descēderunt, perempti aut percussī sunt. Putat hanc esse insulā. Io
 annes quiddā Pontius, unius classicū praefectus adiuit, & turbatos reliquit: fugat
 ab accolis, Floridā appellauerat, quia resurrectionis die eam insulā repererunt: uo
 cat Hispanus pascha floridū resurrectionis diei. Sex & uiginti, inquit, se uidisse in
 sulā, sed a Colono prius praeterlapsas, tanq̄ Hispanię Granatę custodes, in quibus
 ueniētes oceani procellae illudunt. Nariū in pleriq; Cubae aurū reperit: mon
 lia & isti uaria gestāt, & larus utunt, tum ligneis deauratis, tum aureis perpulchre
 ornatis. Opifices sunt ubiq; arguissimū. Ex larus unā secū attulit Franciscus Chie
 regattus, ex ea colligere licebit, quali polleat ingenio. Nouacularū structurā mirū
 est uidere: ex lapidibus flauis quibusdā diaphonis uti crystallinis eas formāt, & cū
 eis radit, haud secus ac si egregio chalybe factē essent: sed quod spectatu dignū est,
 quā do obtusam iam habet ex exercitatione acē, nō cote, nō lapide, nec puluere il
 las acuti, sed tantū aqua imposita temperant. Sunt & apud hos instrumentorū &
 elegantū rerū mille genera, quae longū esset narrare. Redeamus ergo unde sumus
 digressi. Ad Cozumellā, Iucatanā, ac Colluacanā siue Olloā, terras dites ac clysiās
 recēter repertas, at quibus diuēter reuertor: ubi quāti sint momētū tractus illi, cō
 gnitū est. Cubae insulae habitatores Hispani, gubernatore Annūte, nouā classē
 instrūtū Carauelarū decē, cū uiris quingēis, additis, ut leuis armaturae dactis, duo
 bus Bergatīnis, quorū opera utitur ad uadua littora, frequentū scopulorū discer
 mina tenēdo. Equos nauibus imponūt, quinq; mares, quadraginta uero sedecim bel
 lo aptas. Fernandū Cortesiū, q̄ tūc erat praetor urbanus, generalē eligūt classis gub
 ernatorē et pretorē: subpretores uero Alfonso Fernandū Portuaceriū, Franci
 scum Montegū, Alfonso Aulā, Alueradū cōmendantū Spateniē, Ioannē
 Velaque, Diecū Ordallū: uentū sequunt eundē, ab angulo Cubae ultimo, ad oc
 cidentē. Quamprimū Frānciscus Fernādes Cordubētis, mox Ioannes Grisalu, ad
 prospectū insulae sacrificiorū, de qua mentio fecimus, deueniūt: insperatus acer
 turbo captare terrā uenit: uersis illos uesigijs ad Cozumellā Iucatanę orientālē se
 ra tempestas trāsporauit. Portū habet unicus haec insula, cui nomē Sancti Ioannis
 portu, latine indiderūt. Sex oppidis tantū cōtēta est, & aqua puretal, aut cisternali,
 fluminibus caret et fontibus, quia plana. quinq; tantū ac quadraginta mille passūū
 spatio ambitur. A uisugunt incolae ad syluas nemorosas, oppida deserunt praē
 more: uacuas domos ingrediuntur nostri, patrijs ferunt cibis, domorum ornatus
 uariorum colorum, auleae, uestesq; ac lodices, amaccas appellant, ex gossipio na
 tūo reperūt. Habent etiam innumeros libros. De his cum caeteris ad nouum Cae
 sareum nostrum aduectis late dicemus. Perfrustant uniuersam nostri milites, com
 positū tamen agminibus, ne qua uis ingrueret: paucos repererunt accolae, una
 femina comite. Per interprete Cubensem, & Iucatanas tres alios abductos a pri
 mis Hispanis, fecimam hortantur, ut absentes accersat regulos. Femina familia
 res erant accolae cum ea ducti: a femina uocati per nuncios ueniunt reguli, sed

C amicitie prestat, domos patrias alacres repetit, multa ex raptis supellecilibus resti-
tuitur: idololatrias & recutitos esse reperit: pueros puellasq; Zembibus immolat.
Sunt Zemes nocturnoru lemuru simulacra quae colunt. Interrogatus a me Alaminus
nauclerus, Fraciscus Montegius, & Portuacrerius nunci, qui regimurera
atulerunt, unde immolabos habeat pueros puellasq;. Ab insulis collateralibus,
inquit, uenum ducitur permutatione auri aut aliaru mercu. Nusq; enim feralis
moneta dira sollicitudo in tam uasto terraru spacio habitatores premit. Idem alium
de reliquis nuper inuēns insulis: e quibus duas nominant, Deslam & Sestam, ubi
nudi degit: pueroru puellarumq; inopia canibus litant. Canes alunt comedēdos, ui
cuniculos alit gens nostra: nō sunt latrabiles, rostro uulpino, quos ad esum des-
linant: pullos castrat: ad sobolem procreandā feminaru copā, maru numerum
exiguū seruāt, uti de ouibus pastores nostri: pinguecūt castru usq; ad quadrimē-
stre mirū in modū. Ab his facris nostri illos deterrēt, nephas esse ostendit: legē pe-
tunt quam sequatur: esse deū unū, qui cōlū creauit ac terras, bonoru omnū das-
torem, sub triplici persona unū in substantia, facile persuadet: zemes perfringi pa-
tiantur: Beate uirginis imaginē depictam a nostris prebitā in sacro sui templi loco
sistunt, templū ac eius palmēta uerrunt & abradit: crucē ob ipsius dei atq; homi-
nis laudē, ob salutē humani generis superimpositā recordatione adorandā recepe-
rūt: in templi cacumine unā ingentē lignē locant. Conueniūt omnes deipare uir-
ginis cū tremore reuerēt figurā suppliciter uenerantur. Per interpretes significatū
hī accolae esse in lucatana uicinia insula Christianos captiuos septē, quid eā, tem-
pestatibus raptati, appulerūt. Quinq; tantū militarium spacio dirimunt a lucatana
hac insula. Quinquaginta uiros cum duabus cara uelis praetor Cortesius ad id ne-
gociū destināt perquisitores. Cozumellanos tres fecū aduehit cum literis ad Chri-
stianos, si qui reperiantur: q; egregiū facinus sine acturi, si aliq; adduxerint, ostēn-
dicrem ardētē commendat, ab illis nauq; sperat lucidiorē sole se tractū illorum
omniū notitiā habiturū. Abest bonis auibus, sex dies eis assignatur ad reditū, octo
expectant: demissos in terrā Cozumellanos nuncios trucidatos aut detētos suspi-
cari sunt illis relicti, redeūt ad Cozumellā nostrā. De discessu ex Cozumella cogi-
tabat iā uniuersa classis: opposita illi uis maris detinuit. Ecce ab occidente Canoam
inspiciat uenientē ab lucatana, Christianū unum ē captiuū aduehit, septennium
uis degerat apud lucatanos, Hieronymū Aquillarē nomine, uirū Afigetanus
Vandalū. Quo gaudio seinuē fecerit cōplexi, casus loquat. Infelicē fortē suam,
& socioru unā amissoru enarrat: audit attentis mētibus: nec dissonū fore arbitror,
nec tuae beatitudinī molestū, si rem, ut accidit, recēsero. In meis decadiis, mēto fa-
cta est de nobili quodā Valdiuia, ab Dariennensibus missio, sinus Vrabē in putato
continēt habitatoribus, ad Hispaniolā, Almiranti Canolo, prorogē & Senatui res-
gis (ad quos pertinet putati cōmētens remediu) significatū quaerum omnū pe-
nuria urgerent. Sinistris auibus miser Valdiuia prouincū suscepit: in lamaicē insu-
la Hispaniolae Cubaq; laterali a meridie prospectu repetens uortex in arenosus
detulit syrtis. Ea uoracia cecaq; uada Hispani uocant uiperas: & quadranter uipe-
ras, quā ibi multae naues implicatur, uti uiperina cauda lacerti. Discindit carauela:
uix Valdiui & ē socijs triginta licuit in caruella caphā descēdere: sine remis, sine
uelis misere raptant a pelago deluēt: diximus nauq; in decadiis, esse ibi maria
perpetuo fluxu labētia in occidentē. Tredecim errarūt dies inscī quō tenderēt, nil
estū aptū repererūt unq; septē ex eis cōsumpsit fames, fuerūt ipsi marinis piscibus
esca, in lucatana transportat. Suplites iā inedia deficiētes in crudelis reguli pote-
statē incidērūt. Valdiui praetorē unā & socios quatuor trucidauit, mox immolauit
zembibus, demū cū unitatis amicis comedit. Hostes autē, aut appullos hospites hī
depaucit, de reliquo, ac carne humana abstinet. Hic Hiero. Aquillar, & socij sex
in tertiu diem immolabū seruabant: nocte ruptis uinculis truculētū manus tyranni
euasere: ad regulū huic insensum, supplices cōfugit: admittunt, sed in seruitutē
Admirandū audiū est de huius Aquillar genitricē: ubi rem intellexit, illico in-

A sanuit pra dolore, licet in nube tantū filium audierit, in potestātē carnes huma-
nas edentū incidisse. Haec si quādo carnes allatas inspiciat, aut ueribus affixas,
& clamoribus domū replet, inquit: En matrē omnū miserim! en filij mei frus-
ta. Habita igitur epistola praetoris Aquillar per Cozumellanos nuncios, corā
regulo Hero, qui Taxmarus dicit, quod Cozumellani afferat enarrat: de poten-
tia regis eorū, qui ad eas partes appulerunt, deq; uirorū fortitudine, de illorū be-
nificētia in amicos, de leuitia in detreclites, uel eorū postulata respuēs, multa
edidit: remētē reddidit Taxmarū. Det operā, ne hostes las ditionē ingre-
diantur, seruū rogat, sed pacato ueniant animo. Pollicet Aquillar pacem, & si
opus fuerit, contra hostes auxiliū & fauorē. Aquillarē dimittit, tresq; illi dat fami-
liares comites: ita iunctim traiciunt ex Cozumella in lucatana, ad flumen, ad ami-
mino nauclero regente, aliās reperit tendunt. Fauces eius arenis erant cōclue, ut
de Nilo azyptio legi, flantibus Etesijs: propterea maioribus nō licuit nauib-
us ad uero flumine procedere: quam ut sit aliās huiusmodi nauibus aprū susci-
piendis. In Bergantinos & nauium litres ducentes uiros in litrus exponit praetor.
Per Aquillarē pax offert. Quid sibi uelint percontant accolae: Dapes, inquit
Hieronymus Aquillar. Spatiū erat ingens arenosum ad latus oppidi, illuc ten-
dunt, insinuat accolae. Eunt. Postero die afferunt gallinas octo eorum more, quae
sunt pauonibus neq; minores, neq; insipidiores, suffusci coloris, & tantum mai-
ziū, quantum uix sufficeret decē famelicis. Est autē Maiziū frumentū granū quo ipsi
panē cōficiunt, nostro panico nō multum dissimile. Protestant unā ut inde dice-
dant. Propere ingēs armatorū ad nostros discedere reuocēt multitudine cōcurrūt,
iterū quid sibi uelint per alienas terras uagantes interrogant. Pacē se cupere, per
Aquillarē respondent nostri, & rerū permutatione dapes, utrūq; si ualēt possi-
dant. Nolle se pacē aut bellū cum eis, respondent: abeant iterū, nil alint usq; ad
unū trucidari. Nolle abire, nostrū inquit, nō habita ciborū copia, quae alendis mi-
litibus praesentibus sufficit. In crastinū adierat cibarā signat. Mentis sunt: ma-
ne frequenti nostris, qui castra locant in arena, & fuerāt pernoctatū, tandem
uidentur epulari, & sui reguli nomine iubent abire. Cupere se oppidū uidere, et
potiores dapes, nostri dicunt. Recusant illi, & terga uertunt submurmurantes.
Inedia nostri urgebant, uicū quærere cogunt. In terrā mittit subpraetores praetor
cū uiris centū quinquaginta. Per diuersa tendūt ad oppidana rura. E turmis
unā, ubiq; Barbari male tractabūt. Nō longe aberant socij, audita strepitu, labo-
rantibus socijs opem ferunt. Alia ex parte praetor, tormenta in Bergantinos &
scaphas locat: ad litrus se applicat cū reguli militibus, litris tutaturi, & prohibi-
turi descensum. Properat cursu ad pugnā parat, occurrunt Barbari: fugitis &
taulis eminus nostros impetūt, seruiunt imparatos. Vingtū circiter tormēta in ho-
stes praetor exonerat. Strage globorū & stridore, ac flammari eruptione percussū,
perturbant palantes, curru tenus in aquas fe projiciunt: & nostri hostes inse-
quuntur fugientes: unā cū perterritis oppidū ingrediunt: cōtinuo cursu Barbari
traiciunt oppidū, & domos deserunt. Ad fluminē ripam protenti dicunt esse
oppidū, quantum non ausim dicere: mille quingentorū passuū est Alaminus nau-
clerus, & domorū quinq; ac uiginti millia: stringunt aliq; ingens tamen fatent et
celebre. Hortis intersecatur domus, quae fuit egregie lapidibus & calce fabrefa-
cta, maxima industria & architectorū arte. Ad quarū fedes habitabiles per decē
et duodecim alitribus gradus ascendit, & spatis interitū secant. Nemini qdē li-
cet uicini murū trabari onerare. Sunt domus oēs tertio domorū interpedine se-
parate, culmis tamē & paleis coopertae maiori ex parte, lapideis laminis plerēq;
Quadiaginta hoim millia Barbari profecti sunt eo die pugnae inter fuisse, uictos
tamē a paucis ob nouū pugnadū genus cū tormētis: & quia praetor in terrā equi-
tes xvi. exposuerat, q; pugnae interfuerūt, a tergo Barbaros adorū, turmas inde
bāt celeri cursū, nō aliter q; si greges ouū interficerēt, pimendo, seriēdo a dexte

C & à finistris. Miraculo perculli miseris hæsiabant, nec excedendi tela locus dabatur: idem animal arbitrabantur hominem equo annexum, ut de centauris nata est fabula. Duos & xx. dies sunt potius oppido: laute sub tecto nostri, sub dio Barbari esurientes degunt, nec iunior auri nostros adoriri: munitiorē oppidi partem, ueluti arce tuti elegerunt, nocturnisq; freui custodij, suspecti semper eruptionem timentes, somno uocabant. Potançhanū dicitur ab accolis oppidum: et à uictoria ibi adepta, Victoriā nostrī magniflarunt. Mira etiam de atriurum ruralium ad delicias in prædijs adificiorū appellationē, magnitudine atq; elegantia, cum solaris, impluuijs, & tabulatis egregijs morē nostrorū: ut quatuor Hispani rurale quoddam ingressi per horas quatuor in eo uagati fuerint, anteq̃ ipsius exitum ob magnitudinem compereire potuerint. Per interpretes tandem & captos in prælio, regulum & eius primarios accersunt, ut inermes & supplices ueniant datur opera, parent dicto, domos quicq; suas repetit, pacem illis præstant lege propolita, ut ab horrentibus humanorum corporum cerimonijs ergamaneos & perniciosos demones, quorum simulacra uenerantur, absternerent, nostrosq; deo Christo cœli terrarumq; fatori, ex uirgine munda præstito, & ad humani generis leuam crucifixo, dirigant mentis oculos, utq; regi Hispaniæ fe subditos fore profiteantur. Pollicentur utrunq; quantum breuitas temporis passa est instruant: restitutos nostratibus muneribus contentos reddunt. E cœlo misos arbitrantur uiros, qui adeo pauci numero auri sint contra ingentem multitudine manu conferre: nostros & illi quibusdam aureis donis affecerunt, fer uas etiam uiginti donarunt. His ita relicta, alias eorundem litorum terras quæsituri abeunt: sinum repetunt sub Gersifusa reperit ab Alamineo, cui nomen dedere Bian sancti Ioannis. Bian uocat Hispanus sinum. Pacatis animis ueniunt accolæ. Ab litore oppidum erat distans milliæ, domorum aiunt mille quingentarum, super tumulo erectum: ad oppidi hospitiā inuitā nostros, dimidiā oppidi partem offerunt, si perpetui uelint esse habitatores secum: putant, uel Potançhanensium exemplo perterrent, ad quos iam fortē fama peruenerat, uel sub talium uirorum umbra sperare illi in uicinis hostes fauorē & auxilium habituros. Perpetuis namq; mutuis fe bellis sciunt imperij cupiditate. Recusant eternā sedem, annuum temporaneq;. Redentes ad litus nostros sequitur populus, scenas illis & ramata mapalia summa cum diligentia erigunt, & rusticissimis tegminibus à pluuia cooperiunt: castra ibi locant, ne marcescant socij. Prætor Alamineo nauclero & Francisco Montegio dat negotium, ut illius terræ occidentem uelst gare intendant, fessos interim ipse recreaturus, & curaturus faciens. In Potançhano manet ergo prætor cum reliquis: Bergantinos præbet iuris duos, homines quinquaginta. Ad hunc usq; sinum Ienis erat decursus aquarum: ubi paulo inferius ad occidentē ad nauagarunt, ac si sex montibus altis à torrente raperent, ita impetus illos æquoris breui spacio ad quinquaginta à socijs transportauit miliaria. In aquarum concursum incidunt. A læua uasta maris planities se se ostendit, quæ descendenti bus ad occidentem uenis obisabat. Vt duo ingentia flumina, quando conueniunt ex aduerso, ita uidebantur à meridie ueniētes aque, tanquam hostibus in ius alienum pedem inferētibus, primis possessoribus uel se obfisterē. Ex opposito terram uiderunt longe à læua & à dextra: minime stitabant: inter eos cõsiliū uorticibus agitabantur in diuersa, qui ferē illos deglutierant: sine spe uitæ diu hæsiarunt, flectunt proras, aduerso torrente unde uenerant, lucstantur remis ueliscq; innixi, superare uix poterant impetum: quando secessisse putarunt ad minus passuum duo millia, una nocte quatuor se fuisse retractos inuenērūt. Vicerunt tandem illud graue certamē deo fauente. Duos & uiginti dies in eo paruo maris spacio consumperunt: ad socios tandem redeunt, rem aperiuunt, sinem eum esse terram Colluacane, putatiq; continētis ad iudicarunt. Terram utro procul uisam à fronte, uel cõtinenti nostro annexam,

uel

A uel septentrionalibus cõiungi plagis ad Baccaalos, de quibus late in decadibus. Restat adhuc res hæc in dubio, detegatur aliquando. Dum Alaminius & Franciscus Montegius hæc secreta inuestigarēt à rege prouincia, qui Mutuoxum dicitur, per unum ex eius proceribus prædicto imperantem oppido, nomine Quintalbitor, multis preciois mirisq; modis laboratis muneribus aureis, argentisq; & lapillis ornatis nostri donarunt. Statuunt ad nouum Cæsarem nostrum mittere de colonia deducenda, gubernatore Dieco Velaques inconsulto, qui eos cum mandatis miserat, ut prouincijs peragratis, & redempto auro, regredierentur. Consilium ineunt, in diuersa tendunt, errorem fore proponūt aliqui: pars maior suffragatur, non esse de gubernatore curādum, quandoquidem res ad maius tribunal, ad regē sollicit deduceretur: uicē populis. A benigno rege comæatium capiunt. Ad milla inde duodecim in gleba fortunatissima cõdenda coloniae locum assignāt: generalem eligunt gubernatorem, prætorē ipsum Corthesium: non defunt qui putent eum inuito. Is magistratus alios creat, ad cõdendæ urbis regimē, Poruacarium & Montegium de quibus satis. Niciōs ad regem mittēdos eligunt eodē Alamineo nauclero duce. Quatuor sponte sua primarij nostras uisum terras ueniunt, regemq; adeo potentem, ut eius auctoritas tam in infinitum proceat. Ducuntur & loimæ duæ, quæ nostris more patrio pareant & obsequantur. Suffusa gens est: auricularum torulos uicq; sexus perforat, gemmatosq; aureos perpendiculos circumferunt. Sed uiri quicquid est inter interioris labij marginem extremum, & dentium inferiorum radices, perturant: uti nos auro digitos gestando circumligamus. In eo labiorum foramine ampliori, lamina subili retinetur interius prodeuntem, argenteū affigunt. Carolenum æquat eius monilis rotūditiæ, crassitudo digitum. Fœdus me uidisse nunquam recordor. Putant tamen illi elegitius nihil esse sub orbe lunæ. Quo exemplo quàm uane ruat gens humana in sui cæcitate, quamq; fallarum omnes edocemur. Existimat Aethiops nigrum colorem candido pulchriorem: putat & candidus aliter: detonsus capillato, barbatus imberbi fe credit esse spectabiliorem. Appetitu ergo urgente, non ratione siuadente tendit gens humana ad ineptias huiusmodi, regiturq; suo sensu quæq; prouincia, ut inquit diuus Hieronymus: Vana eligimus, à certis & cõmodis abhorremus. Vnde habeant aurum, satis dictum est: sed unde argentum, nostri tunc admirati. Montes altos ostendunt, horum cacumina perpetuis canescunt niuibus, & paucis anni temporibus uerticem ostendunt, ob nubium aut nebularum densitatem. Plana ergo uel mitia montana, aurum procreare uident: asperi uero montes & gelidæ eorum ualles argētum. Aurichalcum etiam assequitur. Secures bellicas namq; ac ligones fossorios apud hos inueniunt, ferrum aut chalybem minime. Ad mu nera ergo regi allata deueniamus, & à libris ordiamur. Diximus libros habere gentes has: libros attulerunt unā cum ceteris muneribus, hi Colluacane noui coloni procuratores, nūcij, multos. Scripabilia sunt eorum folia ex interiore arborum tenui cortice, sub libro superiore creato. Rarum aiunt esse: uti uidemus non in falice aut ulmeo, sed uti ceruere fas est in palmarum esui aptarum, tela dura folia exteriora intersecant: ueluti retia foraminibus & maculis angustis contexta, bitumine tenaci retiacula compingunt. Ad aptarum hinc formam mollesacta conuertunt, & extendunt ad libitum, durēq; facta liniunt gypso. Putandum est autem eos aliqua gypso confanguinea materia tabellas uidisse. Credendum est gypsum in farinam cribrato superfulas, in quibus quicquid uenit in mentem, scribi potest, dehinc spongia uel pannulo deleri, ut denuo reteretur. Ex ficum tabellis fiunt libelli, quos magnarū domorum dispensatores per fora fecum ferunt, stilicq; metallico merces emptas coaptant, delendas quando iam in computatorios codices traduxerint. Non foliatim libros concinnant, sed in longum distendunt, ad plures cubitos: materias in quadratas reducunt partes,

n

C non solutas, sed tenacti bitumine flexibili ad eò coniunctas, ut ligneis compactæ tabellis, argum librarij uideatur manus subijisse. Quatuorq; pateat liber apertus, duæ sese facies inscriptæ offerat, duæ paginæ apparent, totidem sub illis latent, nisi protrahatur in longum. Sub uno namq; folio multa cõiuncta folia cõsistunt. Sunt caractères à nostris ualde dissimiles, taxillis, hamis, laqueis, limis, stellisq; ac formis eiusmodi, lineatim exarati nostro more, ægyptias ferè formas æmulantur. Interineatim hominum, animaliumq; species, regum præcipue ac procerum depingunt quæ credendū est gesta esse ibi maiorum cuiusq; regis conscripta, quemadmodum nostra fit tempestate. Videmus sæpenumero eos generibus historijs, fabulosis etq; codicibus, ipsius rei, quæ narratur, ad alliciendo emere cupientiū animos aurozum, figuras interferere. Arte quoq; grata superiores tabulas cõpingunt: nil differre à nostris clausi uidentur. Legi quoq; & sacrificiorum, ceremoniarumq; ritus, astronomiasq; annotationes & computationes quasdam, seminariq; rationes & tempora, libris cõmendant. Annum ab occasu heliaco Vergiliarij incipiunt, & mensibus claudunt lunaribus. Mensē autem à luna nominat Tona. Cum menses signare intendūt, tonas inquitunt luna eorū lingua tona dicunt. Dies autem à sole: unde tor soles tor dies. Eorum idioma sol tonaticus dicitur: alibi tamen aliter. Sed nulla ratione moti, annū distribuit in menses uiginti, menses autē etiam diebus uiginti cõdudunt. Tempora quæ frequentat, aureis ornant aureis, & supellectilibus gemmis admixtis: die illucescente thuriscant templa, pijsq; spargūt preces ante rerum initia. Horrendū facinus: in sacrificijs, & itorū tractuum habitatores omnes, pro uictimis pueros puellasq; sacrificat, eo modo quo supra dictum est. Quo tempore semina iacit in terram, & quando iam spicat fegetes, populus seruos precio emptos, laute depastos, & preciosos uestibus ornatos, suis Zemibus destinat sacrificiis: die per uiginti interducos circumducunt, transeuntes per uicos oppidani sup pliciter saluant, ueluti in antro cœlites propediem annumerados. Acri alia pietate Zemes uenerantur: suum proprium sanguinem offerunt, è lingua, hic è labijs, ille ex auribus, aliqui à pectore uel femore, aut cruribus: multi acutis nouaculis uulneratim emungunt sanguinem, quem manu receptum rorant proiectum cœlum uersus, per templi pauimenta confperunt: ita placatos reddi deos arbi trantur. A uilla Ricca, id est noua colonia, distat miliaria nouem oppidum dormorum quindecim millium, ueteri incolarū nomine Cemobal, nouo Sibylla: regulum reperiunt clausos habentem immolandos seruos quinque: abductos regulus supplex repetit, inquires: Pernicem mihi regnoq; huic meo uniuerso affruius, si seruos immolados mihi auferatis. Irati nostri Zemes fata omnia à gur gulionibus corrodit, uel grandinibus deturbari, aut siccitate consumi, uel torribus imbribus uasari permittit cessantibus sacrificijs. Ne desperati desciserēt Cempoalini, minus malum elegerunt, impræsentia rati nō esse tempus eis inuitis prohibere, quin ueteres ritus exerceant: seruos restituerunt. Licet illis sacerdotēs gloriam æternam, & perpetuas delicias pollicentur, deorumq; familiaritatem post huius seculi procellosas dies: moesti tamen hæc promissa aufabant, maluisseq; liberari. Sacerdotes Quines appellant: singulari numero Quin: cœlites uiuunt & incorrupti. Cum timore reuerēti sacerdotēs uenerantur. Hostium & in bello captorū ossa carnis uel ex eis in fasciculos ligata, ad Zemium pedes suspendunt, ueluti uictoria trophæa, luctuorum titulis superpositis. Notandum aliud referunt. Anniculos iam pueros puellasq; cum pijs ceremonijs, sacerdotēs in templis, aqua in crucē cum urceolo capiti superinfusa, baptizare uidentur: uerba nō percipiunt, adus & murmur licet animaduertere. Neq; illi, uti Mahumeticū aut Iudæi, putant eorum templa uiolari, si alienigenæ legis quisquam eorum sacris interit. De libris, templis, ac factorū ritibus satis dictum putamus: ad alia regi allata munera deuenimus. Duas attulerit molas, ut

A uti trufatiles, unam auream, argenteam alteram, solidas, tenues tamen, circumferentia ferè pari, spitanarum octo & uiginti ponderis castellanorum. Est aurea trium millium octingentorum. Diximus tabellam esse monetam auream, quæ ducati triente superat. Eius centrum occupat ueluti regis in throno sedentis cubitalis imago dimidia, ad genu usq; uestita, figuris similis, eo uultu quo noturnus lemures pictores nostri pingere solit: campus ramis, floribus effigiatus. Eadem est argenteæ facies. Ferè idem pondus: utrumq; metallū purum. Aurea etiam grana rudia, non conflata, in argumentum auri natui, aut ciceres aut lentes attulerunt. Torques quoq; aureos duos, quorum alter constat catenulis octo, quibus inserti sunt rubri lapilli, non pyropi tamen, duo & triginta supra ducentum: uirides autem tres & octoginta supra centum, non smaragdi tamen. Eiusdem sunt exificationis illi, qua hi apud nostros nobiles. Ab eius torquis simbria tintinnabula pendēt aurea septem & uiginti, figuris quatuor gemmis auro ligatis interfecta. Dependēt à singulis aurei perpendiculari. Torquis alter est quatuor catenularum aurearum, per gyros rubris ornatarum lapillis centum duobus, uiridibus aurē centum septuaginta duobus, sex & uiginti aureorum tintinnabulorum elegatè compositum. In ipsius torquis medio decem ferum insertæ magnæ gemmæ auro circumligatæ, à quibus centrum perpendiculari suspensæ egregie laborati. Coriaceos cothurnos diuerforum colorum afferunt fortè duodecim, hos auro, argēto illos, gemmis alios fultos, coloribus tum glaucis, tum uiridibus: à singulis tintinnabula pendēt aurea. Tiaras, mitras, uarijs gemmis infutas, glaucis sapphyros æmulantibus referas portant. De cristis, zonis, & flabellis plumis, quid referre queam non sentio. Si quid unquam honoris humana ingenia in huiusmodi artibus sunt adepta, principatum iure merito illa consequētur. Aurū gemmasq; non admior quidem: qua industria, quo uel studio superet opus materia, stupeo: mille figuras, & facies mille perpexi, quas scribere nequeo. Quid oculos hominum sua pulchritudine æque possit allicere, meo iudicio uidi nunq;. Notarum nobis uolucrum sunt pennæ lucidissimæ, Vt pauonum aut phasianorum caudas uisas admirarentur: ita & nos illorum pennas, quibus & flabella & cristas cõficiunt, & elegantia ornant cuncta. Glauco, uirides, flauosq; ac rubros ac cãcidos, suffuscos etiam colores pennis inesse natuos in spemimus: auro cuncta illa instrumenta confingunt. Galeas attulere duas gemmis glaucis cooperatas: unā tintinnabulis aureis simbratam, & aureis pluribus laminis, duobus aureis calculis tintinnabula sustinentibus: altera gemmis eisdem, sed quinq; ac uiginti simbrata est tintinnabulis aureis, cristata uiridi uolucere conum occupante, cuius pedes, rostrum, & oculi, aurea. Singula uero tintinnabula singulis sustinent aurei calculi. Fuscinas quatuor triedes pennatas uarijs coloribus intextas, quartū dentes sunt gemmæ, filis aureis colligati. Eodem ordine scēptrū ingens gemmatum cum duobus aureis tintinnabulis. Aureum etiam brachiale, calceos ex corio ceruino, aureo filo cõfutos, solea candida subiecta: ex lucido lapillo semigalua, unā & candido circuncseptum auro speculum: sphingem, fortè lapidem diaphanum auro circumligatū: magni lacerti caput, & cochleas ingētes duas, anates aureas duas, & uariarum uolucrum species uarias. Quatuor & pisces cephalos aureos: & ex auricalcho uirgam: pennis mitris modis infusa omnia. Portarunt bellicas peltas, & ancilia. Scuta quatuor & uiginti aurea, & argentea quinq;. Mitram plumis uarijs contextam, in cuius fronte media lamina insculpta est aurea, effigata Zemi idolo. Figuram quatuor alia sepunt in modum crucis aureæ laminæ, uariorum animalium, leonum puræ, tigrum, & luporum capita, uirgis, & tabellis formata animalia, piscum corijs superinfusis, auricalceis tintinnabulis ornata, & diuerforum animalium corijs integra, & egregie cõfecta. Lodicis uarijs gossâ mpinas, cãcido, nigro & flauo coloribus intextas, duas auro & gemmis dices, tresq; alias pennis & gossâmpino

C intextas scacorum ludo: quod argumentum est & scacorum frutulos habere eos in usu. Aliam a fronte nigro, candido, rubroq; coloribus, intrinsecus rasam sine uarietate. Aliam eodem modo intextam, aliorū colorū, rota nigra mediū tenente, radiata pennis lucentibus intermixtis. Candidas & alias lodices duas, persiflorā mata, aulca, & sagulum patrio more utriq; gestamen, & textas interiores, & capitis uelamina uaria tenuissima, & pleraq; alia pulchra uisū magis q̄ preciosa, quæ arbitror iam plurimorum lectorum ingenijs, quod harum rerum cognitio parum sit frugifera, rædiosa potius fore, q̄ delectabilia narrata. Prætermitti & innumeras nauigantium particulas, de laboribus, egestate, & periculis, & de monstris, & aduersis multis, quibus interdum nō absq; uitæ discrimine exerciti fuerūt, quæ in suis annotationibus quibq; edidit, in nostrorū regio rerum Indi carum senatu leguntur: tæx uarijs & multis eorū indicibus & priuatis literis hæc pauca collegi. Munerum tamen laotēs & Ferdinādus Cortesius, dāsis ipsius præfectus, & cōdēda coloniz nouæ in extremis terris autor, a regio Indico senatu contra rectū iustitiz fecille iudicatur, qui incōsulatū Cubæ gubernatore, qui eos auctoritate regia miserat, prouincā susceperint ab eius mādato alienam, quibq; uenerint, licet ad regē, se insularum. Per procuratorem fugitiuos latrones, & lætæ maiestatis reos Cubæ gubernator appellat, ac in ius uocat. Illi autē se ma ius multo præstint regi obsequi, uenitq; ad matius tribunal arguit. Peitū capite puniatur gubernator. Peitum magistratus isti, & sumptorū tot laborum & periculorū præmium. Præmium & multa differtor: ut pars utraq; adiudatur, statutum & sanctū est. Iam ad Dariennensē Vrabæ sinus in putato continētis habitores ueniamus. Darienem diximus esse fluuiū in occidentale Vrabæ sinus cadentem latus. In huius ripa Hispani coloniam, regulō Cemaco ui armorum pulso, posuerunt. Coloniz nomen ex uoto pugnæ tempore promissio dicere, sancta Maria Antiqua. Ad hos diximus in calce decadum fuisse milfos eo anno quo scribere desijimus, duce Petro Aria Abulenē, uiros mille ductōs, ad peten te Vafcho Nunnez Balboa, qui primus australe pelagus latens adhuc detexerat, & Dariennēsis præerat. Appulso ad Darienem Petro Aria gubernatore cum ampla regia potestate, diximus fuisse destinatos per diuersa cum uarijs pe ditū turmis diuersos cētūones. Breuib; absoluā, quia horrida omnia, suauiā nulla. Ex quo nostræ decades deserūt, nil aliud a quō est, nisi perimere ac perim i, trucidare ac trucidari. Ad uolūtatem creauerat rex Vafchum: nequirit diti ferre Petri Ariæ imperium: dissiderunt animis: confuderunt omnia: intercessit tempus, Ioannes Caicedus Franciscanæ religionis pulpitarium Vafcho promissit filiam in uxorem Petri Ariæ. Ars inter rerum duces, qua conueniūt, nulla reperitur. Dissident multo acrius, & res ad tale casum deducta est, ut occasione nactus in Vafchū Petrus Arias, processit per prætores urbanos formato, iugulari Vafchū mādauerit, & unā primarios quinque alios: in quibus Vafchū ferosq; defectioni studuisse in mari australi, ubi classiculā nauigiorū quatuor Vafchus ipse cōstruxerat, ad australia putati continētis littora inuestiganda: dixisse Vafchum commisionibus trecentis, quos secum habebat: En quid uiri tot laborum & periculorū mecum participēs, alieno semper subiectū imperio erimus: Quis ferre possit iam huius gubernatoris insolētiam: litora hæc sequamur quō fors dederit, & inter tot elysias prouincias tam uastæ telluris unam eligamus, in qua nobis ipsis quod uitæ superest, liberitiam tandem uiuere possimus. Quis hominum nos reperire poterit, aut reperit iam inferre: Res ad gubernatorē delata est. Vafchū ab austro accessit Petrus Arias: paret dicto Vafchus: in catenas conijctur: negat Vafchus tale consiliū cogitare: desit quæruntur malefactorū quæ patrauerat: ab initio dicta colliguntur: morte dignus censetur, perimitur. Ita laboribus & periculis, quæ subiuit innumera miser Vafchus, quādo maiores scētulos adepturū sperabat, finem imposuit. Classiculā Petrus Arias ipse, uxore in

Poff exhaustos
tot ac tantos la
bores Vafchus
morte multas
tore.

Dariene

A Dariene relicta, conscendit, scrutaturus littora: nōdum an redierit intelligimus: neq; ipsi deest fortuna. Iam alius est designatus gubernator, dictus Lupus Sofas, ex Fortunatis insulis, ubi exiit prorex, reuocatus ab Dariene. Quis siomachi sit habiturus si redierit Petrus Arias, boni iudicent: nisi unq; gloria dignum sub eo actum est: nimium remissum ab initio fuisse arguitur: illinc uita nimum indulgentem, & parū seuerum in corrigēdis erroribus. De hoc satis. Omittā quædam repetamus de flumine ingenti Dabaiba profundissimo, quem nostri ob latitudinem ac magnitudinē eius immēsam Grandē uocatur: qui labitur in ultimū Vrabæ sinus angulū, per portas (uti Nilus in Aegyptum mare) septem. Cuius copiosam descriptionem reperies in decadibus nostris. Quod eius mōtia sint auro ditissima, ex accolarū quos super ijs rebus accurate interrogauimus, relatu dixit. Dabaibæ arcana scrutaturū Vafchus & prætores alij cōposuit agminibus aduerso flumine cū nauibus diuersarū specierū, quater conscendit: quadraginta milia passuū primo, mox quinquaginta, demū octuaginta, ex transierit aliis. O ingens facinus, nō nostra detestanda ignauiam: gens nuda uesitima, iner mis armata in omni ferē conflictu prostraguit semper, trucidat ad unum, alii quando uulneribus cōfecit omnes. Sagittis bella gerētes uenenatis hostē læsesentem impetūt: & quā uisū hostiū carnes assequitur detectas, scētum figunt certissimum. Habēt & iacula, quæ pugnæ tempore tam crebra iaculatur eminus, ut more nubis solem hostibus eripiat. Habēt & ligneos durefactos enses latos, quibus cominus certant ferro citi, si ad manus deueniatur: & Vafchum ipsum multis uulneribus confecerunt aliquando. Ita flumen Dabaiba propulsantium accolarum rabie inexploratū relinquitur. Restat ut de Hispaniola, reliquarū insularum genitricē ac ceu primariā earū, de quibus narrare insituumus pauca dicamus. Refarcitus est in ea Senatus: quinque sunt additi iudices, qui uniuersis illis tractibus leges præbeant. Sed propediē in ea colligere aurum, licet fit auro prægnans, desinit, quia fossores deerunt: ad exiguum misericolle redacti sunt numerum, quorum opera auro legēdo usi sunt. Absumpti sunt ab initio bellis acerbis, fame multo plures: quo anno radice, qua panē nobilitum conciebat, eruerunt, & a maizio grano seminādo pane populari abstinerūt: reliquos uarij morbi, ignoti hactenus, anno millesimo quingentesimo decimo octauo, qui tanq; morbosas pedes contagio halitu eos inuaserāt, & unā, ne cētiamur, auri cupiditas: in quo effodēdo, cribrādo ac legendo miserulos post iacta semina, ociosis ludis ac tripudijs, & piscatione, aut parui mifericō uenationi afflutos, humane nimis exagitarūt, iam per regium uniuersum Senatū sanctum est, ut liberi reducatur in populos, & agriculturæ generationiq; indulgeant. Serui autē & alitudo empti, ad id aurifodinarum officium trahatur. De auri mortifera fame satis dictum. Auditū est mirandum, quantum in hac insula coalescant omnia. Octo & uiginti in ea sunt torcularia erecta, quibus magna sacchari copia extorquetur. Saccareas aiunt cannas altiores crassioresq; in hac insula creati q̄ alibi usq; reperitur: ad crassitudinē lactealem, aiunt, & uirilis statura ac semis altitudinem nutriti: & quod maius, Valentiz Hispanz, ubi ingēs sacchari copia quotannis elicitur, ubicunq; saccareis cannis inuigilatur, quinque uel sex, aut quando copiosius, septem phalhas cannas quareq; radix parturit: in Hispaniola uiginti aut triginta interdum. Quadrupedum est in ea copia immensa. Auri rā bida sitis a cultura Hispanos hactenus diuertit. Triticum augetur in immēsum, ut centesimum aliquando reddidisse dicatur: ubi cura fit, in collibus aut montibus in iugis, ad boream præcipue uersis, tritico ferendo intendere. Coalescunt & uites in eisdem partibus. De arboribus uero cassiam fistulam pignentiū, ex insulis putato continētis uicinis asportatis (de quibus mōtionem fecimus in decadum libellis) quid dicemus: Tanta est iam copia, ut post paucos annos libram sidum unciæ loco ad pharmacopolis habituri. De syluis cocineis, deq; reliquis

n ;

C huius beatæ insulae prerogatiuis, & naturæ in illam porrecta beneficentiâ, satis multa in decadibus. Placuit tamen plerâq; repetere, quia à grandiu negotiorum mole arbitror ad huiuscemodii rerum recordationem multorum lectorum ingenia diuertisse: nec labia detorqueat, quæ sunt sapida, modò materia preciosa preciosis uestibus induatur.

FINIS.

SANCTISSIMO LEONI DECIMO

PONTIFICI MAXIMO, PETRVS MARTYR S.

VANDO QVIDEM beatissime pater, è nostri orbis noui ternione partes sibi duas tua sanctitas uendicauit, Ioanne Rufo Foroluiensi Archiepiscopo cõsentino, & Galeacio Butrigario, tuæ sacræ sedis apostolicæ legatis, ac Loanne Curio Florentino, suæ illustri Reipub. oratore, ut ea colligeret, tuæ sanctitatis nomine, poscētibus. Accipiat unâ legationem hanc meam Babylonicam, paululum reformatâ ab ea quæ inepo charactere, me inconsulto, cum prima decade impressa uagabatur. Quò intelligat, utrum mihi creditum à peregre proficiscente domino uitale talentum in nostra religione sustoderim, an exercuerim: & an ego de tui gregis ouibus una, uirētua tua prata depastus impune fuerim. Huius legationis epistolares archetypos lituratos proieceram in angulum, tanquam rem nude compactam, de ipsius ædicatione nil penitus curans. Quia nihil ex his quæ domi aliquândo cuderim, sine rubore ac metu emisi unquam: quoniã quid ex mea officina prodire queat, aperte cognosco. Multò enim magis occipitalē eruditorum castigationē timeo, & inuidorū tela perhorresco, quam amicorum applausibus erigar, aut ulla cõmendatione ob sumptos labores exhilarari animū sentiam. Dormitabat igitur iacebatq; in tenebris de relicta mea hæc à Gadibus ad Nilum usq; peragratio, quando Hispaniarum & Cardinalis & primas Toletanus archiepiscopus, no ster hic patronus, Franciscus Ximenez impresantiarum Castellæ regnorum moderator, Carolo rege catholico absente, ut è lætebris illam educerem, efflagitauit. Prodiit eius nomine. En illam secundo chalcographorū prælis suppositâ, uenustioribus tamen characteribus fucatam, magisq; uere quam ueliger scriptam. Quæ si tam sereno uultu suscipietur, q̄ nostri agelli primitiæ anno superiore, de Orbe Nouo, ad te, qui uicarius dei uices in terris geris, missâ, cui rerum omnium decimæ primitiæq; debentur, susceptæ fuerūt, obtusum ac torpēs ingenium meum excitabitur, & multa quæ de Orbe Nouo restant, literis mandabit. Vale pater beatissime, ante cuius sacros pedes animo, si nequeo corpore, prostratus, opto dicoq; felicitatem.

Petrus Martyr ab Angleria Mediolanensis.

A PETRI MARTYRIS

ANGLI MEDIOLAN. FERNANDO ET HE

lisabeth regibus, qui eum ad Venetos & Soldanum, oratorem miserant, legationis Babylonicæ

LIBER PRIMVS

REGIO à cõspectu uestro, catholici principes, cum destinatus orator ad Venetos, deinde ad Soldanū Babylonicum, discessuri me accingeret, ut quæ memoratu digna sese offerret, quæ uel mihi acciderent, ut latine retro scriberem, imperatis. Quamobrem uestri imperij memor, breuib; epistolis tribus exitimere quædam ex ijs quæ mihi occurrebant, uobis significauit. Nunc uero cum in hac urbe Alexandria sim dies aliquot ociosus moraturus, ob galeacas, quæ me aduexerunt, barbarorum caulationibus implicatas, nullumq; sperem aliud posse mihi nauigium offerri, quo me credere tutò prius queam: tui cõsiliū, nolle tempus incassum terere. Præterea cum existimem accidere posse in natura, ut magnorum aliquando regum, ueluti priuatorum negotia uel interceptantur, uel tempestatibus includantur, est animus scribendis ea cõmiscere, quæ hæctenus exarui. Sic igitur exordiri intendo. Si memores estis, catholici principes, ex urbe Granata, quam de Barbarorum Mahometæorum potestate bello nuper eripulistis, idibus Augusti, anni à salute nostrâ primi & quingentesimi supra millesimum, ad hoc munus oratorum mihi demandatum à uobis dimissus sum. Cum abire iam parem, Dominicus Pisanus, qui apud uos suam Rempub. Venetam orator referat, ut properarem uehementi monitu persuasit. Solere sæpius ad orientis oras his temporibus Venetorum galeacearum classem, genus nauium à piratarum incurribus & tempestatum ac procellarum rabie tutissimum, trajicere, inquit. Huius ergo uerbis impulsus, longis itineribus Hispaniam utranque, Galliam uniuersam, quæ Herculeo mari adiacet, Italiamq; totam à Ligustico ad Adriaticum sinum percurri: sed per loca inuia, per montium anfractus, per deserta syluarum profusificens. Sub dio, ad euitandum pestis horrendæ periculum, quæ Laletanas ac Nardoneses urbes & oppida miseranda contagione uastabat, sepe comedens & quiescens. Nec liber tamen ab ea cõlūntemprie penitus euasi. Tres enim ex antiquis meis familiaribus pestifera febris correptos à tergo moestus reliqui. Venetias tandem pridie calendas Octobris circiter noctem intempestam perueni. Postero die Veneti Senatores de aduentu meo certiores effecti, nobiles, qui me ad se comitentur, mittunt. Per nuncios enim illis, uestro catholico nomine quædam me relaturum, significaueram. Adiu, uestro nomine salutauit, imperata retuli. Quibus auditis, delectatione affecti sunt summa. Sed tunc præcipue, cum qualis sit erga eos futurus uester animus aperuit, si quid in ipsos quilibet moliretur, aut si noui aliquid, de quo suspicabantur, emergeret. Colloquijs utrinque iam peractis, regias uestras porrexisti literas, quibus ipsos, ut de me ulterius ad magnum Soldanum Babylonicum processelluro curam gererent, hortabamini, & summa cum diligentia dirigerent, rogabatis: gratissimum uobis facturos inuenientes. Literis libenter perceptis, responderunt, se per celeres tabellarios ab oratore suo qui illibic assidet, Dominico Pisano, de mea ad Soldanum professione præcussisse. Inde ut animo sim alacri suadent. Iter mihi tutissimum successurum prædicant. Moxq; de primarijs & senioribus unus his me uerbis allocutus est. Ab huius nostræ urbis

UNIVERSIDAD DE SALAMANCA

GREGO.US.ALES

C initio, quæ, uti uides, aquis undique circumuallata, & intra marinos fluctus fundata, nullius rei per se copiam tenet: ita semper fuimus instituti, ut citium nostrorum pars maior, maritimis commercijs intenta, exterarum regionum, quacumque iter pateret, protensus ad nos deportare curarent: cæteris quibus uel sentio confectis uires defunt, uel rerum experientia aut doctrina pollentibus prudentia inest, regendæ urbis onus incumbit. Quare longa nobis annorum curricula hoc genus nauium, quas nos Galeaceas appellamus, aptius, commodius, tutiusque esse reliquis nauigij, offenderunt. Quibus quicquid uobis est fortunarum, quotquot uel nobiles nostra hæc urbs proceat, nos posse tuto credere arbitramur. Opportune igitur & fausto sydere aduenisti. Nouem enim scito galeaceas commercij causa, quatuor Berytum Damasci Syriae portum, Alexandriam autem Aegyptiam quinque, destinatas. Ex his octo dudum uela in altum dedisse, unamque tantummodo esse in portu tibi significamus, quæ ad colligendas aliarum facinulosas postergatas permansit: nihilque aliud iam, præter aduentum tuum & secundos uentos, operitur. Reliquis octo galeaceas in Polæ urbis nostræ portu in Illyrico assequeris: in quem lignandi & aequandi gratia sese, ex ueteri nostra consuetudine, recipiunt, altum uel capturae conueniunt. Propterea te quæntocypis poteris accingito, ne, si forte uentis confurgant optati, diutius morentur. Ingruit enim iam hiems, & durum est posthac credere se uentis: propter uarias quæ ex insperato, in hoc præcipue uadoso nostro sinu, exoritur tempestates. Huic ego, quacumque me hora nauæ uocauerint, præsto fore, respondi. His itaque peractis, eius galeaceæ, quæ adhuc stabat in anchoris, præfectum Senatus ad se iubet accersiri: meque illi summopere commendat: utque honorifice & commode tractet, imperat. Domum igitur latus reuertor: & interfecta locum per familiares meos lecti,

D cæteraque ad eam nauigationem necessaria comparantur: huius diem, qui calendarum Octobris est, cum salutationibus eorum qui mihi in Hispania oratores noti erant intentus, tum perquirendo aut exarando, consumpsi. Ex ijs qui ad me ueteres amici salutandi gratia uenerunt, cum Venetos Senatores ad principem eligendum in prætorio conuulsos repererim, quo ordine is designatur, percunctatus sum. Cum primum dux eorum hominem exiit, committit, ad quæ nobiles omnes ab anno trigesimo conueniunt, per prætorum conuocantur. Neque enim de populo inter eos ad imperij habenas quicquam admittitur. Nobiles autem circiter quingentorum supra mille numerum attingunt. His aggregatis, deargentati globuli intra pyxidem clausi, numero notidem, quot ipsi affiant, asseruntur: quibus triginta tantum deaurati commissentur. Ita ueluti agmine bene composito pro cuiusque ætate (honos enim inter ipsos ueterum Romanorum more senibus exhibetur) ad pyxidem procedunt, manuque propria singulos globulos latentes ex obscuro singuli extrahunt. Qui in deauratos forte incidunt, in prætorio permanent: cæteri dimittuntur. Triginta uero hi, nouem inter se, per suamet suffragia fortuntur: reliqui abeunt. Nouem his ita electis, de quibuscumque nobilibus absentibus uel presentibus quadraginta, per sua suffragia liberum esse præponere. Ab his quadraginta duodecim iterum de fuomet numero deliguntur. Quibus duodecim, cæteris domum redeuntibus, alios extra se quinque & uiginti nominandi potestas præbetur. Hi quinque & uiginti de seipsis nouem iterum per suffragia deligunt. Extra suum collegium hi nouem iterum quinque & quadraginta quoscumque libet fortuntur. Ex horum turba iterum undecim, qui cæteris discedentibus, alios unum & quadraginta deligunt. Hi unus & quadraginta iam tandem, undecim electoribus suis domum dimissis, in prætorio permanentes, post tanta ac tam uaria fortuna, de nouem sancti Marci procuratoribus

Ordo eligendi principum Venetum.

A ratoribus eum, quem iureiurando adhibito, ad Reipub. gubernaculum aptiorum fore crediderint, ducem sibi retinent, qui in suffragiorum unius & quadraginta benigna cessione, quinque & uiginti ad se directæ suffragia habere poterit. Ducis autem Venetorum ita electi potestas paulo maior est mea sententia, quam eius qui apud Romanos principes Senatus appellabatur. Neque enim is habet, sine decemuirate, qui ipsi semper affident in rebus pertractandis, consilio, non modo uitæ aut necis, sed neque in re uella solus aliquam potestatem. Monetæ tamen huius charactere signatæ cuduntur: ipsiusque uel mine literæ conscribuntur. Non deunt hoc loco, arbitrator, catholici reges, si ad aliquorum manus hæc nostræ literæ peruenirent, qui subsannare, & meæ huius, eorum in iudicio, inutili curæ detrahere præsumant, qui ad tantos ac tantis regnorum ponderibus pressos reges minuta quedam, & inculta oratione, ociosus enarrem. His ratio ipsa, catholici principes, aperta fronte respondebit: prudentum sibi ac sapientum nomina solos eos reges peresse, qui multarum rerum scientiam continua & studiosa inquisitione indagauerint. Nec magnis principibus semper res celebres datur pertractare. Nec sola ea sunt magna, à quibus dulces aut utile, quæ duo uitam uersant humanam, decerpantur: à paruis etiam arbutis fructus interdum non inutiles, & ab incultis rubetis odoratæ rosæ colliguntur. Propterea cum sitis mihi, sanctissimi duo consortes, non penitus ignoti: cum à clarissime gestis prudentia uos uiuentes omnes antecellere sit compertissimum, fuit consilium hebetare aures, & quacumque uobis factum iri credidero, calamum dirigere. Redendum igitur est ad primum institutum. Ab ipse dem qui apud me o die uersati sunt, quod genus galeaceæ nauigij sit adeo, ut ipsi prædicant, tuti, quibus autoribus conficiatur, quo uel modo regatur, sciscitatus sum. Genus autem esse trirremium: nec alio à triribus fabricari discrimine, quam magnitudine. Impensa uero & ærariorum communi ab eorummet fabric nauitici, quos habent & enutriunt continua exercitatione in suis naualibus innumeros, consruuntur. Venetorum naualia, principes ferensissimum, pulcherrimum est uidere. Urbem munitionissimam, ueluti à propinquis hostibus misrice custoditam, se ingressum arbitrabatur, qui intra eorum naualia admittetur. Mœnibus enim turris circumseptæ, præsidij & excubijs perpetuis custodiuntur: ne quis maleuolus igni supposito, ut aliquando euenit, introeat. Ibi fabrilis omnia sunt. Ibi malleorum strepitus uix ferre potest quisquam, cum inter fabrorum ferrariorum officinas iter fit. Alij anchoras diducunt, alij enses, hastarum cuspides, & gladiorum omne genus formant: alij ballistas constant & scorpiones: alij clauos, securas, ligones, & cætera quæ ex ferro fabri fieri solent, instrumenta cudunt. Ibi etiam fecinarum nentium extentionisque ac omne amplusse parantium multitudine ingens degit. Ibi molæ uersatiles, quibus tormenarius conficitur ac teritur puluis. Nunquam quiescunt. Deportatas huc fabulo fas Vulcanas insulas uestre Siciliæ suburbanas, cum suis Vulcanis & Cyclopiibus, me perambulare quasi existimabam. In his demum naualibus omnia quæ ad nauigationem, terrestremque bellum attinent, conficiuntur. Galeaceis igitur cum pactis atque etiam instructis, per præconem in compitis ac tritius omnibus certam galeacearum copiam ad Alexandriam aut aliam expeditionem esse paratam edicitur. Diuersarum enim mercium comparandarum gratia, ad omnes has regiones Veneti quotannis quandam galeacearum numerum mittere consueuerunt. Ad Tanaim scilicet in Scythiam aliquas: alias Berytum Damasci portum in Syriam: Alexandriam Aegypti emporium alias: ad Africanam littora plerisque, quosdam in Hispaniam, in Angliam, Britanniam maiorem: & ad glacialis oceanus incolas etiã nonnullas mittunt: Bizantium quoque Constantinopolim in Thraciam, priusquam Turcarum bellis urgerentur: unde tapetum ingentem copiam referrebat. Audito igitur sui principis & Senatus per præconem edito, nobis

Ducis Venetorum potestas.

Naualis officina de descriptione.

C hifce negociationibus exercitati in pratorium conueniunt. Ibiq; prepoſita ad auctiōem galeacearum locatione, ſingulas ſinguli cōducunt. Facta dehinc pro ipſorum ueteribus decretis diligenti inſiſtione, an cuiuſq; galeaceæ conductor, idoneus ſit: cum omni, ut ita dixerim, ſupellectilij ampliuſq; recentij, ad nauigandumq; paratiſſimas cōductoribus ſuis nobilibus galeaceas obſignant. Popularium nanq; galeaceam conducere nemini licet. Harumq; conductores patronos appellant: & à patroni conductoris cognomine nomen ſibi quæq; galeacea in poſterum retinet. Galeacearum quamlibet cuparum quingentarum ſu ſegmine: in detecto autem totidem pondus deportare, inquit, Cupas ue ſo ſingulas ponderis mille librarum computant. Et quoniam longe ſecus atque onerariæ naues aut alia quæuis nauigia gubernantur, non erit abiurdum, quoniam modo illas regant, recenſere. Galeacearum quælibet ducentorum ſere hō minum miniſterio, ſtipendio conductorum, indigere uidentur. Ad remorum ac uelorum adminiſtrationem centum quinquaginta adduntur: tot enim remos quælibet ipſarum (quamuis ob nauigij magnitudinem remis parum utantur) aſſert. Nam ſolo tempore malaciarum, ut proximum aliquem portum ingrediantur & exeant, aut ut ſe in aliquam partem mutant & conuoluant, remis agitur: quos habent in quolibet tranſitro remos: propterea triremes merito appellabuntur. Hi centū quinquaginta à remis remiges dicitur. Hiſ digniores duodecim iuuenes agilium aſſignantur: qui haud ſecus, ubi opus eſt, per malos ac rudentes & antennarum cornua aſcendit deſcenduntq; etiam rugiente tempeſtate, ac ſi eſſent Tabrachææ ſmitæ, aut petraui leues: hi gagliardi, id eſt, uiribus polentes, appellatur. Quorum humeris ſiue induſtriæ & labori in fremitu tempoſtatum, ſiue in certamine nautico, ſi quid occurrat, totum onus incumbit: & ueluti decuriones alios nauas regunt. Sunt præterea duo diſtincti: quorum cum ſilio duodecim gagliardiſ comitibus cura eſt uiciſſim quacunq; puppis uerteda ſit, temonē regere. Eſt & hiſ ſuperior gubernator generalis: cui alius additur conſiliarius. Omnibus autem patronus ipſe galeaceæ cōductor imperat. Inſunt etiam omniuſ artium ad rem maritimam neceſſariarj opifices delectiſſimi, & publicis naualibus educij, in eis à teneris educati, cum ſuis quicq; miniſtris & fabricibus inſtrumentis: ut puta lignarij, ferrarij, ſtipatores, balliſtarij, arcuarij, tormentarij, & reliqui id genus. Sunt & coc complures, diſpenſatores, menſarij miniſtri: quatuorq; portæ cuſtodes uocati: qui ſub uicis tabellionis imperio, cui merces omnes aſſignantur, curam gerunt erueradum imponedarumq; mercium: ne uicis ſubregmen per portam, niſi ſit bene notus, ingrediat: quoniam ſibi omnia precioſa includuntur. Sed cæteris omiſſis, operæ prædium eſt: uum illud inſtitutum, ab eorum maioribus à prima urbis origine inuentum, legesq; ſancitum, & religioſiſſime apud eos ad hæc uſq; tempora ſeruatum, cognoscere. Vt labentibus paupertate nobilibus conſuleretur, lege cautum eſt, ut galeaceæ cuiuſq; patronus octo nobilium pauperum filios, ad quamcunq; partem proficiſcantur, cum ſeptuaginta nummorum aureorum ſtipendio, ſecum ducat illiſq; uicij uicij neceſſaria, qualia nobiles habere decet, impartiantur: ſimul ut aromatum libras quater mille, ſine nullo uilius ſolutione, & gratuito, importare ſingulis permittat. Ita & aliena impenſa hoc tempore uiuunt: & multi qui egeſtate oppreſſi torpeſcerent, exercitiſ pedetentim, ni ſit lignaui penitus & inertes, emergit. Cuiq; tamen ipſorum intra galeaceam ſue ſtationes, ad quas uitandas una cum duodecim comitibus concurrant, ſi qua uis hoſtilis ingruat obſignantur. Sed per Senatus ſuffragia hi nobiles de multis pauperibus ſupplificantibus delingunt. Galeacearum ex Aegypto præcipue uel Syria redeuntium, ducentorum interdum millium ducatorum ſummam ſingule reportare creduntur. Inde nanq; gemmarum, aromatum, Arabicorum odorum referuntur omne genus, & quicquid lactuicæ huiuſmodi eſt in natura ad effecminados homines;

Quanti capax ſit galeacea.

Aſſignati nobis ſunt remedij.

A mines: ſimul & medicamentorum copiam ingentem per totam Europam diſſe minandorum. Ex quarum rerum portuarij & uſtigalibus publicum dicitur ararum, & eorum reſpublica per ciuium commercia indies magis augetur. Ad Syros autem & Aegyptios, unde ſiſta ſibi, ocioſorum & lautorum opinione, precioſa conquirunt, argenti & æris maxima ipſi pondera important: quæ ex utraque Pannonia & Germania aromatum, lapſillorum, ac medicamentorum permutatione exhauriunt. De galeaceis iam ſatis: de quibus, cum eſſent mihi inter ſtuctus & tempeſtates future per uſita tempora domus, examulſum me uſtigare oportuit. Scio minuta quæq; uos ſemper uoluiſſe intelligere: hac uia uobis ſatiſ factum iri puo: de cæteris nihil mihi cura. Quoniam uero modo ſue in ciuitatis gubernatu ſeſe habeat Veneti, inſtituta Romanorum interdum ſint tantes, in pleriq; fugientes, ne per licentiam ſuorum ciuium animi inſoleſcant, dignum eſſet memoratu. Sed quoniam temporis breuitas pauca mihi de hiſce rebus cognoscere permittit, in aliud narrationem hanc diſſere ſatius eſſe duxi. O peræprectū autem eſt & ſere miraculoſum, quamuis præterlabendo à fronte tantum iſta conſpexerim, domorum adeo nouas ſtructuras, intra aquas uias nauigabiles, cymbarum traducendum multitudinem, ornatum & commoditates, cernere: plateas in mari uulſas & ingentes miro labore impenſaq; lateribus conſtratas intueri: templa magnificentiſſima innumera, ditia, in modum arcium erecta atq; oculos caligantia, circumpſpicere. Equidem ſue ſole uſu mirabilis, hominum induſtria compactum, ſtare nihil exiſtimo. Nec plura ſiſ, quia mone bar ut ſole primū exoriſſe præſto eſſem, licuit ueſtigare. Sexto igitur nonarum Octobris die mare æſtiferis, ex hiſ quadam ad ueſtras matellates, nocte Caſendarum urgente, ab urbe Venetiarum retroſcripti.

B PETRI MARTYRIS ANGLI
MEDIOLANEN. LEGATIONIS BABY-
lonicæ, liber ſecundus.

V A L E mihi, catholici rex & regina, à uobis proficiſcēti ex urbe Granata iter acciderit, ſuperuacuum eſſet uelle reſpetere. Scripſi enim ad uos quecunq; ad eam uſq; horam, qua Venetijs diſcedere parabam, occurrerunt. Nunc cum Alexandriam ægyptiam ingreſſus Soldanicū cogar mandatum expectare, ſitq; uelox quoddam Veneti nauigium in Europam Venetijs propediem rediturum, imperij ueſtri memor calatum ſumpſi. Sexto nonas Octobris, ut iam ſignificauī, Polam Ilyrici maris urbem, in cuius portu galeaceæ reliquæ noſtram operiebantur, petiturus, mare conſcēdi. Polam uix centum millia paſſuum diſtante ante diem ſextum Iduum ipſius Octobris prehendere, propter aduerſantes uentos, miſime potuiſſim. Ibiq; una cum cæteris omnibus qui nos expectauerat, ſtantibus ex aduerſo nunc euris, nunc aliter furentibus, interdum etiam propter Maſlachias, continuos egimus cum ingenti moleſtia ſeptem dies ocioſi. Quo tempore, à duobus theatris antiquis & uetuſtarum rerum pluriū epitaphijs illuſtratarum ueſtigijs, nobilem fuiſſe urbem Polam cognoui. Quapropter cum in mentem ueniſſet, ſplendidiſſimam ueſtram curiam iuuenibus ingenio pollentibus, & antiquitatum ſtudioſis, eſſe omni tempore ornatam, non abſonum mihi uſum fuit, ex epitaphijs aliqua colligere: quorum pleraq; ueuſtate collapſa, alia fragmentata iam ſunt. De manibus etiam Poſenſium quadam extorſi, aliqua & prætermiſi. Eſt de Pola: urbis huius portus una, quæ Rata dicitur, ubi triumphalis extat arcus, qui hoc epitaphio inſcriptus eſt:

c Salua. Postumia. Sergi. de. Sua. PEcu
Eodem in loco. (nta,
C. Sergius. C. F. A. E. D. ii. Vir. Quinq.
L. Sergius. L. F. Lepidus. A. E. D. T. R.
M. L. L. E. G. xxxix.
Eodem in loco.
SALUA. POSTUMIA. SERGI.
Post altare S. Matthaei extra moenia
Polae. SEX. Palpeio. P. F. Vel Hii-
firo. LEG. TI. Claudij. C. A. E. S. Aug.
Alio in loco. (PRocoon.
Pr. Tr. PL. x. Vir. S. T. T. L. lu. Dic.
Tr. mil. LEG. xiiii. Germaniae. Co-
miti. TI. CAES. Augu. D. Dato. A. A.
Alio in loco. (Diuo. Aug.
C. Prerius. Felix. Neapolitanus. Bene
Apud ecclesiam S. Germani. (sicij.
I. O. M.
C. Iulius Chryzogenus. Ex. Voto. Fe-
cit. In facello Octauiani Augusti.
Romae. & Aug. CAES. Inui. F. PAT.
Aenigma in qda tumulo. (PAT.
Pater. Cum Filia. Frater & Soror. So-
cer & Nurus. Hic. Tantiu. Duo. Iacent.
In quodam sepulchro.
Sergia. FL. A. Lusiana. Mihi. et. Q. Fla.
Lusiano. Dulciff. Neposi. Ex. Filio. Co-
iugis. Q. Meo FRatri. AM. Antiff. Fui
INtegra. Monumentu. Constitui.
Eodem in loco. (V. P.
Euticus. &. Enoria. Nara. H. Sedem. S.
D. M.
A. Actius. CA. Archiater. S. ET. Iu-
litae. P. Coniugi. Incomparabili. V. S. P.
Ibidem.
TOcie. Nisidius. Capito. Maritus. PAR
ui Temporis.
Ad sanctum Ioannem.
Marco. Lurio. Hialiffo. Patrono. et. Lu-
ria. L. B. ET. M. L. Lurio. Z. OSimo. M.
Lurius. Zofimus. L. I. B. F.
Apud sanctum Martinu.
Iulij. Chryfantij. Ann. xxxi. Men. iij.
D. xxxix. F. Lufidienus. Nestor. Aug.
POL. CON. Incomparabili. Cum.
Qua. Vixit. Ann. xvi. Sine. Vila. Que
rela. B. M.
In quodam sepulchro.
D. M.
Papiria. Prima. Vivia. Sibi. Posuit.
Apud sanctum Vicum.
AVR. Soter. ET. AV. R. STEpha

nus. Aur. Sotirie matri. Pientiff. Reli-
gio. Iucife. metuenti.
Eodem in loco.
C. BAfitides. E. Q. R. ET. AV. R. Vi-
bia Vibianae marronae. PARties. FIL.
Kariff. V. F. F.
In quodam monumento.
D. M.
AV. R. RV. finae. Alumnae. Pientiff. &
INcomparabili quae uixit. An. xxvij. M.
x. d. II. Fide Cognita. Memor. Obse-
quij. Eius. Aurelia. Soteria. PIET.
P. Lena. P.
Iuxta amphitheatrum.
D. M.
Aurelio. Timacho. Aspasia. L. Iberta.
In quodam sepulchro. (V. F.
MANilia. Paula. De Patrimonio. Suo.
Sibi & AV. Relio. PA. ulino. Compatri.
V. S. O. D. O. mum A. Eternam. P.
In quodam orto apud sanctu Ste-
phanum.
Auidia Maximina. Domi. Aeter. V.
S. P. f. quis. Aliud. Corpus. Superpo.
Det. Filco. ccc. mil.
Apud amphitheatrum.
Aur. Eripinus. Aur. Victoriz. Com-
pater. Eius. De Patrimonio. Suo. Do-
mum. Aeter. V. S. P.
In cathedrali ecclesia.
M. BA. ruius. Soter. BA. R. A. S. Sceptis
dora. Filiae. Pientiffimae.
In sepulchro quodam.
Iulia. Matrona. Aurelio. A. Quilino.
Comp. Cit. Quo. Vixit. ANN. xxij.
Sine. V. L. I. A. Q. Verela. B. M. P.
Apud pratum magnum.
DONatius. A. V. G. L. I. B. & A. N. nia.
Primitia. Hac. S. Edem. FR. ucti. L. A.
boris. Sui. V. iiii. Sibi. PO. fuerunt.
Apud montem amphitheatri.
Vlbi. Athenai. Dul. He. RA. di. PA.
SO. CR. P. B. M.
In domo Iacobi fabri.
LOC. MON. IN. FR. P. X. V. L. I. N.
AG. P. X. X. H. M. H. E. R. E. S.
Sub campanile aedis pontificiae.
Imperatori. CAES. Pio. Felici. Inui-
cto. AV. G. RES. P. POL. DN.
Eodem in loco a tergo. (MER.
MA. X. TR. IEL. P. VI. CON. II. p.
P. M. Au. RE. L. ME. Nephilus. OR-
natus

A natus. IVDicio. Eius. Equo. PV. BL.
Sacerdos. Tufculanus. EDIL. PO.
LEN. Cu. Menophilo. Patre LIB.
AV. G. NN. EX. PR. Ocurat. Indul-
gentiff. L. D. D. D.
Iuxta aedem diui Marthae in tabu-

h marmorea.
C. HEL. VIV. S. Iulianus. IV. Lic.
FOR. unate. CON. Iugi. CA. fiff.
ET. INCOMPARABILIS. PLEN.
DIDISS. ORDO. A. Aquileientium.

Haec dum ita coquirerem, uenti iam tandem satis placidi, nostrosq; itineri non
diffiori sese nobis ostendunt. Anchoras igitur eruiimus, portu egredimur. Qua-
torum galeaceae Beryum in Syriam profecturae discedunt a nobis. Inter quosdam
nos scopulos in huius portus faucibus eam noctem egimus. Altero die uela da-
mus, sed in fausto sydere: Nam uix ad milliare trigessimu aberamus a portu, cum
adeo fera tempestas exorta est, ut magistri gubernatoresq; nauium quid consilij
caperent, penitus ignoraret. Dum sic omnes multitant, ecce uenti uenti maiorcm
galeaceae, quae quo uehebar, antennam no longe a malo disrumpit. Vela a sum-
mo ad inimum lacerat. Antennae pars in mare a uentis deportatur. Galeaceam
ferè secum trahit. Et quidem, nisi celeres illi x 11 iuuenes gagliardi comites ap-
pellati, parti uelorum laceratae fortiter inuixi, eam summa ualitrinxisse, nauim
inuertisset. Intra galeaceam igitur sili laceratorum uiribus & robore uela red-
uctum perdit. Ventorum mitemur furiosus augetur. Aliae naues ueliter a uen-
tis & ipse raptè prosequuntur, nos deserunt: neque enim, etsi cuperent, labo-
rantibus nobis opem ferre possissent. Milia passuum circiter uiginti retro cedi
mus. In statione quadam sub scopulo, qui nos aliquantisper ab undarum incur-
su tutaretur, anchoras iacimus. Ibi dies egimus duos, duasq; teterrimas noctes,
aut rudentum aut anchorarum rupturam, ut intra scopulos quibus proximi
eramur illideremur, in horas expectantes. Verebamus etiam ne fluctuum icibus
B bus nauis aperiretur. Toto enim eo tempore nauis nostrae latera non aliter un-
darum tumida rabie concussa tremebat, quam ab hostibus quassata oppugnan-
do tormentis hostium moenia. Votis precibusq; singulis horis deum sanctisq;
omnes fatigabamus. In nostra galeacea quatuor peregrinos ad diuersas orbis
partes mittendos uouimus. Plena uent omnia, omnia horrenda: sed secunda
nox formidolosissima: seuiebat ab alto rabidi fluctus, mugiebat a profundo
pelagus: undarum cumuli spondas interdum superabat: modo a puppi, a pro-
ra modo uexabamur. Tertia die tandem quietu hyems aliquantulum, iterq;
nostrum Dalmatiam uersus capimus. Intra cuius provinciae scopulos qua-
ta ab inde die reliquas galeaceae, quae & ipse maiora praecia fuerant incom-
moda quam nos, errantes assequimur. Quamuis afflicti, inuicem tamen sublati
clamoribus sese è puppibus nauae, ciues uero nubibus alacres salutant. A duersa
tibus iterum uentis laderam, quam appellant Venet Zaram, Dalmaticam ur-
bem illustrem una omnes retrogradimur. Ibiq; cum descendissem è nauibus,
sua quisq; pericula iactitabat: hic derelictis sibi ruptis rudentibus anchoras: ille
spondaru munitiones attritas: alius remigium cum cadis remisq; abrepta con-
quererebatur. Sed praeter caetera ex illis quatuor quae nos deseruerant, fracta ma-
ior anchora, suribundus quidam uortex in aliarum conspectu unam detorsit
ab oculis omnium: illam semiaborbendo, concutiendo, conuoluendo in horae
momento asportauit: caeteris tribus pari serè modo laborantibus. Hi ablatis à
se miseris focos, tanquam iam uoratos aequore, deserunt. Intra uadosa enim
Apuiae litora, quibus ipsi tunc erant proximi, proiectos proculdubio arbitra-
bantur. Sed minoribus anchoris statim iactis, cum magna rudentum copia,
praeter omnium opinionem, uiolentiae illi restitit, & euasit incolumis. Expurga-
tis iam languore & metu fatigatis afflictorum peboribus, ubi è perlustramus
ubi multis ueterum monumentis illustratam laderam comperimus: ex quo

Inge exoria
nauibus tem
pestas.

C bus sculpta marmoribus hæc epitaphia annotati: & multa præterea quæ non licuit colligere.

In urbe Iadertina. In templo diui Donati.
Iunoni augustæ apuleia, M. F. L. Quinta suo & L. Turpilij Brochij nomine.
Iuxta portam qua itur in agrum.

M. Cæsar. F. Aug. Parens Coloniae muræ & turris dedit. L. Iulius optatus turris uestiæ consumptas impensa sua restituit.

In exteriore parte templi diui Chryfogoni.

Q. Delius. Q. F. Fufcus. vi. iur. Augusta. F. sibi & suis. infr. P. xx. in ag. P. xx.
Ibi etiã beati Simeonis prophete corpus (ut Iadertini multis testimonij probant) honorifice sepulchrum atq; adhuc integrè saluatum. Admiratusq; sum tanto tempore simplex, sine myrrha aut balsamo, cadauer, quod nullo medicamento fucatum est, potuisset incorruptum seruari. Altero, ubi primum eluxit, die, nec enim diutius laderæ morati sumus, iter nostrum, claudicando tamen, altum capere conantes prosequimur. Ea nocte ex transeuerso nauigiolum quoddam, Gripus ab Adriaticis maritimis appellatus, nobis ex Apulia obuium efficitur. A cuius nauis, qui ferè latus unius ex nostris galeaceis, inuitti tamen, abraferit, accepimus, galeaceas Beryreas, quæ à nobis Pola Illyrica discesserant, in Apuliam tempestate abreptas transcurrisse, summæq; pericula nec nostris inferiora fuisse perpessus. Dalmaricum tandem litus simul & Epiroticum, per ingentia discrimina & immensos labores, aut latera semper aut proras uentis uerentes, præterlabimur. Cum ex alto nos prope Dyrrachium, quam miseram urbem nuper Turcarum exercitus occupauerat, tempestas compulisset, per Butroti litus Corcyram insulam Alcinoi & Phæaci patriam apprehendimus. Neque intra diem tertium & trigesimalum. Quod iter sæpe intra septimū aut octauum

D à discessu ab urbe Venetiarum hæc galeaceæ percurrere solebant. Corphu hanc insulam, nunc ditoni Venetæ subiectam, appellant. Quam quidè ex soli ubertate & citrorum copia, amoenam fuisse, ueluti prædicatur, constat. Sed dignitate illam quam ei antiquitas tribuit, Turcarum uicinia & alienum imperium sustulerunt. In deterius enim & in præcepis, cum ad exteras manus deueniunt, alta quæq; indies collabitur & corrunt. A uitorias autem, ornatas & opulentia imperij sedem sectantur. In Corcyra bene munito quædam & duarū arcium præsidio satis tuto emporio biduum, cum omnia iam nobis alimenta decissent, commemorati sumus. Inde montes Ceraunios uersus, Cimeriacos ab incolis nostra tempestate nuncupatos, qui à Corcyra distant passuum millia sexaginta, nauigauius. A quibus cum iam illis proximi effemus, occurrens nobis à prora rabidus auster, nos intra Corcyriacos in oppidi conspectu quosdam scopulos rugiens reiecit. Vbi nos aduersi flatus dies undecim interceptos detinuerunt. Inde Corcyra iam tandem per Ceraunia littora à tergo relicta, Cephaleniam, Vlyssis quondam insulam, in qua Same erat, paucis ante diebus per uestrum & Venetorum exercitus à Turcarum potestate ereptam, prehendimus. Hæc insula frumento, uino optimo, serico, murice, gregibus atq; armentis, ob ingentia pasca, alijsq; humano uictui necessarijs prouentibus abundans est. Sed & ipsa nunc incurfionibus infestata, male culta & hominibus parū frequens est. A tergo Sames Græciæ continentem uersus facit Dulichia sinusq; Laërtiacus: quem his etiam temporibus Golphum Larte Veneti nominant. Post triduum quo stetit in anchoris in littore Samico à uentis aduersantibus detenti, discedimus: duosq; illo die scopulos, quos dicit Striuales Vergilianas, strophadas, præterlabimur: Zacyntho insula, quæ nunc Zanus dicitur, à septentrione uisa, quæ sexaginta millia passuum ab insula Same distat. Sed cum à Zacyntho & Strophadibus iam circiter millia centum nauigauiussemus, maris ira coacti Zacynthum regredimur. Ibiq; intra portum qui dicitur Natte semper fluctuantes, dies

egimus

A egimus in anchoris quatuor. Discedimus tandem, & litus abradimus Arcadiæ cum, Peloponnesiacum ue & Argium, loca omnia ob Turcarum incurfiones & crudelitatem, sed nunc præcipue, inculta, deserta & miseranda, cum Venetorum uires, expugnata urbe Modonensi, habitosq; in dedicationem Coronæ Græcæ oppido his temporibus distillimo, perfergerint. Sic nauigando beatæ Catharinæ die, quem, uti non bene factum, nauæ formidant, iole ad occasum uergerent, in insulam Citheræam incidimus: in qua adhuc extant celeberrimi templa uestigia. Vbi superueniens uentorum nimbus cum tenebroso ac uiolento pluuiarū lapsu, nos anchoras iacere uix passus est. Sequens uero dies in puppim nobis uentus offudit: quare eleuatis anchoris ultimo iam Peloponnesi angulo, quem nauæ Itali Caput, antiquo nomine Malei uocant, à tergo, Aegæoq; mari cum reliquis præter abrasas, Cycladibus insulis à sinistris relictis, altū capimus. Et hora circiter eius diei meridiana, fabulosi louis quondam insula Creta à Citheræa millia paulo minus centum distans, nobis apparuit. Cuius emporium urbem Candidam intramus nonis Decembris. Quod iter à Corcyra intra diem octauum hæc galeaceæ sæpius peregerant. Ibiq; quamuis ab omnibus pelagi mihi portus sit tuuissimus, tredecim continuos dies incolas aduersi nos uenti, ne egredereur, detinuerunt. Interea iocide insule rebus hæc pauca notauit. Ex insula uiridarijs rosarum & uiolarum manipuli, natuæ ambrosiæ alligati, cœli benignitatem testantes, ad me quouidie ferebantur. Vrbs autem Candida ad orientem sub Idæis montibus posita, uicinum sibi habet alium à meridie montem altissimum, qui nostra etiam tempestate mons Iupiter ab incolis appellatur. De Minoto uero Labyrintho, de quo potest tam multa fabulatur, examulim percontatus, extare illum reperi, esseq; subterraneū specum cautam intra montem: quinq; & uiginti passuum millibus in internis insule ab urbe Candida distantem. Sed maiori ex parte uestiæ collapsam, pluribusq; in locis dirutam affertur. Ex industria etiã plures aditus clausos: & lege cautos, aut, ne quis introeât, nisi illum senex aliquis indigena, qui meatus illos bene cognitos habeat, accensa face, introduxerit. Ad tamen quid aliud sit præter speluncam, quis illum intruxerit, quod ibi ex Palisphae natus Minotaurus fuerit, & manu Thesei interierit, minime sciunt. Natos autè apud ipsos Saturnum, Iouem, reliquos ue simplicis ac fabulose antiquitatis tyrannos, ignorant. Nec enim est quicquam in tota insula qui literas didicerit: aut quicquam scire aliud curet, præterquam de uineis aut gregibus & armentis: ex quibus uini & casei copiam exhauriunt immensam: quorum prouentuum permutatione cætera sibi iucunda aut necessaria comparant. Syluas Cretenses habere cupressinas ita peculiare, ut domorum omnium trabes, contignationes, tabulatasq; omnia ex illis arboribus, atq; etiam naues conflant, quodq; apud eos cupressi in case renascantur, mihi Cretenses affirmant. Noxiū præterea ueneno aut rapax animal, uputa lupum aut ursum, siue uulpem, uel huiusmodi alium ullum (quamuis in lacunis colubræ procreantur) insulam perisse nunquam prædicant. His paucis de insula Creta iuxta doctorem scripta collectis, Candiæ portum sextodecimo calend. Ianuarij iam tandem egredimur. Rhodop; casu ac Carpatu reliquis ue multis insulis adiacentibus à sinistra relictis, Alexandriam Aegyptiam uersus, quæ Creta australis est, proras dirigimus. Quom maris tractum quadringentorum millium passuum dimeititur. Id nō paucioribus quam sex diebus peragere per tempestates licuit: è prora enim interdum, à lateribus plerunq; nos fatigabatur. Sed eo præcipue die quo Alexandriam attingimus, nos tumidissima procellarum rabies comitabatur. Contra Alexandrinorum omnij opinionem, plenis tectis ac pinnis nostri portum expectatum, mole ad occasum uergerent, decimo calend. Ianuarij, exitum apprehendimus. Fuit ibi eodie rara nauigantibus, ex ueterum nauarum sermonibus, acciderunt. Vndarum cu-

De Laby
ritho.

In Creta nullū
animal noxiū.

*Reges Barba-
ros sine muneri-
bus longquo-
co mitum orato-
rum accedere o-
ribus non licet.*

C muli, qui sese nobis interdum eleuabant medijs, socios à nostris, & nos à socior-
um oculis surripiebant; imò & plerumq̃ non modo naues, sed & nauium ma-
los penitus abscondabant. Salientium undarum spondas percipientium adeò
magna moles interdum erigebatur, ut semel atq̃ iterum ad altam galaeae par-
tem, tanquam densa nubes, in mare caderet. Pedibus insilire uix quisquam po-
terat. Vidi ego prætereà ac dimensus sum, fluctibus egredientibus, inlustram
nostræ galaeae spondam duos & semis cubitos sub aqua interdum delatuisse.
Dextra enim ab occidente uentus furebat. Sed eius nauigij ita bene formata est
& compacta contextura, ut quâ ipsamet unda ingreditur, eadem regreditur.
Et si tota sub aquis ipsa nauis submergeretur, ueluti anguilla aut agiles delphi-
ni, eadè ui undarù impulsa qua obruitur, emergit. Noctè igitur superueniente,
in captato Alexandrino portu nouo septentrionali (alium enim habent anti-
quum tutiorem, quem nemini Christiano uidere fas est, occidentalem) anchoras
summa cum lætitià demittimus: alacriq̃ animo ab Aegyptijs propter uarias
non minus gratas quàm utiles quas ad eos merces important, sed auri argentiq̃
atq̃ æris præcipue, galaeae recipiunt. Ego uero habita descendendi e nauibus
ab Alexandrino prorege uenia (neque enim aliter captare terram fas est
cuiquam) à Barchinonensi quodam Philippo de Paredes, Hispanorum & Gales-
lorum in ea prouincia consuli iudicario, hospitio suscipior. Tabellarumq̃ cele-
stem, ubi sum ingressus Alexandriam, ad Soldanum de aduentu meo significæ-
mitto, Cairum, quæ est Babylon nunc Aegypti, Idumææ, & Syriae, regis sedem,
mitto. Mos enim est ut edictum præs Aegypitum, quicumq̃ eas oras attingat,
expectet, quàm ad eum iter capere auit. Interea igitur dum edictum oportior
regium, tertium esse Alexandriam à Merocè iter, climata considerans, quid à no-
bis distet Alexandria animadueriebam. Hyematum Alexandriae hirundines,
miliuos, quos regales in Hispania appellatis, cæterasq̃ uolucres, pontù hyme
adueniens à nostris regionibus Europæis transfuantes, tendere cognoui. Hiero-
lidas & habebat arbores ac uiridaria Decembri & Ianuario mēibus. In sextum
D ab ingressu meo diem impatientis ocei Alexandriam perambulau. Proh dolor,
illustrem, maximam, habitatoribus referentissimam, pulcherrimam, opulentissi-
mamq̃ quondam Ptolemæorum sedem Alexandriam, collapsam, dirutam, mario-
ri ex parte desertam miserando spectaculo, deplorau. Heu in felicem, quæ &
quanta mœnia, quales & quàm amplæ eius urbis strætæ uix, quàm conspicuæ
domorum frontes ad cœlum tendentes, qui portarum fornices. Sed in cinerem
uersa domorum interna omnia prætereuntes conspiciebamus. Vnde hæc tam
lachrymosa ruina emanarit, uaria mihi frustrationes adductæ. Alij pestiferæ
contagionis rem ascribebant, alij bellis ac ciuium seditionibus attribuebant. Sed
regum seuitiam, post transportatam trans Nilum imperij sedem, & alienigen-
narum tyrannidem translucentam, potissimum eius depopulationis causam fu-
isse nonnulli arbitrantur. Quotquot enim Soldani creantur, Alexandrinos
incolas (qui sit Alexandria, excepta Damasco, regnum omnium Soldanico-
rum emporium & negotiorum sentina) explant, & itaq̃um mercenarias oues
pro libito excoriant. Neque abest quia à plerisq̃ per cruciatus & tormenta dela-
torum susurris admoniti, pecunias extorquere soleat: nulla alia ratione media,
præterquam, uolumus pecunias. Quapropter quicumq̃ mercatores, aut alteris-
tismodi incolæ diuites, eas inhabitant prouincias, die noctuq̃ suam perniciem
ob diuitias quas possidere creduntur expectantes, tremunt, curisq̃ ingentibus
confecti uici degunt infelicè. Inde est quod hæc tempestate tenuia sint commer-
cia, nullaq̃ gemmæ uel pauca reperiantur: pauperes enim se esse mercatores
omnes simulant, & parcè uiuunt ac uestiuntur: omnia parcius solito, ne in suspi-
cionè incidant. De his iam fatris: ad nos redeamus. Dum igitur edictù regium, quod
me accersat, sollicitus operer: nulla esse Soldano curam, nō modo de edicto ad

*Vbi hirundines
aliæq̃ id genus
uolucres bene
munt.*

M me mitto, uerum etiam esse iratù, ad uictumq̃ meum ægre tulisse, renuntiatum
est. Veritus nancq̃ est defectionem. Sed iræ causam inde nactus est, uerà diffimulans,
quod paucis comitantibus me adire, nullaq̃ dona ad locum asserre, ludeat,
Mauri hæteratq̃ à uestris regnis eliminati, quoru nō parua copia ad eas regio-
nes cõfluxerat, malo animo retulissent. Deditignatur enim, & se barbari illi negli-
gi & flocciferi arbitratùr, si audeat ulla potentia oratores ad eos sine optimis mu-
neribus destinare. Opprobriisq̃ & ludibrio fieri ducit, nisi missus orator longo
ordine comitù accesserit. Quibus intellectis, tum beneuolentiæ captatione, tum
perficitur frõne opus esse animaduerum: cum superblissimè & summe barbarum
hoc genus hominù esse perpenderim: quapropter duos illos Franciscos fratres
barbatos, quos uix comites mecum habebã, qui me suoq̃ nomine Soldano ta-
lia dicta referant, properanter mitto. O summe Mahometharù imperator, ca-
tholicorù regis & reginæ Hispaniarù oratorij, qui iam intra tuae diuionis limites
terrà tenet, relaxat fuit, obrektorores scelestosq̃ perturbasse: teq̃ quod nulla ad te
mendosis, tum dolosis animum tuò delationibus perturbasse: teq̃ audiuimus, tum men-
dosa tulerit, quod te paucis comitantibus ad te uenire arbitreris, iratum esse,
aduertimq̃ ipsius te paruifacere, præciuit. Sed ut uirtutisq̃ rei fererem uitu & pa-
cis auribus rationem admitteris, fore, ut tibi satis fiat ad uinguum, existimamus.
Regius hic orator, potèssime rex, dona, ut alios oratores cõsuecere prædica-
tur, se nō modo tanto principè digna, sed nec ulla quidem uel minima tulisse, fa-
tetur: quoniam à suorum regum moribus ducitq̃ regi donis ad eos cõsuetudi-
prohibet. Quod uos honorificum esse ducitis, id inter occidentales principes pro
iniuria habetur. At tamen si uestros mores, ueteremq̃ hanc apud uos cõsuetudi-
nem tantopere uiguisse cognouissis, quod nullus salicet orator uos adeat sine
muneribus, libèti & ipsi animo opima ad te dona illi dedissent: cū uos in amoris
argumentù, non autè arrogantis uel auaritiæ causa id cupere uideamini. Quod
B autè per se gens hæc, pacis & cõcordiæ regum inimica, seditionis & discordiæ
seminariù, à catholicis suis regibus, ueluti perniciofa cotiguit, eiecta, ipsam non
deceter comitatam ad te tantum imperatoris uenisse referunt: inuidiose ac falso
delatum, inquit & nos, qui mortem potius subire q̃ memari in tenui præferim
negocio sumus edocti, in idem fatemur. Vidi uis enim, uidimus ipsam triginta
uiris ornatis, præter eos quos itineris longitudine ualeitudinaris defatiga-
tos in diuersis reliquit regionibus, comitatù incedere. Mitto igitur, ser enissime,
mittito, eumq̃ accerit iubeo: et si aures dictis eius faciles præliteris, haud quid-
dem te postea illis admissis audiuisq̃ penitebit. His itaq̃ Soldano per menses
nūcios relatis, ipsius Turcmano primario auidè referete, quem uestris maiesta-
tis nūcios delati, ipsius Turcmano primario auidè referete, quem uestris maiesta-
tis nūcios delati, ipsius Turcmano primario auidè referete, quem uestris maiesta-
tis nūcios delati, ipsius Turcmano primario auidè referete, quem uestris maiesta-

Lx urbe Alexandria, Aegypti reliquarumq; regionū Soldanicae ditioni subditiarū, emporio primario, catholici rex & regina, cum iam iter in interna provincia ad Soldanum facturus essem, quae mihi ab urbe Venetarū discendenti ad eum usq; diem calamo digna uisa fuerat, breui compendio exaravi. Nunc autem quae a septimo calend. Februarij die, quo ad Soldanū accersitus pedē moui, sese mihi obtulerit, quam breuius quam ue dilucidium potero, profectū studebo. Septimo calend. Februarij hora antelucana Cairum, eius imperij caput, quae aliās Babylon est, ab incolis alterius Euphratae Babylonis quondā habitata, profecturus, discedo Alexandria, Hispanis negotiatoribus omnibus, quotquot commerciorū causa Alexandriam cōuenisse reperi, comitatus. Hos enim mecū adducere curavi, ut eum ceterarū numerū implerem, quem meli nunciū ad Soldanū animum disponendum per me mihi adduxisse me Soldano retulerunt. Roxetum quondam Canopum Nilū ostiū, ab Alexandria circiter quadraginta millia passuum distans (per iter arenosum, incultū, desertū, in quo neq; domiciliū ullū neq; arborem, praeter alicubi palmas, ullā reperimus) altero die festi uenimus. Dum Nilica nobis nauis paratur, alimētāq; necessaria cōemuntur, circiter integrū diem cum morati, Nilum ingredimur. Neq; enim Christiano cultū, propter Arabū grassatū & rapinas, terrestre iter patet. Hinc nāq; nō modo Aegyptū, sed Africam unā & rāam ab oceano atlantico ad Nilicas ripas Africę partem cōtinuis incursionibus infestant. De quibus cum satis ocij mihi suppetat, non ineptam fore digressionem existimas, plerūq; aggressus sum differere. Gens haec est innumera, uaga, sine domibus, sine statione, sine quiete ulla, sub dio semper uersans, semper in motu: camelorū dorsis uoxores, filios, & quicquid suppellectilis affequitur, portās: adusta solis ardoribus: bellicosa tamen, sed sine certo imperatore. Plures habent dispersi Arabes inter se duces, sed discordes & factiosos. Hinc est quod imperio ipsi qui liberi sunt nō potantur, cum sibi inuicem capitali semper odio insidentur. Imperatorem cui obtemperare studeat, si Arabes inter sese eligerent, de seruatorū manibus sceptrum facile abriperet. Est enim errantium Arabum multitudo ingens: Mameluchi uero, id est serui regij, quorum opera Soldani ad regni gubernaculum & bellorū summam utuntur, numerum nō excedunt x millium. Sunt praeterea Arabes, omnium incolarum & eorundē Mameluchorū sententiā, nobiles & industrij: Mameluchi autē maiori ex parte ignobiles, mōtāni, à piratis è mōtibus ut plurimū Scythicis supra Euxinū & Maeotidem rapiti, emptiq; à Soldanis & eorum principibus: unde serui, de quibus supra in ista dicemus. Nunc autē ad iter redeamus. Cōtra Nilū fluētā pridie calend. Februarij Bullacum Cairi suburbium cum aduefserat ad nauigantesprehendimus: ibiq; in nauī pernoctauimus: neq; enim ausi sunt duo illi comites mihi ac duces dari palatini me credere barbarorum perfidia. At tamen ex ipsis unus ad Soldanū celeriter procurrit me Bullacum aduenisse nuntiatum. Quapropter cum primū eluxit, ecce Mameluchis reliquisq; indigenis implentur uisendi studio littora Nilica: raro enim ad ipsos nostratium aut diuerso habitu quiscūq; admittitur: praeter paucos aliquādo mercatores. Sed prior accedit Trucimanus, in nauimq; ad me descendit, & quissam, cuius, quōue fato huc fit appulsus, ad eumq; deinde statim peruenerit, petenti mihi, enarrat. Se esse Valentini cuiusdā cuius Ludouici Pratenfis nomine, filium: in oppidoq; ipsi uestrae Valentiae finitimo Monblanco natū predicabat. Tempestate autē, cum ad adolescentulū per ea maria patroni cuiusdā nauiculi famulus nauigaret, in litus cum cete

Arabum uero gentiū uita.

Aris omnibus qui ea nauī uehebantur naufragio proiecūm, ad Soldanū manū, ex eius provincia statū, deuenisse. Quotquot enim per ea littora naues franguntur, ex ueteri eorū instituto & consuetudine, ad fiscum cum hominibus bonisq; omnibus deuoluuntur: si praesertim piratica uel alteriusmodi, nō mercatoria, nauis esse reperiatur. Sed triennali tandem carcere durisq; uinculis & urgenti inedia fe delatigatum, Christum uerbo abnegasse, Mahometicoq; more fe dispreputari passum fuisse, & mutale hōmen, Tangaribardinūq; uocari, grauitur suspirādo, fatebatur. Nec abesse tamen quin catholicam fidem animo seruaret, Christumq; supplex ijs quibus solebat orationibus quotidie coleret & adoraret. Ad eum autē inter eos barbaros splendore sua industria & laboribus accessisse, dicebat. De optimatibus enim Soldanicis unus est, cum redditibus septem aut octo millium auri drachmarum. Dum haec mecum Trucimanus Tangaribardinus colloqueretur, primates alij duo palatini, Trucimano potēiores, orationē superiores adueniant. Sunt enim apud eos tres optimatū gradus, uelut apud nos, quos uulgō dicimus comites, marchiones, duces. Tunc ē nauī, Trucimano duce, ad illos egredior, equumq; regij, quem ipsimet secum, Soldanū nō mine, mihi donandū regio apparatu ornatū duxerat, ascēdo: urbem uersus iter unā omnes capimus: nec breuiore q; duarū horarū spacio interiecto Trucimanū domū, quae mihi intra urbis moenia hospitio fuerat obsignata, attigimus. At tamen per hortos, & interspersa praedia ac uiridaria, non autem per contiguas semper domos, proficiscēbamur. In calendis igitur Februarij anni quingetesimi secūdi Babyloniam Aegyptiam, à qua magnus hic barbarorum imperator Soldanus Babylonicus uulgō appellatur, à iunioribus autē Cairum nuncupatam, urbem populosisimam ingredior. Falsō pleriq; urbem haec Carras appellat: quia Carrarum urbs est in Arabia: in Assyria uero altera: in Aegypto nulla. Ibi ceteris omnibus, qui me fuerant comitati, domum dimissis, cum Trucimano quanto studio possūm ago, ut det operam & incumbat totis uiribus, ne meus ad Soldanum accessus differat. Nam si foret uentura galacae, quae me aduexerat, negotiationibus suis peractis, sine me reuertēretur, fore ut serō postmodum commoda mihi reuauigatio sese offerret: cum neq; praesō sint alia tuta in illis littoribus in Europam reditura nauis: & Turcorū piratis sint maria reuera. Trucimanus autē cuius est emergentia cuncta Soldano referre, obsequij uestri cupidus, paucis repetitis ad Soldanum equitat: illi quid petierim relear: ut quamprimū sibi per ocium liceat, nos audire uelit, me nomine, rogat: quīue quales & quāti sitis, patrio affectū longis sermonibus aperit. Annuat dictis Soldanus, tantorum regum oratore uisendi studio incensus: ut me ubi crastina dies effulserit ad se ducat, Tangaribardino imperat, Is domum laetus reuertitur: quae acta sunt enarrat. Postero die, qui erat nonarum Februarij quartus, primo mane (ante ortum nang; solis, aut cum tardius iam exorto, Soldani ex ueteri consuetudine semper audituri prodeunt in publicum) ad regiam proficiscimur. Haec est haud fecus super addito colore oblongo ad latus urbis erecta, quam Romae sacrum summi nostri Pontificis palatium: aut propiore simulacro, uestrae Granatenfis Alhambrae de Maurorū manibus cum regno simul cepta perpe milis. Vbi enim paulum ascēdimus, in laeum conuerfit portae occurrimus, altis ac immēsis turribus munita: in cuius uestibulo, ueluti in uestrae Alhambrae ingressu, è regione podium exstat eminēs aliquidantepet. Ibi primū ex optimatibus quendam, cui erat arcis eius custodia, multus Mameluchis circumspatū, sedentes inuenimus. Dextrorūm deinde nobis iter capientibus, longa fere uia sian tibis undiq; reuera Mameluchis ostendit: per quos medios cum progredieremur, eius adeo barbarae enutritae multitudinis ordinem ac taciturnitatem admi ratur sum. Neq; enim eorum quiscūquam obstrepuat, aut loco efferit unq; ut nō ulterius, uti in similibus sit spectaculis, audioribus oculis intuerentur. Ita proce

In quali erce quibusq; cū nobis habi tet Soldanus

*Mahometica
genis fedendi
mos.*

C dentibus nullum unquam sese nobis obtulit impedimentum. In eo ferè medio spacio fenes circiter triginta imberbes macilentos in quibusdã foribus ueluti po-
sitos sedentes conspicimus, eunuchos esse Soldanicos, uxorum eius & pellicum
custodes, didici. Soldanus tandem in impluuium grandi super tribunali quatuor
graduum, reductis sub fe, nostrarum feminarum more, loco fedis pedibus, seden-
tem inuenimus. Totius enim gentis eius Mahometica mos est eo pacto sedere,
ac solo ueluti animalia bruta capite inclinato uesci, atq; sub dio ad se uenientes
audire. Soldanus tum sui Trucimani & meorum nunciatorum uerbis, tum alio-
rum per eius regiones commercia tractantium relatu, quanta sit uelutis potètia,
quàm magnus in uobis animus, quàm pollètes sitis uirtute bellica, edoctus: glo-
riæ ac saluti suæ conducere non mediocriter à tantis regibus oratorè ad fe mitti,
cognouit in ea præsertim fragilitate in qua ipse, ut infra dicemus, uersabatur.
Propterea ut ego intra tapetes à media uersa eum impluuij parte fratros, cõtra
moi em suorum maiorum, admittere: neq; ego quater prostratus terræ, uelstro
nomine, uti ceteri solent oratores, ofculari, æquo animalibus passus est. Est enim
horum barbarorum, catholici reges, arrogantia tanta, ut quoniam inuitis omnibus
Christicolis nostræ religionis iniuam locum possideat, ipsos adorare quicunq;
adeant Christiani cogatur. Tangarbardino igitur, cuius est ad Soldanum orato-
res ducere, eorumq; postulata interpretari, referre, uelstro nomine Soldano
salutem impartior: Is grauiliter sibi fuisse nostris aduentum responderet: scq; suarq;
omnia læto uultu offert. Porrectisq; illi uelstris literis, & per Trucimanum, qui
optime adhuc idioma patrii callet, aperitis, iterum à Soldano ad me cum nouis
redit oblationibus. Atq; iterè ego gratiarum actiones, uelstro nomine, quod me
ia pacato animo & serena fronte suscipi, remitto. Quid aliud q; mea dicta illi
Tangarbardinus referret, propter loci distantiam percipere nõ poterat: à Soldano
enim passus, meo iudicio, circiter uiginti distabat. Sed nimirum cum patrio adhuc
amore seruens, & uelstri obsequij cupidus, ad beneuolenti nobis reddendũ Solda-
num, alia quæ eius auribus bene sonabat, meis dictis interijciebat. Id ego, quod
illius sermonibus attentissimum alacriorumq; paulatim fieri Soldanũ conspicie-
bam, suspicatus sum. Tertiò, atq; tertio citus ad me reuertitur: ut bono hilarisq;
animo sim: ut si qua mihi in terra Soldanica diuina terminos graua fuerint, petam
à Soldano, reportat. Illi ego, ne ista in casum gesto finit, ne ue ista unq; tam inusita
apud ipsos humanitas in quenq; de uelstra memoria probabatur, me daturum
operam polliceor. Ita salutationibus gratiarum ue actionibus & pollicitis
uirinq; multiplicatis, temporis aliquantulum trituimus: nec aliud quicq; hoc primo
conuictu peractum est. Negocia enim in diem dominicè sequentè remittuntur.
Soldanũ interea dum Tangarbardinus illi meo nomine alloqueretur, ego autè
otiosus quid relatinus esset expectare, diligenter inspexi. Is est uir natus annos cir-
citer quinq; & quatuoraginta, patri more barbatus, nec densa tamen aut oblon-
ga nimis barba: uultu iucundo, facie pingui suffuscula, aspectu feroc aliquan-
tulum, oculis reductis, paruis, graui motu, statuta, ut à sedente colligere potes-
sus, plusq; mediocri. Orius autem è Synthia, ex motibus quos uulgò Ciarthesos
uocant. Inde nanq; & ex Ruxia regionibus pars maior Mameluchorũ raptã,
per Soldanica regna uenium ducitur. Indumentũ uero ipsius eo die, ex glauco
serico, raso, forma cõmuni. Neq; enim uarias habet superiorũ uelstrũ concursus,
præterq; in manicis, quas optimates curras & breues ferunt: ceteri autè usq; ad
digitorũ extremũ productas. Est nimirum superior illorũ uelstrũ, paruo distamine
ab ijs quas uelstri Granatenes Algubbas uocant, Hispani autè marlotas, Ma-
meluchorũ talares omnes, quas solo cingulo leuiter stringunt, de cetero distinc-
tũ. Neq; enim illis uelstris interiores corpus aliter premunt, quàm illa superior.
Neq; caligis utitur, sed nudis pedibus, crepidas tantũ, nostrorum Fræscorum
more, gestant. Capitis autem uelamina ualde diuersa. Per ea nanq; non modo

*Soldani des
scripio.*

Vestis.

Iudæi

A Iudæi & Christicolæ Soldano subditi, qui uestium eadem genera ferunt à pos-
pulis Mahometicæ legis, & à Mameluchis, sed simplicium Mameluchorum ab
optimabus, & optimatum inter fe, discrimen cernunt. Mahometicus popu-
lus uelamen fert, multis gyris lineis, quomodomodum & Iudæus & Christicola,
insinuatum. Sed Christicola glauco, Iudæus croceo, Mahometicus albidis, co-
loribus discernuntur. Mameluchi qui Soldanici sunt ministri, pileum ferunt læ-
neum aut cymatlem, spithama altiorè, ualde pöderosum, durum, duobus con-
futum coloribus, utrius ab imo, à lateribus nigro. Cæteri autè qui aut sunt alio-
rum principum, aut Soldanico tantũ stipendio censiti, nec aliter ministri, galero
rubro, uilloso, cubitali, diademato quasi, à lateribus plano, dignoscuntur. Prin-
cipum uero duorum ordinum inferiorum uelamen lineum est, sed à uelamen-
to populi ualde dispar. Populus enim suum simpliciter in rotundum uelamen-
& conuoluit: isti autem arte compactum & mire compressum, in aliamq; for-
mam in diadematis modũ constructum, ferunt. Summi ordinis isporum, à quo
Soldani, ueluti ex nostris Cardinalibus summi pontifices creantur, capitale te-
gemũtum distonum est, & maxime ridiculum. Ex linea & ipsum tela tenui, sed
rhinocerotici opus cumuli. Ex sexaginta nanq; & interdu septuaginta ulnis,
in circumflexiones uarias, in gyros diuersos, in cornua demum deflens, consecũ-
tum est. A sede uelaminis quæ insiguit capiti cornua sex, quorũ quatuor non
longiora spithama, sed magno lacerto crassiora, prodeunt: duo uero alia, ueluti
adiacentia scopulis promontoria, de medio breuium quatuor, cubitalia ferè, in
cochleæ cornuum similitudinem, surgunt. Illi, mediis suisq; aliunde fibros
barbaros quàm à uernali cochleæ, ea subannatoria cornua sumpsisse arbitri
possum. Rem nanque alteri cutquam similiorem confexisse me nunquam pu-
to. Idem habebat Soldanus eo publici spectaculi die cornuti capitis tegumen-
tum. Neq; enim postquam supremum gradum ascendit, distonum ab optima-
tum ornato, de quo ordine creatus est, habitum sumit. Cur tanti ponderis,
tantũ impedimentũ struem sibi iniicerent, quæ implicitè uertere uix caput im-
morto corpore ualent, à Tangarbardino prius sciscitatus fueram. Is duas mihi ra-
tiones adduxit: ne salicet leuiter caput mouèdo à uirili grauitate secedo aut stul-
to gestu aliquid discedere possint. Ne ue, illi oneri affuent, galeam postmodum
quando bellum ingratum ferre fastidiant. His ita actis & consideratis à Soldano
dimittor: à quo cum domum rediturus iam tæra uerterè, id spacij quod à Sol-
dani cõspectu ad primum arcis ingressum tæra, utrinq; stantibus Mameluchis
circumualatum, ut passibus metretur, nec minus ut assantium Mamelucho-
rum copiam dinumerarent, hos, qui me sequebantur, iussit. Mameluchorum nu-
merum circiter quatuor milliũ assuisse: passuum autem circiter octingentorum
spacium intercessisse, comperi. Neutrum tamen examissum quicquam circũ-
spiciendi studio dinumerauit. Cum autem à Soldano duas iam custodias regre-
dientes transgressissemus, quorundam hominum diuerso aliquitũ per habitus ab
Aegyptijs cuneo effimur obuij: qui postq; in me toruis oculis, rugosa fronte,
ferybũdo supercilio, rabida maledicta submurmuradè detorserunt: Trugimas
no quedã arabico idiomate Mauritano sublocuti sunt. Quibus Trugimanas
parumper minitans, ut tacerent, inuissè uisus est. Inter eundè, quinam essent,
quid ue quererent, quàm solliciti, & cur ita angerètur, mihi Tangarbardinus
aperuit. Oratores esse illos Numidas & Mauritanos, de quibus in calce libri se-
cũdè mentionè fecimus, significauit. Qui quoniam non modo in me ceteros ue
Christicolis Soldanum nõ seussisse sensissent, uerumetiam honorifice ab eo fuisse
susceptũ didicissent, animo cruciabatũ, & mentis turbulentiam pallore uisus
ostèdebant. Hi permanèt in foribus mœstis non domũ reuertitur. Interea loci,
dom negotijs pertractadis assignatus mihi dies aduèct, ne tempus ullũ frustra
mihi de manibus, ut uulgò dicitur, euadat, de regionis natura, de incolarum

*Velaminũ
ca
piti uarietas.*

*Cur tam gra-
uia onera impo-
nant capiti.*

C moribus, de feruorū imperio, cæteris ue rebus, quæ memoratu mihi digna uisū sunt, pro tēpore seruatū sum. Quare neq; ablonē mihi uidebitur, si eorū quæ collegerim pieraq; breuib; enarrauo. Prouincia est Aegyptus, satis ample lateq; à cosmographis & historis depicta. Vrbem autē, prouincie nostra tempore caput, Cayrum incolæ appellant. Hæc est in Asia trans Nilum; Alexandria uero citra, propterea in Africa. Nilus enim, serenissimi principes, Asiam diuinit ab Africa. Vrbes ea primaria populolissima, ingens: de cætero prouincia ciuitatibus aut oppidis infrequēs: cum sit, præter eas quæ inundantē aestate Nilo partes irrigantur, arenosa, Arabumq; continuis incurſionibus infestata: præcipue tamen ob feruorum suam tyrannidem oppressa. De quorum initio moribusq; priuſquam ad alia progrediar, pauca pertingam. Vnde ad feruorū maius tam magna res imperium uenerit, qui Aegyptio, Syriæ, Arabiæ utriq; ac Idumæe uniuersæ dominantur, uaria reuerentiam uero historiam minime se habere dicunt. Aegyptius feminas in maritos, deficientibus liberis, ad imperij gubernaculū sibi tunc seruos suffecisse: quādo perierent omnes Iudaicum populū, Moysē duce, fugientem insequētes, cum suo Pharaone mare rubrum abforbuisse, pleriq; autem neq; id publice recitare haſitant. Sed longæ ambages. Aegyptios alij sua fide, ut se accepti à Ioseph Iacobita beneficij, qui Pharaonis seruus Aegypti uniuersam fame peribidam uaticinio liberaſset, gratias offenderēt, ad seruos imperiū detulisse, prædicāt. Sed priore fabula meo iudicio fabulosius. Qui uero præsentium ratione moti, de ignotis iudicium faciūt, uerū milis rem diſserūt. Seruos quondā sumptis in dominos armis, imperium sibi, præsentis cuiusdā exempli argumento edocti, occupasse coniectāt. Caybeio namq; Soldano uiuente, qui felicissimo ductu tres & triginta annos scepro positus est, Mameluchorū seruos Aethiopo quodam duce trans Nilum à dominis armatos secessisse, multorū memoria probebatur. Eū enim sub feruorum ingēs multitudine, cum nullus sit Mameluchus, qui dominū non habeat duos aut plures, pro cuiusq; gradu ministerio addictos, Indos, aut Aethiopes famulos precio emptos. Horum defectio, magno exercitu comparato, Caybeus ipse occurrit, feruulēq; impetū armis oppressit. Aliter enim de ipſo & Mameluchis omni bus actū ea tempeſtate fuisset. Prudētiore igitur, interemptis quondā dominis, imperiū seruos usurpasse pro certo habēt, cum nullus fuerit unq; hoc Caytheio potētiore, aut ipſi fuerint sub eius imperio contra dominos inſurgere. Quæ uero ex uarijs ego autoribus collegerim, alius aliquid rem trahendo, non in uia dictū uestra maiestas accipiat. Ab anno septingentesimo quarto à salute nostra & Christi natali, Aegyptij de Mahometico genere regem, ut se à Græcorū seruitute liberaret, sibi creantur, qui Caliphus appellabatur. Ab huius Caliphi nomine, reliqui omnes Aegyptij reges Caliphi sunt appellati, ad annum usq; tertium & quinquagesimum supra milleſimum. Tunc nanque Almerico Christiano Hierosolymorum rege Caliphum bello urgente, Sultani Syriæ regis auxilium Caliphus implorat. Mititur à Sultano Syriæ Sarraco dux militiæ. Caliphus succurrit. Almericus & Christianos pellit. Ast Calipho in uincula conſectō, regnum Sarraco usurpat; seq; ibi Sultanus, à sui principis nomine, non regem, uocari. En Soldanorum initium, anno ab hinc nono & quadragiesimo supra quadringentesimum. Est namq; hic annus quo ego hæc ex itinere scribo secundus & quingentesimus supra milleſimum. Non multos post annos Sultanus hic Aegyptus ad Melechsalam per successum uenit. Is Melechsalam à Tartaris per mercatores magni feruorum numerum, qui Comani dicebantur, in Antiochia finibus bello uictorum coëmit. Ita seruos Melechsalam instituit, ut eorum opera liberis abſectis, bello & pace & in prouincijs gubernandis & petraſtandis armis uteretur. Melechsalam dominum serui trucidant. De seipſis Tuquemium Sultanus creant, & regno inſident serui. Ita in feruorum

A uorum seruitutem ad hæc usq; tempora redacta est Aegyptus. Ex horum collegio Bondocadar Sultanus, anno octauo & sexagesimo supra milleſimum ducentesimo, à Christianis uniuersam Syriam & Palæſtinā abſtulit; præter Ptolemaidem, quam deinde Melecatrapphus Sultanus post annum tertium & uigintiſimum à Bondocadar uictoria Christianis ademit. Sancto tamen sepulchro omnes barbari pepercerunt. Ad Caybeum, à quo digressi sumus, iam reuertamur. Hic est ille Soldanus, cuius auspicijs Turcarum copias ingentes paruā Mameluchorum manu sepius effuſas audiuimus. Nec eorum disciplina militari percongnita, sum quidē admiratus. Nam ubi primum & moribus, ut plurimum, Scythicis uenium allati sunt, in quibus inedia & frigoribus afflicti, penē nudi obdurerunt, in domos suas hi barbari principes rudes illos emptos adducunt: die noctiq; nulla in re alia tempus ullum terere, quam in petraſtandis armis ipſo patiuntur. Ad quos erudiendos quilibet optimatur, pro cuiusq; opibus stipendios conductos domi magistros gladiatores habet, quibus nuper empti, ueluti tesſoribus equi domandi obſignātur. Ex quorum serua si in frenuōs euadunt milites, in Mameluchos cenſentur, alijs famulantur semper. Mameluchorum ordo equeſtris eſt, cum stipendio militari pinguiſſimo. Cuilibet enim ipſorum pecuniarius cenſus per singulas lunas (à luna nanque meſes computant) draſchmarum auti sex & quadrantis præbetur. Alimonia uero quotidiana Mameluchi portio tantū hordei eſt, quantum duobus equis ſufficiat alendis. Carnium autem libra, eorum more, tres in ſingulos diuiduntur. Rotulum ipſi libram uocant: ea eſt noſtrarum unciarum duodeuiginti. Panis uero ea datur portio, quæ ipſi & tribus ministris ſuppetat. Vnde cum nulla sit his alia præterquam de armorum exercitatione cura, ſintq; uiribus pollentes, & laboris semper cum egeſtate à ſuæ gentis natura nutriti, nec apud dominos lectis procumbāt, imò & duro ſolo, ſtertia tantum ſupposita uel tapetulo aliquo ueteri conſtrato quiescant, mirari deſino potuiſſe tales uiros numeroſiores hoſtium turbas aliquādo proſſigare. Hic ſermo, serenissimi principes, de ueteribus eſt Mameluchis. Iuniores nanq; ſunt numero pauciores, neq; illa, quam nunc rectauiſſimo, militari diſciplina inſtructi uigent. Veteres enim, exortis poſt Caytheium inter principes hos factionibus, mutuis gladijs coſumpti ſunt. Recētiore uero ex eorū ſcholis, hos uocant Tabachas, nō maturi armis, ut Mameluchorū numerus aliquis impleatur, educuntur. Horū tamen opera, qualescunq; ſint, ad regnorū regimen & præſidium Soldanus utitur. Nec alteriſmodi cuiq; ſumma rerum creditur. Mameluchi ex Christianis deliguntur. Hi Mahometæ ſectā, abnegato Chriſto, diuitiarum & inperij cupiditate pellecti, amplectuntur. Ex alia gente ulla cenſent neminem. À Iudeis nanq; fieri quenquam Mameluchū uentant, quoniam dolofos eſſe & capiendis armis minime aptos Iudeos purant. Ex Mahometicæ quoque legis uiro aut ſocinia genitos in Mameluchos conſcribere præ timore neq; ant. Atque id apud ipſos ſuis decretis & conſuetudine tantum inualuit, ut nec proprios filios, quoniam ab ipſis poſtquam Mahometicæ effecti, aut ex Mahometica muliere orti ſunt, armis inſtrueret, uel ad honores & magiſtratus euo care liceat. Fas eſt tamen pecunias, domos, ſuppellectilia quæq; ut prædia naſte legare. Ex Mameluchis proceres, ex proceribus Soldani creatur. Quare quoniam pacto à Christianis hoc genus hominum originem trahat, quanta ue cum noſtræ religionis ignominia, opprobrio & dedecore hi barbari dominentur, catholici principes, iam colligere poteſtis. Expergiſſimū aliquādo, & rem Chriſtianam capelline: non deerit ſibi Chriſtus. Gens autem ipſa incolarum eſt imbellis, effeminata, inermis, diſcineta, mollis, timida: mechanicis tantum artibus aut mercaturæ intentis; uitam ſilentio præterit ingloriam. Nec alijs legibus à Mameluchis gubernata, quam abſoluto iudicio. Eſt præterea Mameluchi cuiuſus tanta in incolos uniuersos poteſtas, ut claua lignea, quam manu

Mameluchorum stipes.
Alimonia.

Soldanorū
initium.

C gestat semper, quemcumq; incolam obtinere pro libito, uel leuissima occasione sumpta, liceat quod scilicet ipsum transeuntem tetigerit, aut ueniens non affurrerit, uel minus honorifice saluauerit, aut non citus loco cesserit. Interdum etiam nullam nactus causam, dum aut temulētus aut insanus uel aliā iratus incedens per urbem Mameluchos occurrit incolae, ipsum quotquot icibus libet percussit, nec multare miser audeat, nec in eius auxilium uel labium mouere quisquam intenteat: quamuis pater filium, aut filius patrem à Mamelucho cædi cōspiciat, æquo tamen uultu patiatur, necesse est. Nam perimere incolam in auxilium alterius, uel ipsum de percussus manu eruat, accurrentem, uel percussum, clauam ne feriat ulterius manu apprehendentem, Mamelucho impune fas est. Multos quippe, nisi caput illis uoluminibus impliciūt, de quibus mentionem fecimus, ferent incolae, Mameluchi passim occiderent; cum neque se defendere cuiquam liceat, nec in Mameluchis ulla interdum pietas uigeat. Incolæ cuiquam arma ulla, uel gladiolū quidē acuta cupidie uel reā, apud se habere, equo uel pedibus ambulanti, ueritum est. Rediūt autē, præter ordinaria uictrigalia, lex est, principum uolitas. Exigunt, expilant, extorquent, & ad ossa usq; exoriant. Propterea est animus ad uindicandum se in libertatem à tam impia seruitute adesse, uires tamen desecrēt: cū pecuniā, quæ sunt nerui belli, filis desint; exercitiū minime sint armis. Fœminas utraq; gens quotlibet, si alieni facultas inest, assumit sibi. Voluptatibus omnifariam dedit, futurorum uel nulli cura posthabita, uiuūt suōq; Mahometæ se magis gratum facere tunc arbitrantur, quando ardētius delectationibus incumbunt. A uino tamen abstinere Mahometica illis lege præceptū est: sed Mameluchi cum uinum assequuntur, multo auditus quam nos illud bibunt. Fœminæ per uias brachatae, uiri nudis usque ad genua cruribus ambulant. Vestes tamen uiri serē talares induunt; mulieres autem furarū tenus tantū: sed fœminæ caligatae. Infanos, deliros, lymphaticos uel homines, sanctos esse ac diuino spiritu afflatos arbitrantur, & colunt. Iudicate igitur, serenissimi reges, quam inausulto sydere regiones hæ gubernentur, in quibus serui dominantur, liberi seruiunt, graues opprimuntur, stulti extolluntur: ubi nulla fides, nullum ius, nulla pietas, misericordia rara, auaritia immensa, in domibus summa ob multas uxores discordia, foris ingēs inter se odium. Viget enim inter ipsos principes, ob diuersas post Caybeim mortem factiones exortas, incredibilis inimicitia; nec in re ulla magis inuigilat, uel ingenia atterunt, quam alter præcipitio ac ruinæ alterius. Quare uide hæc tam diuersa in una gente studia emanarint, unde sibi hæc adeo rabida simulas initium sumpserit, operæ precium erit aperire. Sed aliquanto altius, ut res ipsa planius intelligatur, repetendum est. Anno, à nomine Christi, quinto & sexagesimo supra quadringentesimum ac millesimum: ab eorum uero seductore Mahomete octingentesimo sexagesimo sectido uel circiter (ad unguem enim colligere id nequiuimus, quoniam diuerso à nobis ordine, computant annos) Imperatorem sibi Caybeium uirum Scytham hi seruit, quod antiquior, quod uel & magistratu summo & auctoritate polleret, elegerūt. Hic fuit ingenio & uirtute bellica præclarus, tenuitq; imperium annos tres & triginta. Quapropter ea diuturnitas imperij Mameluchos fidos illi effecit: quod ipsos sua pecunia ferē omnes coemerit, suōq; pane nutrierit; ueteribus uel arate uel bello aut uarijs morbis maiori ex parte cōsumptis. Inter hæc una disciplina, uno pane, sub eodē domino educatos, duo de laudioribus ac opulentioribus principibus, quorum alter Acbardinus, Campfous Campfomia alter nūcupabatur, inimicitias inter se capitales, etiam Caybeio uiuente, exercebant. Cum enim abo Scythas essent, amboq; à paruulis de Ciarcheffis uulgo montibus rapti, eodemq; pago oriundi dicerentur, Campfous Acbardinum rusticitatis arguebat, præ inuidia, quod faciliores Acbardino Soldanus aditus ad se præstaret: quod uel potentiores quam ipse magistratus asse-

A queretur Acbardinus, animo Campfous cruciabat: ita ut sit inter omnes uentosos ambitionis afflatus affectantes: perniciem alteri alteri semper machinabatur & astruebant. Quapropter cum grauior iam ægotante Caybeio, inclamaris ad erigendum aduersariū suum ad imperium, ob maiores pecuniarū & magistraturarum copias, Mameluchos Campfous Campfomia sentit. Caybeio ad hæc integro sensu laborantem, moesto uultu & obortis lachrymis, cum dictis adit huiuscemodi: Imperator optime, tanta fuit erga nos omnes tua semper humanitas & clementia, quod nisi maiorem tui hominem exuents, quam apud nos uiuentis rationem haberemus, ingrattissimos nos omnium seruatorum, erga optime de merentes dominos, & summorum beneficiōrū nesciō immem. res latere cogere. Hunc enim quamuis nobilem, paupertate tamē summersum: illum & sylus, alium ē pecudum custodia, ab horrendis Scythæ frigidibus, & urgenti fame, ac demum ex miseris magalibus, ad summas diuitias, ad præclara palatii, & calos rerum cardines, euexisti. Constitutus igitur, imperator maxime, ne ingrattitudinis detestabile nomen subeamus, filii tuū Mahometē, quē uti tu de beneficiis simulacriū uenerarum, in imperatōrē nobis eligere. Bonorūq; omnium hanc scito firmam esse sententiam. Caybeius autem longa rerum experientia sapiēs, Campfoui mentē aperte cognoscēs, qui nō fuit nisi causa, sed ne imperiū ad inimicum Acbardinū perueniret, talia moliretur, Campfou à proposito diuertit: hortatusq; est toto ingenio Campfoum, ut imperatoris electionē ordine suo ueteri, pro insuluit maiorum, procedere pateret. Se uno animo ipsos filiorum losco h' bere, quos ita fidos semper cognouerit: quos uel suo pane à teneris educauerit. Paucis repetitis Campfous discedit. Caybeius autē non longe post animā exhalauit. Campfous uero Campfomia quæ apud Caybeium egerit enarrans: Caybeiumq; sibi, ut filii eligerent, dixisse ementis, de Mameluchis quoscumque potest subornat. Mahometem, mameluchi auxiliantibus, in castellum ubi regia est, locat. Imperatorem creat. Is est eo tempore adolefens, annos nondum natus sexdecim. A summo eorū pontifice Māmetes cōfirmat. Habent em̄ & ipsi summū pontificē, ad quem huius imperij machina si Aegyptij homines essent, pertineret. Ius suū, ut ceteri cōsueuerit, Māmeti Ciarregiam tenent trium milium auri drachmarū precio potestate præstat. Ipse descendit: seipsum spoliat: Soldanum imperatūrū induit: abire priuatus, permanet in imperio Mammetes. Qui petulans & imprudens, tantæ uel mole implicatus lasciuire, sanguine gaudere, pecunias optimatū fuitre, nec illi moliri cepit: occasione nactus quosdam obtruncat: ceteris omnibus sicut generali cōiuitio insidias parat. Matri consilium aperit. Ea fratē suū, qui, Campfous Ciarcheffus nomine, de optimatibus & ipse unus erat iugulandus, monet, ne eo die quamuis inuitatus, accedat: eius nepotis filij sui mentē detegit. Campfous Ciarcheffus nepotiratus, qui talia machinatur, optimates conuocat. Imminens periculū enarrat: sibi consulat edicit. Optimates ubi adolefens animū quō tendat intelligit, Campfou Ciarcheffo magna ob propalati facinus pollicent. Rem dissimulant. Acbardinus interea & Campfous Campfomia, potentissimi duo primates, alter pecuniarū amplitudine, beneuolentiā sicut amicorū alter, sese inuicē duabus pugnis aperto Martē, & collatis signis, ita proferunt, ut uitæ tedio confectus Acbardinus, mortē obierit: Campfous autē Campfomia, domo, bonis, patria, extorris lateat, incertum an uiuat. Ab his duobus diuersa inter ipsos studia, diuersaq; factiones, quæ nunc eos exagitant, exortē sunt. Inde q; est, ut intra sextū à Caybeio annū quin quies iam Soldanicam sedem euacuarint: et sese inuicē Mameluchi ueterani suis quicq; partibus fauentēs telis consumpserint. Ad iam perturbatos optimates redeamus. Per Tomumbeium quendam armorum ducem, inferioris inter princ-

C pes ordinis, cui etiam Mammets necem fuerat minitatus, in fidiis Mammetis parant. Mammetem simul & duos eius Aminios, quorum consilio regebat, structo intra tentoria castrisna cōiunio, in agro iuxta uiam quā futurū Māmetem iter ad quedam lasciuia pulpamentis didicerat inuitatū, obruncat ex insperato Tomumbeus. Hic fuit infelicis adolescentis exitus, triennio nondū peractō, ā patre dum moreterē praeuulsus. Principes uero tum ut amicorū Māmetis animos mīterent, tum etiam ut accepti ā Campfoo Ciarchefio beneficij se gratos offēderent. Campfoo Ciarchefius eius auunculus, Tomūbeio nepotis interfectus trastrāne, coronant. Tomūbeius in proditiōnis mercede Eimirchebir creat. Is est magisteratus primus post Soldanum: exercitibus nanque praefit. Rebus sic stantibus, Zamballatus qui Damasco Syriacę praeerat, creationi non assensit: arma contra Soidanum parat: est enim eius gubernationis magna potentia. Tomūbeius sese debellaturū Zamballatum offert. Soldanus Tomumbei proditoris uersutū non scens, quamuis timere, dissimulat tamen: utq̄ fideliter ac fortiter se gerat contra hostem, nemq̄ peragat prouideret, hortatur, iusdet, rogat, multa pollicet. Sed incallum omnia. Colligit exercitiū Tomumbeus: in Zamballatū mouet: in Syriā proficiscit. Conuenit Zamballatū: nouam proditiōnem astruit: colloquuntur: foedus ineunt, Cairum ueniunt: Campfoo Ciarchefio regnū abripit. Prehendunt Alexandria intra munitā arcem: custodisq̄ fidiis traditur. Imperauit hic mentes tantū uiginti. Zamballatū spectro praeficit. Nemini parere Zamballatus cepit. Optimatū quōsdam diuersarū partium strangulat: alios in exitum mittit: pleriq̄ perniciem machinā. Venetos, Genueses, ceterosq̄ mercatores in Soldanicis regnis cōmercia tractātes, expilat, in carcerem & catenas trudit, tormentis, ut ab eis pecuniam extorqueat, affligit: nullū deniq̄ fauoritū genus praetermittit. In odium propterea principū & Mameluchorū omniū incidit. Quapropter eodem Tomumbeio, cuius ductu emerferat, moliente, proceres ā Zamballato delinunt: intra castrum regiam domum illum obsident. In diem nonum capiuntur. Alexandria & ipse uictus, ut fraus fraude puniatur, custodiendus mittitur: in ipso carcere post tertium uix mensem una strangulat. Imperauit hic menses nō integros nouem. Regia in Tomumbeio potestate uenit. Sedem capit. Coronat. Tomūbeus cum primū spectro potius est, non modo in diuersa factionis proceres & Mameluchos, quorum arma uereterē, sed etiam in populum, crudelitate media sese imperatū existimans, sauire cepit: nouas exactiones excogitat: sed praeter ceteras, unam inmoderatā promulgat: taxari domos omnis tam iocularum q̄ procerum & Mameluchorum imperatū: pro cuiusq̄ domus ualorem locationem exegit semelitem: qua exacta, iterum pro solui aliam uoluit grauorem. Quanto enim quilibet domus, huius rei praefistorū arbitrio, decem mensium tempore locari si locanda foret cōpeteret, tantum extorsit. A uide aliud intolerandum. Hic tam suae legis hominū, q̄ Christicolorum & Iudaeorū, quoscumque diuites fāme esse didicisset, de medio tollere, quaesitis occasionibus, nitebat. Cumq̄ proscritorū domos integras aliquādo depredaret, supellectilia bonaq̄ omnia, quae de miserorū inter thesauros rapiebant, ad mercatores & ciues diuidenda mittebat, cum mandato, ut illa duplo cōmererent. Quod si primo edicto recusassent, nō minorem in eos seuitiam exercebat, q̄ si in crimen laesae maiestatis incidissent. Consiliū igitur proceres omnes inierunt. Arma capiunt, castrisq̄ sepiē, Tomumbeio obsident. Quod die septimo, de uictoria, ob scelerosā conscientiam, desperās, per cuniculos ē castello delictū, intra urbem aufugit. Dies latitauit qua draginta. Proditus eadem ā fuisse affectus, ā Zamballati familiaribus, quē strangulari iussit, trucidat. Ita octauo nondū mēse peractō, generalis perniciēs gladius inimicorū confodit. Conueniunt proceres ut imperatorē deligant: omnūq̄ suffragijs stat Campfoum Gaurū, qui tunc Deudarius, id est curia praetor, erat, imperatorē creare: tum quoniā Tomumbeio deuinctus erat intima necessitudi-

ne, ut

A ne, ut Tomumbeia factionis perturbatos animos pacarent: tum quod is neque ualer uir esset, neq̄ potentia pecuniarū pollens. Quare dieicturos se illum facere post sedatos Tomumbeianorū furores arbitrantur. Campfōi igitur Gaurū aduentū: septem offerunt. Renuit Gaurus: ut se coronari patia, hortant. Inclamat tamen iterū recusat. Instant hi, abijcit ille. Se nullo pacto idem onus subiturū, nolēq̄ se huic tanto periculo addicere, fridens praedicat. Imperitiū, impotentē, inoptum se, huic tantae machinae regendae, fateri. Ex aduerso illū simulant: & quo acrius sumere provincā abneq̄abat, eo audicior illi ut provincā sumeret, persuasere conabant. Id cum affluat ab eo minime possent, penitent illū & illata ut in castellū portat. In solū locant regū. Pontifice qui eum septro coronāq̄ munit adducunt. Is iterū, (astus & similitates collegari ac perfidia noscens, nihil sibi minus q̄ quod alijs acciderat perimēscens) conuicet cogi se, qui minime diues sit, ad imperitiū capessendū: cum nassāca, id est donatiū, Mameluchorū minime potis sit per soluere. Vetus est enim apud ipsos cōsuetudo, ut quicunq̄ assumuntur in regni habenas, singulis Mameluchis drachmas auri centū in strenas, proceribus uero pro cuiusq̄ gradu diuersa millia, impartiat. Quod donatiū ipsi uocant nassāca, ultima acuta. Nec proditiōnis nota illi Mameluchi aut optimates taxant, qui cōtra eum Soidanū arma ceperint, ā quo pecuniarū hanc summam nō habuerint. Quae numerorū copia excedit interdū decies centena millia drachmarum auri, Soidanus cogit plerunq̄ eas extorcionis exercere. Ad hoc procer suo Mameluchorūq̄ priuatorum nomine Gaurō respondent. Bono animo fit: octo se menses, donec ex regnorū prouentibus pecuniam colligat, expectaturus: quōsi quibq̄ nassāca, pollicent. Sedit igitur quamuis inuitus Campfo Gaurus. Isq̄ est quē uestro catholico nomine legatus adiut: sed in regno fecurior ceteris, quod ipsidem artibus sibi nō paruauerit imperium, quod ue ipsis benignitate praecellat. Ast, uti solet in reliquis inter mortales, fortuna uices nostras cōmuta uit: quando paratissimas habiturū mihi Soidani aures arbitrabar, tunc ā primo proposito longe alienū cōperi. Multa enim tum in caput meū, tum in uestra famam, oratores Afrī, (quos in foribus Soldanicis meos expectare nostrū euen tum supra memorauimus) cum populo & optimatibus moliti fuerant: adeoq̄ illos suo & Granatenū ac Iudaeorū expulso rum nomine subornauerant, ut primarij Soldanicę parti inherentes eum turbat adierint, illiq̄ ruina mimmerē praenunciant: quia publicis uocibus, Soidanum, qui regum suae legis hostiū oratorem honorifice tractauerit, Christicolam esse, ipsiq̄ Maurorum perniciem placere, per urbem populum uniuersum proclamat. Sibi suisq̄ cōsulat, hortatur. Maximū esse iam inter Mameluchos, diuersarū partium praecipue, murmur exortum: qui, ut recens capiant nassāca, rerum nouarum studiosissimi sunt: mutarij Soidanum quoto mense exoptant. Nec uehementiorem aliam emergere posse occasionē, qua prōptus Mameluchi ad arma capiēda, si seductor princeps obiaritur, induci quēat, q̄ turandā Mahometicę legis, ut populo gratū faciant. Soidanus his atq̄ alijs pluribus ā suis proceribus auditis, timens ne ipse q̄q̄ praerapet deliquit, q̄ quis inuitus, Trucimanū accessit: quae proceres retulissent enarrat. Vt me noctu educat, ne qua populū seditio coortatur, imperat. Veniam ā me petat, edicō nō posse sine suo suorumq̄ discrimine me haētens admittere, dolens aperit. Proceres Trucimano, q̄d mihi fauere uidebat, coram Soidano mortē mīnanti. Tyrannos uos esse ac uiolentos et fidefragos reges, intra quorū ditionē sit Trucimanus oritūdus, iactatis manibus & fronte rugosa desumpit. Literasq̄ tutelares uestris catholicis nominibus ac sigillis insignitas, ab eis quos ob nefanda tela elecitis, allatas plures offēdit. Trucimanus igitur Soidani dicto perturbatus, & procerū minis perterritus, ad me Saturni die pridie nonas februarij, iam declinante, reuertitur: quae gesta sint enarrat: ut me ad discēssum accingam, Soidani nomine, iubet: tutelares Maurorum literas offēdit. Ego autem in Truce-

C mani pallentis faciem protentis oculis parumper hæsitans, ex intestinis, ut aiunt, cor fabricans, fremere ac iactare dexteram, ira concitus, in Soldanum & suos proceres verba iacere ignominiosa cepti. Barbaros esse qui primis delationibus mo ueatur proclamo. Potentiam eorum esse ferè nullam: vestram uero immensam. Possè illis quicquid emergat nocere: uobis autem neque robur adamantinum, offendendo. Ipsos esse numero paucos, & hac tempestate imbelles: uestros incolas innumeros & bello aptos esse omnes, aperio. Argumentum amplitudinis uestræ à Cantabris, quos Bizcainos: & à Letanis, quos Catalanos nuncupatis, capiant. Qui cum sint uestrorum regnorum populi quidam minutissimi, ab omni hominum memoria illorum semper litora incurSIONIBUS piraticis infestantur. Mulieres etiam interdum nostras Maurorum acies profugasse compertum est. Eant igitur, eant tuus hic Soldanus & sui proceres, nos armis adoriantur: & ulcisci, si qua sit per meos reges illata Mauris iniuria, aggrediantur. Medius fidius, Tanga ribardine, arbitror, hac nostra tempestate qua per reginæ nostræ dotem, & regis hereditarium patrimonium Hispania est ulterior ceteriori adiuncta, nullam esse humanam potentiam quæ nobis damnum ullum inferre potis sit. Quod uero nos qui in ultimis occidentis oris sedem regiam habemus, magna complexu possimus, colligere hinc potestis: à Gadibus & extremis terræ oris, ad ique uestrorum littorum prospectu, imperium nostrum protenditur. Balarium enim, Sardinia, Ebusi, Sicilia, & aliarum plurimum insularum, catholici reges mei domini sunt. Et quod maius est, ea Neapolitani regni pars que Adriatico mari adiacens orientem spectat, in eorum potestate nuper uenit. Quæ igitur est hæc inscitia uestræ quæ cæcitas tuos istos Barbaros obrundit, ut regum tantorum oratorem se abijcere pesse, quin aliquando penas lator, existiment: Adito igitur iterum Soldanum, meoque nomine illi hæc aperito, fore ut non multo post meum reditum quamlongas manus habeamus: quam uè potentes ad omnem à nobis iniuriam propulsandam simus, intelligat. Si uero meis dictis auscultauerit, luce durius illi offendam, meum aduentum salutem, imperijque firmitatem ei præstaturum. De his autem que illi per eliminatos à nobis, ob eorum spurciciam, Sabbatis Maurorum rebelles Granatenfes, ad lauacrum baputium per clementiam admissos, aurius admiserè: quamuis eorum que secimus rationem nemini reddere cogamur, neque potis quisquam sit à nobis eam exigere: plene tamen mensura satisfactiam, & multa quibus principum suorum animos sedare, ac tibi proniores reddere facile poterit, ipsi meo dicturum polliceor. Quare per uicaciam deponat, ac ut benignas mihi aures in parua hominum frequentia præstet, si illum amas, suadeo tu. Postquam autem quæ dixerimus intellexeris, liberum ei quecumque constituerit, imperare, non minus quam nunc erit. Tangularardinus meus dictis diligenter ante meo reconditis, respirans aliquantulum à concepto mœnore, pauca dehinc mecum reperens, ad Soldanum, inter eundem reputans, quibus modis nostra referens illum nouo induat proposito, proficiscitur. Astu suo (est enim sagacissimus & longæ rerum experientia prudens) Soldanum pacat, timorem soluit, spem præstat. Vi per regis posticum ad eum solus ingrediar, contra morem maiorum, operâ dæ. (Audiuit sicut enim nullus uonquam orator ab eis post hominum memoriæ secretis.) Statuto dominico die, sole nondum exorto, admittor. Ceptum est agi, de regni Granatenfis debellatu, de ludæis eiectis, de Mauris oppressis multa: sed de mutata religione multo plura preposui. Postquam Soldanum conticuit, huiusmodi ego sermonè exoritur luo: Serenissime omnium imperator Mahometorumque, querelas minasque ingentes quas interpres hic tuus nudius tertius ad me detulit, quasque tu præsens edicis, diligenter memoria suscepi. Quare si mihi, ut quæ sententiæ respondere possim, uenia præstabitur, tibi & oratorio muneri meo late satisfactum iri scio. Aures se mihi daturum faciles pollicetur: quæcumque in mentem uenerint, loquendi uicem impenditur. Tunc sic edissero: Granatam multasque uicinas regni

D
Pulchre Soldanum
nem sibi uterum
tum reddere
sudet.

A munitas urbes, catholicos reges meos tunc legis cultoribus ademisse: uictis fidem non seruasse, per uim ad Christi militum Maurorum milia coëgisse, coqueris: de hinc te daturu operâ ut ipsos facti poeniteat, minatus es. Hoc primum, magne imperator, ut ordine utar præposito, habeto. Catholicos reges & reginam Hispaniarum (qui me miserunt, ut quædam Hierosolymorum incolarum nomine à te impetrarem, non ut tibi de factis eorum rationem redderè,) esse ita potentes scio, ut nullas humanas uires aut arma uerentur: propterea superuacaneu est existimare minas posse quicquam proficere. In caput enim cuiusque nos impetere uolentis, eius audacia recedetur. Est enim illorum imperij amplitudo ingens adeo, ut ab Oceano qua sol decidit, ad ique sinum Adriaticum, qua latus Italiae tura lit tora prospectat, per Herculeu fretum tractu perpetuo cum Sicilia & Calabria, quæ magna Græcia quondam appellabatur, & Apulia, parandis bellis aptissimas, cuncta his subiaceant. Quam innumeras possint armatoru copias, quodcumque opus esset, comparare: que strenuus sit quicunque Hispanias miles incolat, quam dominis fidus: quam dicto præsentis suos principes, qui potentissimi sunt, mei reges habeant, incredibile dictu est. A summo namque ad minimum, ab agricola ad auratum equitem, nullus est intra orbem Hispanum, qui non se tunc gloriosius ut uere, quado emori pro regibus suis succurrerit, quam uiuere uitam, arborerit. De his non plura: quandoquidè meo nomine Tangularardinus tibi cetera cuiusmodi nunc enumerauerit. Nunc autem, quamuis nec tibi, aut uiuentium cuiquam à nobis rationem exigere posse uires sufficiant: nec ut tibi horum que nunc dico quam quicque præpnerent, nihil demandatu sit: cum iam factis quatuor iam reges intellexeris: quales sint, & quâlonge alij quam tu tibi persuadeas, audito. Regnu illud Granatenfe, quod debellatu à nobis istu conquerunt, contra ius fasque, lula non duce, qui Calpæ & Septæ, aliorumque plurimum oppidoru in occidenti maris faucibus dominus erat, cum reliquis Hispaniaru regnis Mauri quondam armis occupauerat. Is enim Iulianus occasione nactus, quod Rodericus rex, qui tunc uniuersæ imperabat Hispaniæ, filiam suam de reginæ nymphis unum stuprasset: Miramamolitu Mahometicæ legis monarcham cum ingenti exercitu ex Mauriæ tantia in eam Hispaniæ oram que Beticæ dicitur traduxit: toramque, profugatis tunc per Iulianu collatis signis Roderici copijs, Miramamolitus, præter pauca montana, oppressit. A deo que postquam sibi Miramamolitus Hispania usur pauca, in Christianos omnes fecit, ut relictu fuerit nullus Christianum recufans abnegare, qui Maurorum gladijs non interierit. Tranfactis annorū iam pluribus curculis, qui Maurorum tandem resipiscentes, aliquantisper ab hac dira illuue sese redimere attentarunt. Pelagio quodam nobili duce de montibus pederentem descendent: Maurorum copias, fecimus etiam è rupibus cum faworū deiectione præsum, deinde cum telis adiuuantibus, profugant: retrocedere, montiu radices deserere, intra munitas urbes se recipere, cogunt. Quare paulatim Christianorum animos necessitate, iustitia, Maurorumque truculenta tyrannide, indies magis ac magis excutiantur, Hispaniæ utriusque cæteras regiones meoru regum proaul in liberatè uindictarunt: quod uero supererat, ipsi nuper uirtute bellica domuerunt. Affectimus igitur iniuria neminè: cum ius suum tuert, suaque de iniuste possidentium manibus cuique liceat, cum possit, abripere. Quod uero fidefugos illos, aduersa tantum parte audita, ita folentis habentis appelles: uictisque non peperiffi, conaueris (da ueniam quæso) temere factum est: nec decuit maiestati tuæ non bis inuidias, in ea uerba non rege digna prorumpere. Oro attendas imperator optime: Cui Granatenfis regni urbes in dedicatione nostrâ uenissent, multi à meis regibus, ut in regno natalisq; solo suo cum liberis & uxori bus permanere liceret: alij ut discedere possent, literas tutelares imperabant: quas illis mei reges capitibus interpositis, dummodo in fide persisterent, neque quicque contra eoru maiestatem committerent, impartiebatur. Nunc autem hi quoru plurimi scelere cõscij

Oratio oratoris ad Soldanum

C aufugerunt: alij rationis inimici, & notarij rerum cupidi, rebelles, seditioni, factu-
norbisq; imbuti, ad te cōfluunt: exaratas à meorū regum demētia literas ostē-
dunt: quid ipsi admiserint occidunt, cooperunt, fugam uis eiectione &
perfidia appellant. Conflabit nūq; de ore meorū regum, uerbū ullum uanum
aut mendax excidisse. Ad baptisimum præterea Granatenſes omnes uel coactos
fuisse, ubi emeniti sunt: nihil à uero semotius uiua uox ulla protulit unq;. Vnde
q; perniciosa sit primis flagitiosū delationibus ad iram moueri, colligito. Ca-
tholicus rex & regina Hispaniarum se multo magis re q; nomine Christianos esse
proſentē. Christianū cum nos appellamus, qui Christi ueligia nūc imitari, do-
ctriam sequi, legem seruare. Christi uenitū unq; ad te inuitū adducere aut
allicere est conatus: uim cuiq;, ut Christianus efficiat, inferri præcepit nūq;:
imò nostra lege cautum est aperte, ne quiq; alienæ legis uilius cultorē metu aut
ui impellere audeat: cuius rei tibi sint argumenta Maurorū tū militia, quæ per
tua regna transmeant, ac ludæorū multitudinē ingens expulsa. Hos omnes cū
sub eorū esse potestate, non ad baptisimū coëgissent, si per legē licuisset: Cū
igitur non eos coëgerint: cum libera illis, quacunq; federet animo proficisci, ampli-
si uia patefacta: q; leuiter falsq; te Granatenſes obtundat, cognoscito. Grana-
tenſes quater sumptis armis (quæ nullo modo habere quēq; apud te ex cōposi-
to & sedere conscripto licebat) in urbe ipsa seceptatos præfecit, in Belleghico
munito oppido plures electos milites, in Ronda cōualibus armorū duces cum
ingentibus copijs, trucidarunt. In montibus uero niuosis, quos Alpuxariētes
uocant, in quorū radicibus Granata urbs hæc, locorum asperima freti natura,
ita furians animis deſecerunt, ut regē ipsū, cum centū millibus peditū, quin-
de aut equitū, pertinaciter ex præſentia: nec credere unq;, aut arma deponere uo-
luerunt, donec aperto Marte proſtigati, plures interierint. Quibus illi supplicijs
affici merebant: Que multa satis erat ad hæc scelera: Excoriari à uertice ad pedū
plantā ipsi, utq; filij & uxores ipsorū cum omni familia in seruitutē redigēt,
bona fisco addicerent, ex lege promeriti fuerant. Cum in hæc sese pericula, sua
nimis dementia, cōiectos cernerent, emissis ad cœlos uocibus, baptisima baptis-
ma proclamare omnes passim coeperunt. Catholici uero domini mei, quibus est
institū à natura esse iustus, misericordes et pios, ad eas supplicij præces cōmouit, tan-
torum facinorū illis ueniam, uxoribus ac natis liberrate, bonorum remissionem,
animo clementissimo sunt impartiti. Eo tamē præcipue, quod nostra lege uti ne-
minem cogere recusantē, ita neminem abijcere uenientē, sanctum sit. Eia nunc
optime imperator, quid si tot ab incolis tuis alienæ legis præferim, in te ausu te-
merario commissa fuissent facinora? Satis ne animo tuo satis factū fuisset Maho-
metica ipsos instituta implorasset: minime quidem arbitror: tanto maxime cum
pecuniario damno. Eorum namq; spolia, si cum uxoribus & filijs eorū bona ue-
nium fuissent exposita, decennales uero redditus proculdubio superassent. Nec
te præterea uelim, duo esse regna, Valentini scilicet & Aragoniū, hæreditario
iure antiquissimo regibus meis subiecta: in quibus plura Mahometorū quā
Christianorū millia. Omniū opinione, degunt. In habere sua templa, equis am-
bulare, tela, cū iter faciunt, gestare, ædificare domos, agros colere, armenta possi-
dere nō minus libere atq; Christianis ipsis permittit, nec minores penas dat Chri-
sticola, qui Maurū molestia uel iniuria afficiat, q; si Maurus Christicola. Quam
beate isti sub meorū regum imperio cum pacifici sint, & minime seditioni, uiaūt,
si serubaris, Granatenſes merittissimas luisse pœnas iudicabis. De Iudeis autē,
deterioribusq; neophytis ex legibus, tanq; te cura fatigat; quid ad te? Hi sunt à
meis regibus de omnibus eorū regnis, quæq; rabida pestis, eliminati. Proh si scires,
q; morbosum, quā pestiferū, quāq; cōtagiosum pecus istud, de quo loqueris,
sit. Tactu omnia sciant, uisu corruptum, sermone destruent, diuina & huma-
na perturbāt, insidiant, proftrant, miseros uicinos circumueniunt, radicibus expi-

lant,

A lant, sunt estant: tibi cūq; pecunias esse præſentiant, tanq; odori canes insequunt,
deregunt, effodiunt: per mendacia, per uirtutē, dolos, insidias, per lites, si cetera nō
suppetunt, extorquere, illas laborant: aliena mercede, gemitu & mortificia
gaudent: felicitati inuidēt. Perniciē nois omnibus atq; etiam libi inuicē semper
cum fremitu machinant. Væ domibus quarum istis secreta rimari liceat. Nolces
aliquido, nosces, si longos annos tibi fata præſiterint, quod hominū genus hoc
fit, cui tu patrocinū prælas, quod intra tuas oues cōmices: q; obſcœnum, detes-
tabile, uile, execrandū: q; deniq; detruendi debeat ab omni humano cōmēcio. Sa-
pientissimos uiuentū tunc fuisse meos reges fateberis, quādo de tam reijcōlo &
morboſo pecore exterminando cogitauerit. Si hos amas: hos tibi habeto. Quid
uis tibi referat gens hæc abiecta: latrone aut subdolos proditor, si quem tu eius-
modi morte dignum in exilium miseris, uel tantū flagellari iusseris, cum per alle-
nas terras uagabis, maiestatem ne tuam laudabit. Misericordē te propterea uel
clementē appellabit: non cere: quocunq; em diuertere, te crudelē, impium, ho-
norum persecutorē, se iniuste depulsum, predicabit: sua scelera tacebit. Alti si in
prudētē aliquem auditorē incidit, te iniūstū esse, tua causa non audita, minime
persuasum relinquet. Quare serenissime imperator, aduertito, ne his nefarij
delatores in aliqua te calamitate cōſpiciant: si tibi consiueris, tuæ posthac aures
liminaq; hominibus huiusmodi nūq; patebūt. De his iam satis multa. Nunc
autē ut ad te iam ueniāsi ea que sum meorū regum uole petiurus impetrauero,
rumores à meipso per hanc amplissimā urbem tuæ ditioni subiectā, per Truci-
manum, reliquos etiā palatinos qui mecum uersant, spargam: aduenisse me, fra-
ternum scdes te cum meis regibus inijisse, easq; classes quas in Apulia Cala-
briaq; portibus habent, cum delectis militū copijs, præſto fore, si qua in te dese-
ctio exoriat, aut bellica uis ingruerit, ut huc uoluerit in auxiliū tibi, prædicabi-
mus. Ita in hac tuorum principū incōstantia, & imperandi cupiditate, nostrā, &
si fide, amicitia fama, cum simus mari & terris adeo potentes, maximā tibi pote-
rit utilitatē parere. Temperatus namq; de insurgēdo in te, armisq; capiendis, tui
aduerſæ partis principes, si hoc suspicant, cogitabūt. Finitimū præterea reges, qui
Syria felicissima: prouincia tuæ inhiant, ferunt te bello tentare audebūt, si nos in
tui auxiliū uenturos uerebunt. A perito igitur mentis oculos, serenissime im-
perator, & fortem, quæ sese tibi obulit, opportunitatē apprehēditō: liberit animo ea
perſicito, quæ mei reges exoptat: & forte sedes hæc tua, quæ subitū uirtū fragilior
est, in adamantum robur ex hoc nostro cōmēcio conuertetur. Quæ autē peti-
mus, summe imperator, factū quidē facillima, tunc tibi aperiā, quando pacato ab
istis iracunda perturbatione animo ad teipsum te redijisse cognouero. Hęc ego,
Soldanus uero, interea dum ego ista recensebā, ex ore meo, quamuis ea minime
caperet, meos motus tamen tum iracundus, tum placidos, accuros, interdū gra-
ues colligens, pendebat: scire iam quæ dixissem maiorem in modum affectabat.
Tangarbardinus interpres inter nos tertius, qui nō minus, q; ego ipse, uestra glo-
rie cupidus esse mihi uisus est, adiuo Soldano, affectu non minore, nō inferiori
animo, lingua nō umidiore, suo idiomate quæ preposuerat, referit. Inſtans inter-
dum de uestra potentia rubicundo uultu edisserit: placido interdum sermone ac
ore subribili solertissime, de uestra erga bonos benignitate recenſet: itaq; etiam
interdum, quā uirtute bellica felices litis, enarrans, mirandis oculis attollit.
Gaudēbam ego Soldani internum animi, nutusq; dicta concipientes inspicere.
Postq; igitur Tangarbardinus sine fermonū suo fuit, Soldanus sese amicis octu-
lis ad me conuertit: & multa iterum de uobis, de regnis uestris, per circūſtanti-
a uera ſint, quæ ego de uestra in rebelles Mauros clementia argumenaria fuerā,
interrogat. Vero esse omnia uerora quæ dixissem, affirmo: posseq; illi facile ſie-
ri comperitissimum, si tui uis oratore uel ſecreto exploratoris miserit, aperio.
Quod si feceris, quanti ſint momenti res uestræ, quantum uis ſtabilitati ipsius ſi-

Nemo armis
ad ſe Chri-
ſti cogendū.

D affici merebant: Que multa satis erat ad hæc scelera: Excoriari à uertice ad pedū
plantā ipsi, utq; filij & uxores ipsorū cum omni familia in seruitutē redigēt,
bona fisco addicerent, ex lege promeriti fuerant. Cum in hæc sese pericula, sua
nimis dementia, cōiectos cernerent, emissis ad cœlos uocibus, baptisima baptis-
ma proclamare omnes passim coeperunt. Catholici uero domini mei, quibus est
institū à natura esse iustus, misericordes et pios, ad eas supplicij præces cōmouit, tan-
torum facinorū illis ueniam, uxoribus ac natis liberrate, bonorum remissionem,
animo clementissimo sunt impartiti. Eo tamē præcipue, quod nostra lege uti ne-
minem cogere recusantē, ita neminem abijcere uenientē, sanctum sit. Eia nunc
optime imperator, quid si tot ab incolis tuis alienæ legis præferim, in te ausu te-
merario commissa fuissent facinora? Satis ne animo tuo satis factū fuisset Maho-
metica ipsos instituta implorasset: minime quidem arbitror: tanto maxime cum
pecuniario damno. Eorum namq; spolia, si cum uxoribus & filijs eorū bona ue-
nium fuissent exposita, decennales uero redditus proculdubio superassent. Nec
te præterea uelim, duo esse regna, Valentini scilicet & Aragoniū, hæreditario
iure antiquissimo regibus meis subiecta: in quibus plura Mahometorū quā
Christianorū millia. Omniū opinione, degunt. In habere sua templa, equis am-
bulare, tela, cū iter faciunt, gestare, ædificare domos, agros colere, armenta possi-
dere nō minus libere atq; Christianis ipsis permittit, nec minores penas dat Chri-
sticola, qui Maurū molestia uel iniuria afficiat, q; si Maurus Christicola. Quam
beate isti sub meorū regum imperio cum pacifici sint, & minime seditioni, uiaūt,
si serubaris, Granatenſes merittissimas luisse pœnas iudicabis. De Iudeis autē,
deterioribusq; neophytis ex legibus, tanq; te cura fatigat; quid ad te? Hi sunt à
meis regibus de omnibus eorū regnis, quæq; rabida pestis, eliminati. Proh si scires,
q; morbosum, quā pestiferū, quāq; cōtagiosum pecus istud, de quo loqueris,
sit. Tactu omnia sciant, uisu corruptum, sermone destruent, diuina & huma-
na perturbāt, insidiant, proftrant, miseros uicinos circumueniunt, radicibus expi-

lant,

C mulatae nostrae societatis ipsius vulgus rumor conducere potest sit, ipsum cognoscitur, enuncio. His atque alijs pluribus ab ortu solis ad usque meridiem ita discussis, confirmatis, cōsuetis, cōsuetis, vestra mandata aperio. Soldanus ad ea omnia perferenda, quae vestro nomine petiero, animi disponit: me dimittit. Principes propter metum cōtate multitudinis perturbatos, ad se iubet tam fictos quam amicos de postero accersit: ne facile improborum suffragiis Iudaeorum, & profugorum Graecatenium querelis moueantur, monet: periculosum esse quacunque in causa, aliter parum tantum audita, iudicare. Iudaeorum fraudes, nequiriam, hostilitatem in omne genus hominum, meo uerbis praeficit. Ne sit illis de tam foetido, despecto, luido, (scabioso) pecore sollicitudo, suadet. De Maurorum uelutium Graecatenium conquestibus, inconstantiis, defectibus, crudelitate ipsorum, uestrorum uero ducum ac militum interfectione, edidit. Quid foret interrogat, si tanta per vos subditos in se illo tempore emerissent facinora: aut si sumptis armis tot in ipsos Christianorum milia descenderent, quot Maurorum in uestram coronam defecerunt. De uestrorum regnum amplitudine, de potentia, felicitate uestra, multa ipse semet enarrat: quantum possit regum tantorum amicitia sibi & ipsis utilitatem afferre pronuntiat. Horrefcunt proceres exempli simulacro: uos admirantur, quae ipsos angebat curam eiciunt. Soldano unanimes omnes, quod sibi ipsis adeo prudenter prouideat allurgunt, gratias alij scias, ex corde imo alij de promptis, agunt. Soldanus deinde proceribus bene perusalus, domumque dimissis, Trucimano accessit imperat, ut famulos a manu regios ad me ducat: ut quacunque ordiret ego, ipsi cōtererent: chirographa quacunque uellem, cōscriberent: ad se postmodum sua manu signanda perferrent. Mandatum Trucimano exequitur: ad me uenisse chirographarij. Consiliu ego et Hierosolymitanis templarij, qui ad me per curiores acciti uenerat, inimus. Petitiones uestras cōscribimus: (quarum praetextu uos me catholici reges ad iram horum Barbarorum pacandam, qui se Christianos omnes orientales demeritos uestra causa minabant, orationem misistis.) Ut Hierosolymis uetustate collapsa reficere, ut ea quae ruinam minantur, a nostris maioribus ad Christi memoriam aedificata, resarcire permittat: quae Mahometaei sacerdotis nullo unquam tempore ab imperio Christianis erepto renouare passi sunt. Soldanus enim praeteritis, Mahometaei lege uetitum id fuisse, facerere res peruerserat. Neque in ipsa urbe solus, sed in Beryto, Rama, Bethleme, ceterisque locis quibus extant aliqua de Christi gestis monumenta, modo uelitis, iam licet reficere. Praeterea ut nouae exactiones & recitata tributa tollant, quae per Soldanicos magistratus in peregrinos ad intolerandum iam cumulum adaucia fuerant, & perfoluere nemo iam quirit: utque inominis in peregrinos illatis prouideretur: ad uetera maiorum tributa orientales per resolutiones redigant: si quis peregrinorum posthac molestia uel inuomina conserit, grauiter puniat, estlagio. Haec breuibus, Christianissimum duo cōsentes & clara orbi lumina, ne grauibus implicitos longa nimis oratione fatigem. Ad alia igitur deueniamus. Interea dum chirographa per famulos a manu exedunt, negocijs iam exolutus, si que sint Aegyptiorum ueterum adhuc per ea loca meditantur perquirens, duas pyramides mirae magnitudinis trans Nilum in agro Babylonico, ad miliare tamen circiter uulgum extare cognoscit: ab urbe namque ipsa Cairo apparent. Quare ut mihi liceat conuicina iustrare, a Soldano per Trucimani exposito. Placere sibi sum moperare Soldanus respondet. At tamen ne sine tuo comitatu ullo pacto exeam domo imperat: propter populū ab oratoribus Afris, a Iudaeis, a neophytis ex legibus, & a Granatenibus ad iram impulsus. Cōfessimque duos ex Palatinis sibi charioribus principibus accersit ut ad me ueniant, ne me unquam deserant, ne detrimētū quid mihi aut molestiae accidat, edicit. Trucimani, qui nobis erat dux futurus, ut omnia diligenter in speciem, periculis omnibus prouideat, ut incolumes ducamur ac reducamur, cum animi angore & ingenti sollicitudine monet: se cu

ram

A. Non depositurū, donec nos rediisse presciant, enunciat. Postero die, qui erat septimus Idus februarij, hora antelucana, facibus accensis praecunibus, ad uisam aegypti iter capturus exeo, Trucimano & duobus aulicis optimatibus cum ingenti comitatu me circūseptentibus. Ibi ciuitatis eius longitudine esse immensam hoc argumentum collegi. Trucimani domus, quae mihi hospitio fuerat obsignata, moenibus urbis inhaerebat: a latere tamē urbis initio ad uero Nilō stadia circiter quatuor. Nec urbis ipsius ultimū suburbium, quod adhuc Babylon ipsi appellat, percurrere desieramus, quidam iam sol ab horizonte nihil minus horis duabus emergerat: alcubi tamē sine domorū frequentia plerisque spaciolis interiectis. Vberigis a tergo relicta, cum primū Nilū tranauimus, inter palmeto quae usum ad uos nobis parump praepediebāt, sese nobis instar montū elatae in planitie uasta pyramides offerūt. Has adimus: uisus admiratur. Tunc Bibilitatis uisus Hispani uestrū Martialis carmen de pyramidum miraculis non inepte prolatum iudicauit. Sunt quidem inaudita molis, ingens structura: nec iam quae de uiginti milibus hominum, cum uiginti annorum labore, cum inenarrabili panis, cellarum ac porcorum numero & pondere, ab historicis edidit. fabulosa esse cōtererem. Ipsarum tamen altera grandior est, sed forma pares. Sunt namque pyramides omnes orthogoniae, aequilaterae, amplae, ab imo in acutū semper ad uerticem usque leniter tendentes. Est earum altitudo ingens adeo, quod in radice stantibus quicunque ascenderit, diuidio minor uideatur. Per ipsarum ego rupturas, quae fuerunt ad alia intra urbem aedificia construenda excoriatae, ex meis familiaribus iussi quosdam ascendere: qui caligari sibi despicendo oculos, mariasq; ac ter sese sub pedibus habere existimasse, retulerunt. Ab imo in modum turbidus acui uidentur: sed lapideam tabulam triginta hominum capacem quae totū claudis opus, in culmine maioris iacere, qui ascenderant nobis enarrant. Huius aegypti grandioris circumferentiam dimensus, de quatuor lateribus sumū res per quidem supra tercentum meos passibus constare. Quare quod extra solium patet, esse passuum in gyro circiter tercentū supra mille colligū: sed longa uetustate, saxorumque fragmētis telluris ibi plures cubitos creuisse, subrutamque nitē esse pyramidē, & multo quondam fuisse spaciosiorē, comprehendit. Nec his cōtentus, solidā ne sit aut cōcaua pyramis, interrogo. Tunc licet ex principibus alter fermonem orditur: Ex quo structuram hanc, quicquid ueterū illam cōdidit, absteruit, incolarum nemini constitit unquam aditum habere, aut concauam esse praesen sit: neque enim magnae nobis cura est huiusmodi secreta indagare: nostra uero tempestate ignotus quidam ex Mauritania uobis finitima, qui sibi peritiam anti quitatis arrogabat, ad nos uenit, Soldanū efflagit, ut ostium pyramidis huius, quod se didicisse praedicabat, aperire liceret: inuenturum sese abconditos thesauros inueniens. Venia impenditur: huc uenit: pyramidis huius lateris cūsum orientale perquiri: ostium clausum paulo differentem a ceteris inuenit: claudentem ostium lapidem tollit, qui iacebat in ipsius lateris medio, ab imo dimetiendo ad summum. Nec uir iste uicquam gētium apparuit ultra. Pyramidem igitur iustri uisus: & quā Maurus ille aditum patefecerat, lateris capitum: ex meis comitibus iussu, cum facibus accensis siliceque parato ad ignem, si faces extinguerentur, depercauimus introire. Ego autem & una mecum principes ex ostij faucibus expectamus. Est uia leniter decliuis, lubrica, marmorea, angusta, passuum cōchy. uti autem, quae uix genibus flexis: aut si pedibus, inclinato ad uterum capite, defendere liceat: descendunt igitur, quid ibi se querant: fornicam cameram passuum fortē duodecim testudinea, atque penetrabilia duo maiora camere inherantia in concauo reperiri: ubi grandem tumulū & paruula sepulchra iacere animaduertit. Illustre in aliquē uirū cum aut uxorū aut pellicum aut sistorū turba fuisse illic humatum existimatur. Pyramides em sepulchralia ueterū habitacula fuisse legitur.

Pyramides.

P 5

C Structura uero ipsius molis ex lapide marmoreo flauo aliquantisper, non autem albedo, quæ ferè mensura concito: quadrangulares enim linguli, sed non penitus sunt orthogoni, cùm ab latitudine longitudo paululù distet, à longitudine uero nihil differi profunditas. Lapidem ex illis nullà dimensum ex incuria fuit: sed septipedales longitudine esse arbitror. Ex quodà deinde elato tumulo arenoso, cum orientè australe uersus oculos flexissem, plurimos colles ad milliare circiter quinquagesimum aduerso flumine à nobis prospicere uisus, quid illud esse in terrò. Pyramides omnes, atq; ex illis grandiores aliquas eis quas pertractauimus esse didici: ubiq; illis uisus adhuc extare uestigia, sed diruta, interpèbùs tantù habitata retulerunt. Quare Memphim eam fuisse, piramidù mersissimè celeberram: non autem Cairù urbem, nunc provinciam caput, uti perierit autem, existimo: cum hic duæ tantù, illic innumere sint insignes magnitudinis, longeq; distent hæc à Cairo, Piramidibus ita perlustratis, ad milliare circiter dimidiù duorum: ubi marmorei colossi corpus truncum, cui iam uetustate aures eret narèsq; collapsæ, à pectore iacebat. Cuius fuerit quondà simulacrù illud minime scitur. Id ego caput dimensum, octo & quinquaginta passus eius esse circulerentù reperi. His ita conspectis, domù reuerfuri per alias eius Nilac planities pratorù semel tas utrensiù, inter equorù & camelorù copias innumeras, & Mameluchorù tentoria castrensia disposita, regredimur. Quidnam sibi uellent ea castra rot impertentis circùspe, eo præsertim anni tempore, què octaua februarij esset Idus, percuratus. Hæc à Trucimano, qui mores adhuc Hispanos, in hisce rebus memoria tenebat, habuit. Soletis in Hispania uos Aprilis & perisique in locis Maio mensibus equos herbatum mittere: nos autem Ianuario & februuario mēibus iumentà nostra in pascuis habemus: illis enim temporibus sicca sunt iam apud nos præta omnia, Nilusq; ripas iterù tempore illo superare, atq; provinciam omnem in unum dare incipit. Expectatiù igitur fluminis incrementù, præsens herbarù, quas adè uirentes ac floridas in hac uasta planitie cōspicis, opportunitas: cumq; hic nullo unq; tempore frigus ingens uigeat, sub dio in agris iumētà nunc habere cogitur. Tentoria uero, in quibus nostri ad iumentorù curam serui destinati sese notici recipiant, quoannis ita erigimus. Hæc ille. Ego aut inter eundè, quod operæ precium est inspicere, quem ordinè in iumentis pascendis, ne quid de pascuis pedibus dispergat, seruent, delectatus sum cognoscere. Vbi primù uisus, quique partis marginè per camelos et equos tutidè in solo iam uacuo suis quicq; seruis iumētis ad infixas terræ uaceras sudales adusta pedes alligat posteriorè, ut uix protento rostro dentibus herbà queant apprehendere. Ea uero quæ proximior est depasta, uacerris euulsis, pedetentim ad herbà iumentis propius applicat. Sin gulisq; ita fit diebus, donec ad ultimos herbarum suæ terminos perueniant. Portiones enim ex illis pascuis à Soldano Mameluchis pro cuiusq; gradu per pedas tot distribunt: ueluti cum intra urbè sunt de collecto ex horreis ordeo. Ita sole ad occasum uergente Nilum trajicimus, domiq; reuertimur. Postridie uero ab his, quibus fuerat à Soldano de cura demandata, pero, ut me ad eum locum ubi Christus latuerat, interea loci dum Herodes Hierosolymis moraretur, perducerent: tum ut loci numè colerem, tum etià quonià ibidem balsamifera arbusta consederant, id exoptabam. Eum loci nostra tempore Mataræam incolæ appellat: qui ab urbe Cairi passuù millia circiter decè distat. Mercurij igitur die sexto, Idus februarij, qui nostræ quadragesimæ primus eo anno fuit, ubi primù eluxit, Mataræa uersus pificimur: palatiù primo aspectu & prima fronte regalium arbusta interiore. Illuc em q; tēpore balsamifera colligebat, Soldani, relaxadi animi gratia, se se quoannis cōferēbat. Proh dolor, adè preciosi arbusta liquoris interiere: sed incertū an custodiù incuria, an fraude dolus & inuidia, an religione & pietate legi, id accidit. Quidam em uiridarj custodes, terrà irrigado male tēperasse aiunt.

Ex fonte

A Ex fonte nanq; uitio, puteali tamen, in eo loco scaturienti aqua exhausta, arbusta illa rigabit: eumq; liquorè quo balsamifera condiebatur nutriant: neq; enim ex simplicibus materia balsamifera constabat: quod non aliter ex perfractis aut concisissimis per stratas & guttas cadentes colligebat, q; ex uitium putaritis lachrymales guttas cadunt, cum apud nos uerno tempore palmites incidunt. Sed nullam præter eius fontis aquam, transplantatis balsamifera arbustis ad hoc ut nascerent, aut adultis ut coalescerent, profuisse unq; longo experimento cōprobatum est. Imò & cum in aliud solù transferrent, eadem etià aqua inde asportata, parum illi guisse. Rex em quondà Cyprius nomine laches, Caybeio Soldano permittente, arbusta pauca cupasq; ipsa aqua plenas quibus illa irrigaret, in Cyprum afferri iussit: ubi neq; balsamifera procreabant, neq; fructus eius uixerunt. Qui uero fructu dem intercessisse suspicant, mulierè custodis horri uxorem consulto interiore textam multitudine menstruo illatà fonte immerfisse, referunt: menstrualesq; ueniens uim adè atrocem fuisse, ut aqua infecta arbustorum radices omnes, cum per illas ritulidè educerent, concreuerunt. Ast qui zelus pietatis fuisse credunt, ita prædicant. Cauti fuit semper prætoris regum Soldanorù decreto, ne Iudaicæ peritaciæ balsamifera quicq; ingrederet: ne quid ignominiosum in loci nomen perperaret: cum in eo fonte paruuli lesu, quo tēpore in Aegypto latitauit, panos quibus inuolebat, Maria uirgo lauerit: ubiq; arbusta germinabant, ibi solis siccatō expulerit. Beatam nanque uirginè Mauri obseruata, eiusq; nomen religiosissime uenerant. Incautos igitur ad hori custodià Soldani uocatos, Iudaicum qui se Mauri profitebat, admisisse inquit: Iudæamq; uxore suam quam inuoluit, paruulù utriusq; filium, lintea q; infantuli, in opprobriù loti Christi in ipso fonte immerfisse, ac lintea ibidem siccatã protendisse, uolunt. Quare terram, cuius uirtute arbusta germinabat, fontemq; cuius uigore rigata nutriantur, illico post cōtumelià uim suam amissis inhaerentem inquit. Vt cumq; sit, omnia illa arbusta radicibus interiere, nec ullum ex eis extat ueligiù. Ea in roseti modù aucta, intra quinquennium senescēbat: sed ipsorù rami in idem solù transplantati, facie ad suū genus instaurandù pullulabāt. Est aut id balsamifera spaciù passuum longitudine numero circiter ducentorù latitudine uero nō multo plus dimidiot terreis aggeribus sine calce ac lapidibus circùseptù. Dum interea ego ista perquirerem, sub uicino quodam turgorio, in quo infantulù lesu uirgo lactans lactabat, facris dicendis militare parat: quibus per eum qui Hierosolymis cōueniit beati Francisci in monte Sion Guardianus summi pontificis pro Christicolis occidentales uicem gerit, rite peractis, duo summæ pietatis in hominibus aduersæ legis argumenta annotauit, quæ prætermittenda minime dixit. Exat in prædicto turgorio intra murum cauata quedam in modum armarioli fenestella, in qua paruulum in fantem curiosò uirgo, dum sibi aliquando foris uicè quereret, recondebat: ibi ardentè perpetuò lampadem Mauri seruauit. Tenent & alij, funiculo traiecto illi arbori, quæ sese aperuisse transuentiq; lesu cessisse populus credit, appensam: arboremq; ipsam reuerter obseruant, sicuel: ipsi Pharaonis arborem appellant. Ea uero est quæ à nostris Stomorus dicitur, terræ illius arbor peculiaris. Ex hac ego ipse sicuelna quæ ingens est, tres carpi foetus, quo forma mediocri est piri, sed mollitie ac gustu insipidi, siculi æmulantur: nec, uti ceteri omnes fructus arborei, ex recentioribus ramulis huius arboris seorsum nascuntur, sed ex ueterum ramorum truncis procreati ubertim exiliunt: eque luti ex uno interdum ramulo compressa profiliunt multa pruma. Tres res eas, quas collegi, bactras ad uos ferendas, licet siccas, seruo. Prandium interea dum ista perflustram paratur, sub dio tamen, in putealis eiusdem fontis margine, quibus balsamifera infelix irrigabat quondam. Discumbimus solo unà, ex ipsius Guardiani orientalis ore, uice pontificis nostri, uenia, Mahometi & Christicolis: sed carnes illi, nos pisces epulabamur. Minuta hæc, ut qd eo die post sumptas epus

Caput mermorū 18. passuū

Mameluchorù uel pabulandi modus

Aqua fontis Balsamici.

C las de illius aquae bonitate periculum fecerim, inferere queam, recenseo. Cum ex piscium uarij generis fatetate, ingens me litis urgeret (quamuis ex medicorum consilio aqua mihi esset, ob qualdam ualetudines, interdū & piscibus) ter ad faruritatē usq; quā inā in eo fonte lotus fuisset memor, ex aqua illa ita plenis faucibus potaui, ut hydropro similes, turgidos effectus cingulu sol uere coenosis iue rim. Illicoq; sensi mihi summpore profuissē. Totam praeterea illius anni quadragessimam cum pisciū usu Nili fluminis aquam solum interdū, interdū uino cōmixtam, bibi: nec stomacho unquā, qui me saepissime fatigabat, aut alicui corporis parti laetūā mihi attulisse cognoui. Est praeterea leuitatis ac saporis aqua Nilitica meo iudicio laudabilis. Quas dotes illi aquae ex seruire radiorū solis, quibus per torridae zonae furentes aestus labens decoquit, arbitror cōtingere. Neq; em dubiū est, siue de lunae montibus ultra aequinoctialē iacentibus, siue aliunde Nilus deueniat, quin per Aethiopiū regiones Nili fluēta decurrat: ex quorū motū Nilum sumere incrementū incolae praedicant. Nam cum ad nos diem producturus equinoctiale circulu per arietis cornua sol transiens ascendit, nūales Aethiopiū adurens montes niues liquefacit: quas ad imas ualles cadētes Nilus recipit, & aestate praeter caetero fluminū naturā intumescit, aegyptios agros arenasq; irrigat, ac fertiles reddit, qui aliās ob terrē siccitatē nullum producent fructum; pluit enim raro. Sapienter omnium de ortu atq; incremento Nilū accurate disceptationes perlegi: sed ortus ipsius ita incertus ab indigenis relinquit, ueluti ab illis hactenq;. Allocutus em sum diuersarū Indij regionū incolae Aethiopesq; plures, quorū ingēs multitudo in Cairo urbe negotiā: nec eorū quicq; cum per ipsorū terras labi Nilus dicat, credibile quicq; referat: fabulanē tamē multa. Incrementū autē certam esse atq; unicā eam quam attulimus rationē, rerū experientia prudentiores, & qui prouinciarū naturam indagarunt, affirmāt. Neq; arenas in

Aqua Nili.

D ostijs Nili boreali flatu aggregatas, aut Etesijs, ut pleriq; uolūt, aut aliā uillam de allegatis historicis rationibus causam esse, quod Nilus retrocedat, dici patiuntur. Nunc uero, quandoquidē in huius fluminis mentionē incidimus, non erit absolum de ordine ab Aegyptijs circa Nili tumores seruato, nouissq; Niliacorū crocodilorum casibus mihi per incolae enarratis, pauca recensere. Cairo ciuitas ob longa est, sed angusta, ad Nilū ripam protenta. Intra Nilum autē urbi insula adiacet duorū circiter milliariū, cuius initium impetū Nili suscipiens muris in acutū incipientibus, & se in latum flatum porrigētib; munitū est. In cuius acuta proiectura turris extat lapidea, in qua per alnas eorū, quas piccos appellant, & quar tas ac digitos, signa sunt circūscīa. Est eorū alma ueltra Hispana, qua uarā uelster populus uocat, siphama grandi minor. Columnae huic, aestate iam aduentante, multi assident: ut qui primus Nili crescere denunciauerit, pinguem stentē assequatur. Idemq; sit quotidie donec tumescere desinat. Ast fluuio ad altitudinem quatuordecim piccorū, id est alnarū, surgente, superare ripas Nilus, & per campos ac fossas manu factas sese protendere, prouinciasq; inundans irrigare incipit. Est Nili utilis inundatio ad mensuram usq; illius columnę piccorum duorum & uiginti: si uero eam exuperet, id raro tamen accidit, damna potius quā utilitatē affert. Caytheibus propterea Soldanus is quem senem dicunt, de quo supra mentionem fecimus, fossam eduxit nouam, quę incrementum illud, si quando accidat, in se recipiat: & ad desertas alias regiones superuacaneam aquam abducit, ac fertiles eo anno reddit. Infra uerū per fossas diuiditur Nilus antiquas, (quarum aliquas Caesarem contruxisse memoria proditum est) munitissimis aggeribus a fronte, ne torrentis aquę impetus illas dirumpat, constructis. Quęlibet autem fossarum suum habet ad mare aegyptium exitum. Prouincias per quas incrementi tempore aqua Nilitica fluit, irrigant & pingues faciunt. In omnibus praeterea fossarū alueis autium pisciumq; multifariam generatur multitudo, aliturq;, sed praecipue in paludibus maxima. Varia praeter pisces & aues

monstra

A monstra in eius alueo nutriuntur: inter quae Crocodilus quadrupes tam aquaticum quā terrestre. Quod nō habeat unde egerat, praeterquā per os: quod solus inter bruta lachrymetur: quod fugiat, si rectio Nilum oculo quis inspexerit: sequatur uero it metulocum obuiū ferent, ac intermar: aliaq; huiuscemodi multa multi retulere: propterea misa haec omnia ferre constituo. Quae autem ego inter nauigandum ab accolis nauis noua perdidici, mens est differere. Ab urbe Cairo ad mare usque, non semper noxios esse crocodilos referunt: ab urbe autem aduerso Nilo quanto alius uersus montana nauigatur, tanto uolentiores ferocioresq; aqua & terris esse aiunt. Pleraq; eius rei causas mihi interroganti adduxerunt in medium. Primum, quod ea Nili pars quae inter urbem & mare facit, piscibus tum in Nilo enutritis, tum ex mari prodeuntibus, quibus crocodili uelucuntur, semper abundet: propterea piscibus contentos, in terram illos non longe a ripa descendere hominibus aut quadrupedibus damna illaturos, praedicant. Cum autem & inferiores crocodili, & piscatorum ingens multitudo, pisciū turbas ad superna transire, quin illos retibus interceptant, paucas patiuntur: crocodili qui superiores Nili partes incolunt, atrociori fame urgentur: ita famelica rabie arreptos in terram descendere illos, inquit, aut aditricq; ac perimere quicquid obuium sit. Quaedam praeterea praemij spes magnos crocodilos capientes praeposita facit, ut multo pauciores audeant a Nili ripis longius prodire: cuius enim ad urbem Cairi crocodili grandiorē afferent, aurei nummi de fisco praebentur decem. Quamobrem crocodilis grandibus circa urbem, ut alibi leonibus, urtis, caeterisq; brutis animalibus uolentis ac rapacibus, dulci habende pecuniae spe, multae insidiae parantur. Tunc autem crocodili noxiores sunt, damnaq; ad uicina rura exeuntis maiora inferunt, quando rediit ad alueum Nilus: cum nanq; sint eo tempore Nili ostia magis arenosa, ob humiliorem aquę in ipsis faucibus profunditatem, minor marinorum piscium copia per fluenta Nilū ascendit. Inde fame compulsos, cum Nilitici pisces illis ad faturatam non suspetant, uictum ipsos terra queritare aiunt. Hic euenisse praedicant accolae, quod Nilo ad alueum deducto, saepe lateant in insidijs ob uoluto crocodili in ripae ora, in locum locorum uicina ad quae Niliaci rurales, aut oppidani foeminas aquae capiendae gratia mittunt: immissoq; per ancillam cantharo in aquę decursum, crocodilum, inquit, transire, & foemina dentibus, quos habet rapacissimos, manu, qua cantharum immisit, rapere, ac in fluuium in caput tractam delacerare. Camelum, equum, iuuenentem, & quodcuq; genus quadrupedis ei occurrerit, cum in terram famelicus exit crocodilus grandior, ictu caudae adeo acriter ferit, ut illud, cruribus fractis, prostret, ac demum interimat. Tanta est enim illius caudae uis, ut fregisse quatuor uo ictu grandioris animalis crura reperitur sit aliquando. Emergit aliud imminens periculum decrementi tempore Nilum pernaugantibus. Cum enim contra Nilū torrentem ascenditur, deficiente uento, saepius contis quā remis agitur: nauemq; ascendente crocodili latenter feruntur: & nauitum cum crocodilus uidet conto ad expungendam nauem totum fixo pectore inhaerere, ictu caudae conto acriter diffusū praecipitem cadere in fluuium facit: ac uix delapsū rapit, & uorat. Sponda etiam manibus apprehensa ingressum pleriq; tentasse, aut nauim deuoluere fuisse conatos, afferunt. Tanta est eorū rabies fame urgente. Est crocodilorū alia a quadrupedibus in progressu natura: cui emē Nilo in terra longius proficiscunt, alia nesciūt regredi uia, q̄ per ea uestigia quae in arena uenientes reliquerūt: propterea cum descende crocodili incolae praesentiunt, celeri cursu cum lignonibus & ramorū fascibus arena accurrunt: in eaq; fedita fossam profundā effodiūt, ac ramis illā superimpositis arena cōtegunt, ne redies crocodilus insidias sentiat: dehinc p uestigia crocodili querit, sic reperit strepitu & lituorū c̄norūq; tinnitu in fugā uersum insequunt. Ita in fouea delabentur aut perimunt, aut laqueis interitū ad urbē portant. Da

De crocodili sa u digna.

Varij crocodilorum ejus.

C ximus enim decē aureorū premiū esse grandes crocodilos uiuos afferētū prapōsitum. Paucis anteq̄ ego ad iijlem diebus, unū allatū fuisse uiuū mihi retulit magnus interpres, quem iux duo possent camelī simūl, uti boues ararati, coniunctū tergo fuisse. Alius eodē tempore magnā molis crocodilos in regione quē Niloadiacet, noīe Saictū, tres infantes in quodā rure Nilaco ē cunis raptos deglutit. Caprus tamē, modo quo diximus capi solere, fuit interemptus: euulosq̄ infantes iux adhuc exanimis fuisse sepultos, referebat. Isdem diebus ex utero alte rius irretiti ac trucidati arietē ferē integro uorati, ac unā dilacerata: mulieris manū, armilla adhuc extante aenea, se extraxisse quidā accolae perhibebant. Habitu enim, quandocūq̄ curē nō sit ad urbem eos afferre, excoriant: cum utile ad multa medicamēta crocodilorū abdomen esse didicerint. Nec desunt etiam qui corium illorū querunt, quod est adeo durū, ut neq̄ sagitta trāsigi possit. Testi dicit nāq̄ conchyliis ferē duritiem amulā: quāq̄ non eam habeant ā natura corporis formam: est quippe crocodilus lacerto, quē uēstrū idioma Lagartū appellat, per similes, sed rostro porcino, collo rudēssimū, dentibus albenibus, ferētis, oblongis, dorso squamis, ut diximus, durissimis armato, cauda breui, crassa, in turbinem ā corpore definit, nō ut in cæteris quadrupedibus, sed ut in piscibus cernimus: lacertis breuius, unq̄ ubi rapacissimis: ut simas dicerētis crocodili manus pedesq̄, nisi huic essent squamæ illi aut uulsoi: colore flauo, uentre uero subalbido, nec tantē duritiē. Crocodilos præterea zelotypos et amātiūssimo uorum, aiunt Aegyptij: quod hoc experimento cōprobarunt. Isdem ferē tempore quo, quibus ego regiones illas peragrābā, nauē quidā ad nauagium cum cerne rent crocodilos cōuenies in insula Nilaca, quam suūū incrementū siccam relinquerat, ad eos cum ingenti strepitu ac mīnūtibus similes descendunt. Inde masculus primo impetu perterritus, relicta uxore respiciū, sese præcipit in fluuiū

Crocodilus
zelotypos.

D dedit. Resupinat enim illam masculus, & in uentrē deuoluit: cum ipsa ob crurū breuitatē per se minime queat: atq̄ ita relicta eius uxore nauatē interitum aufert. Cum uero masculus rediisset, uxore nō reperit, cōspicōs in arena san guine, peremptā & ablatam cōiectus, ad nauim aduerso Nilo ira concitus, uelut rabidus, despumans natando percurritatem unq̄ ubi tenacissime cōprehendit, omni conatu nitū sui oblitus nauas perempturus intra nauim prostrare. Verum enim subitus ac telis nauatē illū in caput alij, alij in digitos quibus sese suspendebat, ita cōcusserunt, ut attritis manibus, capite quassato, linquere proin ciam, quā sumplerat, coactus fuerit. Timere tamen nauatē non mediocriter, de crocodili & incremento Nili nimis multa. Quare ut ad iter, unde uagās exiieram, rediens, epistolā claudere tantē ualeā, quid mihi post hæc cum Soldano successerit, exarabo. Nono kal. Martij in summa populi corona & Mameluchorum spectaculo, ad Soldanū tertio uocor. Accedentē me humanissime ac serena fronte cōpellat: sese denuō suāq̄ omnia palām offert: ueltem cōcordiē signū mihi iubet afferri: oratoribus nāq̄ omnibus ā Soldano ex ipsius aere discēditibus, ex more gentis, uestis exhibet. Sed cymatilis tantum aut ex simplici serico, linea tela supplicato. Mihi autē, ut fratrem in solubile fœdus, me iactiē, uobiscū iijesse affantes suspicarentur, ex auro intexto mirāq̄ arte, uti uidebitis, cum arabicis litteris in sutis laboratam, arminisq̄ candentibus magno empris fustultram, dono dedit. Aulicis deinde suis, ut sic indutum per urbem aduq̄e meum conubertium comitarentur, imperauit. Per latam quandam planiciem ex industria inter principum Mahometæ legis sepulchra, que nemini Christiano perambulare licet impune, ab ipsismet ducor. Illa non piramidez, ut Aegyptij quondā cōstruere solebant, sed haud secus ac generales fuz Meshitzæ structura fabricantur. Intra hæc suo & ipsi Mahometæ, quem paracletum ā Christo uocinatū garrinitē ac fabulantē, sacerdotes institunt, qui suo ritu sacra ibi in ipsorū peragant memoriam. Circumeunt autē superba hæc dominorū sepulchra, dientum ac filiorū & pellicum

A pellicū sub dio tumuli: ad suorumq̄ quicq̄ sepulchra quotoquoque die Veneri lignato (is enim est Mahometæorū dies festus) sacra pro ritu eorū dicitur gra dū: sepulchraq̄ aspergine frigentis aque, cum ramis ferentibus & odoratis herbis, defunctorū umbris hæc profutura credentes, suo more saluant. Ego igitur ea uia domū rediens, expedita per famulos ā manibus, quæcūq̄ postula ueram, chirographa recepi. Ad discendum me iam accingo, impensa Soldani nauigia parant. Nilum Alexandriæ uersus denauigaturus, tertio kal. Martij, leq̄us, iisdem qui me adduxerant mecum redeuntibus, cōscendo. Alexandriā quarto nonas Martias perrexi. A prorege honorifice suscipior. Id enim per præfures factū ā suo principe in mandatis habuit: aliter nāq̄ eam minime curam fuisset complexus, cum nihil penitus faciāt omne Christianorū genus: selesq̄ solos uiuere in orbe terrarū qui strenui sint atq̄ imperio digni arbitrent: iudibriq̄ sibi cedentes ducant, Christiano cuiq̄ honorem exhibere. Sed attendite catholici principes, cur nos Barbari ac sylvestri ab incunabilis hoc genus hominū tā paripendat, quibus ut argumentis innica gens hæc imperia, nullius uirtutis participes, immerita cœnosæ libidini, detestandis erroribus implicita, rationis penitus expers, de se illud de nobis, sibi posse persuadere existimet. Quæ parua manu ingentes Turcarū copias Mameluchi profiguram: propterea de se nimis libi credunt. Christianicos autē omnes duabus rationibus penitus cōtenuunt. Cum nanq̄ que mercatores qui ad eos assidue cōeant, ingentesq̄ opū æruos, inuulsi aromatu & effice manant uirtiles animos gemmarū permūtandā gratia importāt, opprobriosa ferre passim iudibria, ignominias, contumelias, iniurias, lucri gula rabie captos uideant: cum nacti occasione quantūq̄ leuem, nobiles etiā Venetos (quos Barbari, quia ex uicino cæteris negotiatoribus opulentiore esse cōgnoscent, Christianorū principes arbitrantur) catenis, carceribus, tormentisq̄ interdū, ut eos expilent, quotide premant: patienterq̄ omnia lucri causa tolerare conspiciant: uiles esse ac nullius momenti homines Christianos omnes autumant. Sed tum præcipue, quod in Christianorū principū dedecus cedit, fronte rugosa nasoq̄ adunco quantulumcūq̄ plebei prætereuntibus nobis irridit ac subsannant, & eam quam sibi imberberunt arroganti cōfirmant, tandem ipsi subit in mentem se nostræ fidei domū inialem nobis inuicis & silentibus sub sua ditione per tot tam secula impurie, indies collabenēt, retinuisse: nec aulos unq̄ Christianos fuisse de illa ē manūos eorū redimenda cogitare. Iure igitur merito nos, qui rerū domini quondam esse solebamus, ab immanissimis & truculentis Barbaris ita negligimur. Hæc uolui catholici principes in epistola calcere reuere nos, qui rerū domini quondam esse solebamus, ab immanissimis & truculentis Barbaris ita negligimur. Hæc uolui catholici principes in epistola calcere reuere nos, qui rerū domini quondam esse solebamus, ab immanissimis & truculentis Barbaris ita negligimur. Hæc uolui catholici principes in epistola calcere reuere nos, qui rerū domini quondam esse solebamus, ab immanissimis & truculentis Barbaris ita negligimur. Hæc uolui catholici principes in epistola calcere reuere nos, qui rerū domini quondam esse solebamus, ab immanissimis & truculentis Barbaris ita negligimur.

Basilææ, per Io. Bebelium, An. ā Christo nato M. D. x. x. x. iij. pridie calend. Septemb.

